

KANSALLINEN
KOULUTUKSEN
ARVIOINTIKESKUS

YRITTÄMÄÄN OPPII YRITTÄMÄLLÄ

Yrittäjyys ammatillisessa koulutuksessa
ja korkeakouluissa -arviointi

Mira Huusko
Juha Vettenniemi
Raisa Hievanen
Anni Tuurnas
Risto Hietala
Johanna Kolhinen
Elena Ruskovaara

YRITTÄMÄÄN OPPII YRITTÄMÄLLÄ

Yrittäjyys ammatillisessa koulutuksessa
ja korkeakouluissa -arviointi

Mira Huusko
Juha Vettenniemi
Raisa Hievanen
Anni Tuurnas
Risto Hietala
Johanna Kolhinen
Elena Ruskovaara

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus
Julkaisut 25:2018

JULKAISIJA Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

KANSI JA ULKOASU Juha Juvonen (org.) & Sirpa Ropponen (edit)
TAITTO PunaMusta

ISBN 978-952-206-475-2 nid.
ISBN 978-952-206-476-9 pdf

ISSN 2342-4176 (painettu)
ISSN 2342-4184 (verkkojulkaisu)
ISSN 2342-4176

PAINATUS PunaMusta Oy, Tampere

© Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

Julkaisija

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2018

Yrittämään oppii yrittämällä – Yrittäjyys ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakouluissa -arviointi

Mira Huusko, Juha Vettenniemi, Raisa Hievanen, Anni Tuurnas, Risto Hietala, Johanna Kolhinen ja Elena Ruskovaara

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) toteutti yrittäjyyttä ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakouluissa käsittelevän arvioinnin vuosina 2017–2018. Arvioinnin tavoitteena oli tiedon tuottaminen ja toiminnan kehittäminen. Arviointikysymykset olivat:

- Miten opiskelijat kokivat oppineensa yrittäjyyttä nykyisten opintojensa aikana?
- Miten yrittäjyyttä opetettiin?
- Miten ammatillisen koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun toimintakulttuuri tuki yrittäjyuden oppimista?
- Mitkä tekijät edistivät yrittäjyuden oppimista?

Arvioinnin tulokset muodostuvat kolmenlaisista aineistoista: opiskelijakyselyistä, teemaryhmähaastatteluista sekä Yhdessä yrittämään! -tilaisuuksista kertyneistä aineistoista. Opiskelijakyselyihin vastasi yhteensä 13 088 opiskelijaa ja tutkinnon suorittajaa: 7 818 ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijaa 78:lta koulutuksen järjestäjältä, 2 810 ammatillista tutkintoa näyttötutkintona suorittavaa tutkinnon suorittajaa 84 järjestäjältä, 1 464 ammattikorkeakouluopiskelijaa 24 ammattikorkeakoulusta ja 996 yliopisto-opiskelijaa 14 yliopistosta. Teemaryhmähaastatteluihin osallistui yhteensä 272 opiskelijoiden, henkilökunnan ja johdon edustajaa. Yhdessä yrittämään! -tilaisuuksiin osallistui noin 200 henkilöä.

Lähes kaikki korkeakoulut ja 72 prosenttia ammatillisen koulutuksen järjestäjistä järjesti yrittäjyysopintoja. Noin kolmannes yliopisto-opiskelijoista ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoista oli suorittanut yrittäjyysopintoja nykyisen tutkintonsa aikana. Ammattikorkeakouluopiskelijoista noin puolet oli suorittanut yrittäjyysopintoja. Opiskelijat pitivät yrittäjyysopintoja tärkeänä yrittäjänä toimimisen kannalta.

Yleisimmät yrittäjyyden opetuksen toteutusmuodot olivat ryhmä- ja projektityöt, itsenäiset tehtävät ja korkeakouluissa luennot. Korkeakouluopiskelijat olivat tehneet yrittäjyysopinnoissa eniten yhteistyötä yritysten ja muiden alojen opiskelijoiden kanssa. Ammatillisessa koulutuksessa yhteistyö yrittäjyysopinnoissa yritysten, muiden tutkintojen, koulutusalojen tai koulutusasteiden opiskelijoiden kanssa oli vähäistä.

Opiskelijoiden mukaan niin ammatillisessa koulutuksessa kuin korkeakouluissa yrittäjyyteen suhtauduttiin myönteisesti. Koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen yrittäjämäinen toimintakulttuuri lisäsi opiskelijoiden yrittäjyyden oppimisen kokemusta. Lukujärjestykset eivät välttämättä mahdollistaneet monipuolisten yrittäjyysopintojen valitsemista. Korkeakouluissa haasteena oli yrittäjyysopintojen mahtuminen tutkintoon ja tutkinnon suorittamisen tavoiteaikaan.

Sekä korkeakoulujen että ammatillisen koulutuksen opiskelijat pitivät monipuolisia opetusmenetelmiä ja yritysyhteistyötä ja yrittäjätarinoiden kuulemistä parhaina tapoina oppia yrittäjyyttä. Opiskelijat arvostivat autenttisia yrittäjäkokemuksia, kuten harjoitusyritystoimintaa tai tiimiyrittäjyyttä. Näihin käytännön yritystoiminnan kautta oppimisen muotoihin osallistuminen oli tosin vähäistä niin korkeakouluissa kuin ammatillisessa koulutuksessa. Verkko-opintoina toteutettuihin yrittäjyysopintoihin opiskelijat suhtautuivat kriittisesti. Sekä ammatillisessa koulutuksessa että korkeakoulutuksessa oli haasteita yrittäjyysosaamisen sanallistamisessa.

Ammatillisen koulutuksen opiskelijoista suuri osa koki oppineensa yrittäjänä tarvittavia tietoja vähän. Yrittäjyysopintoja suorittaneiden opiskelijoiden oppimisen kokemus oli myönteisempi kuin niiden opiskelijoiden, jotka eivät olleet yrittäjyysopintoja suorittaneet. Koska nämäkin opiskelijat arvioivat oppineensa yrittäjänä tarvittavia tietoja opintojensa aikana, voidaan olettaa niitä opitun muiden opintojen, esimerkiksi ammatillisten tutkinnon osien, yhteydessä. Suurimmalla osalla yrittäjyysopintoja suorittaneista opiskelijoista into lähteä mukaan yritystoimintaan pysyi samana tai kasvoi opintojen aikana. Ammatillisen koulutuksen opiskelijat eivät osanneet arvioida, kuinka paljon he olivat oppineet yrittäjyysominaisuuksia nykyisissä opinnoissaan.

Korkeakouluopiskelijat sen sijaan kokivat oppineensa yrittäjyysominaisuuksia ja yrittäjämäistä asennetta korkeakouluopintojensa aikana. Myös opiskelijoiden into lähteä mukaan yritystoimintaan oli lisääntynyt yrittäjyysopintojen suorittamisen myötä. Henkilökunnan yrittäjämäisellä asenteella ja suhtautumisella yrittäjyyteen oli myönteinen vaikutus yrittäjyysominaisuuksien ja yrittäjämäisen asenteen oppimiseen.

Arvioinnin pohjalta **kehittämisuositukset** ovat:

- Koulutusorganisaatioiden tulee kehittää toimintatapoja, joiden avulla yrittäjyydestä ja yrittäjyysopinnoista kiinnostuneet opiskelijat tunnustetaan ja joilla kiinnostuneet löytävät yrittäjyysopinnot. Yrittäjyysopinnoista tiedottamiseen pitää panostaa.
- Opetuksen innostavuus ja laatu toteutuvat, kun yrittäjyysopinnot toteutetaan yrittäjien kanssa yhteistyössä, monipuolisesti, monimenetelmällisesti ja monialaisesti ja kun ne sisältävät autenttisia yrittäjyyskokemuksia.
- Opettajien tulee kannustaa opiskelijoita osallistumaan käytännön yritystoiminnan kautta oppimisen muotoihin, kuten tiimiyrittäjyyteen ja harjoitusyritystoimintaan.

- Opettajien pitää kiinnittää huomiota yrittäjyystaitojen ja -osaamisen sanallistamiseen.
- Haasteisiin, jotka liittyvät eri aloja ja toimijoita yhdistäviin opintoihin, tulee kiinnittää huomiota. Esimerkiksi aikataulujen erilaisuutta ja opetussuunnitelmien asettamia rajoituksia tulisi tunnistaa ja purkaa.
- Koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen pitää panostaa yrittäjämäisen toimintakulttuurin luomiseen, sillä se lisää opiskelijoiden yrittäjyyttä ja yrittäjämäistä toimintatapaa.
- Henkilökohtaisiin kumppanuuksiin perustuvaa yritysyhteistyötä tulee kehittää kohti koulutusorganisaation kumppanuuksia. Toimintamalleja sekä rakenteita yhteistyön helpottamiseksi ja seuraamiseksi tulee kehittää.
- Koulutusorganisaatioiden tulee tiedottaa valmistuneille opiskelijoille tarjolla olevista yrittäjyyttä tukevista palveluista ja tiloista aktiivisesti.
- Yrittäjyystoiminnan seuraamiseen ja arviointiin tulee kiinnittää huomiota. Koulutusorganisaatioissa yrittäjyyden tilaa mittaavien tunnuslukujen tulee olla taloudellisesti kestävään yritystoimintaan kannustavia sekä monipuolisia. Myös yritysyhteistyön määrälle ja laadulle tulee asettaa tavoitteet, kerätä yhteistyöstä palautetta sekä seurata tavoitteiden toteutumista.

Asiasanat: yrittäjyysopetus, yrittäjyyskasvatus, ammatillinen koulutus, korkeakoulutus, arviointi.

Utgiven av

Nationella centret för utbildningsutvärdering 2018

Yrittämään oppii yrittämällä – Yrittäjyys ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakouluissa -arviointi

Mira Huusko, Juha Vettenniemi, Raisa Hievanen, Anni Tuurnas, Risto Hietala, Johanna Kolhinen och Elena Ruskovaara

Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU) genomförde en utvärdering av företagande i yrkesutbildningen och högskolorna under 2017–2018. Syftet med utvärderingen var att ta fram information och utveckla verksamheten. Utvärderingsfrågorna var:

- Hur upplevde studerandena att de lärt sig företagande under sina nuvarande studier?
- Hur undervisas företagande?
- Hur stöder yrkesutbildningsanordnaren eller högskolans verksamhetskultur lärande av företagande?
- Vilka faktorer främjar lärande av företagande?

Utvärderingsresultaten består av tre slags material: studerandeenkäter, temagruppintervjuer samt material som samlats in i *Yhdessä yrittämään!* evenemang. Totalt 13 088 studerande och examinander svarade på studerandeenkäten: 7 818 studerande inom den grundläggande yrkesutbildningen från 78 utbildningsanordnare, 2 810 examinander som avlägger sina examina som fristående examina från 84 anordnare, 1 464 yrkesskolestuderande från 24 yrkesskolor och 996 universitetsstuderande från 14 universitet. I temagrupsintervjuer deltog totalt 272 representanter för studerande, personal och ledningen. Cirka 200 personer deltog i *Yhdessä yrittämään!* evenemangen.

Nästan alla högskolor och 72 procent av yrkesutbildningsanordnarna ordnade företagastudier. Cirka en tredjedel av universitetsstuderandena och examinanderna hade avlagt företagastudier under sin nuvarande examen. Av yrkeshögskolestuderande hade cirka hälften avlagt företagastudier. Studerandena ansåg att företagastudierna var viktiga med tanke på att arbeta som företagare.

De vanligaste sätten att genomföra undervisning av företagande var grupp- och projektarbeten, självständiga uppgifter och på högskolorna föreläsningar. Högskolestuderandena hade samarbetat med företag och studerande inom andra områden i företagastudierna. Inom yrkesutbildningen förekom det lite samarbete med företag eller med studerande som avlagde andra examina, utbildningsområden eller från andra utbildningsstadier i fråga om företagastudier.

Enligt studerandena var inställningen mot företagande positiv såväl inom yrkesutbildningen som i högskolor. En företagarkultur hos utbildningsanordnarna och i högskolorna främjade studerandens upplevelse av lärande av företagande. På grund av scheman har det inte alltid varit möjligt att välja mångsidiga företagastudier. I högskolorna är utmaningen att få plats för företagastudier i examen samt att avlägga examen inom planerad tid.

Både studerande i högskolor och inom yrkesutbildningen ansåg att mångsidiga undervisningsmetoder och företagssamarbete samt att få höra berättelser om företagande är de bästa sätten att lära sig företagande. Studerandena uppskattade även autentiska företagarerfarenheter, såsom praktikföretagsverksamhet eller teamföretagande. Deltagandet i dessa inlärningsformer genom praktiskt företagsverksamhet var mycket lågt både i högskolor och inom yrkesutbildningen. Studerande förhöll sig mycket kritiskt till företagastudier som genomfördes som nätstudier. Både inom yrkesutbildningen och högskoloutbildningen förekommer de utmaningar med att verbalisera företagarkompetens.

En stor del av studerande inom yrkesutbildningen upplevde att de endast lärt sig lite sådana kunskaper som behövs som företagare. Upplevelsen av lärande var mer positiv bland de studerande som avlagt företagastudier än bland de studerande som inte avlagt företagastudier. Eftersom emellertid även dessa studerande uppskattade att de lärt sig kunskaper som behövs som företagare under sina studier, kan man anta att dessa kunskaper förvärvats i samband med andra studier, till exempel i samband med yrkesinriktade examensdelar. Entusiasmen i fråga om att inleda företagaverksamhet höll sig på samma nivå eller ökade medan studierna pågick bland den största delen av studerande som avlade företagastudier. Studerande inom yrkesutbildningen kunde inte bedöma hur mycket företagaregenskaper de hade lärt sig under sina nuvarande studier.

Högskolestuderande däremot upplevde att de lärt sig företagaregenskaper och en företagarettityd under sina högskolestudier. Även studerandenas iver att gå med i företagaverksamhet ökade i och med att de avlade företagastudier. Även personalens entreprenörmässiga attityd och inställning till företagande hade en positiv verkan på lärandet av företagaregenskaper och en entreprenörmässig attityd.

Utvecklingsrekommendationerna utifrån utvärderingen är:

- Utbildningsorganisationerna ska utveckla handlingsätt som hjälper att identifiera studerande som är intresserade av företagande och företagastudier och genom vilka de som är intresserade hittar företagastudier. Man måste satsa på information om företagastudier.
- Studierna inspirerar och deras kvalitet uppfylls, då företagastudierna genomförs i samarbete med företagare samt så att de är mångsidiga, innehåller många metoder, är sektorsövergripande och innehåller autentiska företagarerfarenheter.
- Lärarna ska uppmuntra studerandena att via praktisk företagsverksamhet delta i inlärningsformer såsom teamföretagande och praktikföretagsverksamhet.
- Lärarna ska fästa vikt vid verbalisering av företagarfärdigheter och -kunnande.
- Man ska fästa vikt vid utmaningar i fråga om studier som kombinerar olika områden och aktörer. Till exempel borde man identifiera och avveckla hinder som beror på olika scheman och begränsningar som beror på läroplanerna.

- Utbildningsanordnarna och högskolorna ska satsa på att skapa en entreprenörmässig verksamhetskultur, eftersom det ökar företagande och ett entreprenörmässigt verksamhetssätt bland studerandena.
- Företagssamarbete som utgår från personliga partnerskap ska utvecklas mot utbildningsorganisationens partnerskap. Verksamhetsmodeller och strukturer för att underlätta och följa upp samarbete ska utvecklas.
- Utbildningsorganisationerna ska aktivt informera utexaminerade studerande om tillgängliga tjänster och lokaler som stöder företagande.
- Man ska fästa vikt vid uppföljning och utvärdering av företagungsverksamhet. Nyckeltal, som används för att mäta företagarsituationen i utbildningsorganisationen, ska vara mångsidiga och uppmuntra till ekonomiskt hållbar företagsverksamhet. Man borde även ställa mål för företagssamarbetets volym och kvalitet, samla in respons om samarbetet samt följa upp hur målen uppnås.

Ämnesord: företagaru**t**bildning, företagaru**f**ostran, yrkesu**t**bildning, högskoleu**t**bildning, utvärdering.

Publisher

Finnish Education Evaluation Centre 2018

Yrittämään oppii yrittämällä – Yrittäjyys ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakouluissa -arviointi

Mira Huusko, Juha Vettenniemi, Raisa Hievanen, Anni Tuurnas, Risto Hietala, Johanna Kolhinen and Elena Ruskovaara

The Finnish Education Evaluation Centre (FINEEC) carried out an evaluation of entrepreneurship in vocational education and training and in higher education institutions in 2017–2018. The purpose of the evaluation was to generate knowledge and develop activities. The assessment questions were:

- How do students feel they have learned about entrepreneurship during their current studies?
- How is entrepreneurship taught?
- How does the operational culture of the vocational education provider or higher education institution support the learning of entrepreneurship?
- Which factors promote learning entrepreneurship?

The results of the evaluation are composed of three kinds of data: student questionnaires, thematic group interviews and data collected from the *Yhdessä yrittämään!* events. A total of 13,088 students and candidates responded to the student questionnaires: 7,818 vocational upper secondary students from 78 education providers, 2,810 people taking a competence-based vocational qualification from 84 different providers, 1,464 students from 24 and 996 university students from 14 universities. A total of 272 students, staff members and management representatives participated in the thematic group interviews. Around 200 people participated in the *Yhdessä yrittämään!* events.

Nearly all higher education institutions and 72 % of vocational education providers organised entrepreneurship studies. Around one third of the university students and vocational students had completed entrepreneurship studies during their current study programme. Around half of the students at universities of applied sciences had completed entrepreneurship studies. Students considered entrepreneurship studies to be important for functioning as an entrepreneur.

The most common ways of teaching entrepreneurship were group and project work, independent tasks and, in higher education, lectures. Higher education students had cooperated the most with businesses and students from other fields as part of their entrepreneurship studies. In vocational

education and training, there was little cooperation in entrepreneurship studies with businesses or students from other degree programmes, fields of study or levels of education.

Students in both vocational education and training and higher education institutions reported that there is a positive attitude towards entrepreneurship. The entrepreneurial operating culture of the education providers and higher education institutions boosted students' experience of learning entrepreneurship. Timetables did not always enable the selection of diverse entrepreneurship studies. In higher education institutions, the challenge was to fit entrepreneurship studies into degree programmes and within the given time frame for completion of the degree.

In both higher education institutions and vocational education and training, students considered diverse teaching methods, cooperation with businesses and hearing entrepreneurs' stories as the best ways to learn about entrepreneurship. Students also valued authentic entrepreneurship experiences, such as student company projects or team entrepreneurship. Participation in these forms of learning through practical business activities was, on the other hand, very low in both higher education institutions and vocational education and training. Students were critical of entrepreneurship studies provided as online studies. There are challenges relating to the verbalisation of entrepreneurship competency in vocational education and training and higher education.

The majority of students in vocational education and training felt that they had learned little in terms of the information needed to function as an entrepreneur. The study experience of students who had completed entrepreneurship studies was more positive than that of students who had not. Since those students who had not participated in entrepreneurship studies still stated that they had learned information needed to function as an entrepreneur during their studies, it can be assumed that they learned it as part of their other studies, for example through vocational qualification components. For most students who had completed entrepreneurship studies, enthusiasm for engaging in business activities had either remained the same or grown during their studies. Vocational education and training students were not able to evaluate how much they had learned about different entrepreneurial characteristics during their current studies.

Higher education students, in contrast, felt that they had learned about entrepreneurial characteristics and attitude during their higher education studies. Also, the students' enthusiasm to get involved in business activities had increased through participating in entrepreneurship studies. The entrepreneurial attitude of the staff and their approach towards entrepreneurship also had a positive influence on learning about entrepreneurial attributes and entrepreneurial attitude.

Based on the evaluation, the **recommendations for development** are as follows:

- Educational organisations should develop methods through which students interested in entrepreneurship and entrepreneurship studies are identified and such students can find entrepreneurship studies. More emphasis should be put into raising awareness of entrepreneurship studies.
- High quality and inspiring teaching is achieved through carrying out the entrepreneurship studies in cooperation with entrepreneurs, using diverse and multi-method approaches, combining different fields of study, and including authentic entrepreneurship experiences.

- Teachers should encourage students to participate in forms of learning that involve practical business activities, such as team entrepreneurship and student company projects.
- Teachers should pay attention to the verbalisation of entrepreneurship skills and competencies.
- Attention should be paid to the challenges relating to studies that combine different fields of study and actors. For example, differences in timetables and limitations set by curricula should be recognised and dealt with.
- Education providers and higher education institutions should invest in creating an entrepreneurial operating culture, as this increases students' entrepreneurship and entrepreneurial ways of operating.
- Business cooperation based on personal partnerships should be developed into educational organisation partnerships. Operating models and structures for facilitating and monitoring cooperation should be developed.
- Educational organisations should actively inform their graduates of the services and facilities available that support entrepreneurship.
- Attention should be paid to the monitoring and assessment of entrepreneurship activities. The figures used to assess the state of entrepreneurship in educational organisations should be diverse and should support economically sustainable business activities. Quantitative and qualitative goals should be set for business cooperation, feedback on cooperation should be collected, and progress towards the goals should be monitored.

Keywords: entrepreneurship teaching, entrepreneurship education, vocational education and training, higher education, assessment, evaluation.

Tiivistelmä	3
Sammanfattning.....	7
Abstract	11
1 Johdanto	17
2 Yrittäjyys suomalaisessa koulutusjärjestelmässä.....	19
3 Arvioinnin lähtökohdat.....	21
3.1 Arvioinnissa käytetyt aineistot.....	23
3.2 Aineistojen analysointi	26
3.3 Arvioinnissa käytetyt keskeiset käsitteet	27
4 Yrittäjyys ammatillisessa koulutuksessa	29
4.1 Tulokset ammatillisesta peruskoulutuksesta	30
4.1.1 Opiskelijakyselyyn vastanneiden kuvaus	30
4.1.2 Yrittäjyysopintoihin osallistuminen ammatillisessa peruskoulutuksessa	32
4.1.3 Yrittäjyyden opettamisessa käytetyt menetelmät	34
4.1.4 Yrittäjyyteen liittyvä toimintakulttuuri	39
4.1.5 Opiskelijoiden kokemus yrittäjyysinnon kehittymisestä ja yrittäjyyden oppimisesta	46
4.2 Tulokset näyttötutkintona suoritettavasta ammatillisesta koulutuksesta.....	51
4.2.1 Tutkinnon suorittajien kyselyyn vastanneiden kuvaus.....	51
4.2.2 Yrittäjyysopintoihin osallistuminen näyttötutkinnoissa	53
4.2.3 Yrittäjyyden opettamisessa käytetyt menetelmät	55
4.2.4 Yrittäjyyteen liittyvä toimintakulttuuri	60
4.2.5 Tutkinnon suorittajien kokemus yrittäjyysinnon kehittymisestä ja yrittäjyyden oppimisesta	67
4.3 Yrittäjyys opettajien ja johdon haastatteluissa	71
4.4 Keskeiset tulokset ja kehittämissuositukset ammatillisen koulutuksen yrittäjyydestä	74

5	Yrittäjyys korkeakoulutuksessa	79
5.1	Tulokset ammattikorkeakouluista	80
5.1.1	Opiskelijakyselyyn vastanneiden kuvaus	80
5.1.2	Yrittäjyysopintojen tarjoaminen ja niihin osallistuminen ammattikorkeakouluissa	82
5.1.3	Yrittäjyyden opettamisessa käytettävät menetelmät ammattikorkeakouluissa	84
5.1.4	Yrittäjämäinen toimintakulttuuri ammattikorkeakouluissa	90
5.1.5	Ammattikorkeakouluopiskelijoiden oppimisen kokemus yrittäjyysopinnoissa	98
5.2	Tulokset yliopistoista	102
5.2.1	Opiskelijakyselyyn vastanneiden kuvaus	102
5.2.2	Yrittäjyysopintojen tarjoaminen ja niihin osallistuminen yliopistoissa	104
5.2.3	Yrittäjyyden opettamisessa käytettävät menetelmät yliopistoissa	106
5.2.4	Yrittäjämäinen toimintakulttuuri yliopistoissa	111
5.2.5	Yliopisto-opiskelijoiden oppimisen kokemus yrittäjyysopinnoissa	118
5.3	Keskeiset tulokset ja kehittämissuositukset korkeakoulutuksen yrittäjyydestä...	122
6	Yhdessä yrittämään! -tilaisuudet	127
7	Arvioinnin luotettavuus.....	131
8	Ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulutuksen keskeiset tulokset ja kehittämissuositukset	133
9	Arvioinnin johtopäätökset ja Koulutuksen yrittäjyyslinjaukset	137
	Lopuksi	143
	Lähteet	145
	Liitteet	147
	Liite 1. Suunnittelutyöpajaan osallistuneet tahot	147
	Liite 2. Ammatillinen koulutus: haastatteluteemat	148
	Liite 3. Korkeakoulut: haastatteluteemat	150
	Liite 4. Yhdessä yrittämään -tilaisuuksien ohjelma	154
	Liite 5. Arvioinnin vaiheet ja aikataulu.....	155

1

Johdanto

Suomalaisessa koulutusjärjestelmässä yrittäjyysteema on mukana eri koulutusasteilla. Ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen merkitys osana innovaatiojärjestelmää ja yrittäjyyden tukemista on tunnustettu ja tunnustettu ilmiö. Yrittäjyysopintojen toteuttamista, niissä oppimista ja koulutusorganisaatioiden tukimekanismeja yrittäjämäiseen toimintaan ei ole kuitenkaan arvioitu ennen ammatillisessa koulutuksessa eikä korkeakouluissa. Arviointitiedon tuottaminen yrittäjyydestä ja yrittäjyysopinnoista on tarpeellista niiden kehittämiseksi.

Koulutuksen arviointisuunnitelmassa vuosille 2016–2019 (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2015) määriteltiin, että Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) toteuttaa yrittäjyyttä ja innovaatiokapasiteettia ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakouluissa käsittelevän arvioinnin. Jo arvioinnin suunnitteluvaiheessa todettiin, että innovaatiokapasiteetin käsitteelle ei ole tunnistettavissa tarpeeksi yksiselitteistä merkitystä ja käyttötapaa, joten arvioinnin yhteydessä puhutaan yleisemmin koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen innovaatiotoiminnasta (Kolhinen & Vettenniemi 2017). Innovaatiotoiminta sisällytettiin myöhemmin yrittäjyyden kattotermin alle. Tässä arvioinnissa painopiste on erityisesti opiskelijoiden yrittäjyysopintojen näkökulmissa ja kokemuksissa, sillä he ovat keskeinen toimijaryhmä yrittäjyysopinnoissa ja opiskelijayrittäjyydessä.

Arviointi tuottaa tietoa yrittäjyyttä toimintakulttuurin tasolla edistävästä tekijöistä ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakoulutuksessa. Arvioinnin tavoitteet liittyvät niin tiedontuotantoon kuin kehittämiseen. Tiedontuotannon tavoite liittyy yrittäjyyden toimintatapojen esiin nostamiseen eri koulutusorganisaatioissa ja hyvien käytäntöjen keräämiseen. Kehittävän arvioinnin periaatteet näkyvät arvioinnin metodeissa eli monimenetelmällisyydessä ja vuorovaikutteisudessa, toimintaympäristön huomioimisessa sekä sidosryhmien aktivoinnissa ja osallistamisessa. Lisäksi arviointi luo keskustelumahdollisuuksia yhteisen ymmärryksen lisäämiseksi ja vuorovaikutuksen parantamiseksi. Arviointi tuottaa suosituksia yrittäjyyden kehittämiseksi ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakoulutuksessa.

Arvioinnin tuloksia voidaan käyttää koulutuksen yrittäjyystoiminnan kehittämisessä sekä hyvien käytäntöjen jakamisessa. Arviointi hyödyttää ammatillisen koulutuksen järjestäjiä, korkeakouluja, yrittäjyyden edistäjiä, opiskelijoita, työelämän ja yritysten edustajia sekä päätöksentekijöitä.

Yrittäjyys suomalaisessa koulutusjärjestelmässä

Hallitusohjelmiin yrittäjyyden tukeminen koulutuksella on tullut Vanhasen hallitusohjelmaan vuonna 2003 (Valtioneuvoston kanslia 2003). Yrittäjyyden edistäminen on mukana myös useissa kohdissa Sipilän hallitusohjelmaa (Valtioneuvoston kanslia 2015). Perusopetuksessa, lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa peruskoulutuksessa yrittäjyys on viety läpileikkaavana teimana opetussuunnitelmien ja tutkinnon perusteisiin. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2014) työelämätaidot ja yrittäjyys tulevat esille yhtenä laaja-alaisista osaamiskokonaisuuksista. Lukiokoulutuksessa yksi Lukion opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2015) määritellyistä aihekokonaisuuksista on aktiivinen kansalaisuus, yrittäjyys ja työelämä.

Yhtenä ammatillisen koulutuksen lakiin kirjatusta tavoitteista on antaa väestölle valmiuksia yrittäjyyteen. Koulutuksen tavoitteena on kehittää työ- ja elinkeinoelämää ja vastata sen osaa mistarpeisiin sekä edistää työllisyyttä, tukea opiskelijoiden kehitystä hyväksi, tasapainoiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi tarjoamalla ammatillisen kehittymisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 2§.) Voimassa olevissa ammatillisten perustutkintojen perusteissa aloitekyky ja yrittäjyys esitellään yhtenä elinikäisen oppimisen avaintaidoista (esim. Opetushallitus 2016).

Suomalaisen korkeakoulupolitiikan tavoitteissa yrittäjyyden edistäminen on ollut mukana jo vuosien ajan. Vuonna 2009 julkaistussa opetusministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön työryhmämuistiossa yrittäjyyden edistämisen tahtotilaksi määriteltiin: ”Jokaisessa korkeakoulussa on hyväksytty toimintatapa, jossa kannustetaan ja tarjotaan valmiuksia yrittäjän uralle, synnytetään innovaatioita ja luodaan edellytyksiä yritysten kasvulle” (OPM 2009). Muistiossa esitettiin myös lukuisia toimenpiteitä tavoitteen saavuttamiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriö selvitti edellä mainitun vision toteutumista ja korkeakoulujen yrittäjyyttä tukevia toimintatapoja vuonna 2015. Selvityksen perusteella korkeakoulut jaettiin toimiansa mukaisesti yrittäjämäisiin ja yrittäjyyttä tukeviin korkeakouluihin. (OKM 2015.)

Korkeakoulutuksessa yrittäjyyttä ja korkeakoulujen yritysyritysteistyötä ovat määritelleet Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry, Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry ja Suomen Yrittäjät. Arene julkaisi vuonna 2015 Suomen Yrittäjien kanssa valmisteleman

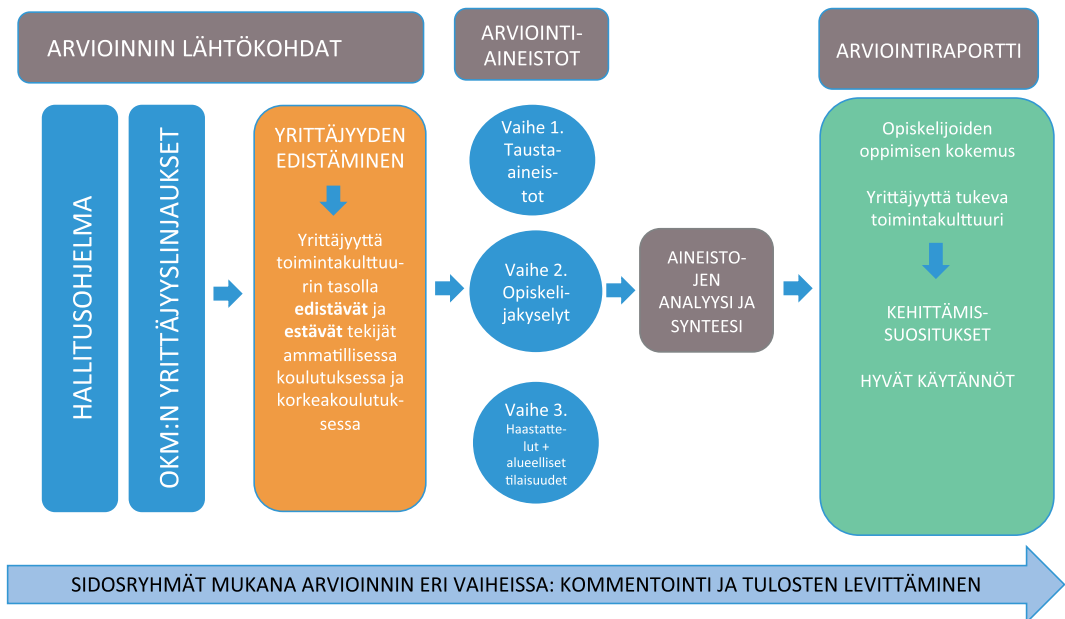
yrittäjyysuositukset (Arene 2015), joilla tuetaan ammattikorkeakoulujen ja yrittäjien välisen yhteistyön kehittymistä. Vastaavasti UNIFI ja Suomen Yrittäjät laativat vuonna 2016 yrittäjyysuositukset edistämään yliopistojen ja yritysten välistä yhteistyötä (UNIFI ry 2016). UNIFI, Arene ja Suomen Yrittäjät laativat korkeakoulusektorille yhteiset yrittäjyysuositukset, jotka julkaistiin loppuvuodesta 2018.

Myös Euroopan unionin linjaukset vaikuttavat siihen, miten yrittäjyys näkyy kansallisen tason linjauksissa, suomalaisessa koulutusjärjestelmässä ja sitä ohjaavissa asiakirjoissa. Euroopan komissio julkisti kesäkuussa 2016 Euroopan tason osaamishjelman (*New skills agenda for Europe*), jonka tavoitteena oli varmistaa Euroopan unionin kansalaisille valmiudet henkilökohtaiseen kehittämiseen, sosiaaliseen osallistumiseen, aktiiviseen kansalaisuuteen ja työllistymiseen (Euroopan komissio 2016). Yksi näistä avaintaidoista on yrittäjyys. Yrittäjyystaitojen parantamiseen kehitettiin eurooppalainen yrittäjyystaitojen viitekehys (*The entrepreneurship competence framework* eli EntreComp 2016).

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) julkaisi vuonna 2017 Koulutuksen yrittäjyyslinjaukset, joiden tarkoituksena oli suunnata, kehittää ja ohjata eri koulutusasteiden yrittäjyyden edistämisen ja yrittäjyyskasvatuksen toimenpiteitä. Koulutuksen yrittäjyyslinjausten (2017) kohderyhmänä ovat kasvatus-, opetus- ja koulutusalan toimijat eri koulutusasteilta, koulutuksen järjestäjät ja kehittäjät, paikalliset, alueelliset ja valtakunnalliset koulutusalan päättäjät sekä yrittäjät ja yrittäjyyttä tukevat organisaatiot. Koulutuksen yrittäjyyslinjaukset nojaavat strategiaan asiakirjoihin, kuten hallitusohjelmaan, maakunnallisiin, ylimaakunnallisiin, alueellisiin ja paikallisiin yrittäjyyskasvatusstrategioihin ja keskeisiin EU-asiakirjoihin, sekä ne hyödyntävät aiempia alan selvityksiä ja tutkimuksia. Yrittäjyyslinjausten on tarkoitus toimia konkreettisenä toiminnan arvioinnin ja kehittämisen apuna oppilaitosjohdolle, henkilöstölle sekä muille yrittäjyyskasvatustoimijoille. Lisäksi linjaukset antavat vinkkejä ja suunnittelun tukea käytännön työhön sekä esittelevät hyviä käytäntöjä.

3 Arvioinnin lähtökohdat

Tämän arvioinnin tavoitteena on selvittää, mitkä tekijät ammatillisen koulutuksen järjestäjän (myöhemmin koulutuksen järjestäjän) tai korkeakoulun toimintakulttuurissa edistävät yrittäjyyttä. Arviointi pohjautuu Sipilän hallituksen hallitusohjelman tavoitteisiin (Valtioneuvoston kanslia 2015) ja opetus- ja kulttuuriministeriön Koulutuksen yrittäjyyslinjauksiin (2017) sekä EntreComp-viitekehykseen (Euroopan komissio 2016). Arvioinnissa käytetään erilaisia aineistoja, jotka kuvataan tarkemmin tässä luvussa (ks. kuvio 1). Arvioinnin alustavista tuloksista on kerrottu eri yhteyksissä sidosryhmille. Keskusteluyhteys sidosryhmien kanssa onkin vienyt arviointia eteenpäin.

KUVIO 1. Arviointiasetus: arvioinnin lähtökohdat, aineistot ja arviointiraportin muodostuminen.

Arviointi perustuu OKM:n Koulutuksen yrittäjyyslinjausten (2017) sisältämiin toiminnan kehittämisen kysymyksiin ja määritelmiin yrittäjyydestä, yrittäjämäisestä toimintatavasta ja toimintakulttuurista. Arvioinnissa on huomioitu ammatillisten oppilaitosten ja korkeakoulujen erilaiset toimintaympäristöt. Ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulutuksen yrittäjyyden yksi yhteinen osa-alue on koulutus ja opetus. Arvioinnin keskeisiksi teemoiksi jäsenyksi opiskelijoiden oppimisen kokemus, järjestäjän tai korkeakoulun toimintakulttuurin yrittäjyyttä edistävät tekijät sekä opiskelijoiden kokemus yrittäjämäisyyden oppimisesta.

Tässä arvioinnissa keskitytään perustutkinto-opiskelijoiden yrittäjyyteen ja yrittäjämäisiin toimintatapoihin eikä esimerkiksi henkilökunnan (mukaan lukien tutkijat, tutkimusyhteisöt) omiin yrityksiin, start up -toimintaan, TKI-toimintaan tai tutkimuksen kaupallistamiseen. Mukana eivät ole myöskään jatkotutkintoja tekevät opiskelijat eli ylempää ammattikorkeakouluopintoja tekevät tai tutkijakoulutuksessa olevat opiskelijat. Jo arvioinnin suunnitteluvaiheessa todettiin, että Koulutuksen arviointisuunnitelmassa vuosille 2016–2019 (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2015) olleelle innovaatiokapasiteetin käsitteelle ei ole tunnistettavissa tarpeeksi yksiselitteistä merkitystä ja käyttötapaa, joten arvioinnin yhteydessä puhutaan koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulutuksen yrittäjyyttä tukevasta toiminnasta, joka sisältää innovaatiotoiminnan.

Arvioinnin toteutus voidaan kiteyttää neljäksi arviointikysymykseksi, jotka ovat:

- Miten opiskelijat kokevat oppineensa yrittäjyyttä nykyisten opintojensa aikana?
- Miten yrittäjyyttä opetetaan?
- Miten ammatillisen koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun toimintakulttuuri tukee yrittäjyyden oppimista?
- Mitkä tekijät edistävät yrittäjyyden oppimista?

Tässä arvioinnissa yrittäjyydellä tarkoitetaan yritystoimintaa ja yrittäjämäistä toimintatapaa.

Arvioinnin toteutuksesta vastasi Karvin projektiryhmä, johon kuuluivat:

- arviointiasiantuntija **Mira Huusko**, projektipäällikkö 1.3.2018 alkaen korkeakoulutus
- arviointiasiantuntija **Juha Vettenniemi**, projektipäällikkö ammatillinen koulutus
- arviointisuunnittelija **Raisa Hievanen**, ammatillinen koulutus
- arviointisuunnittelija **Anni Tuurnas**, korkeakoulutus
- erikoissuunnittelija **Risto Hietala**, metodinen tuki
- arviointiasiantuntija **Johanna Kolhinen**, projektipäällikkö 15.1.2018 asti korkeakoulutus.

Juha Vettenniemi vastasi ammatillisen koulutuksen ja Mira Huusko korkeakoulujen osuudesta. Lisäksi arvioinnin suunnitteluun osallistui alkuvaiheessa arviointiasiantuntija **Matti Kajaste**. Karvissa projektiryhmää tuki erillinen ohjausryhmä, johon kuuluivat ammatillisen koulutuksen sekä korkeakoulutuksen ja vapaan sivistystyön yksiköiden päälliköt ja Karvin johtaja.

Arviointityössä projektiryhmää ohjasi ulkopuolinen asiantuntijaryhmä. Ryhmään kuuluivat:

- opiskelijayrittäjyyden asiantuntija **Tapio Auvinen**, Nuori Yrittäjyys ry / Aamumehu
- kehitysjohtaja **Jatta Herranen**, Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä
- digi- ja koulutusasioiden päällikkö **Joonas Mikkilä**, Suomen Yrittäjät ry (7.9.2018 alkaen)
- koulutusasioiden päällikkö **Mika Tuuliainen**, Suomen Yrittäjät ry (31.5.2018 asti)
- toimitusjohtaja **Veli-Matti Lamppu**, Ammattiosaamisen kehittämisyhdistys AMKE ry
- kasvatustieteen professori (emeritus) **Esa Poikela**, Lapin yliopisto, dosentti Tampereen yliopisto (31.5.2018 asti)
- toimitusjohtaja **Matti Petteri Pönttiö**, Helsinki Think Company
- Director of Entrepreneurship Education, tutkijatohtori **Elena Ruskovaara**, Lappeenrannan teknillinen yliopisto
- rehtori **Vesa Taatila**, Turun ammattikorkeakoulu (31.5.2018 asti)
- toimitusjohtaja **Elina Ylikoski**, Jyväskylän Yritystehdas Oy.

Asiantuntijaryhmän jäsenistä **Elena Ruskovaara** teki alustavan analyysin korkeakouluopiskelijoille suunnatun kyselyn tuloksista ja auttoi niiden raportoinnissa.

Arvioinnin tehtävän määrittelyä varten pidettiin suunnittelutyöpaja helmikuussa 2017. Siihen osallistui 30 eri sidosryhmien edustajaa yhdessä Karvin asiantuntijoiden kanssa (ks. liite 1). Työpajan tuloksia hyödynnettiin arviointiasetelman rakentamisessa ja kohteiden rajauksessa.

3.1 Arvioinnissa käytetyt aineistot

Arvioinnissa hyödynnettiin erilaisia aineistoja:

- muiden toimijoiden keräämät aineistot
- ammatillisen koulutuksen järjestäjille suunnattu kysely
- opiskelijakyselyaineistot
- teemaryhmähaastattelut
- Yhdessä yrittämään! -työpajat.

Nämä aineistot kerättiin ja analysoitiin kolmessa eri vaiheessa.

Ensimmäinen vaihe: Tausta-aineistot, kevät 2017

Arvioinnin suunnitteluvaiheessa helmikuussa 2017 järjestettiin suunnittelutyöpaja, johon oli kutsuttu arvioinnin kannalta olennaisia sidosryhmiä (ks. liite 1). Suunnittelutyöpaja antoi arvioinnin toteuttajille ymmärrystä yrittäjyyden käsitteen moninaisuudesta sekä sitoutti sidosryhmiä mukaan arviointiin.

Arvioinnin tausta-aineistona hyödynnettiin OKM:ssä vuosina 2015–2016 korkeakouluilta kerättyä itsearviointiaineistoa yrittäjyyden tukemisesta ja keväällä 2017 toteutettua aineistoon perustuvaa seurantakyselyä. Ammatillisen koulutuksen osalta vastaavaa itsearviointia ei ole tehty. Karvin projektiryhmä keräsi ammatillisen koulutuksen järjestäjiltä perustiedot järjestäjän toteuttamasta yrittäjyyskasvatuksesta, yrittäjyys- ja innovaatiotoiminnasta ja alueellisesta yhteistyöstä (ks. Kolhinen, Vettenniemi & Tuurnas 2017). Tätä aineistoa on hyödynnetty arvioinnissa taustoittamaan tuloksia.

Ensimmäisen vaiheen tiedonkeruussa hankittiin tietoja myös ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen yrittäjyyskasvatuksesta ja innovaatiotoiminnasta Nuori yrittäjyys ry:n¹, YES-verkoston², Suomen Yrittäjien tilastoista ja alueellisista yrittäjyyskasvatusstrategioista. Ensimmäisessä vaiheessa kerättyjä aineistoja käytettiin hankesuunnitelmaa tehdessä.

Toinen vaihe: Opiskelijakyselyt, syksy 2017

Arvioinnin toisessa vaiheessa toteutettiin ammatillisen koulutuksen opiskelijoille ja tutkinnon suorittajille sekä korkeakoulujen opiskelijoille sähköinen kysely. Koska opiskelijakyselyt toteutettiin ennen 1.1.2018 voimaan tullutta ammatillisen koulutuksen reformia, ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijoille ja ammatillista tutkintoa näyttötutkintona suorittaville oli omat kyselynsä. Korkeakouluille suunnattiin oma kysely, joka oli yhteinen niin ammattikorkeakoulujen kuin yliopistojen opiskelijoille. Karvin projektiryhmä määritteli molemmille koulutusasteille yhteiset pääteemat, joihin kyselyillä haettiin vastauksia. Opiskelijakyselyt sisälsivät yrittäjyysopintoihin ja yrittäjämäiseen toimintakulttuuriin liittyviä kysymyksiä sekä kysymyksiä oppimisen kokemuksen kartoittamiseksi yrittäjyysopinnoista ja -toiminnasta.

Kaikki ammatillisen koulutuksen opiskelijat ja tutkinnon suorittajat vastasivat taustakysymyksiin sekä koulutuksen järjestäjän toimintakulttuuria kartoittaviin kysymyksiin. Yritystoiminnan opettamiseen liittyviin kysymyksiin vastasivat yrittäjyysopintoja suorittaneet opiskelijat ja tutkinnon suorittajat. Ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijoille suunnattu kysely kohdistettiin ensi sijassa toisen ja kolmannen vuosikurssin opiskelijoille. Näyttötutkinnon suorittajien kysely

1 Nuori Yrittäjyys ry (NY) on voittoa tavoittelematon yhdistys, joka tukee yrittäjyyskasvatusta. Yhdistyksen tavoitteena on saada nuoret tunnistamaan ja hyödyntämään omat kykynsä – tekemällä oppien. Yhdistys tarjoaa 7–25-vuotiaiden nuorten yrittäjyysasennetta, työelämätaitoja ja taloudenhallintaa tukevia ohjelmia, jotka toteutetaan kouluissa osana opetusta. (Nuori Yrittäjyys ry, 2018a.)

2 YES on yrittäjyyskasvatuksen asiantuntijaverkosto, jonka tavoitteena on edistää yrittäjyyskasvatuksen toteutumista kouluttamalla opettajia, kehittämällä koulutusta, rakentamalla koulujen ja yritysten välistä yhteistyötä ja tarjoamalla materiaaleja opetukseen. YES-alueverkostoa koordinoi Valtakunnallinen YES ry, joka on perustettu vuonna 2010. (YES ry, 2018.)

kohdennettiin ennen syksyä 2017 opintonsa aloittaneille tutkinnon suorittajille. Kyselyihin oli mahdollista vastata suomeksi tai ruotsiksi. Kysely lähetettiin niille koulutuksen järjestäjille, jotka järjestivät itse yrittäjyysopintoja.

Korkeakouluista Poliisiammattikorkeakoulu ja Maanpuolustuskorkeakoulu jättäytyivät arvioinnin ulkopuolelle, sillä ne eivät itse tarjoa yrittäjyysopintoja. Korkeakouluopiskelijoille suunnattu kysely kohdennettiin perustutkinto-opiskelijoille. Kyselyn alkuosassa oli kaikille yhteisiä kysymyksiä, ja kyselyn loppuosassa oli kysymyksiä pelkästään niille, jotka olivat suorittaneet yrittäjyysopintoja. Kyselyyn oli mahdollista vastata suomeksi, ruotsiksi tai englanniksi.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen nimetyt arvioinnin yhteyshenkilöt vastasivat kyselyn jakamisesta oppilaitoksen tai korkeakoulun opiskelijoille. Opiskelijakyselyiden tuloksista koottiin järjestäjä- ja korkeakoulukohtainen palaute, jolloin ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen arvioinnin yhteyshenkilöt saivat käyttöönsä omaa toimintaansa koskevat tulokset. Nämä tulokset toimitettiin koulutuksen järjestäjille ja korkeakouluille tammiukuussa 2018. Järjestäjäkohtaista palautetta ei annettu, mikäli vastaajia oli alle viisi.

Kolmas vaihe: Teemaryhmähaastattelut ja alueelliset tilaisuudet, kevät 2018

Arvioinnin kolmannessa vaiheessa opiskelijakyselyn tuloksia syvennettiin arviointivierailuilla ammatillisiin oppilaitoksiin ja korkeakouluihin. Vierailukohteiksi valittiin tarkoituksella eri puolilta Suomea ammatillisia oppilaitoksia ja korkeakouluja, joista saatiin esimerkkejä hyvistä ja toimivista yrittäjyyteen liittyvistä käytännöistä. Näin toimien haluttiin erityisesti kerätä hyviä käytänteitä muidenkin koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen käyttöön. Arviointivierailuilla järjestettiin teemaryhmähaastatteluita eri kohderyhmille:

- Ammatillinen koulutus
 - Ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijat
 - Näyttötutkinto-opiskelijat
 - Opettajat ja kouluttajat
 - Johto

- Korkeakoulut
 - Opiskelijat
 - Opettajat
 - Yrittäjyyskasvatuksesta vastaavat ja johto

Haastatteluja toteutettiin kuudessa ammatillisessa oppilaitoksessa, kolmessa yliopistossa ja kolmessa ammattikorkeakoulussa maaliskuu-toukokuussa 2018. Karvin projektiryhmän jäsenet tekivät haastattelut pareittain. Koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen edustajat saivat haastatteluteemat etukäteen tutustuttavakseen. Haastatteluista kirjoitettiin muistiinpanot, mutta niitä ei nauhoitettu eikä litteroitu. Haastatteluja ei analysoitu järjestäjä- tai korkeakoulukohtaisesti, vaan haastatteluista etsittiin hyviä käytäntöjä sekä toimintakulttuurin tasolla yrittäjyyttä edistäviä tekijöitä.

Ammatillisista oppilaitoksista haastateltiin yhteensä 149 henkilöä. Yhteen haastattelutilaisuuteen osallistui 1–10 henkilöä, ja järjestäjäkohtaisesti haastateltavia oli 15–31. Haastateltavat opiskelijat, tutkinnon suorittajat ja opettajat edustivat eri tutkintoja. Yhdessä ammatillisessa oppilaitoksessa ei haastateltu lainkaan näyttötutkintona ammatillista tutkintoa suorittavia. Haastattelujen teemat ovat liitteessä 2.

Korkeakouluista haastatteluihin osallistui yhteensä 123 henkilöä. Yhteen haastattelutilaisuuteen osallistui 5–10 henkilöä, ja korkeakoulukohtaisesti haastateltavia oli 16–24. Haastateltavat opettajat ja opiskelijat olivat monelta eri koulutusosalta. Haastattelujen teemat ovat liitteessä 3.

Lisäksi Karvi järjesti yhdessä Suomen Yrittäjien, Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry:n sekä Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry:n kanssa alueelliset Yhdessä Yrittämään! -tilaisuudet Jyväskylässä, Vaasassa, Joensuussa, Espoossa ja Oulussa maaliskuussa 2018 (tilaisuusien ohjelma, ks. liite 4). Tilaisuuksiin kutsuttiin alueen ammatillisten oppilaitosten, korkeakoulujen ja yritysten edustajia. Tilaisuuksissa esiteltiin tämän arvioinnin senhetkisiä tuloksia sekä Arenen, UNIFI:n ja Suomen Yrittäjien pk-yrittäjien ja korkeakoulujen yhteistyö ja yritys yhteistyön vaikuttavuus -hankkeen tuloksia, tiedotettiin ammatillisen koulutuksen reformista sekä keskusteltiin työpajoissa yritys yhteistyön hyvistä käytännöistä, opiskelijoiden ja vastavalmistuneiden työelämävalmiuksista sekä siitä, miten yritys yhteistyöllä voidaan kehittää alueen vetovoimaa ja kilpailukykyä. Osallistuneita oli 25–60 henkilöä tilaisuutta kohti (yhteensä ilmoittautuneita oli 235 henkilöä). Työpajoissa tuotettua aineistoa käytetään tämän arvioinnin raportoinnissa, erityisesti luvussa 6.

3.2 Aineistojen analysointi

Ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden ja tutkinnon suorittajien sekä korkeakoulujen opiskelijoiden määrällisiä aineistoja käsiteltiin SPSS-ohjelmiston avulla. Tiettyjen kysymysryhmien osalta muodostettiin keskiarvosummamuuttujia, eli tiettyjen kysymysten havaintoarvot laskettiin yhteen ja jaettiin kysymysten määrällä havaintokohtaisesti. Näin on toimittu tilanteissa, joissa ajatellaan kysymyskokonaisuuden kuvaavan paremmin kokonaisuutta kuin kysymysohjeiden tarkastelun. Joistakin kysymyskokonaisuuksista (esimerkiksi erilaisten suoritustapojen käyttö ammatillisessa koulutuksessa) muodostettiin yhdistelmiä, joissa tarkasteltiin käsiteltävien asioiden yhteisesiintyvyyttä. Tuloksinaisuuden helpottamiseksi yhdistelmistä koodattiin karkeampia luokkia, joita käytettiin erilaisten taustamuuttuja-analyyysien yhteydessä.

Varsinaisessa analyysivaiheessa hyödynnettiin niin frekvenssi- kuin tunnuslukutietoa. Frekvenssitarkasteluissa sovellettiin suoria jakaumia ja ristiintaulukointeja. Tunnuslukutarkasteluissa puolestaan käytettiin keskiarvo- ja korrelaatioanalyysieja. Tilastollista merkitsevyyttä ilmentävät luvut on tästä raportista jätetty pois. Lähes kaikki keskiarvoerot ja korrelaatiot olisivat suuruudeltaan riippumatta tilastollisesti merkitseviä. Tämän vuoksi tulostarkastelussa on korostettu havaittujen tulosten käytännön merkitystä.

Avoimiin vastauksiin ja haastatteluaineistoihin liittyvät tarkastelut tehtiin laadullisella sisällönanalyysillä. Laadullisen sisällönanalyysin tavoitteena oli tuoda aineistosta esiin mahdollisimman monipuolinen kuva aineistossa esiintyvistä vastausten vaihtelusta sekä teemojen keskeisistä piirteistä. Tuloksista esitetään keskeisimmät havainnot ja tiivistykset.

3.3 Arvioinnissa käytetyt keskeiset käsitteet

Karvin projektiryhmä määritteli keskeiset arvioinnissa käytettävät käsitteet, joiden pohjana ovat EU:n EntreComp-viitekehys (Euroopan komissio 2016) ja OKM:n Koulutuksen yrittäjyyslinjaukset (2017). Tässä arvioinnissa käytetään seuraavia käsitteitä:

Yrittäjyydellä tarkoitetaan yritystoimintaa ja yrittäjämäistä toimintatapaa.

Yritystoiminnalla tarkoitetaan yrityksen perustamista ja yrittäjänä toimimista.

Yrittäjämäisellä toimintatavalla tarkoitetaan yrittäjämäistä asennetta, kuten halua tehdä ja yrittää parhaansa, yrittäjyyteen liittyviä kykyjä ja ominaisuuksia sekä yleisiä työelämävalmiuksia. Yrittäjämäinen toimintapa sisältää taitoja ja valmiuksia, joita tarvitaan yritystoiminnan lisäksi muillakin elämänalueilla (vertaa EntreComp).

Yrittäjämäisellä toimintakulttuurilla tarkoitetaan toimintakulttuuria, jossa yrittäjyys integroituu eri toimintoihin. Yrittäjämäinen toimintakulttuuri tukee, kannustaa ja mahdollistaa yritystoiminnan ja yrittäjämäisen toimintatavan oppimisen.

Arvioinnin perustulokset esitetään erikseen ammatillisesta peruskoulutuksesta, näyttötutkintona järjestettävästä ammatillisesta koulutuksesta, ammattikorkeakouluista ja yliopistoista. Raportti koostuu kolmesta tulosluvusta (luvut 4–6). Luvussa 4 kuvataan ammatillisen peruskoulutuksen ja näyttötutkintona suoritettavan ammatillisen koulutuksen tuloksia erillisissä alaluvuissa sekä esitellään koulutusastekohtaiset keskeiset tulokset ja kehittämissuositukset. Luvussa 5 kerrotaan ammattikorkeakouluopiskelijoita ja yliopisto-opiskelijoita koskevia tuloksia erillisissä alaluvuissa sekä esitellään koulutusastekohtaiset keskeiset tulokset ja kehittämissuositukset. Tämän jälkeen luvussa 6 kerrotaan Yhdessä yrittämään! -tilaisuuksista. Luvussa 7 pohditaan toteutetun arvioinnin luotettavuutta. Luvussa 8 arvioinnin keskeiset tulokset molemmilta koulutusasteilta vedetään yhteen ja annetaan kehittämissuosituksia jatkoon. Luvussa 9 tämän arvioinnin johtopäätöksiä peilataan OKM:n julkaisemiin Koulutuksen yrittäjyyslinjauksiin (2017).

Yrittäjyys ammatillisessa koulutuksessa

Yrittäjyys on vahvasti mukana ammatillisessa koulutuksessa ja tutkintojen perusteissa (esim. Opetushallitus 2016). Ammatillisten perustutkintojen tutkinnon perusteissa on määritelty 11 elinikäisen oppimisen avaintaitoa, joita koulutuksen aikana opiskellaan joko omina tutkinnon osien osa-alueinaan tai integroituna muihin opintoihin. Aloitekyky ja yrittäjyys kuuluvat näihin avaintaitoihin.

Kyselyaineiston keruun aikaan voimassa olleen lainsäädännön mukaan ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijat suorittivat osana yhteisten tutkinnon osien opintoja yhden osaamispisteen edestä yrittäjyysopintoja, minkä lisäksi he saattoivat valita enintään kolmen osaamispisteen edestä valinnaisia yrittäjyysopintoja. Ammatillista perustutkintoa näyttötutkintona suorittaneiden tutkinnon suorittajien opintoihin ei kuulunut pakollisia yrittäjyysopintoja. Nykylainsäädännön mukaan ammatillista perustutkintoa suorittavat opiskelijat opiskelevat yhden osaamispisteen verran yrittäjyysopintoja osana yhteisten tutkinnon osien yhteiskunta- ja työelämäosaaminen -osa-alueita.

Lisäksi osana ammatillisten tutkinnon osien opintoja ammatillisen perustutkinnon opiskelijat voivat niin nykyisen kuin ennen vuotta 2018 voimassa olleen lainsäädännön mukaan suorittaa valinnaisena tutkinnon osana kaksi 15 osaamispisteen laajuista yrittäjyyden tutkinnon osaa. Lisäksi ennen vuotta 2018 opiskelijat saattoivat suorittaa yrittäjyysopintoja myös osana vapaasti valittavia tutkinnon osia. Nykyisessä perustutkinnon rakenteessa vapaasti valittavia tutkinnon osia ei enää ole, vaan vastaavat opinnot ovat osa ammatillisia tutkinnon osia.

Ammattitutkintona ja erikoisammattitutkintona voi suorittaa yrittäjyyteen liittyviä tutkintoja, kuten yrittäjän ammattitutkinto ja yritysjohtamisen erikoisammattitutkinto. Lisäksi kaikkiin ammattitutkintoihin voidaan sisällyttää yrittäjyyteen liittyviä tutkinnon osia perus-, ammatti- tai erikoisammattitutkinnoista valinnaisena tutkinnon osana. Myös erikoisammattitutkintoihin voidaan sisällyttää valinnaisena tutkinnon osana yrittäjyysopintoja toisesta ammatti- tai erikoisammattitutkinnosta.

Tässä raportissa ammatillista koulutusta koskevat tulokset esitetään yhdistäen opiskelijakyselyn määrälliset ja laadulliset aineistot sekä haastattelujen analyysi. Tulokset käsitellään teemoittain, joita ovat yrittäjyysopintoihin osallistuminen, yrittäjyyden opettamisessa käytetyt menetelmät, yrittäjyyteen liittyvä toimintakulttuuri ja opiskelijoiden kokemus yrittäjyysinnon kehittymisestä ja yrittäjyyden oppimisesta.

Opiskelijakyselyissä yrittäjyysopinnoiksi määriteltiin opinnot, jotka liittyvät yritystoiminnan suunnitteluun, yrityksen perustamiseen ja yrittäjänä toimimiseen.

Kyselyaineistot kerättiin lokakuussa 2017, jolloin ammatillista peruskoulutusta ja näyttötutkintona suoritettavaa ammatillista koulutusta säätelivät erilliset lait. Tämän vuoksi ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijoille ja ammatillista tutkintoa näyttötutkintona suorittaville oli omat kyselyt. Myös tuloksissa on eroteltu omiin lukuihinsa ammatillista peruskoulutusta ja ammatillista tutkintoa näyttötutkintona suorittavien tulokset.

Kuudesta ammatillisesta oppilaitoksesta haastateltiin yhteensä 149 henkilöä. Yhteen haastattelutilaisuuteen osallistui 1–10 henkilöä, ja järjestäjäkohtaisesti haastateltavia oli 15–31. Haastateltavat opiskelijat, tutkinnon suorittajat ja opettajat edustivat eri tutkintoja. Yhdessä ammatillisessa oppilaitoksessa ei haastateltu lainkaan näyttötutkintona ammatillista tutkintoa suorittavia. Haastattelujen teemat ovat liitteessä 2. Opiskelijoiden ja tutkinnon suorittajien haastatteluaineistoa käsitellään luvuissa 4.1 ja 4.2 opiskelijakyselyn aineistojen yhteydessä. Opettajien ja johdon edustajien haastatteluaineistoja käsitellään luvussa 4.3. Lopussa ammatillisen koulutuksen tuloksia tarkastellaan yhteisessä johtopäätösluvussa, jossa esitellään myös kehittämissuosituksia.

Ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijoita kutsutaan tässä raportissa opiskelijoiksi. Ammatillista perus-, ammatti- tai erikoisammattitutkintoa näyttötutkintona suorittavia kutsutaan tutkinnon suorittajiksi. Ammatillisen koulutuksen järjestäjiä kutsutaan järjestäjiksi.

4.1 Tulokset ammatillisesta peruskoulutuksesta

4.1.1 Opiskelijakyselyyn vastanneiden kuvaus

- Kyselyyn vastasi 7 818 ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijaa, joista miehiä oli 50 %, naisia 48 % ja 2 % ilmoitti sukupuolekseen muu.
- Suurin vastaajaryhmä oli 16–20-vuotiaat.
- Eniten vastaajia oli tekniikan ja liikenteen alalta sekä sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalta.
- 6 % vastaajista oli toiminut tai toimi parhaillaan yrittäjänä.
- Noin joka kymmenes vastaaja aikoi perustaa yrityksen seuraavan viiden vuoden sisällä.

Kyselyyn vastasi 7 818 opiskelijaa 78 ammatillisen koulutuksen järjestäjältä. Vastaajamäärät vaihtelivat järjestäjittäin. Miehiä vastaajista oli 50 prosenttia ja naisia 48 prosenttia, ja 2 prosenttia opiskelijoista ilmoitti sukupuolekseen muu. 91 prosenttia opiskelijoista puhui kotonaan pääasiassa suomea, 4 prosenttia ruotsia ja 5 prosenttia jotain muuta kieltä.

Kyselyyn vastanneet opiskelijat olivat iältään pääsääntöisesti 16–20-vuotiaita (80 %). 10 prosenttia opiskelijoista oli 21–25-vuotiaita. Suurin osa opiskelijoista oli aloittanut nykyiset opintonsa vuonna 2016 (52 %) tai vuonna 2015 (33 %).

TAULUKKO 1. Vastaajien koulutusala. Ammatillinen peruskoulutus. Vastaajien jaottelu Opetushallinnon koulutusluokitus 2002:n mukaisesti.

Koulutusala	%	n
Tekniikan ja liikenteen ala	38	2972
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	24	1840
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	16	1264
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	9	718
Kulttuuriala	5	390
Luonnonvara- ja ympäristöala	4	299
Luonnontieteiden ala	3	239
Humanistinen ja kasvatustieteiden ala	1	63
Yhteensä	100	7785

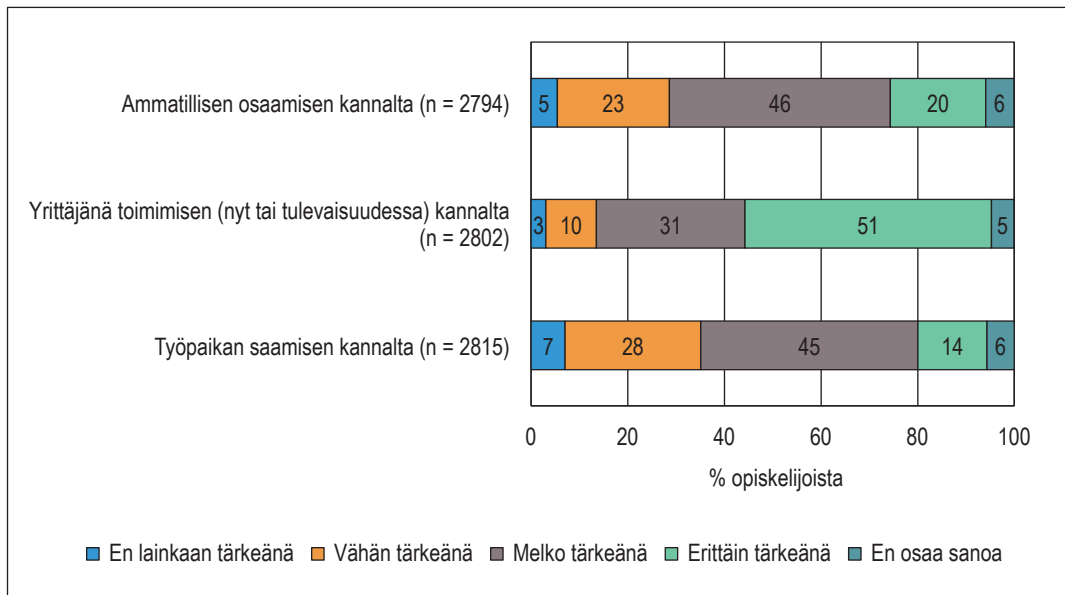
Vastaajia oli kaikilta ammatillisen koulutuksen koulutusaloilta (ks. taulukko 1). Eniten vastaajia oli tekniikan ja liikenteen alalta (38 %). Seuraavaksi eniten vastaajia oli sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalta (24 %) ja yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalta (16 %). Suurin osa vastaajista opiskeli Etelä-Suomessa (34 %) ja Länsi- ja Sisä-Suomessa (26 %). Vastaajista 17 prosenttia oli Lounais-Suomesta ja 14 prosenttia Pohjois-Suomesta. Vähiten vastaajia oli Lapista (5 %) ja Itä-Suomesta (4 %).

Suurimmalla osalla (85 %) opiskelijoista oli jotain työkokemusta. 42 prosenttia opiskelijoista työskenteli tai oli työskennellyt nykyisten opintojensa ohessa. Opiskelijoista 6 prosenttia oli toiminut tai toimi parhaillaan yrittäjänä, ja 11 prosenttia aikoi perustaa yrityksen seuraavan viiden vuoden aikana. 38 prosentilla opiskelijoista ei ollut aikomusta perustaa yritystä. 46 prosentilla opiskelijoista lähisukulainen tai perheenjäsen oli yrittäjä, ja 26 prosentilla oli ystäväpiirissä yrittäjä.

4.1.2 Yrittäjyysopintoihin osallistuminen ammatillisessa peruskoulutuksessa

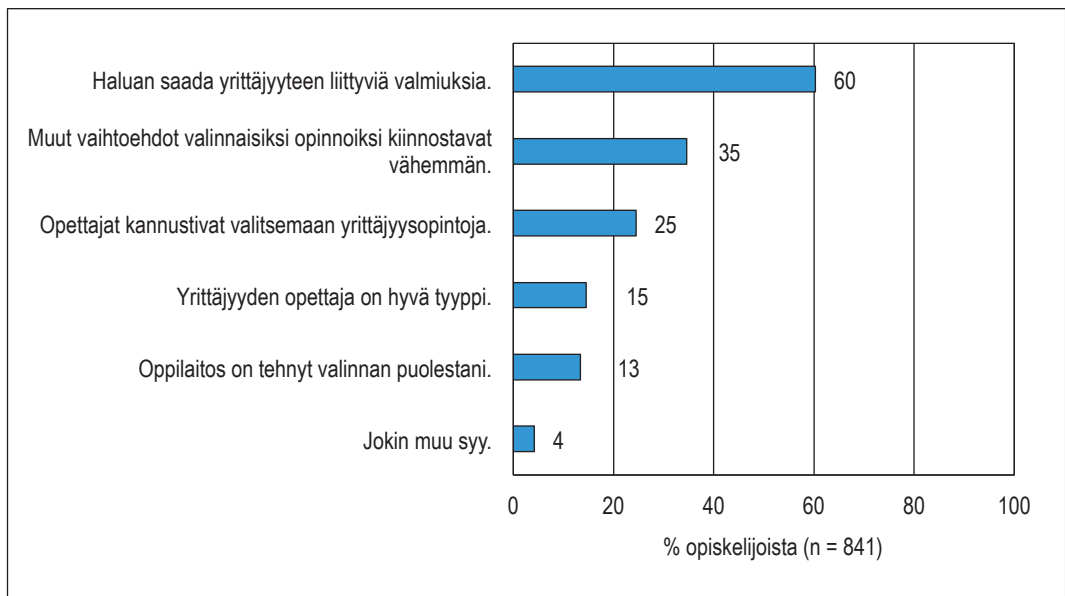
- 36 % opiskelijoista oli suorittanut yrittäjyysopintoja.
- Opiskelijat pitivät yrittäjyysopintoja tärkeinä erityisesti yrittäjänä toimimisen kannalta.
- 36 % kaikista opiskelijoista oli kysytty halukkuutta suorittaa yrittäjyysopintoja.
- 30 % yrittäjyysopintoja suorittaneista opiskelijoista oli valinnut niitä valinnaisaineeksi. Yleisin syy valintaan oli halu saada yrittäjyyteen liittyviä valmiuksia.

36 prosenttia opiskelijoista oli suorittanut vähintään pakolliset yrittäjyysopinnot. Halukkuutta suorittaa yrittäjyysopintoja oli kysytty 36 prosentilta kaikista opiskelijoista. Valinnaisia yrittäjyysopintoja oli valinnut 30 prosenttia opiskelijoista, jotka olivat suorittaneet yrittäjyysopintoja.

KUVIO 2. Yrittäjyysopintojen koettu tärkeys ammatillisen osaamisen, yrittäjänä toimimisen ja työpaikan saamisen kannalta. Ammatillinen peruskoulutus.

Yrittäjyysopintoja suorittaneet opiskelijat pitivät yrittäjyysopintoja erittäin tärkeänä (51 %) yrittäjänä nyt tai tulevaisuudessa toimimisen kannalta (ks. kuvio 2). Myös ammatillisen osaamisen ja työpaikan saamisen kannalta yrittäjyysopintoja pidettiin tärkeinä.

KUVIO 3. Opiskelijoiden syyt valita valinnaisia yrittäjyysopintoja. Mahdollisuus valita useita vaihtoehtoja. Ammatillinen peruskoulutus.

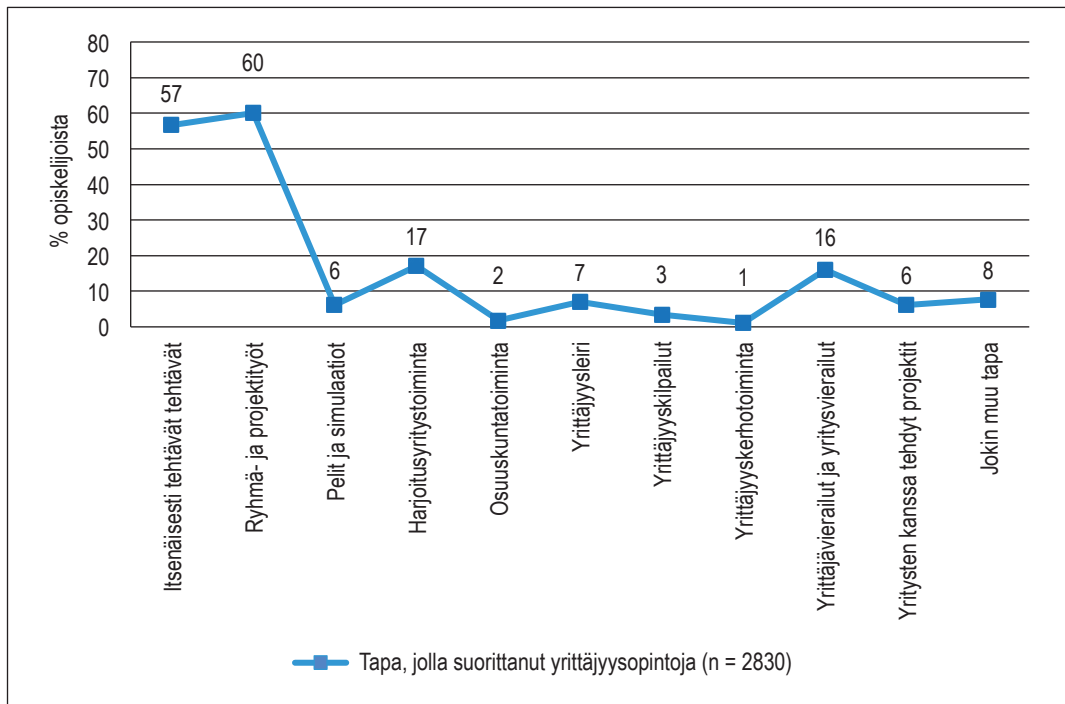
Opiskelijoiden yleisin syy valita valinnaisia yrittäjyysopintoja oli halu saada yrittäjyyteen liittyviä valmiuksia (60 %) (ks. kuvio 3). Toiseksi yleisin syy valinnalle oli se, että muut vaihtoehdot valinnaisiksi opinnoiksi kiinnostivat vähemmän kuin yrittäjyysopinnot (35 %). Neljäsosa vastaajista koki, että opettajat kannustivat valitsemaan yrittäjyysopintoja. 15 prosenttia opiskelijoista oli sitä mieltä, että se, että yrittäjyyden opettaja on hyvä tyyppi, sai valitsemaan yrittäjyysopintoja. 13 prosenttia opiskelijoista kertoi oppilaitoksen valinnee heidän puolestaan yrittäjyysopintoja valinnaisaineeksi.

Valinnaisia yrittäjyysopintoja valinneista opiskelijoista suurin osa oli tekniikan ja liikenteen alalta (34 %). Toiseksi eniten opiskelijoita oli yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalta (25 %) ja kolmanneksi eniten sosiaali- ja terveys- ja liikunta-alalta (21 %), neljänneksi eniten matkailu-, ravitsemis- ja talousalalta (8 %) ja viidenneksi eniten kulttuurialalta (7 %). Vähiten valinnaisia yrittäjyyden opintoja olivat valinneet luonnonvara- ja ympäristöalan (3 %), luonnontieteiden alan (2 %) sekä humanistisen ja kasvatustieteiden alan opiskelijat.

4.1.3 Yrittäjyyden opettamisessa käytetyt menetelmät

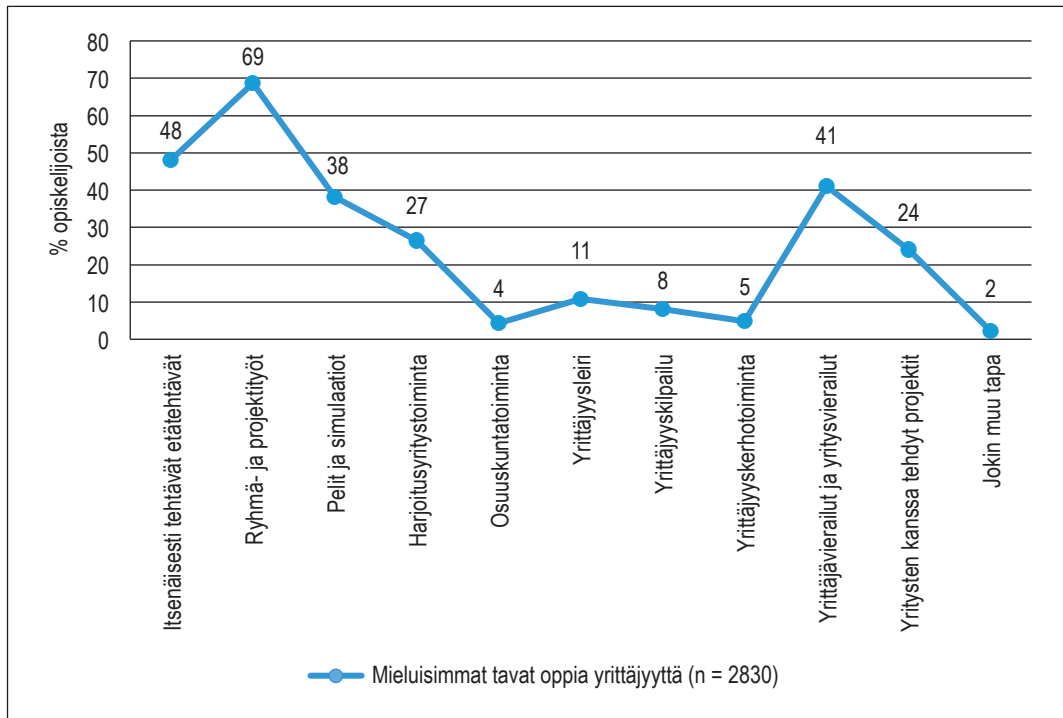
- Yrittäjyysopintoja suoritettiin yleisimmin ryhmä- ja projektitöillä sekä itsenäisillä tehtävillä.
- Mieluisimmat tavat oppia yrittäjyyttä olivat ryhmä- ja projektityöt sekä itsenäisesti tehtävät etätehtävät.
- Yrittäjyysopintoja suoritettiin yleisimmin vain yhdellä menetelmällä.
- Toiminnallisille menetelmille oppia yrittäjyyttä (esim. pelit ja simulaatiot) sekä yrittäjä- ja yritysvierailuille oli kysyntää opiskelijoiden keskuudessa.
- Opiskelijat opiskelivat yrittäjyyttä mieluiten työssäoppimisen yhteydessä.
- Yrittäjyysopinnoissa ei juurikaan tehty yhteistyötä eri tahojen kanssa.

Tässä aluvussa kerrotaan, millä suoritustavoilla ja missä oppimisympäristöissä yrittäjyysopintoja oli suoritettu. Erilaisia yrittäjyysopintojen toteutusmuotoja kysyttiin yrittäjyysopintoja suorittaneilta opiskelijoilta kyselyssä, jota täydennettiin haastatteluilla.

KUVIO 4. Yrittäjyysopintojen suoritustavat. Mahdollisuus valita useita vaihtoehtoja. Ammatillinen peruskoulutus.

Yleisimmät tavat suorittaa yrittäjyysopintoja olivat ryhmä- ja projektityöt (60 %) sekä itsenäisesti tehtävät tehtävät (57 %). Seuraavaksi yleisimmät tavat olivat harjoitusyritystoiminta (17 %) ja yrittäjä- ja yritysvierailut (16 %). Yrittäjyysopintoja oli suoritettu vähiten osuuskuntatoiminnalla (2 %) ja yrittäjyyskerhotoiminnalla (1 %).

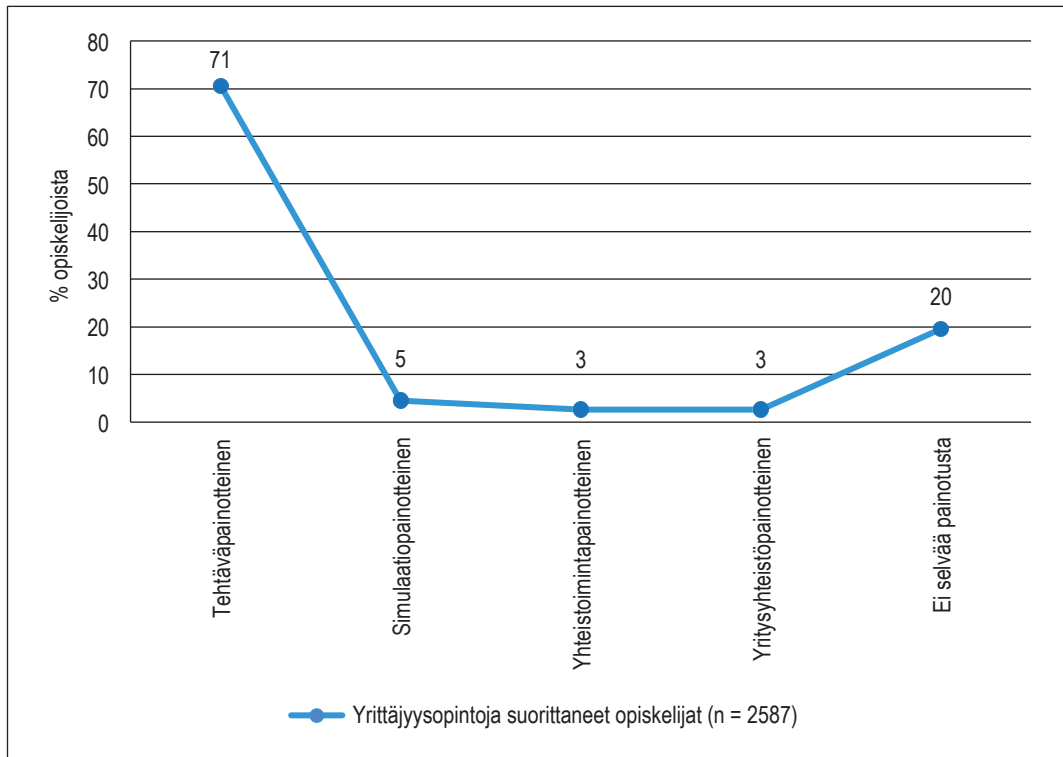
KUVIO 5. Mieluisimmat tavat oppia yrittäjyyttä. Mahdollisuus valita useita vaihtoehtoja. Ammatillinen peruskoulutus.

Mieluisimpina tapoina oppia yrittäjyyttä pidettiin ryhmä- ja projektitöitä (69 %) ja itsenäisesti tehtäviä etätehtäviä (48 %). Seuraavaksi mieluisimmat tavat oppia yrittäjyyttä olivat yrittäjä- ja yritysvierailut (41 %) sekä pelit ja simulaatiot (38 %). Vähiten mieluisia tapoja oppia yrittäjyyttä olivat osuuskuntatoiminta (4 %) ja yrittäjyyskerhotoiminta (5 %).

Yrittäjyysopintojen suoritustavat ja mieluisimmat tavat oppia yrittäjyyttä kohtasivat hyvin. Suurimmat erot suoritustapojen ja mieluisimman oppimistavan välillä olivat pelien ja simulaatioiden sekä yrittäjä- ja yritysvierailujen kohdalla. Monet opiskelijat pitivät näitä opetusmenetelmiä mieluisina tapoina oppia yrittäjyyttä, vaikka niillä ei ollut paljoakaan suoritettu yrittäjyysopintoja.

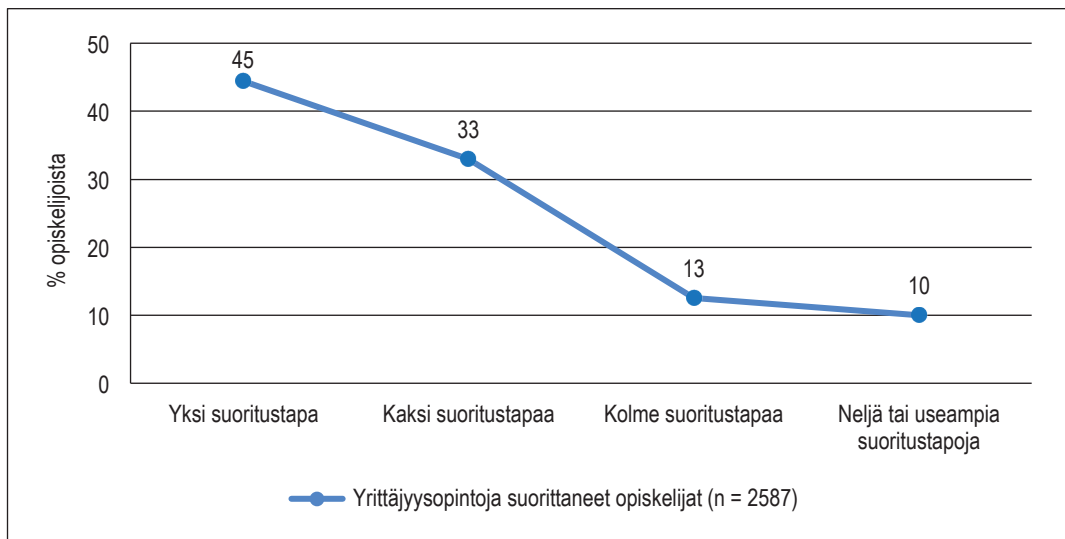
Haastattelujen ja avoimien vastausten mukaan itsenäisiä tehtäviä tehdään sekä verkossa verkkokurssien osana että teorianunneilla. Haastattelujen mukaan tätä ei kuitenkaan koettu hyvänä tapana oppia yrittäjyyttä. Sen sijaan opiskelijat toivoivat enemmän yhteistyötä yrittäjien kanssa,

esimerkiksi yrittäjyystarinoiden kuulemista, yrittäjien arjen seuraamista sekä yritysvierailuja. Opiskelijat toivoivat opettajien jakavan myös omia yrittäjyyskokemuksiaan. Haastatteluissa hyvinä tapoina oppia yrittäjyyttä korostui tekemällä oppiminen, kuten harjoitusyritystoiminta ja asiakastöiden tekeminen.

KUVIO 6. Suoritustapojen käyttö viiteen suoritustapapainotukseen luokiteltuna. Ammatillinen peruskoulutus.

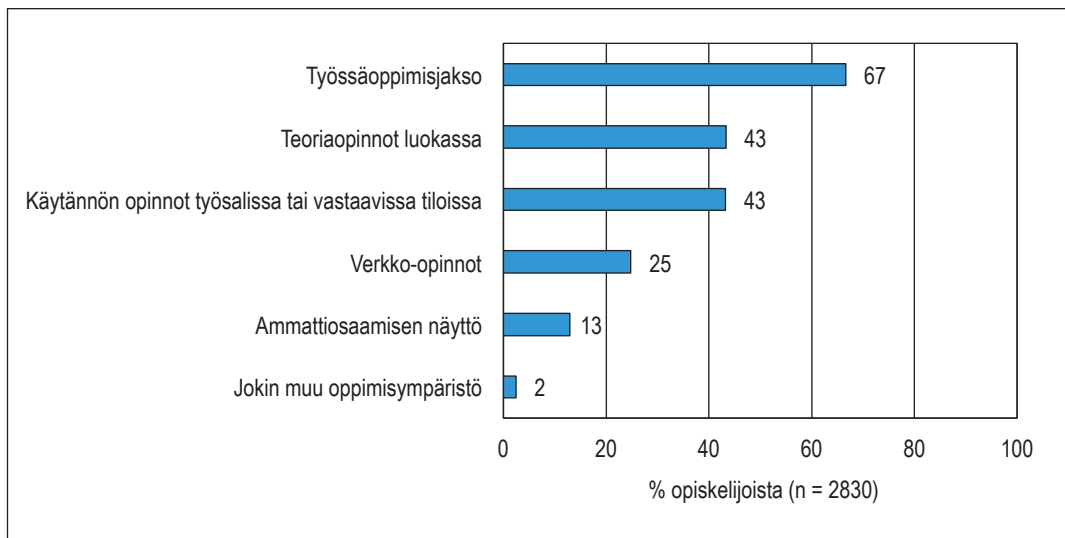
Opiskelijat olivat voineet suorittaa yrittäjyysopintoja yhdellä tai useammalla suoritustavalla. Analyysissä menetelmien yhdistelmistä muodostettiin kullekin opiskelijalle oma suoritustapayhdistelmänsä. Yhdistelmät luokiteltiin niihin sisältyneiden suoritustapapainotusten mukaan viiteen luokkaan: tehtäväpainotteiset (itsenäisesti tehtävät etätehtävät ja ryhmä- ja projektityöt), simulaatiopainotteiset (pelit ja simulaatiot, harjoitusyritystoiminta ja osuuskuntatoiminta), yhteistoimintapainotteiset (yrittäjyysleiri, yrittäjyyskerhotoiminta ja yrittäjyyskilpailut) ja yritysysteistöpainotteiset (yrittäjävierailut ja yritysvierailut ja yritysten kanssa tehdyt projektit) sekä luokkaan, jossa ei ole selvää painotusta (ks. kuvio 6). Tehtäväpainotteiset suoritustavat olivat selvästi yleisin tapa suorittaa yrittäjyysopintoja. Toiseksi yleisimmässä luokassa sen sijaan ei ollut havaittavissa selvää painotusta. Sillä, oliko opiskelija valinnut valinnaisia yrittäjyysopintoja vai ei, ei ollut juurikaan vaikutusta siihen, millä suoritustapapainotuksella opiskelija oli yrittäjyysopintoja suorittanut.

KUVIO 7. Suoritustapojen käytön monipuolisuus yrittäjyysopinnoissa. Ammatillinen peruskoulutus.

Opiskelijat olivat suorittaneet yrittäjyysopintoja useimmiten yhdellä menetelmällä (ks. kuvio 7). Valinnaisia yrittäjyysopintoja valinneet opiskelijat olivat suorittaneet useammin useilla suoritustavoilla yrittäjyysopintoja kuin ne, jotka eivät olleet valinneet valinnaisia yrittäjyysopintoja. Haastattelujen ja avointen vastausten mukaan pakollinen yhteisten tutkinnon osien yrittäjyyskurssi toteutettiin useimmiten itsenäisillä tehtävillä joko luokassa tai verkossa. Valinnaisissa opinnoissa toteutustapa oli usein projekti (esimerkiksi liikeidean tekeminen), jossa on mahdollista yhdistää itsenäisiä tehtäviä, teoriaopetusta ja ryhmätyötä. Haastatteluiden ja avointen vastausten mukaan opiskelijat haluaisivat opiskella yrittäjyyttä monipuolisemmilla menetelmillä.

Tunnit voisivat myös olla monipuolisempia, eikä sellaisia, että joko koko ryhmä istuu ja tekee mitä sattuu tai sitten opettaja laittaa tekemään vain tehtäviä eikä itse opeta ollenkaan.

KUVIO 8. Mieluisimmat oppimisympäristöt opiskella yrittäjyyttä. Mahdollisuus valita useita vaihtoehtoja. Ammatillinen peruskoulutus.

Työssäoppimisjakso koettiin mieluisimmaksi oppimisympäristöksi opiskella yrittäjyyttä (ks. kuvio 8). Oppilaitoksessa toteutettu lähiopetus (teoriaopinnot luokassa ja käytännön opinnot työsalissa tai vastaavissa tiloissa) koettiin mieluisammaksi kuin esimerkiksi verkko-opinnot. Haastatteluissa ja avoimissa vastauksissa opiskelijat kertoivat, että yrittäjyyttä on mielekästä opiskella omaan alaan liittyen työsalissa ja työpaikoilla. Haastatteluista nousi esiin myös se, että asiakastöiden tekeminen oli mielekäs ja hyvä tapa oppia yrittäjyyttä.

Verkko-opinnot ovat epäkäytännöllisiä niihin ei pysty keskittyä.

Yrittäjyyden opettaminen pitää kohdistaa kyseiseen alaan, jotta saa kaiken hyödyn irti ja jotta se olisi mielenkiintoisempaa.

Usein yrittäjyysopinnoissa korostetaan eri tahojen kanssa tehtävän monialaisen ja koulutusasteet ylittävän yhteistyön merkitystä (vrt. Koulutuksen yrittäjyyslinjaukset 2017). Opiskelijakyselyn perusteella yhteistyön tekemisessä on puutteita.

TAULUKKO 2. Tahot, joiden kanssa opiskelija oli tehnyt yhteistyötä yrittäjyysopinnoissa. Mahdollisuus valita useita vaihtoehtoja. Ammatillinen peruskoulutus.

Yhteistyötaho	%	n
Ei mikään näistä tahoista	63	1776
Oman oppilaitoksen toinen koulutusala	12	337
Toinen ammattioppilaitos	11	298
Vapaaehtoisjärjestö	6	174
Lukio	4	107
Oman oppilaitoksen toinen koulutustaso (at/eat) ³	4	102
Ammattikorkeakoulu	4	99
Ulkomaalainen oppilaitos	1	41
Yliopisto	1	22

Opiskelijoista 63 prosenttia ei ollut tehnyt yhteistyötä minkään taulukossa 2 mainitun tahon kanssa yrittäjyysopinnoissa. Yleisimmät yhteistyötahot olivat oman oppilaitoksen toinen koulutusala (12 %) ja toinen ammattioppilaitos (11 %). Koulutusasteet ylittävää yhteistyötä oli tehty vähän.

4.1.4 Yrittäjyyteen liittyvä toimintakulttuuri

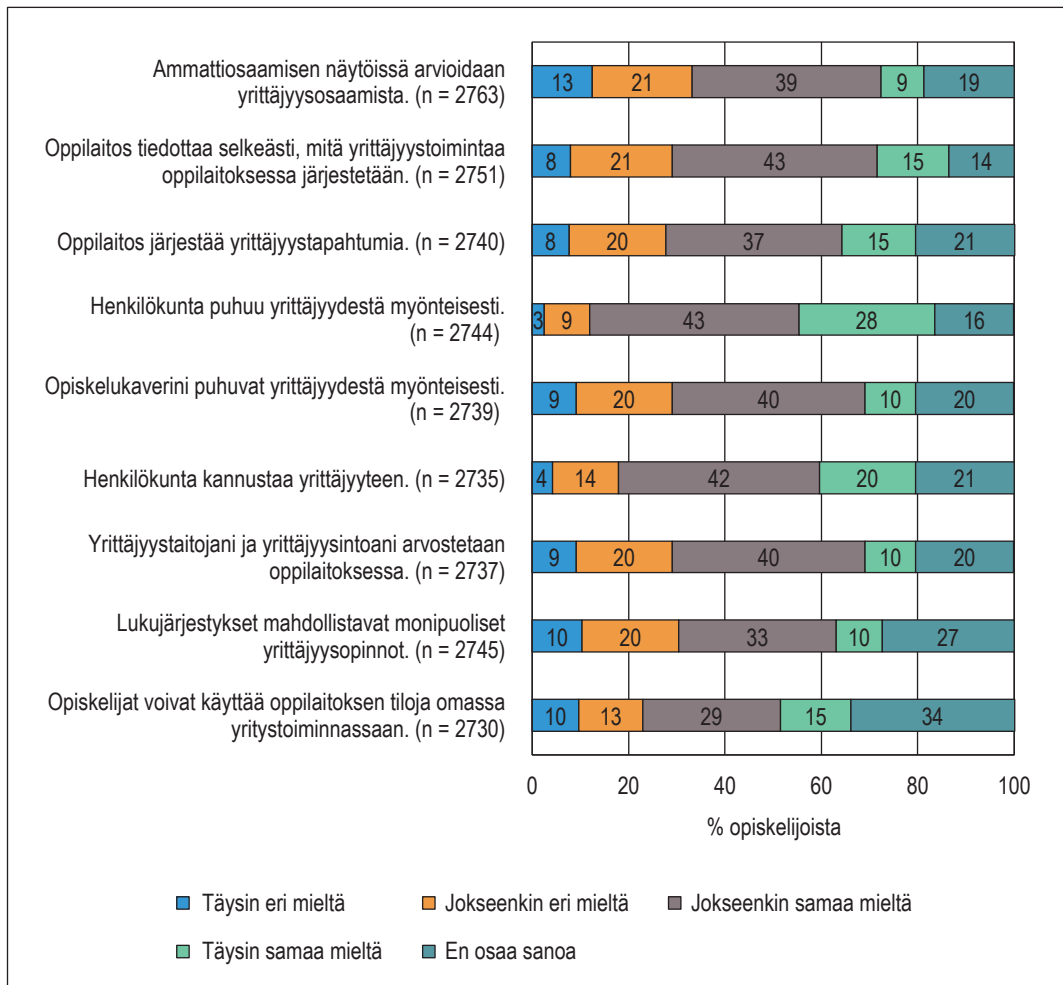
- Yrittäjyyteen suhtaudutaan ammatillisessa peruskoulutuksessa myönteisesti.
- Suuri osa opiskelijoista ei tiennyt, tukeeko järjestäjä valmistuneita, yrittäjäksi ryhtyviä opiskelijoita.
- Opiskelijat kokivat, että opettajilla oli tietoa yrittäjyydestä ja oman alueensa yritysmaailmasta.
- Suurin osa opiskelijoista koki opettajien käyttävän innostavia ja monipuolisia menetelmiä yrittäjyyden opettamisessa.
- Yrittäjyys ei noussut esiin työssäoppimisen aikana yrittäjien puheissa.
- Osa opiskelijoista ei tiennyt, voivatko he suorittaa työssäoppimisen harjoitusyrityksessään.
- Oppilaitosten toimintapa ja henkilökunnan toiminta tuki pääasiassa yrittäjämäisen toimintatavan oppimista.

Koulutuksen yrittäjyyslinjausten (2017) mukaan koulutuksen järjestäjien tulisi tunnistaa ja kehittää yrittäjämäistä toimintakulttuuria, joka vahvistaa opiskelijoiden ja koko yhteisön yrittäjämäistä toimintatapaa, joka on itseohjautuvaa ja vuorovaikutteista. Seuraavaksi tarkastelemme yrittäjyyteen liittyvää toimintakulttuuria opiskelijoilta kerättyjen arviointiaineistojen pohjalta.

³ at = ammattitutkinto, eat = erikoisammattitutkinto

Yrittäjyyttä tukeva toimintakulttuuri

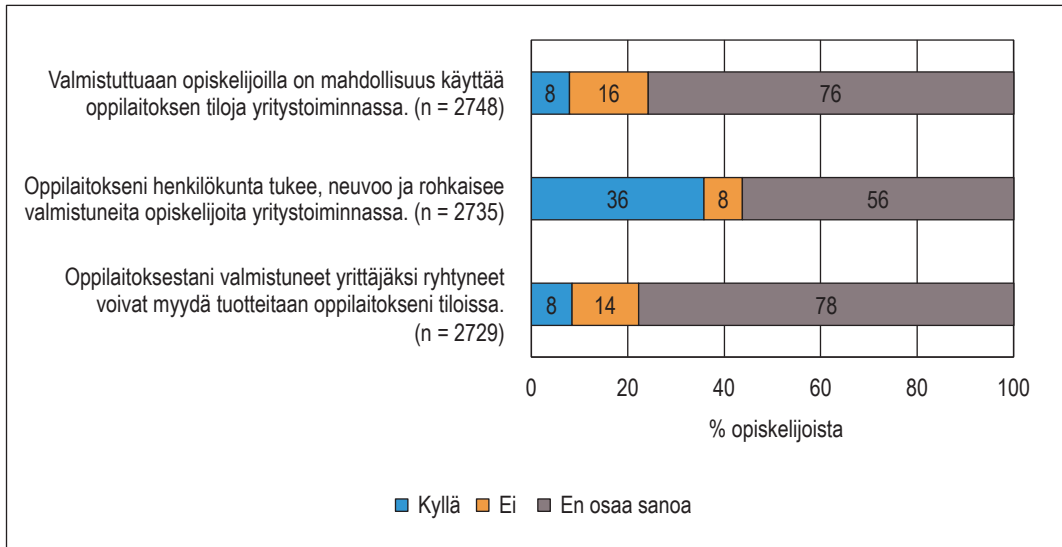
Yrittäjyyttä tukevasta toimintakulttuurista kertovat muun muassa järjestäjän ja henkilöstön suhtautuminen yrittäjyyteen sekä yrittäjyysopintojen ja yrittäjyyden mahdollistaminen opiskelijoille. Näitä asioita kysyttiin yrittäjyysopintoja suorittaneilta opiskelijoilta.

KUVIO 9. Oppilaitoksen yrittäjyyttä tukeva toimintakulttuuri. Ammatillinen peruskoulutus.

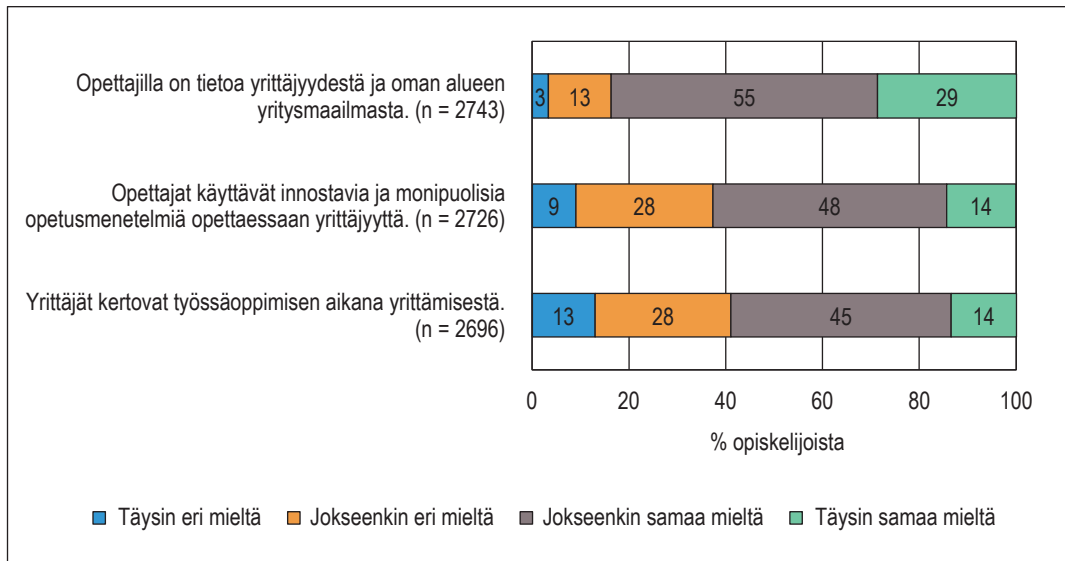
Opiskelijoiden mukaan ammatillisessa peruskoulutuksessa suhtauduttiin yrittäjyyteen myönteisesti (ks. kuvio 9). Suurin osa opiskelijoista koki henkilökunnan puhuvan yrittäjyydestä myönteisesti ja henkilökunnan kannustavan yrittäjyyteen. Noin puolet opiskelijoista oli sitä mieltä, että oppilaitos järjestää yrittäjyystapahtumia ja tiedottaa niistä selkeästi. Puolet opiskelijoista koki opiskelijakaverien puhuvan yrittäjyydestä myönteisesti ja opiskelijan yrittäjyystaitoja ja yrittä-

jjysintoa arvostettavan. Kaksi viidesosaa opiskelijoista koki, että lukujärjestykset mahdollistavat monipuoliset yrittäjyysopinnot. Väittämästä riippuen 14–34 prosenttia opiskelijoista ei osannut ottaa kantaa väittämiin.

KUVIO 10. Valmistuneen opiskelijan tukeminen yritystoiminnan aloittamisessa. Ammatillinen peruskoulutus.

Suurin osa opiskelijoista ei osannut sanoa, miten oppilaitos tuki valmistunutta yrittäjäksi ryhtyvää opiskelijaa (ks. kuvio 10). 36 prosenttia opiskelijoista koki, että henkilökunta tuki, neuvoi ja rohkaisi valmistuneita opiskelijoita yritystoiminnassa. 8 prosenttia opiskelijoista kertoi, että oppilaitoksesta valmistunut yrittäjäksi ryhtyvä opiskelija voi käyttää oppilaitoksen tiloja yritystoiminnassa ja tuotteidensa myynnissä. Se, että 63 prosenttia kyselyyn vastanneista oli ensimmäisen tai toisen vuosikurssin opiskelijoita, on saattanut vaikuttaa siihen, kuinka hyvin he tuntevat valmistuneille opiskelijoille suunnatut palvelut.

KUVIO 11. Opettajien ja yrittäjien toiminta yritystoiminnan opettamisessa. Ammatillinen peruskoulutus.

Valtaosa opiskelijoista koki, että opettajilla oli tietoa yrittäjyydestä ja oman alueensa yritysmaailmasta (ks. kuvio 11). Yli puolet opiskelijoista kertoi opettajien käyttävän innostavia ja monipuolisia opetusmenetelmiä opettaessaan yrittäjyyttä ja yrittäjien kertovan yrittämisestä työssäoppimisen aikana. Haastattelujen ja avointen vastausten mukaan työssäoppimispaikoissa yrittäjät eivät puhuneet yrittäjyydestä, jos opiskelija ei erityisesti kysynyt aiheesta.

Jos menee työharjoitteluun esimerkiksi kauneusboitolaan, niin ei heillä ole aikaa kertoa yrittäjän arjesta ja toiminnasta. Hyvin ehkä pintaraapaisuna vain, koska heillä on niin kiire asiakkaiden ja yrityksen pyörittämisessä ja omassa elämässä.

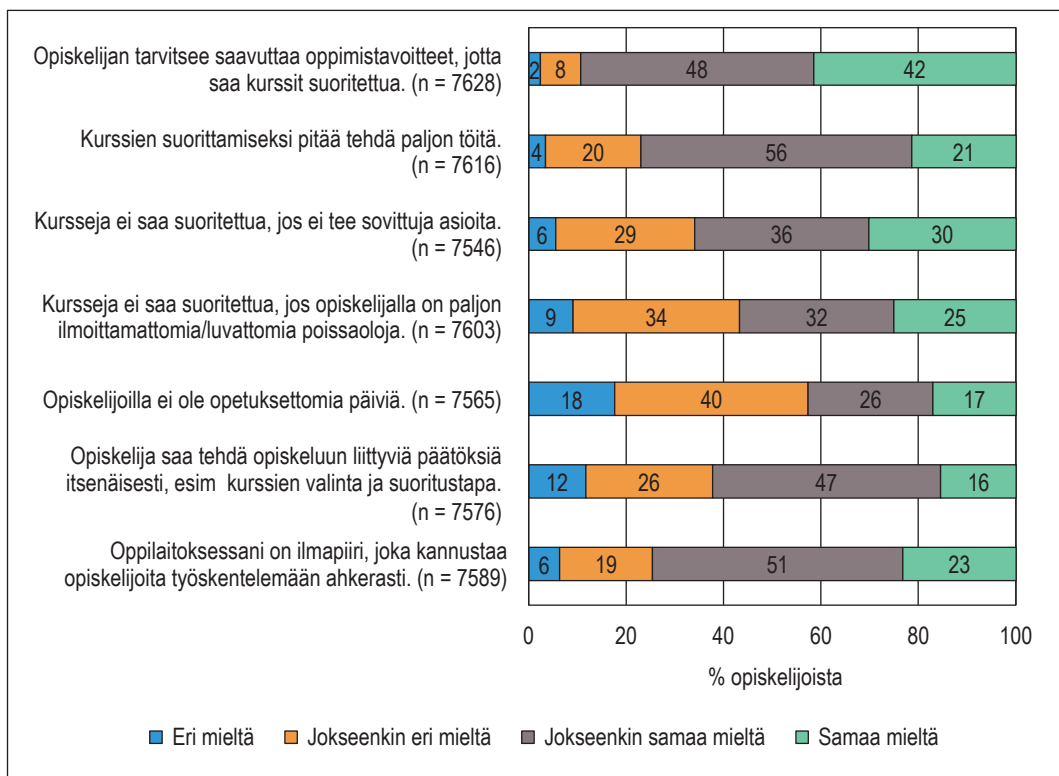
Opiskelijoista suurin osa (71 %) ei tiennyt, voisivatko he suorittaa työssäoppimisjakson omassa harjoitusyrityksessään tai NY-yrityksessä. Viidesosa (20 %) opiskelijoista sai suorittaa työssäoppimisjakson omassa harjoitusyrityksessään tai NY-yrityksessä. 9 prosenttia ei voinut suorittaa työssäoppimisjaksoa harjoitusyrityksessä tai NY-yrityksessä.

Yrittäjämäisen toimintatavan oppimista tukeva toimintakulttuuri

Yrittäjämäisellä toimintatavalla tarkoitetaan yrittäjämäistä asennetta, yrittäjyyteen liittyviä kykyjä sekä yleisiä työelämävalmiuksia. Yrittäjämäisellä asenteella tarkoitetaan halua tai motivaatiota tehdä ja yrittää parhaansa haastavissakin tilanteissa. Yrittäjyyteen liittyvillä kyvyillä ja yleisillä työelämävalmiuksilla tarkoitetaan sosiaalisia taitoja, itsensä kehittämisen taitoja, viestinnällisiä taitoja, aloitekykyä sekä luotettavuutta. Tässä osiossa käsitellään pääasiassa yrittäjämäistä asen-

netta ja sen kehittämiseen liittyvää toimintakulttuuria, koska yrittäjyyteen liittyvien kykyjen ja yleisten työelämävalmiuksien kehittymistä nykyisten opintojen aikana oli opiskelijoiden mielestä liian vaikeaa arvioida.

Yrittäjämäisen toimintatavan oppimisessa on keskeistä, että toimintakulttuuri innostaa tekemään ja yrittämään parhaansa tavoitteiden saavuttamiseksi. Toimintakulttuuri tukee yrittäjämäisen toimintatavan oppimista, jos se antaa opiskelijoille mahdollisuuden kohdata haasteita ja saada kannustusta sekä vastuuta. Sopivan haasteellinen vaatimustaso opinnoissa, johdonmukaisuus arviointitilanteissa ja kannustaminen haasteiden kohtaamiseen mahdollistavat yrittäjämäisen toimintatavan oppimisen.

KUVIO 12. Opiskelijoiden kokemus oppilaitoksen yrittäjämäistä toimintatapaa tukevasta toimintakulttuurista. Ammatillinen peruskoulutus.

Ammatillisen peruskoulutuksen toimintakulttuurin koetaan pääasiassa kannustavan opiskelijoita työn tekemiseen ja parhaansa yrittämiseen tavoitteen saavuttamiseksi. Valtaosa opiskelijoista koki, että opiskelijoiden tuli saavuttaa oppimistavoitteet saadakseen kurssit suoritettua ja kurssien suorittamiseksi tuli tehdä paljon töitä (ks. kuvio 12). Suurin osa opiskelijoista koki, että oppilaitoksen ilmapiiri kannusti opiskelijoita työskentelemään ahkerasti.

Ammatillisten oppilaitosten toimintakulttuurissa oli myös piirteitä, jotka eivät kannustaneet tekemään ja yrittämään parhaansa tavoitteen saavuttamiseksi. 43 % opiskelijoista koki, että kursseja oli mahdollista saada suoritettua, vaikka opiskelijalla oli paljon ilmoittamattomia tai luvattomia poissaoloja. Kolmannes opiskelijoista koki, että kursseja sai suoritettua, vaikka ei tehnyt sovit- tuja asioita. Neljäsosa opiskelijoista koki, että oppilaitoksen ilmapiiri ei kannusta opiskelijoita työskentelemään ahkerasti.

Myös opiskelijahaastatteluiden ja avointen vastausten mukaan ammatillisessa peruskoulu- tuksessa opiskelijoiden piti tehdä töitä ja yrittää parhaansa, jos he halusivat oppia työelämässä tarvittavia taitoja ja tietoja. Toisaalta jos opiskelija halusi saada vain tutkintotodistuksen eikä oppia ammattitaitoja, hänen oli mahdollista saada ammatillinen perustutkinto suoritettua vä- häiselläkin tekemisellä, yrittämisellä ja osaamisella. Opiskelijoiden mukaan osalta opiskelijoista ei vaadittu samaa tekemistä, yrittämistä eikä osaamista kuin muilta. Esimerkiksi poissaoloihin ja häiriökäyttäytymiseen ei aina puututtu eivätkä tekemättä jätetyt työt vaikuttaneet opintojen etenemiseen. Opiskelijat kokivat tämän epäoikeudenmukaisena ja yrittäjämäistä asennetta hei- kentävänä. Haastattelujen mukaan myös osaamisen arvioinnilla oli vaikutusta haluan tehdä ja yrittää parhaansa, ja esimerkiksi hyväksytyt/hylätyt arviointi ja kyselyn toteutusajankana voimassa ollut arviointiasteikko 1–3 koettiin motivaatiota vähentävinä.

Koulussani toimitaan muutoin ihan hyvin opetuksen subteen, mutta osa opiskelijoista pääsee helpommalla kuin toiset vaikka erityistarpeita tai sovellettuja opintopolkuja ei heillä ole.

Mielestäni oppilaat, jotka eivät työskentele ahkerasti ja toimi yhteisten asioiden eteen pääsevät usein helposti ja vähällä kun tehtävät ovat vaikka myöhässä ja heitä ns. armahdetaan tehtävistä.

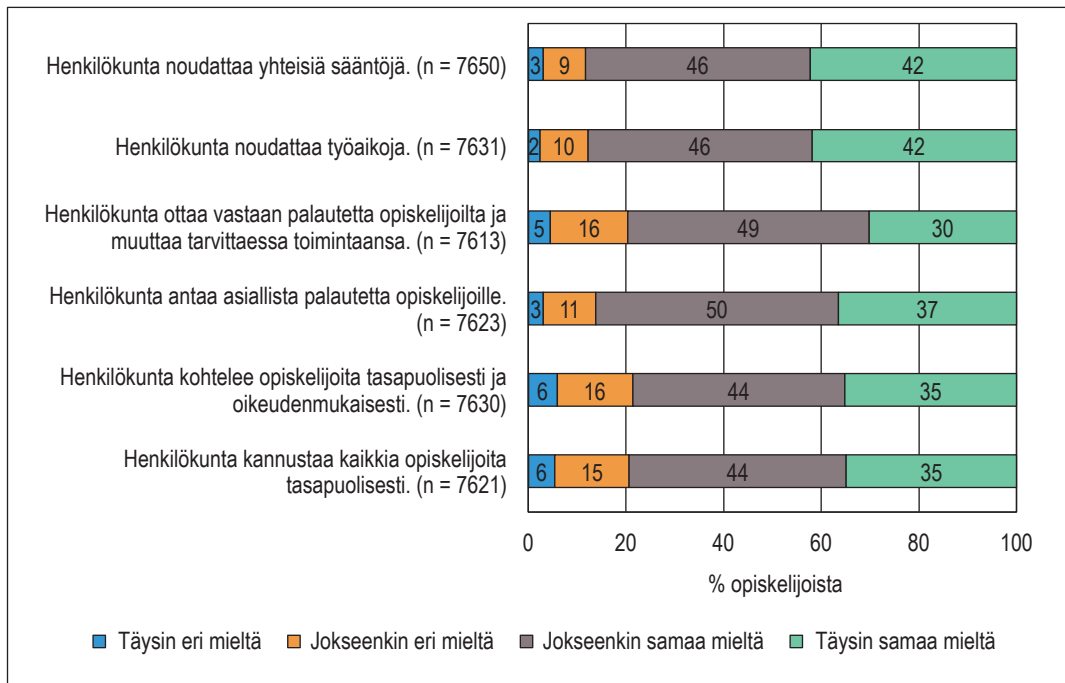
Mielikuvani opiskelusta on, että vähän kuin liian helpolla pääsevät opiskelijat ei vaan keskeytä. Arvostusta lisäksi suurempi vaatimustaso.

Opiskelijat pääsevät liian helpolla kursseista ja näytöistä läpi vaikka eivät käy koulua eivätkä ole tunneilla eivätkä osaa osattavia asioita. Vaikka olisit puolet kursseista pois niin silti saat saman arvosanan kuin muutkin jotka ovat olleet kaikki tunnit paikalla. VÄÄRIN!

Haastattelujen ja avointen vastausten mukaan siinä, miten opettajat omalla toiminnallaan kan- nustivat yrittäjämäiseen toimintatapaan, oli eroja. Opiskelijoiden mukaan osa opettajista antoi arvosanoja helpommin kuin toiset opettajat. Lisäksi toiset opettajat jättivät ryhmätöitä arvioi- taessa huomioimatta opiskelijoiden henkilökohtaisen tekemisen laadun ja määrän eli antoivat hyviä arvosanoja myös niille opiskelijoille, jotka eivät olleet aktiivisesti osallistuneet ryhmätöiden tekemiseen.

Myös työssäoppimispaikoilla tapahtuvassa osaamisen arvioinnissa oli opiskelijoiden mukaan eroja. Joissain työssäoppimispaikoissa saattoi saada hyviäkin arvosanoja vähäisellä tekemisellä, yrittämisellä ja osaamisella. Työssäoppimispaikoissa koettiin olevan eroja myös siinä, millaisia töitä opiskelijalle annettiin. Joku sai tehdä vaativia alan töitä, ja jollekin osoitettiin hyvin yksin- kertaisia töitä.

Haastattelujen mukaan yrittäjämäisissä toimintatavoissa on myös tutkintokohtaisia eroja sekä opettajien toiminnassa että tutkintojen perusteissa. Erityisesti sosiaali- ja terveystieteiden ja liikunta-alojen tutkinnoissa tuli tehdä paljon töitä ja saavuttaa oppimistavoitteet. Opiskelijoiden mukaan näissä tutkinnoissa oli vaikea päästä työssäoppimisjaksolle, jos ei ollut saavuttanut tarvittavaa osaamista. Myös vaatimustason koettiin olevan korkeampi kuin muissa perustutkinnoissa. Esimerkiksi lähihoitajaopinnoissa lääkelaskuissa ei saanut olla yhtään virhettä. Myös tutkinnoissa, joissa tehtiin asiakastöitä, piti saavuttaa tarvittava osaaminen ennen kuin pääsi tekemään asiakastöitä. Esimerkiksi kosmetologiopiskelijat eivät päässeet tekemään asiakastöitä, jos heillä ei ollut tarvittavaa osaamista.

KUVIO 13. Henkilökunnan toiminta opiskelijoiden kokemana. Ammatillinen peruskoulutus.

Henkilökunta tuki omalla toiminnallaan ja esimerkillään yrittäjämäisen toimintatavan, erityisesti yrittäjämäisen asenteen, oppimista. Opiskelijoiden mukaan henkilökunta noudatti yhteisiä sääntöjä ja työaikoja sekä antoi opiskelijoille asiallista palautetta. Suurin osa opiskelijoista koki, että henkilökunta otti vastaan palautetta ja muutti tarvittaessa toimintaansa. Samoin valtaosa opiskelijoista koki, että henkilökunta kohteli opiskelijoita oikeudenmukaisesti ja tasapuolisesti. Kuitenkin noin viidesosa opiskelijoista oli jokseenkin tai täysin eri mieltä väittämän kanssa. Epäoikeudenmukaisuuden kokemus nousi esiin myös avoimissa vastauksissa ja haastatteluissa.

Vähän epämääräinen koulu välillä; osa tuntuu pääsevän kuin koira veräjältä ja osa joutuu tekemään töitä, kun muutamat opiskelijat mölisee jatkuvasti...

4.1.5 Opiskelijoiden kokemus yrittäjyysinnon kehittymisestä ja yrittäjyyden oppimisesta

- Into perustaa oma yritys tai olla mukana yritystoiminnassa oli lisääntynyt opiskelijoilla, jotka olivat suorittaneet yrittäjyysopintoja useammalla menetelmällä, ja niillä, jotka olivat valinneet valinnaisia yrittäjyysopintoja.
- Oppilaitoksen yrittäjyyttä tukeva toimintakulttuuri lisäsi opiskelijoiden yrittäjyysintoa.
- 48 % opiskelijoista koki, etteivät he olleet oppineet lainkaan tai olivat oppineet vain vähän yrittäjän tarvitsemia tietoja.
- Opetusmenetelmien monipuolinen käyttö ja yritysysteistyöpainotteiset tavat suorittaa yrittäjyysopintoja lisäsivät opiskelijoiden kokemusta yrittäjänä tarvittavien tietojen oppimisesta.
- Oppilaitoksen toimintakulttuurin kielteiset ominaisuudet vaikuttivat yrittäjämäisen toimintatavan oppimiseen kielteisesti.

Arvioinnissa selvitettiin, mitä yrittäjyysopintojen aikana oli tapahtunut opiskelijan innolle perustaa yritys tai osallistua yritystoimintaan ja kuinka paljon opiskelijat kokivat oppineensa yrittäjän tarvitsemia tietoja ja taitoja yrittäjyysopinnoissa. Lisäksi selvitettiin, mitkä asiat ovat vaikuttaneet innon kehittymiseen sekä tietojen ja yrittäjämäisen toimintatavan oppimiseen.

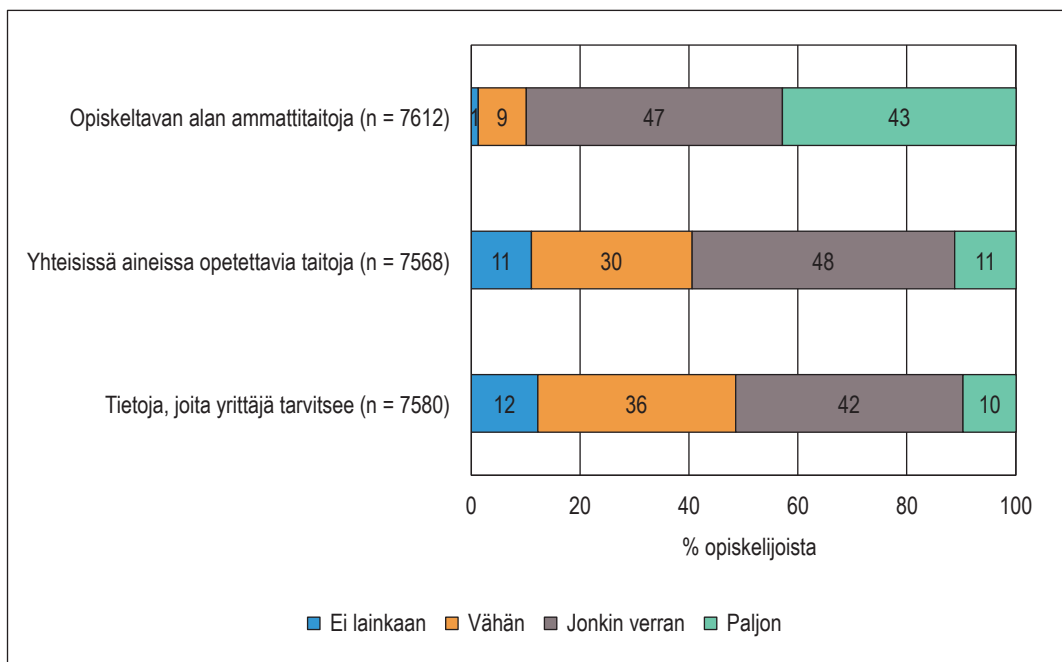
Yrittäjyysinnon kehittymisestä ja siitä, kuinka paljon opiskelijat kokivat oppineensa yrittäjyydestä eri oppimisympäristöissä ja opintojen ulkopuolella, kysyttiin yrittäjyysopintoja suorittaneilta. Oppimisen kokemukseen sekä yrittäjämäiseen toimintatapaan liittyvät kysymykset kysyttiin kaikilta opiskelijoilta. Näitä asioita kysyttiin myös haastatteluissa.

TAULUKKO 3. Nykyisten opintojen aikana yrittäjyysopintoja suorittaneiden opiskelijoiden into aloittaa oma yritystoiminta tai olla mukana yritystoiminnassa. Ammatillinen peruskoulutus.

Innon kehitys	%	n
Vähentynyt huomattavasti	8	232
Vähentynyt jonkin verran	10	260
Pysynyt samana	41	1129
Lisääntynyt jonkin verran	18	482
Lisääntynyt huomattavasti	7	184
En osaa sanoa	17	463
Yhteensä	100	2750

Yrittäjyysopintoja suorittaneiden into aloittaa oma yritystoiminta tai olla mukana yritystoiminnassa oli pysynyt samana 41 prosentilla ja vähentynyt 18 prosentilla opiskelijoista (ks. taulukko 3). Opiskelijoista 25 prosentilla into aloittaa oma yritystoiminta tai olla mukana yritystoiminnassa oli lisääntynyt.

Niillä opiskelijoilla, jotka olivat suorittaneet yrittäjyysopintoja useammilla suoritustavoilla, ja niillä opiskelijoilla, jotka olivat valinneet valinnaisia yrittäjyysopintoja, into aloittaa oma yritystoiminta tai olla mukana yritystoiminnassa oli lisääntynyt eniten. Myös oppilaitoksen yrittäjyyttä tukeva toimintakulttuuri (vrt. kuvio 9) lisäsi opiskelijoiden yrittäjyysintoa. Niillä opiskelijoilla, jotka aikoivat perustaa yrityksen seuraavan viiden vuoden aikana, oli yrittäjyysinto lisääntynyt eniten.

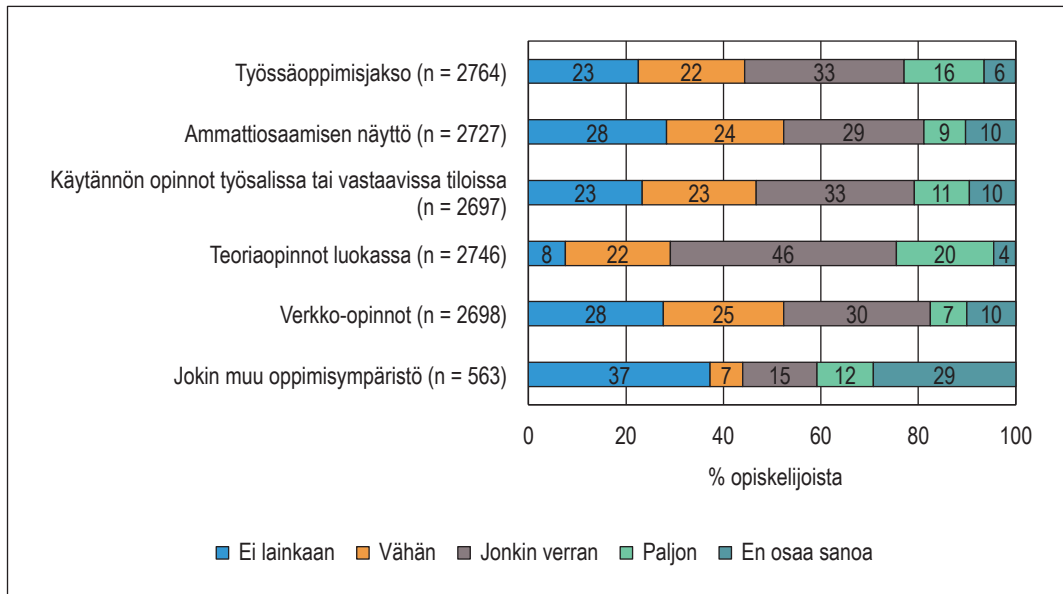

KUVIO 14. Opiskelijoiden kokemus siitä, paljonko he ovat oppineet opiskeltavan alan ammattitaitoja, yhteisissä aineissa opettavia taitoja ja tietoja, joita yrittäjät tarvitsevat. Ammatillinen peruskoulutus.

Kaikista opiskelijoista 90 prosenttia koki oppineensa opiskeltavan alan ammattitaitoja jonkin verran tai paljon (ks. kuvio 14). Tietoja, joita yrittäjä tarvitsi, koettiin opitun vähemmän kuin ammattitaitoja. 48 prosenttia opiskelijoista koki, että he olivat oppineet vähän tai ei lainkaan yrittäjien tarvitsemia tietoja. Yrittäjyysopintoja suorittaneet opiskelijat kokivat oppineensa yrittäjän tarvitsemia tietoja enemmän kuin ne opiskelijat, jotka eivät olleet suorittaneet kyseisiä opintoja. Heistä 60 prosenttia koki oppineensa mainittuja tietoja joko jonkin verran tai paljon. Lähes puolet (47 %) opiskelijoista, jotka eivät olleet suorittaneet yrittäjyysopintoja, koki samoin.

Sekä monipuolisemmalla suoritustapoihin osallistumisella että yritysysteistyöpainotteisilla menetelmillä oli myönteinen vaikutus kokemukseen yrittäjätietojen oppimisesta. Suurempi vaikutus näistä kahdesta oli suoritustapojen monipuolisuudella.

Kun tarkastellaan niitä opiskelijoita, jotka olivat sekä suorittaneet yrittäjyysopintoja että valinneet valinnaisia yrittäjyysopintoja, huomattiin, että 72 prosenttia heistä koki oppineensa yrittäjänä tarvittavia tietoja jonkin verran tai paljon. Myös yli puolet (55 %) niistä opiskelijoista, jotka olivat suorittaneet yrittäjyysopintoja mutta eivät valinneet niitä valinnaisaineeksi, koki samoin.

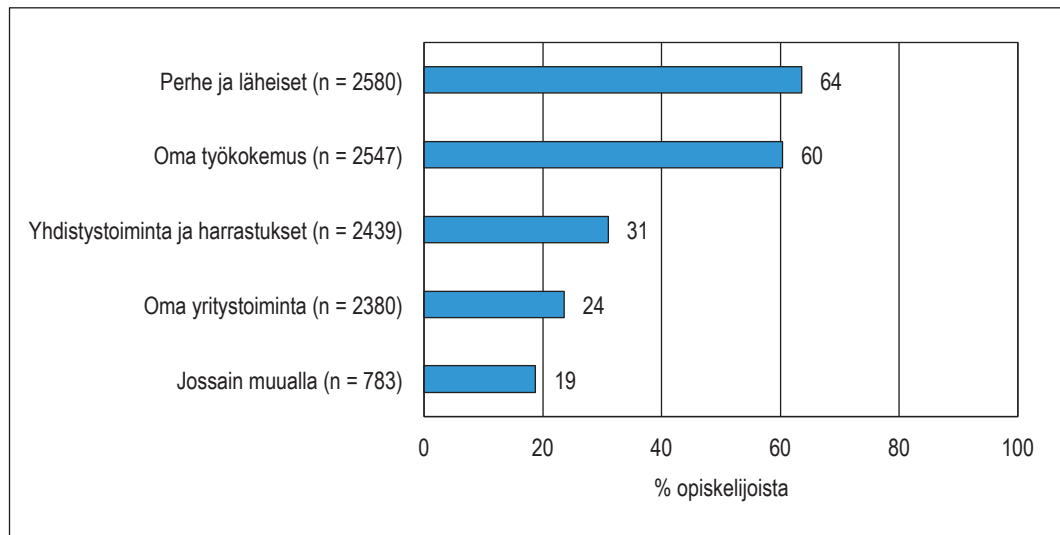

KUVIO 15. Opiskelijoiden oppiminen yrittäjyydestä eri oppimisympäristöissä. Ammatillinen peruskoulutus.

Yrittäjyysopintoja suorittaneet opiskelijat kokivat oppineensa yrittäjyydestä eniten luokassa toteutettujen teoriaopintojen aikana (ks. kuvio 15). Seuraavaksi eniten yrittäjyyttä koettiin opitun työssäoppimisjaksolla ja käytännön opinnoissa työsalissa tai vastaavissa tiloissa. Vähiten yrittäjyyttä koettiin opitun verkossa toteutetussa opetuksessa ja ammattiosaamisen näytöissä.

Haastattelujen mukaan yrittäjyyden integrointi käytännön opintoihin työsalissa tai vastaavassa tilassa vaihteli tutkinnoittain. Esimerkiksi lähihoitajaopinnoissa yrittämisestä ei puhuttu ammatillisissa opinnoissa paljoakaan, kun taas parturi-kampaajien ja kosmetologien opinnoissa yrittämisestä puhuttiin säännöllisesti. Opiskelijat kokivat opettajan yrittäjätaustan edistävän yrittäjyyden integroitumista käytännön opintoihin.

Nykyisissä opinnoissa on yrittäjyysnäkökulma läsnä koko työ prosessissa. Aiemmin kävin pätkän lähihoitaja opintoja ja ainakin silloinen yrittäjä kurssin opettaja väitti, ettei sillä alalla tarvitse yrittäjyyttä. Oli ehkä yksittäinen henkilö, mutta alallakaan ei mielestäni ollut sisäänrakennettua yrittäjyysajattelua.

KUVIO 16. Yrittäjyyden oppiminen opintojen ulkopuolella. Mahdollisuus valita useita vaihtoehtoja. Ammatillinen peruskoulutus.

Yrittäjyysopintoja suorittaneet opiskelijat kokivat oppineensa yrittäjyyttä opintojen ulkopuolella eniten perheeltä ja lähipiiristä sekä oman työkokemuksen kautta (ks. kuvio 16). Opiskelijat kokivat oppineensa yrittäjyyttä myös yhdistystoiminnasta ja harrastuksista sekä omasta yritystoiminnastaan.

Opiskelijoilta kysyttiin, kuinka paljon he olivat nykyisten yrittäjyysopintojensa aikana oppineet sosiaalisia taitoja, tekemään töitä tavoitteiden saavuttamiseksi, hoitamaan omat asiansa itsenäisesti, toimimaan ryhmässä sekä hyödyntämään opettajien ja ohjaajien ohjausta. Analyysissä ei havaittu tekijöitä, jotka olisivat liittyneet näiden yrittäjyysominaisuuksien oppimisen kokemukseen. Tämä selittyi osaltaan sillä, että avointen vastausten mukaan opiskelijat eivät osanneet arvioida, kuinka paljon he olivat oppineet näitä taitoja nykyisissä opinnoissaan.

Opiskelijoilta kerätyn arviointiaineiston mukaan toimintakulttuurissa oli piirteitä, jotka vaikuttivat yrittäjämäisen asenteen oppimiseen. Tämä tuli esiin erityisesti poissaolojen tarkastelun kautta.

TAULUKKO 4. Ilmoittamattomien poissaolojen määrä viikossa. Ammatillinen peruskoulutus.

Viikoittaisten poissaolojen määrä	%	n
Ei yhtään	57	4438
1–5 tuntia	32	2474
6–10 tuntia	7	531
Yli 10 tuntia	4	337
Yhteensä	100	7780

57 prosenttia opiskelijoista ei ollut viikoittain poissa opinnoistaan ilmoittamatta (ks. taulukko 4). Osa (43 %) opiskelijoista kertoi olevansa viikoittain poissa ilmoittamatta poissaolosta etukäteen. Haastattelujen mukaan yhteisten tutkinnon osien opinnoista ollaan enemmän poissa kuin ammatillisten tutkinnon osien opinnoista.

TAULUKKO 5. Niiden opiskelijoiden osuus, joilla oli ilmoittamattomia poissaoloja vähintään tunti viikossa opintojen aloitusvuoden mukaan. Ammatillinen peruskoulutus.

Opintojen aloitusvuosi	%	n
2017	36	319
2016	41	1683
2015	47	1203
2014	60	104
Muu aloitusvuosi	37	33

Pitempään opiskelleilla oli enemmän poissaoloja (ks. taulukko 5). Haastattelujen ja avoimien vastausten perusteella poissaoloja selitettiin lähinnä olosuhdetekijöillä ja toimintakulttuurin ominaisuuksilla, kuten opiskelijan henkilökohtaisen elämänhallinnan ongelmat, sairaudet, lastenhoidon ongelmat, työskentely opintojen ohessa, hyppytunnit, lyhyet koulupäivät, tylsät tai liian helpot tai liian vaativat oppitunnit, hitaimpien tahtiin eteneminen, liian itsenäinen opiskelu, pirstaleinen opetuksen järjestäminen, opetuksettomat päivät, epäoikeudenmukaisuuden kokemus sekä pitkät etäisyydet oppilaitoksen ja kodin välillä.

Koulussa on niin pirstaleinen opetus ja lukujärjestykset, että se häiritsee opiskeluun keskittymistä ja aibentaa turbaa turbautumista. Turbautuminen aibentaa motivaation laskua ja uupumista, koska kaikesta tulisi huolehtia itse. Koulussa painotetaan ”omia polkuja” ja ”tekemällä oppimista”, mutta ilman kunnan alustuksia ja OPETUSTA ennen toimintaa!

Koulussani ei oteta tarpeeksi huomioon oppilaiden eri tasoja. Kannustetaan, mutta samaan aikaan asetetaan liian suuria paineita niille, jotka eivät sitä välttämättä kestä, esim. mielenterveysongelmista kärsiville. Kunnianhimoa on hyvä olla, mutta oppilaan ongelmien vähättely ja jatkuva painostus eivät tuota hyviä tuloksia.

Jag älskar att lära mig saker, utan tvekan är jag en mycket snabblärd ung man men också mycket otålig.. vilket leder till att jag bara sitter och väntar på dom som inte är så snabba och sedan tycker jag att det är onödigt att spendera min värdefulla tid på att vara hjälp lärare till mina klass-kamrater. Detta resulterar till att jag ofta blir borta från skolan för jag har planerat in viktigare saker jag kan göra med min värdefulla tid.

4.2 Tulokset näyttötutkintona suoritettavasta ammatillisesta koulutuksesta

4.2.1 Tutkinnon suorittajien kyselyyn vastanneiden kuvaus

- Kyselyyn vastasi 2 810 ammatillista tutkintoa näyttötutkintona suorittavaa tutkinnon suorittajaa, joista miehiä oli 31 % ja naisia 69 %.
- Vastaajista 47 % suoritti ammattitutkintoa, 39 % perustutkintoa ja 14 % erikoisammattitutkintoa.
- Suurin vastaajaryhmä oli yli 40-vuotiaat.
- Eniten vastaajia oli tekniikan ja liikenteen alalta sekä sosiaali-, terveyst- ja liikunta-alalta.
- 22 % vastaajista oli toiminut tai toimi parhaillaan yrittäjänä.
- 14 % vastaajista aikoi perustaa yrityksen seuraavan viiden vuoden sisällä.

Kyselyyn vastasi 2 810 tutkinnon suorittajaa, jotka edustivat 84 koulutuksen järjestäjää. Vastaajamäärät vaihtelivat paljon järjestäjittäin. Miehiä vastaajista oli 31 prosenttia ja naisia 69 prosenttia. 91 prosenttia tutkinnon suorittajista puhui kotonaan suomea, 3 prosenttia ruotsia ja 6 prosenttia jotain muuta kieltä.

Kyselyyn vastanneista tutkinnon suorittajista 42 prosenttia oli yli 40-vuotiaita. Vastaajista 26 prosenttia oli 21–30-vuotiaita ja 18 prosenttia 31–40-vuotiaita. Suurin osa tutkinnon suorittajista oli aloittanut nykyiset opintonsa vuonna 2016 (51 %) ja vuonna 2017 (41 %).

TAULUKKO 6. Vastaajien koulutusala. Näyttötutkintona järjestettävä ammatillinen koulutus. Vastaajien jaottelu Opetushallinnon koulutusluokitus 2002:n mukaisesti.

Koulutusala	%	n
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	30	835
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	25	705
Tekniikan ja liikenteen ala	17	474
Matkailu- ravitsemis- ja talousala	8	231
Luonnonvara- ja ympäristöala	8	224
Kulttuuriala	6	164
Humanistinen ja kasvatustieteiden ala	4	108
Luonnontieteiden ala	1	38
Yhteensä	100	2779

Vastaajia oli kaikilta ammatillisen koulutuksen koulutusaloilta (ks. taulukko 6). Eniten vastaajia oli sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalta (30 %). Seuraavaksi eniten vastaajia oli yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalta (25 %) ja tekniikan ja liikenteen alalta (17 %). Suurin osa vastaajista opiskeli Länsi- ja Sisä-Suomessa (33 %) ja Etelä-Suomessa (29 %). Vastaajista 16 prosenttia oli Lounais-Suomesta ja 15 prosenttia Pohjois-Suomesta. Vähiten vastaajia oli Itä-Suomesta (5 %) ja Lapista (2 %).

Tutkinnon suorittajista 47 prosenttia suoritti ammattitutkintoa, 39 prosenttia perustutkintoa ja 14 prosenttia erikoisammattitutkintoa. 36 prosenttia tutkinnon suorittajista suoritti tutkintoa oppisopimuksella. Valmistavaan koulutukseen osallistui 68 prosenttia tutkinnon suorittajista.

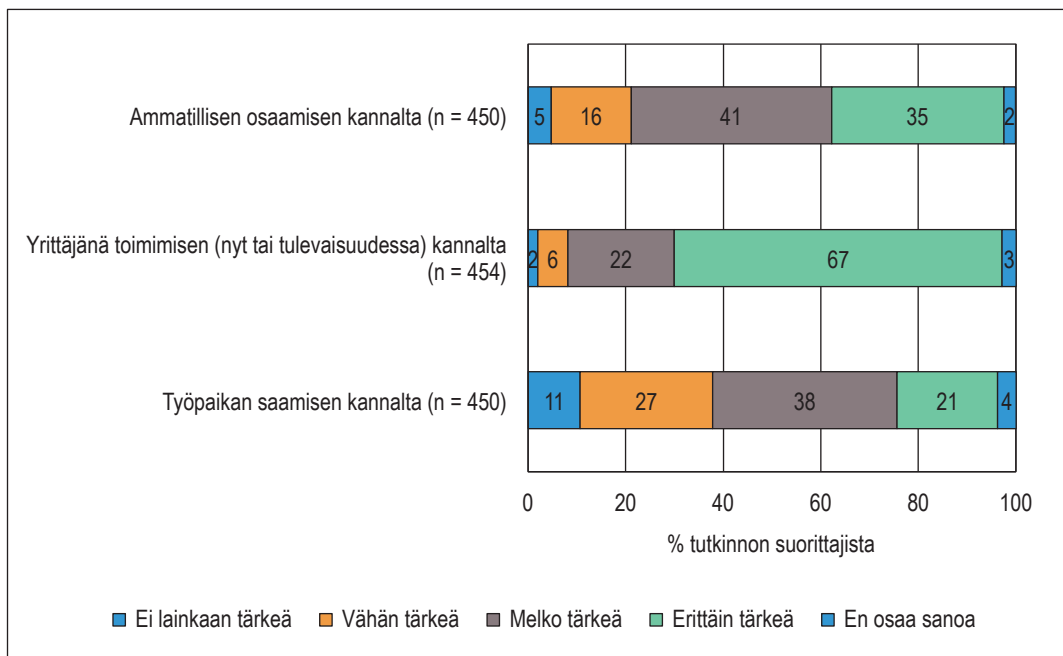
Lähes kaikilla (98 %) tutkinnon suorittajilla oli työkokemusta. Suurin osa (71 %) tutkinnon suorittajista oli tehnyt tai teki töitä nykyisten opintojensa ohessa.

Tutkinnon suorittajista 22 prosenttia toimi tai oli toiminut yrittäjänä ja 14 prosenttia aikoi perustaa yrityksen seuraavan viiden vuoden aikana. 41 prosenttia ilmoitti, ettei aio perustaa yritystä. Tutkinnon suorittajista 46 prosentilla oli lähipiirissä ja 53 prosentilla kaveripiirissä yrittäjiä.

4.2.2 Yrittäjyysopintoihin osallistuminen näyttötutkinnoissa

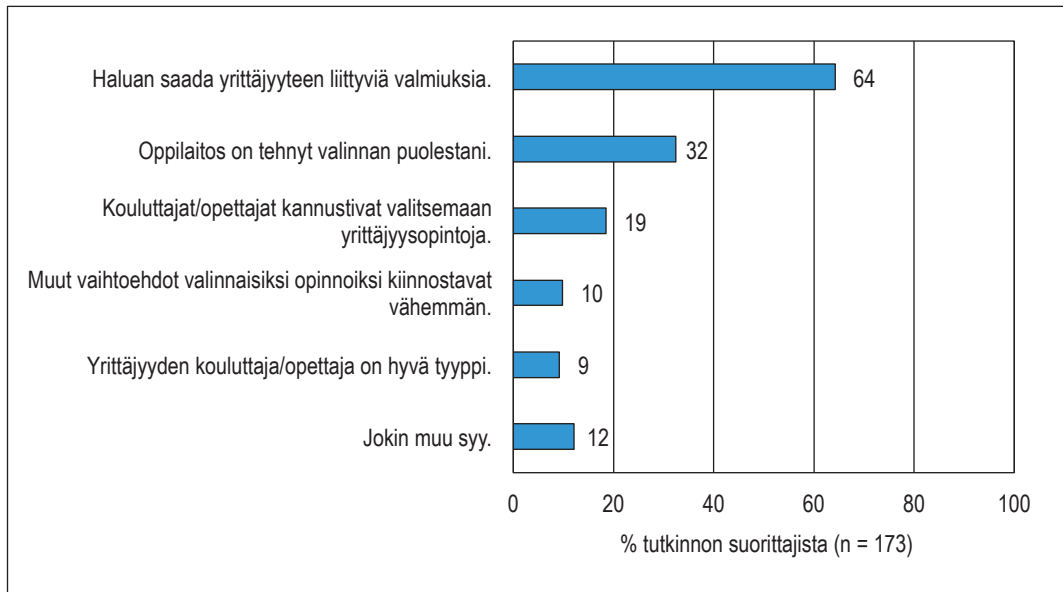
- Tutkinnon suorittajista 4 % suoritti yrittäjän ammattitutkintoa tai vastaavaa. Muista tutkinnon suorittajista noin neljäsosalta oli kysytty halukkuutta suorittaa yrittäjyysopintoja.
- Nykyisten opintojensa aikana yrittäjyysopintoja oli suorittanut 16 % tutkinnon suorittajista.
- Tutkinnon suorittajat pitivät yrittäjyysopintoja tärkeinä erityisesti yrittäjänä toimimisen kannalta.
- Yleisin syy valita opintoihin yrittäjyyden tutkinnon osia oli halu saada yrittäjyyteen liittyviä valmiuksia.

Tutkinnon suorittajista 4 prosenttia suoritti yrittäjän ammattitutkintoa tai vastaavaa. Muista tutkinnon suorittajista 27 prosentilta oli kysytty halukkuutta suorittaa yrittäjyysopintoja. Tutkinnon suorittajista 16 prosenttia oli suorittanut yrittäjyysopintoja nykyisten opintojensa aikana.

KUVIO 17. Yrittäjyysopintojen koettu tärkeys ammatillisen osaamisen, yrittäjänä toimimisen ja työpaikan saamisen kannalta. Näyttötutkintona järjestettävä ammatillinen koulutus.

Yrittäjyysopintoja suorittaneet tutkinnon suorittajat pitivät yrittäjyysopintoja erittäin tärkeinä yrittäjänä toimimisen kannalta (ks. kuvio 17). Myös ammatillisen osaamisen ja työpaikan saamisen kannalta yrittäjyysopintoja pidettiin tärkeinä. Yrittäjyysopintoja suorittaneista tutkinnon suorittajista 45 prosenttia oli valinnut opintoihinsa yrittäjyyden tutkinnon osia.

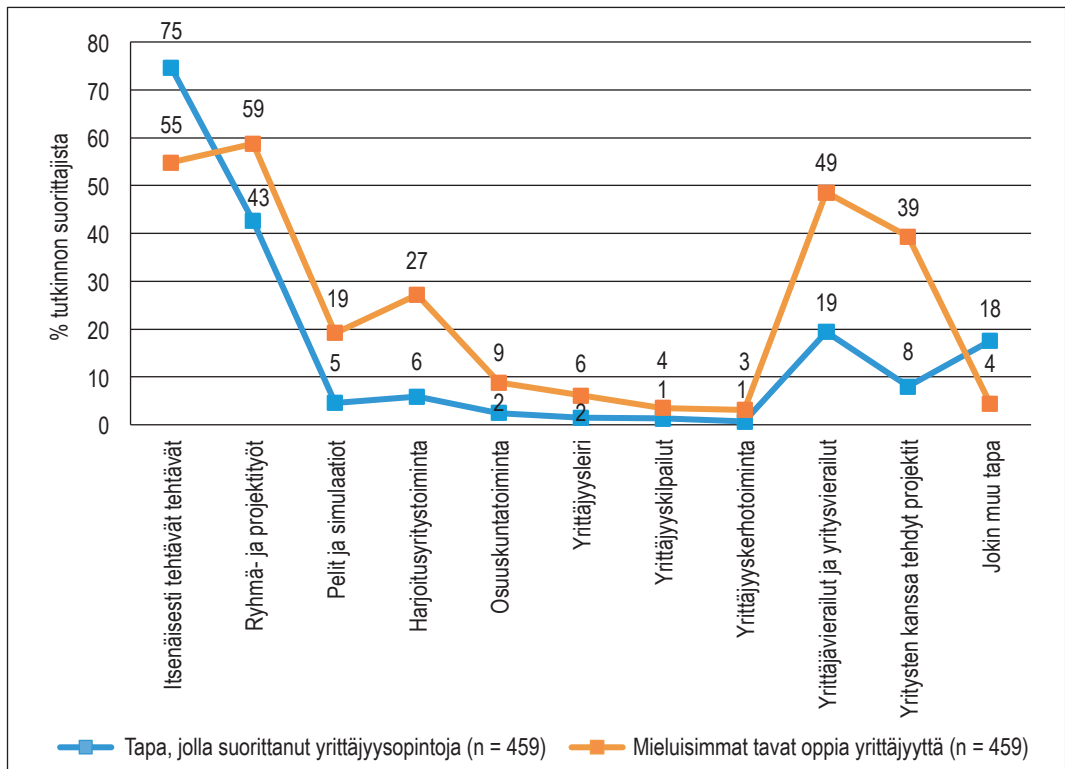
KUVIO 18. Tutkinnon suorittajien syyt valita opintoihin yrittäjyyden tutkinnon osia. Mahdollisuus valita useita vaihtoehtoja. Näyttötutkintona järjestettävä ammatillinen koulutus.

Selvästi yleisin syy valita yrittäjyyden tutkinnon osia oli halu saada yrittäjyyteen liittyviä valmiuksia (64 %) (ks. kuvio 18). Toiseksi yleisin syy oli se, että oppilaitos oli tehnyt valinnan tutkinnon suorittajan puolesta (32 %). 19 prosenttia tutkinnon suorittajista koki, että kouluttajat ja opettajat kannustivat valitsemaan yrittäjyysopintoja.

4.2.3 Yrittäjyden opettamisessa käytetyt menetelmät

- Yrittäjyysopintoja suoritettiin yleisimmin itsenäisillä tehtävillä sekä ryhmä- ja projektitöillä, jotka olivat tutkinnon suorittajien mukaan myös mieluisimmat tavat oppia yrittäjyyttä.
- Yrittäjyysopintoja suoritettiin yleisimmin vain yhdellä menetelmällä.
- Yrittäjä- ja yritysvierailuille sekä yritysten kanssa tehdyille projekteille oli kysyntää tutkinnon suorittajien keskuudessa.
- Tutkinnon suorittajat opiskelivat yrittäjyyttä mieluiten työpaikalla.
- Yrittäjyysopinnoissa ei juurikaan tehdä yhteistyötä eri tahojen kanssa.

Tässä aluvussa kerrotaan, millä suoritustavoilla ja missä oppimisympäristöissä yrittäjyysopintoja on suoritettu. Erilaisia yrittäjyysopintojen toteutusmuotoja selvitettiin yrittäjyysopintoja suorittaneilta tutkinnon suorittajilta kyselyllä, jota täydennettiin haastatteluilla.

KUVIO 19. Yrittäjyysopintojen suoritustavat ja mieluisimmat tavat oppia yrittäjyyttä. Mahdollisuus valita useita vaihtoehtoja. Näyttötutkintona järjestettävä ammatillinen koulutus.

Yleisimmät tavat suorittaa yrittäjyysopintoja (ks. kuvio 19) olivat itsenäisesti tehtävät tehtävät (75 %) sekä ryhmä- ja projektityöt (43 %). Seuraavaksi yleisin tapa oli yrittäjä- ja yritysvierailut (19 %). Yrittäjyysopintoja oli suoritettu vähiten yrittäjyyskerhotoiminnalla ja yrittäjyyskilpailuilla.

Mieluisimpina tapoina oppia yrittäjyyttä pidettiin ryhmä- ja projektitöitä (59 %) ja itsenäisiä tehtäviä (55 %). Seuraavaksi mieluisimmat tavat oppia yrittäjyyttä olivat yrittäjä- ja yritysvierailut sekä yritysten kanssa tehdyt projektit. Vähiten mieluisia tapoja oppia yrittäjyyttä olivat yrittäjyyskerhotoiminta ja yrittäjyyskilpailut.

Yrittäjyysopintojen suoritustavat ja mieluisin tapa oppia yrittäjyyttä kohtasivat hyvin. Tutkinnon suorittajat kokivat yleisimpien suoritustapojen (ryhmä- ja projektitöiden, itsenäisten tehtävien ja yritysyhteistyöhön liittyvien suoritustapojen) olevan myös mieluisimpia tapoja oppia yrittäjyyttä. Suurimmat erot suoritustapojen ja mieluisimman oppimistavan välillä olivat harjoitusyritystoiminnan, yrittäjä- ja yritysvierailujen sekä yrittäjien kanssa tehtyjen projektien, itsenäisten tehtävien sekä ryhmä- ja projektitöiden kohdalla.

Haastattelujen ja avointen vastausten mukaan tutkinnon suorittajat suorittivat aikataulusyistä opintojaan itsenäisesti tehtäviä tekemällä. Tehtävien tekeminen koettiin hyvänä perusrakenteena, mutta tutkinnon suorittajat kaipaivat siihen enemmän tukea eivätkä pelkkää loppuarviointia.

Opiskeluvuosien myötä olen huomannut, että suuntaus on koko ajan ollut etäopiskeluun päin. Arvostan kyllä itsenäistä tiedonhakua ja asioiden selvittämistä, mutta erityisesti aikuisopiskelun myötä olen huomannut, miten vaikeaa on edes alkaa etsiä tietoa, kun ei tiedä, mikä on kysymys tai ymmärrä aihetta; opettajaa tai työpaikan ohjaajaa tarvitaan esittämään oikeita kysymyksiä tiedonhaun pohjaksi ja ohjaamaan hyvien lähteiden pariin. On tärkeää olla jokin teoriapohja, jolle uutta tietoa rakentaa.

Opettajan ohjaus on ERITTÄIN TÄRKEÄÄ!!! En todellakaan ymmärrä, miksi ammattikoulussa siirrytään itsenäiseen työskentelyyn. Kun opiskelu on konkarille haasteellista, se on nuorelle vielä vaikeampaa.

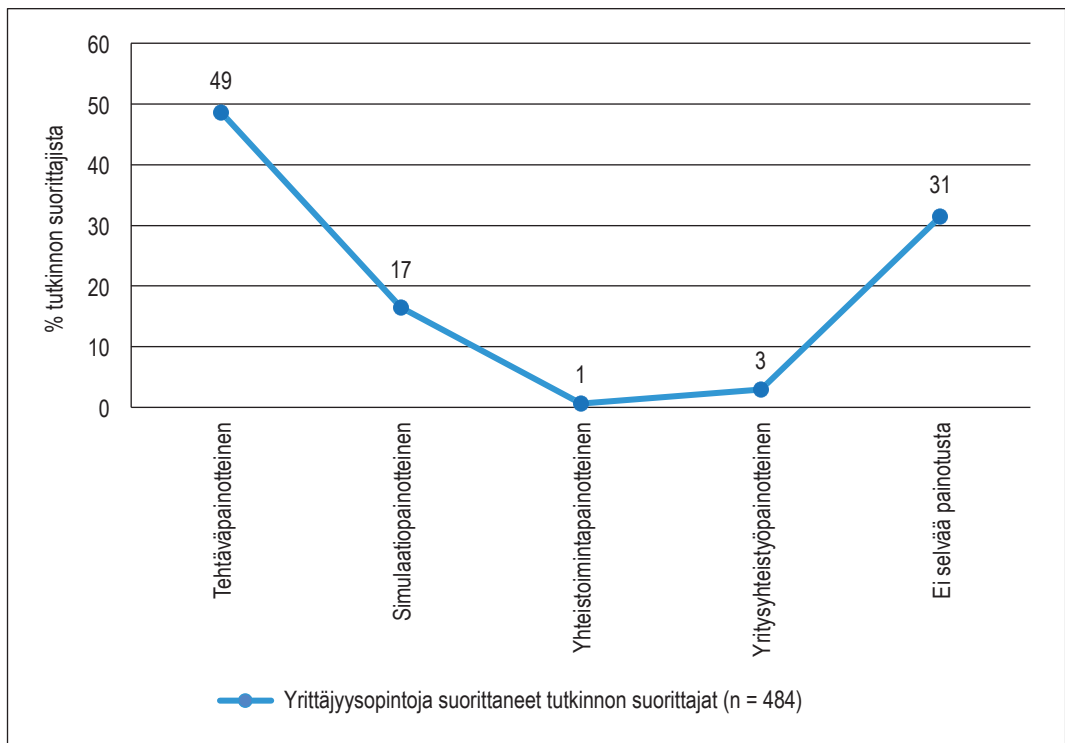
Myös yrittäjäkontakteja pidettiin hyvänä tapana oppia yrittäjyyttä. Yrittäjäkontakteja oli mahdollista saada työpaikkojen lisäksi yrittäjätuustaisilta kouluttajilta ja tutkinnon suorittajilta.

Realistista tietoa kotipalveluyrittäjiltä kyllä kaipaaisi esim. yritysvierailujen muodossa.

Enemmän hieroja kertomaan yrittämisestä. On asioita, joita ei tule ajatelleeksi, esim. verotus ja kirjanpito.

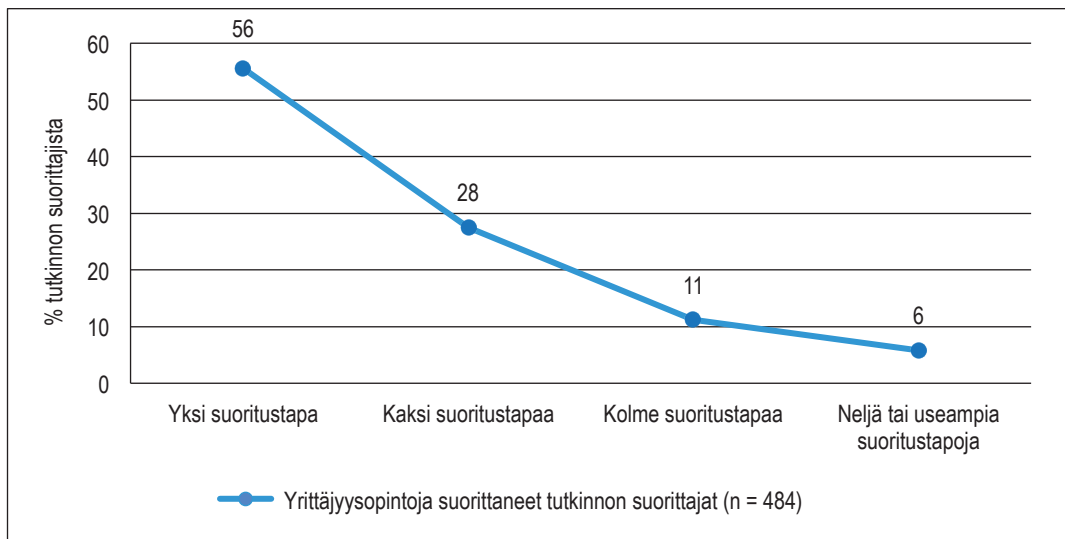
Minun mielestäni yrittäjyysopintojen opettajilla tulisi olla omakohtaista kokemusta yrittäjyydestä. Tarinoita jotka innostaisivat opiskelijoita yrittäjiksi.

Ryhmässä on suurin osa yrittäjiä. Heiltä saa paljon tietoa ja ajatuksia, mitä voin hyödyntää tulevassa toiminnassa.

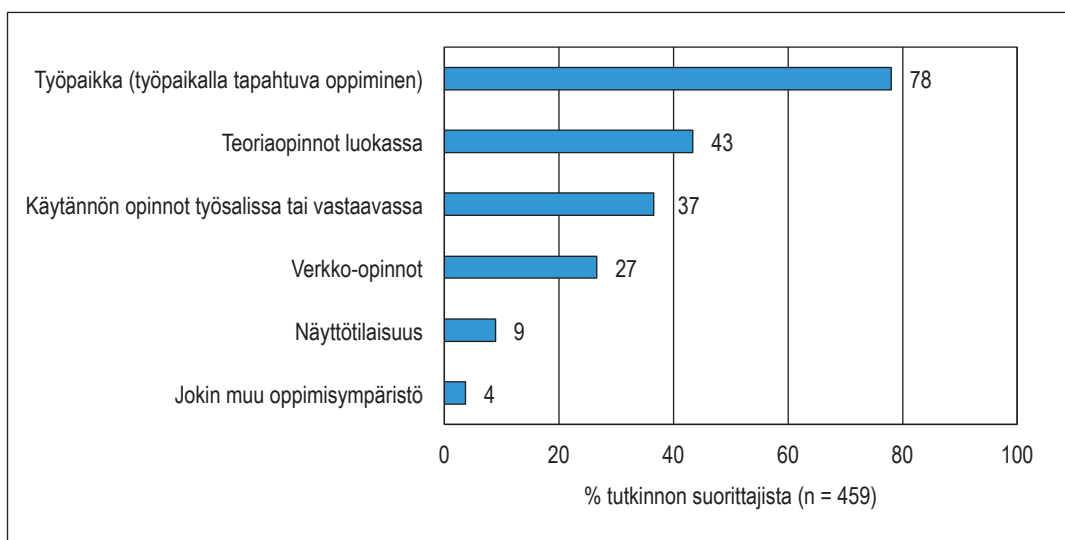
KUVIO 20. Suoritustapojen käyttö viiteen suoritustapapainotukseen luokiteltuna. Näyttötutkintona järjestettävä ammatillinen koulutus.

Tutkinnon suorittajat olivat voineet suorittaa yrittäjyysopintoja yhdellä tai useammalla menetelmällä, joista muodostettiin kullekin oma suoritustapayhdistelmä (ks. kuvio 20). Yhdistelmät luokiteltiin niihin sisältyneiden suoritustapapainotusten mukaan viiteen luokkaan: tehtäväpainotteiset (itsenäisesti tehtävät tehtävät ja ryhmä- ja projektityöt), simulaatiopainotteiset (pelit ja simulaatiot, harjoitusyritystoiminta ja osuuskuntatoiminta), yhteistoimintapainotteiset (yrittäjyysleiri, yrittäjyyskerhotoiminta ja yrittäjyyskilpailut) ja yritysyhteistyöpainotteiset (yrittäjävierailut ja yritysvierailut ja yritysten kanssa tehdyt projektit) sekä luokkaan, jossa ei ole selvää painotusta. Tehtäväpainotteiset opetusmenetelmät olivat käytetyimpiä menetelmiä. Toiseksi yleisimmässä luokassa sen sijaan ei ollut havaittavissa selvää painotusta. Yrittäjyysopintoja valinneet ja valitsematta jättäneet tutkinnon suorittajat eivät merkittävästi poikenneet toisistaan yrittäjyysopintojen suoritustapapainotusten osalta.

KUVIO 21. Suoritustapojen käytön monipuolisuus yrittäjyysopinnoissa. Näyttötutkintona järjestettävä ammatillinen koulutus.

Tutkinnon suorittajat olivat suorittaneet yrittäjyysopintoja useimmiten yhdellä menetelmällä (ks. kuvio 21). Valinnaisia yrittäjyyden tutkinnon osia valinneet tutkinnon suorittajat olivat suorittaneet hieman useammin useammalla menetelmällä yrittäjyysopintoja kuin ne, jotka eivät olleet valinneet valinnaisia yrittäjyyden tutkinnon osia.

KUVIO 22. Mieluisimmat oppimisympäristöt opiskella yrittäjyyttä. Mahdollisuus valita useita vaihtoehtoja. Näyttötutkintona järjestettävä ammatillinen koulutus.

Tutkinnon suorittajat pitivät työpaikkaa mieluisimpana oppimisympäristönä opiskella yrittäjyyttä (ks. kuvio 22). Oppilaitoksessa toteutettu lähiopetus (teoriaopinnot luokassa ja käytännön opinnot työalissa tai vastaavissa tiloissa) koettiin mieluisammaksi kuin esimerkiksi verkko-opinnot. Näyttötilaisuutta ei koettu kovin mieluisaksi oppimisympäristöksi opiskella yrittäjyyttä. Myös haastattelujen ja avointen vastausten mukaan työpaikka oli mieluisa oppimisympäristö opiskella yrittäjyyttä.

Työssäoppimisen aikana yrittäjän kanssa käydyt keskustelut ja sen ymmärtäminen, miten sitovaa ja vuorokauden ympäri stressiä sekä huolta aiheuttavaa esim. eläinboitolan pitäminen on. Esiin on tullut myös ongelmat saada toiminta kannattavaksi.

Usein yrittäjyysopinnoissa korostetaan eri tahojen kanssa tehtävää monialaista ja koulutusasteet ylittävää yhteistyötä (vrt. Koulutuksen yrittäjyyslinjaukset 2017). Kyselyn tulokset eivät todentaneet sitä, että tällaista yhteistyötä tehtäisiin.

TAULUKKO 7. Tahot, joiden kanssa tutkinnon suorittaja oli tehnyt yhteistyötä yrittäjyysopinnoissa. Mahdollisuus valita useita vaihtoehtoja. Näyttötutkintona järjestettävä ammatillinen koulutus.

Yhteistyötaho	%	n
Oman oppilaitoksen toinen koulutustaso (pt/at/eat) ⁴	15	68
Toinen ammattioppilaitos	12	57
Oman oppilaitoksen toinen koulutusala	9	41
Ammattikorkeakoulu	9	40
Vapaaehtoisjärjestö	5	22
Yliopisto	4	17
Lukio	2	7
Ulkomaalainen oppilaitos	1	6
Ei mikään näistä tahoista	53	243

53 prosenttia tutkinnon suorittajista ei ollut tehnyt yrittäjyysopinnoissa yhteistyötä minkään taulukossa 7 mainitun tahon kanssa. Yleisimmät yhteistyötahot olivat oman oppilaitoksen toinen koulutustaso (15 %) ja toinen ammattioppilaitos (12 %). Yhteistyötä oli tehty myös ammattikorkeakoulujen (9 %) ja oman oppilaitoksen toisen koulutusalan kanssa (9 %).

⁴ pt = perustutkinto, at = ammattitutkinto, eat = erikoisammattitutkinto

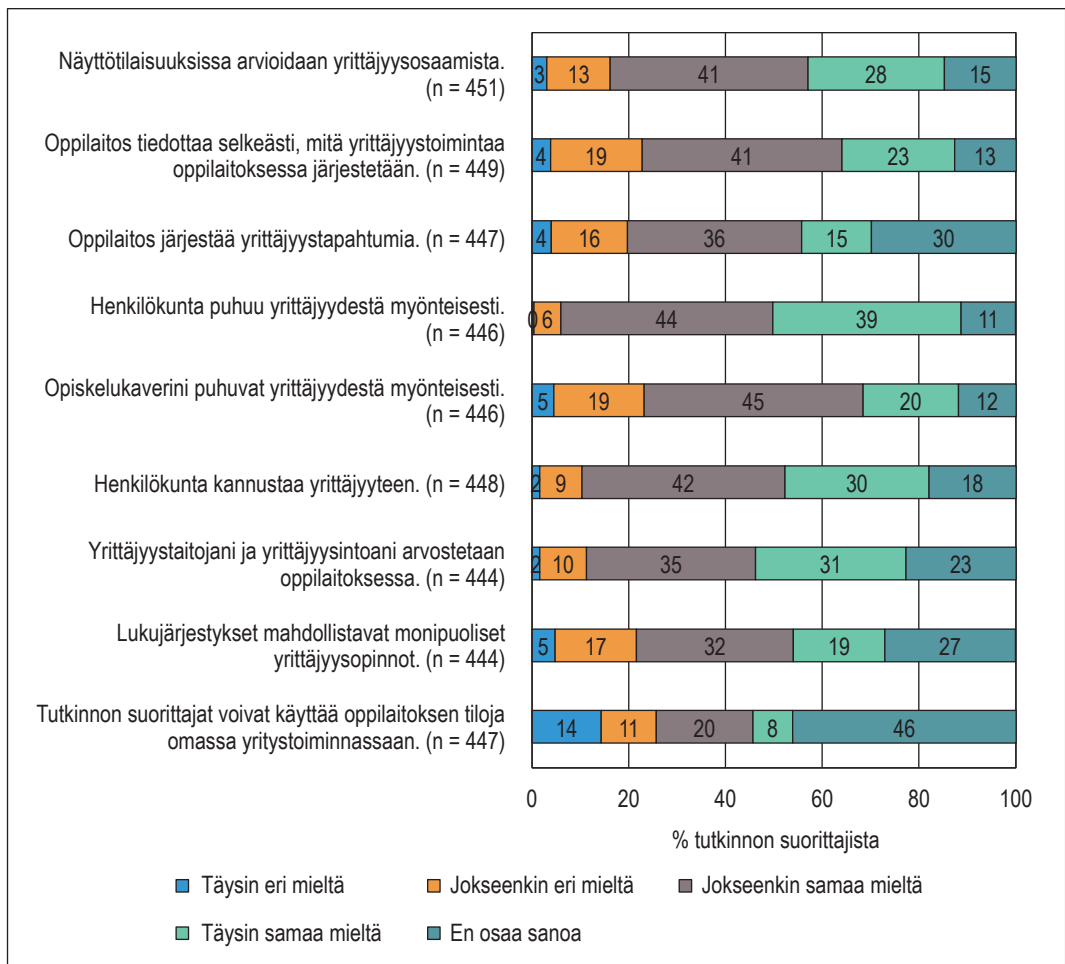
4.2.4 Yrittäjyyteen liittyvä toimintakulttuuri

- Henkilökunta suhtautui yrittäjyyteen myönteisesti.
- Suuri osa tutkinnon suorittajista ei tiennyt, tukeeko järjestäjä valmistuneita, yrittäjäksi ryhtyviä tutkinnon suorittajia.
- Tutkinnon suorittajat kokivat, että opettajilla ja kouluttajilla oli tietoa yrittäjyydestä ja oman alueensa yritysmaailmasta.
- Suurin osa opiskelijoista koki opettajien käyttävän innostavia ja monipuolisia menetelmiä yrittäjyyden opettamisessa.
- Yrittäjät puhuivat yrittäjyydestä työpaikoilla tapahtuvan oppimisen aikana.
- Oppilaitosten toimintakulttuurin kyvyssä tuottaa yrittäjämäistä toimintatapaa oli kehitettävää.

Koulutuksen yrittäjyyslinjausten (2017) mukaan koulutuksen järjestäjien tulisi tunnistaa ja kehittää yrittäjämäistä toimintakulttuuria, joka vahvistaa oppijoiden sekä koko yhteisön yrittäjämäistä toimintatapaa.

Yrittäjyyttä tukeva toimintakulttuuri

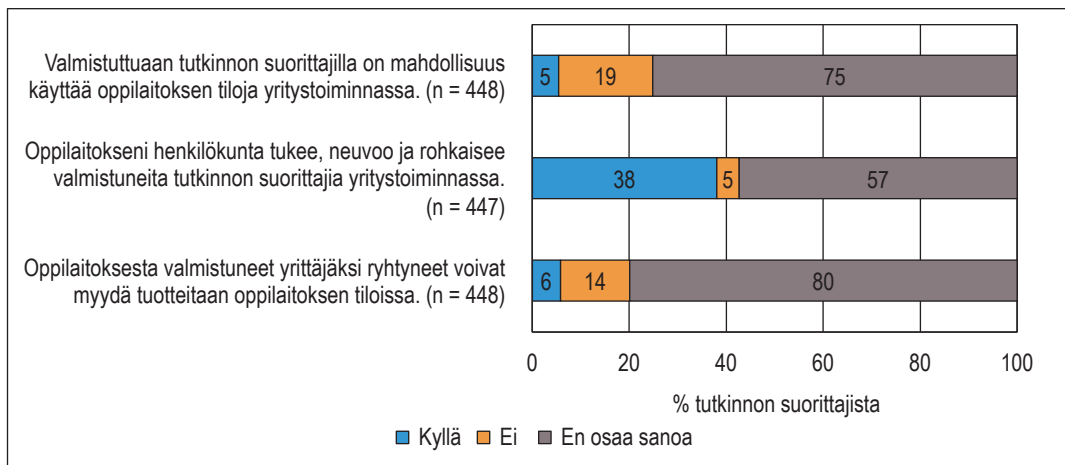
Tässä alaluvussa tarkastellaan järjestäjän yrittäjyyttä tukevaa toimintakulttuuria. Yrittäjyyttä tukevasta toimintakulttuurista kertovat muun muassa järjestäjän ja henkilöstön suhtautuminen yrittäjyyteen sekä yrittäjyysopintojen ja yrittäjyyden mahdollistaminen.

KUVIO 23. Oppilaitoksen yrittäjyyttä tukeva toimintakulttuuri. Näyttötutkintona järjestettävä ammatillinen koulutus.

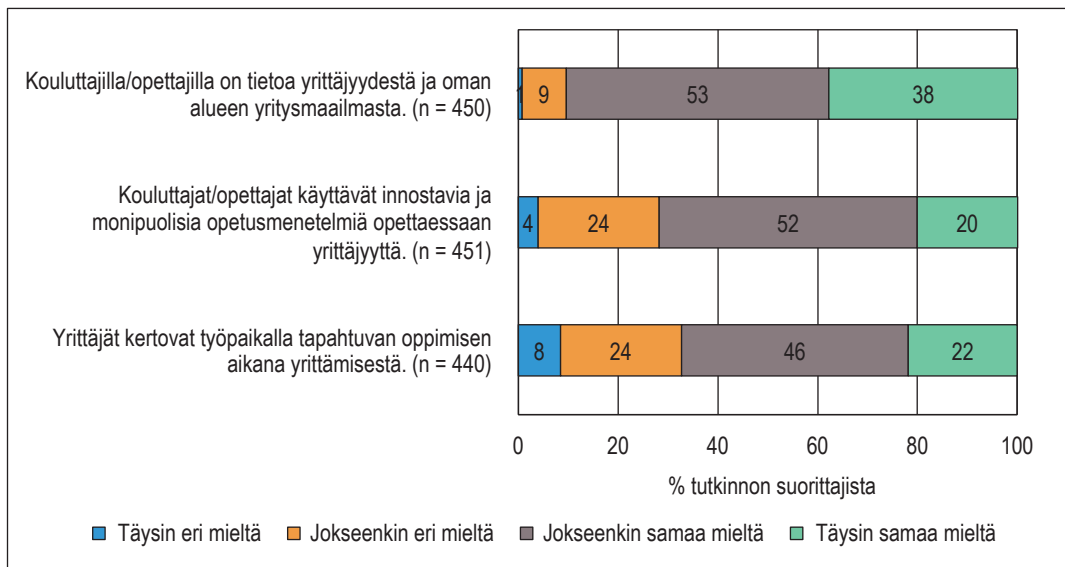
Tutkinnon suorittajien mielestä oppilaitoksissa suhtauduttiin yrittäjyyteen myönteisesti (ks. kuvio 23). Myönteisimpinä asioina tutkinnon suorittajat kokivat, että henkilökunta puhui yrittäjyydestä myönteisesti, henkilökunta kannusti yrittäjyyteen ja näyttötilaisuuksissa arvioitiin yrittäjyysosaamista. Kaksi kolmasosaa tutkinnon suorittajista koki, että heidän yrittäjyystaitojaan ja yrittäjyysintoaan arvostettiin oppilaitoksessa, opiskelukaverit puhuivat yrittäjyydestä myönteisesti ja oppilaitos tiedotti selkeästi yrittäjyystoiminnasta.

Noin viidesosa tutkinnon suorittajista koki, että lukujärjestykset eivät mahdollista monipuolisia yrittäjyysopintoja eikä oppilaitos tiedota selkeästi yritystoiminnasta. Lähes puolet tutkinnon suorittajista ei osannut sanoa, voivatko he käyttää oppilaitoksen tiloja omassa yritystoiminnassaan. Yli neljäsosa tutkinnon suorittajista ei osannut sanoa, järjestääkö oppilaitos yrittäjyystapahtumia ja mahdollistavatko lukujärjestykset monipuoliset yrittäjyysopinnot.

KUVIO 24. Valmistuneen tutkinnon suorittajan tukeminen yritystoiminnan aloittamisessa. Näyttötutkintona järjestettävä ammatillinen koulutus.

Suurin osa tutkinnon suorittajista ei osannut sanoa, miten oppilaitos tuki valmistunutta yrittäjäksi ryhtyvää tutkinnon suorittajaa (ks. kuvio 24). 38 prosenttia tutkinnon suorittajista koki, että henkilökunta tuki, neuvoi ja rohkaisi valmistuneita tutkinnon suorittajia yritystoiminnassa. 6 prosenttia tutkinnon suorittajista kertoi, että oppilaitoksesta valmistunut yrittäjäksi ryhtyvä tutkinnon suorittaja voi myydä tuotteitaan oppilaitoksen tiloissa. 5 prosenttia tutkinnon suorittajista kertoi, että valmistuttuaan tutkinnon suorittaja voi käyttää oppilaitoksen tiloja yritystoiminnassa.

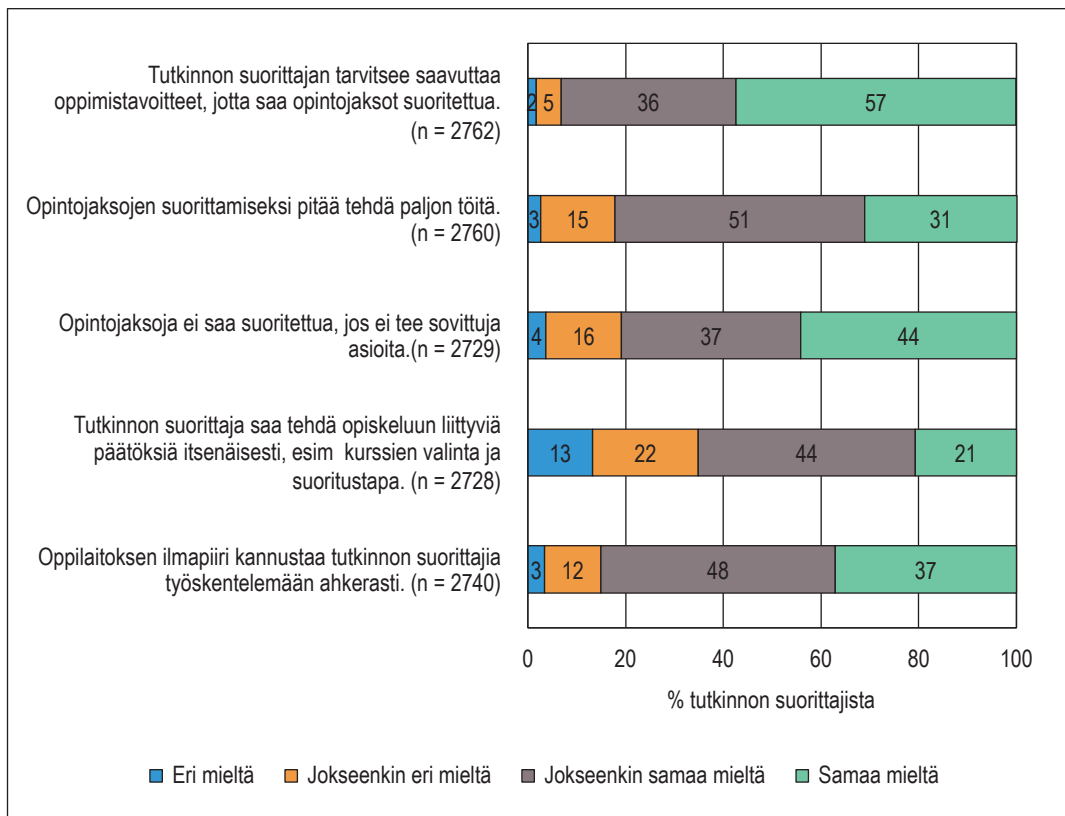
KUVIO 25. Kouluttajien, opettajien ja yrittäjien toiminta yritystoiminnan opettamisessa. Näyttötutkintona järjestettävä ammatillinen koulutus.

Kouluttajilla ja opettajilla koettiin olevan tietoa yrittäjyydestä ja oman alueensa yritysmaailmasta (ks. kuvio 25). Suurin osa tutkinnon suorittajista koki, että kouluttajat ja opettajat käyttivät innostavia ja monipuolisia menetelmiä yrittäjyyden opetuksessa ja yrittäjät kertovat yrittämisestä työpaikalla tapahtuvan oppimisen aikana. Haastattelujen ja avointen vastausten mukaan yrittäjät kertoivat yrittäjyydestä, jos heitä pyysi siitä kertomaan. Osa tutkinnon suorittajista oli sitä mieltä, että yrittäjillä ei ole aikaa kertoa yrittäjyydestä.

Yrittäjämäisen toimintatavan oppimista tukeva toimintakulttuuri

Yrittäjämäisellä toimintatavalla tarkoitetaan yrittäjämäistä asennetta, yrittäjyyteen liittyviä kykyjä sekä yleisiä työelämävalmiuksia. Yrittäjämäisellä asenteella tarkoitetaan halua tai motivaatiota tehdä ja yrittää parhaansa haastavissakin tilanteissa. Yrittäjyyteen liittyvillä kyvyillä ja yleisillä työelämävalmiuksilla tarkoitetaan sosiaalisia taitoja, itsensä kehittämisen taitoja, viestinnällisiä taitoja, aloitekykyä sekä luotettavuutta. Tässä osiossa käsitellään pääasiassa yrittäjämäistä asennetta ja sen kehittymiseen liittyvää toimintakulttuuria, koska yrittäjyyteen liittyvien kykyjen ja yleisten työelämävalmiuksien kehittymistä nykyisten opintojen aikana oli tutkinnon suorittajien mielestä liian vaikeaa arvioida.

Yrittäjämäisen toimintatavan oppimisessa on keskeistä, että toimintakulttuuri innostaa tekemään ja yrittämään parhaansa tavoitteiden saavuttamiseksi. Toimintakulttuuri tukee yrittäjämäisen toimintatavan oppimista, jos se antaa tutkinnon suorittajille mahdollisuuden kohdata haasteita ja saada kannustusta sekä vastuuta. Sopivan haasteellinen vaatimustaso opinnoissa, johdonmukaisuus arviointitilanteissa ja kannustaminen haasteiden kohtaamiseen mahdollistavat yrittäjämäisen toimintatavan oppimisen.

KUVIO 26. Tutkinnon suorittajien kokemus oppilaitoksen yrittäjämäistä toimintatapaa tukevasta toimintakulttuurista. Näyttötutkintona järjestettävä ammatillinen koulutus.

Oppilaitoksen toimintakulttuurin koettiin kannustavan tutkinnon suorittajia yrittäjämäiseen toimintatapaan (ks. kuvio 26). Oppilaitoksissa tuli tutkinnon suorittajien mukaan saavuttaa tavoitteet, tehdä sovitut asiat ja oppilaitos kannusti työskentelemään ahkerasti. Valtaosa tutkinnon suorittajista koki, että heidän tuli saavuttaa oppimistavoitteet saadakseen opintojaksot suoritettua, oppilaitoksen ilmapiiri kannusti työskentelemään ahkerasti, opintojaksoja ei saanut suoritettua, jos ei tehnyt sovittuja asioita ja opintojaksojen suorittamiseksi tuli tehdä paljon töitä.

Myös tutkinnon suorittajien haastattelujen mukaan näyttötutkintoperusteisessa ammatillisessa koulutuksessa piti tehdä ja yrittää parhaansa saavuttaakseen tavoitteet. Tutkinnon suorittajien mukaan heidän piti tehdä töitä, jos halusi oppia. Jos halusi vain tutkintotodistuksen, voi ammatillisen tutkinnon saada suoritettua vähäisemmällä tekemisellä ja yrittämisellä.

Kaikki riippuu oman motivaation ja kunnianhimon, jos ne eivät ole siellä, mikään opettaja tai koulu ei pysty opettamaan sinua.

Haastattelujen ja avointen vastausten mukaan toimintakulttuurissa oli piirteitä, jotka eivät kannustaneet tutkinnon suorittajia tekemään ja yrittämään parhaansa. Haastatteluissa ja avoimissa vastauksissa oli mainintoja epäoikeudenmukaisista toimintatavoista, jotka vaikuttivat myös motivoituneiden tutkinnon suorittajien haluun tehdä töitä ja yrittää parhaansa. Osan tutkinnon suorittajista koettiin saavan osaamiseensa, työntelemiseensä ja yrittämiseensä suhteutettuna liian hyviä arvosanoja. Myös hyväksytyt/hylätyt arvosteluasteikko koettiin epäreiluksi. Tutkinnon suorittajien mukaan opintojen vaatimustasossa oli vaihtelua opettajittain/kouluttajittain, tutkinnoittain ja työpaikoittain.

Esimerkiksi osallistuminen ei ole pakollista ja moni jättää tulematta kokonaan. Tämä vaikuttaa opiskelumotivointiin, kun tietää, että he pääsevät läpi myös tekemättä mitään.

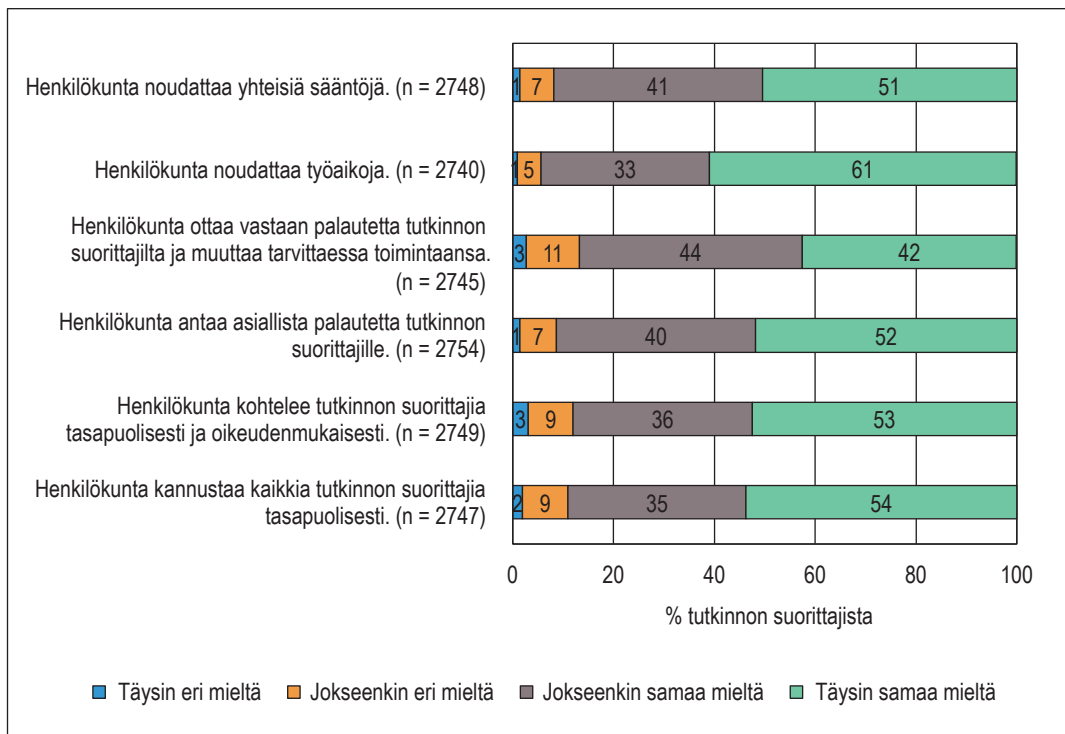
Osa opiskelijoista saa tulla ja mennä ihan miten haluaa, vejättävät opettajia ihan täysillä.

Mielestäni oppilaitoksen pitäisi tiukemmin puuttua poissaoloihin, vaikkakin on kyse aikuisopiskelusta. Samoin tehtävien määrääjän ylittämisesä ollaan mielestäni turhan lempeitä. Sääntöjä pitäisi mielestäni noudattaa ja tuntuu turhauttavalta, kun tietty osa opiskelijoista tekee sovitut työt sovitussa ajassa ja toisilla on aina töitä rästissä.

Tuntuu että liikaa joidenkin opiskelijoiden toimintaa katsottu läpi sormien ja silti vähemmällä työllä saavat saman todistuksen. Ehkä numeerinen arviointi olisi jossain määrin parempi vaihtoehto.

Periaatteet ovat kunnossa ja opettajat ovat hyvän tahtoisia, ehkä liiankin hyvän tahtoisia. Työelämässä kilpailu on kuitenkin ankaraa ja säälimätöntä, joten oppilaita tulisi valmentaa nii että he pärjäisivät myös koulun jälkeen.

Haastattelujen mukaan parhaansa tekemiseen ja yrittämiseen vaikutti myös opetukseen varatut resurssit. Jos kouluttajille ja opettajille ei ollut resursoitu tarpeeksi lähiopetustunteja, joutuivat tutkinnon suorittajat suorittamaan opintojaan siten, että he saivat mielestään vain pintaraapisun omalla alalla tarvittavasta osaamisesta.

KUVIO 27. Henkilökunnan toiminta tutkinnon suorittajien kokemana. Näyttötutkintona järjestettävä ammatillinen koulutus.

Henkilökunta tuki omalla toiminnallaan ja esimerkiksi yrittäjämäisen toimintatavan oppimista (ks. kuvio 27). Tutkinnon suorittajien mukaan henkilökunta noudatti yhteisiä sääntöjä ja työaikoja sekä antoi tutkinnon suorittajille asiallista palautetta. Suurin osa tutkinnon suorittajista koki, että henkilökunta kohteli heitä oikeudenmukaisesti ja tasapuolisesti. Myös haastattelut ja avoimet vastaukset tukivat kyselyn tuloksia.

Opettajalla on tärkeä rooli tässä asiassa, onneksi oma opemme on kannustava ja tehnyt käytännön työtä, joten ammattitaito ja tietotaito on erittäin hyvä.

Meillä on hyvä luokkabenki ja luokanopettajamme on nuori ja motivoitunut.

Ihmettelen sitä, että jotkut opiskelijat saavat luistaa heille vastenmielisistä tehtävistä ja perusopintoja ei tarvitse suorittaa loppuun ennen osaamisalalle siirtymistä, vaikka näin lukee koulun ”säännöissä”. Olen myös huomannut, että kaikkia oppilaita ei kohdella yhdenvertaisesti.

4.2.5 Tutkinnon suorittajien kokemus yrittäjyysinnon kehittymisestä ja yrittäjyyden oppimisesta

- Into perustaa oma yritys tai olla mukana yritystoiminnassa oli lisääntynyt tutkinnon suorittajilla, jotka olivat suorittaneet yrittäjyysopintoja useammalla menetelmällä.
- Yrittäjyysopintojen suorittaminen ja monipuoliset suoritustavat lisäsivät tutkinnon suorittajien kokemusta yrittäjänä tarvittavien tietojen oppimisesta.
- Oppilaitoksen yrittäjyyttä tukeva toimintakulttuuri lisäsi tutkinnon suorittajien yrittäjyysintoa samoin kuin aikomus perustaa yritys seuraavan viiden vuoden aikana.
- 60 % tutkinnon suorittajista koki, etteivät he olleet oppineet lainkaan tai olivat oppineet vain vähän yrittäjän tarvitsemia tietoja.
- Yrittäjyysopintoja suorittaneet tutkinnon suorittajat kokivat oppineensa eniten yrittäjyydestä työpaikalla tapahtuvan oppimisen ja teoriaopintojen aikana.
- Oppilaitoksen toimintakulttuurin kielteiset ominaisuudet vaikuttivat yrittäjämäisen toimintatavan oppimiseen kielteisesti.

Arvioinnissa selvitettiin, mitä yrittäjyysopintojen aikana oli tapahtunut tutkinnon suorittajien innolle perustaa yritys tai osallistua yritystoimintaan ja kuinka paljon tutkinnon suorittajat kokivat oppineensa yrittäjän tarvitsemia tietoja ja taitoja yrittäjyysopinnoissa. Lisäksi selvitettiin, mitkä asiat ovat vaikuttaneet innon kehittymiseen sekä tietojen ja yrittäjämäisen toimintatavan oppimiseen.

Yrittäjyysinnon kehittymisestä ja siitä, kuinka paljon tutkinnon suorittajat kokivat oppineensa yrittäjyydestä eri oppimisympäristöissä ja opintojen ulkopuolella, kysyttiin yrittäjyysopintoja suorittaneilta. Oppimisen kokemukseen sekä yrittäjämäiseen toimintatapaan liittyvät kysymykset kysyttiin kaikilta tutkinnon suorittajilta. Näitä asioita kysyttiin myös haastatteluissa.

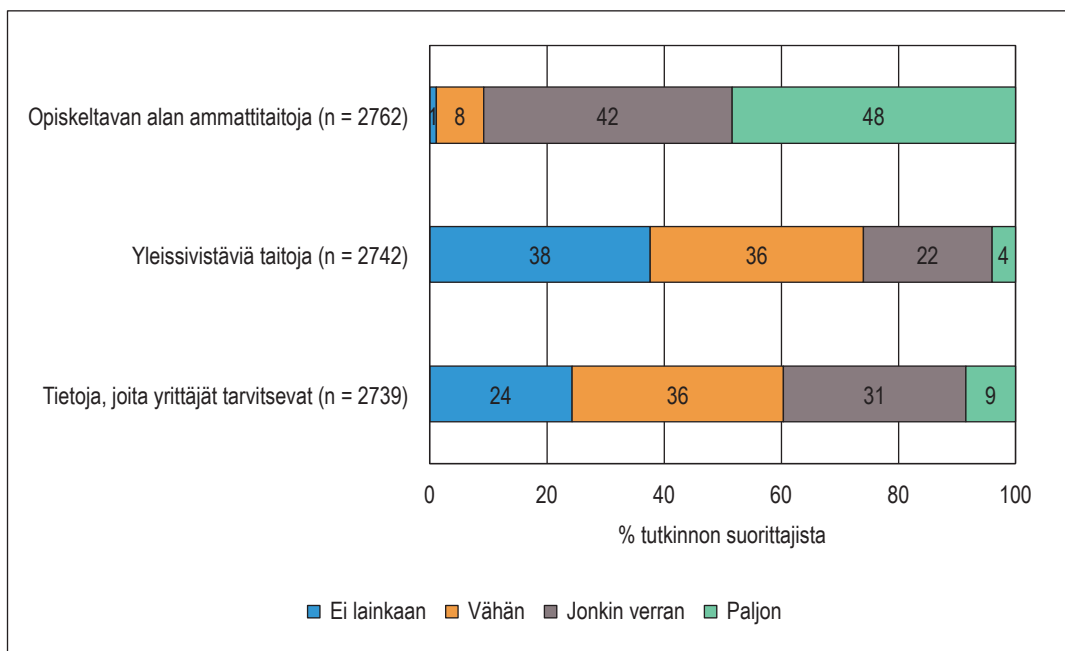
TAULUKKO 8. Nykyisten opintojen aikana yrittäjyysopintoja suorittaneiden tutkinnon suorittajien into aloittaa oma yritystoiminta tai olla mukana yritystoiminnassa oli kehittynyt. Näyttötutkintona järjestettävä ammatillinen koulutus.

Innon kehitys	%	n
Vähentynyt huomattavasti	5	21
Vähentynyt jonkin verran	6	26
Pysynyt samana	45	202
Lisääntynyt jonkin verran	22	101
Lisääntynyt huomattavasti	13	59
En osaa sanoa	9	41
Yhteensä	100	450

Yrittäjyysopintoihin osallistuneiden tutkinnon suorittajien into aloittaa oma yritystoiminta tai olla mukana yritystoiminnassa oli pysynyt samana 45 prosentilla tutkinnon suorittajista ja lisääntynyt 35 prosentilla tutkinnon suorittajista (ks. taulukko 8). 11 prosentilla tutkinnon suorittajista into aloittaa oma yritystoiminta tai olla mukana yritystoiminnassa oli vähentynyt.

Niillä tutkinnon suorittajilla, jotka olivat suorittaneet yrittäjyysopintoja useammalla suoritusluvalla, oli into perustaa oma yritys tai olla mukana yritystoiminnassa lisääntynyt eniten. Suoritusapainotuksen vaikutusta yrittäjyysintoon ei voida arvioida, koska opintojen suorittavat luokituivat pääosin tehtäväpainotteiseksi. Yrittäjän ammattitutkintoa tai vastaavaa suorittavien yrittäjyysintoto oli lisääntynyt enemmän kuin muilla yrittäjyysopintoja suorittaneilla. Myös opilaitoksen yrittäjyyttä tukeva toimintakulttuuri vaikutti yrittäjyysintoon sitä lisäävästi samoin kuin aikomus perustaa yritys seuraavan viiden vuoden aikana.

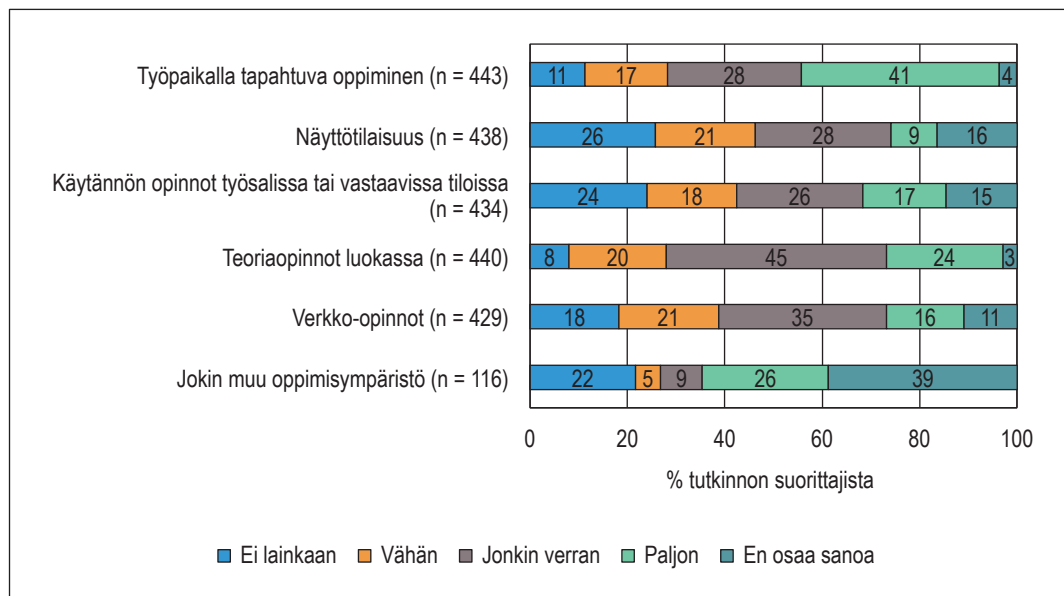
Olen saanut realistista tietoa yrittäjän taloudellisista velvollisuuksista ja tietoa työmarkkinoilta. Ei ole enää ruusuinen kuva yrittämisestä.

KUVIO 28. Tutkinnon suorittajien kokemus siitä, paljonko he ovat oppineet opiskeltavan alan ammattitaitoja, yleissivistäviä taitoja ja tietoja, joita yrittäjät tarvitsevat. Näyttötutkintona järjestettävä ammatillinen koulutus.

90 prosenttia kaikista tutkinnon suorittajista koki oppineensa opiskelemaisensa alan ammattitaitoja jonkin verran tai paljon (ks. kuvio 28). Tietoja, joita yrittäjä tarvitsi, koettiin opitun vähemmän kuin ammattitaitoja. 60 prosenttia tutkinnon suorittajista koki, että he olivat oppineet vähän tai ei lainkaan yrittäjien tarvitsemia tietoja. Suoritustapojen monipuolisella käytöllä oli myönteinen vaikutus yrittäjätietojen oppimisen kokemukseen. Suoritustapapainotuksen vaikutuksesta oppimisen kokemukseen ei voida sanoa mitään, koska opintojen suoritustavat luokittuivat pääosin tehtäväpainotteisiksi.

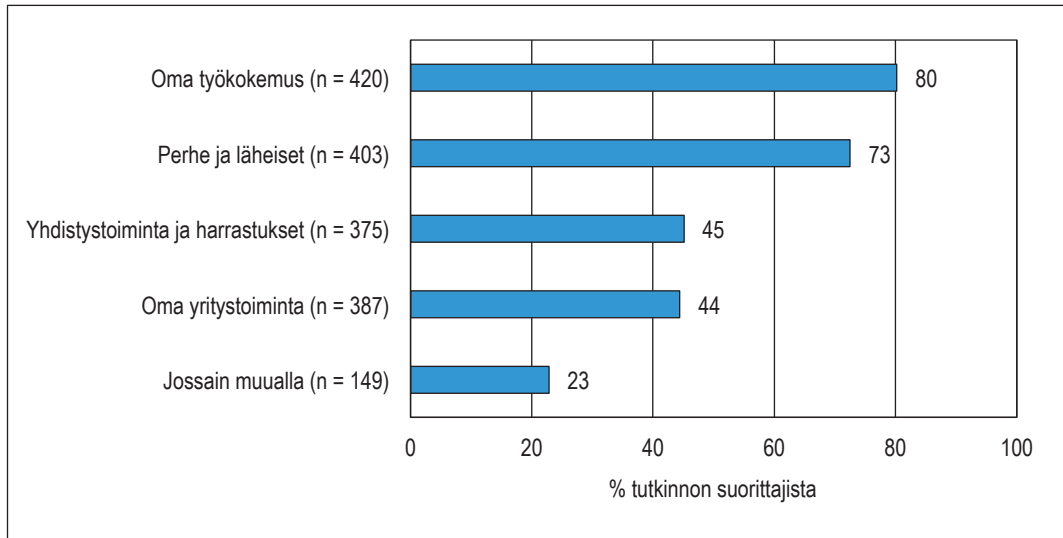
Yrittäjyysopintoja suorittaneista tutkinnon suorittajista 71 prosenttia koki oppineensa jonkin verran tai paljon yrittäjän tarvitsemia tietoja. 34 prosenttia tutkinnon suorittajista, jotka eivät olleet suorittaneet yrittäjyysopintoja, koki oppineensa niitä saman verran. Yrittäjyyden tutkinnon osia valinneet tutkinnon suorittajat kokivat oppineensa yrittäjien tarvitsemia tietoja enemmän kuin ne, jotka eivät olleet valinneet yrittäjyyden tutkinnon osia.

KUVIO 29. Tutkinnon suorittajien oppiminen yrittäjyydestä eri oppimisympäristöissä. Näyttötutkintona järjestettävä ammatillinen koulutus.

Yrittäjyysopintoja suorittaneet tutkinnon suorittajat kokivat oppineensa eniten yrittäjyydestä työpaikalla tapahtuvan oppimisen ja teoriaopintojen aikana (ks. kuvio 29). Vähiten yrittäjyyttä koettiin opitun näyttötilaisuuksissa ja käytännön opinnoissa työsalissa tai vastaavissa tiloissa.

Haastattelujen mukaan yrittäjyyden integrointi käytännön opintoihin työsalissa vaihteli tutkinnoittain. Toisissa tutkinnoissa yrittäjyyttä ei käsitelty lainkaan, kun taas toisissa tutkinnoissa yrittäjyyteen viitattiin usein ja tehtiin esimerkiksi starttirahakelpoisia liiketoimintasuunnitelmia. Tutkinnon suorittajien mukaan yrittäjyyttä oppi parhaiten käytännössä. Asiakastöiden tekeminen koettiin mielekkääksi ja käytännönläheiseksi tavaksi oppia yrittäjyyttä.

KUVIO 30. Yrittäjyyden oppiminen opintojen ulkopuolella. Mahdollisuus valita useita vaihtoehtoja. Näyttötutkintona järjestettävä ammatillinen koulutus.

Yrittäjyysopintoja suorittaneet tutkinnon suorittajat kokivat oppineensa yrittäjyyttä opintojen ulkopuolella useimmiten oman työkokemuksen kautta sekä lähipiiriltä (ks. kuvio 30). Myös yhdistystoiminnassa ja harrastuksissa sekä omassa yritystoiminnassa koettiin opitun yrittäjyyttä.

Tutkinnon suorittajilta kysyttiin, kuinka paljon he olivat nykyisten opintojen aikana oppineet sosiaalisia taitoja, tekemään töitä tavoitteiden saavuttamiseksi, hoitamaan asiansa itsenäisesti, toimimaan ryhmässä sekä hyödyntämään opettajien ja ohjaajien ohjausta. Tässä arvioinnissa ei havaittu tekijöitä, jotka olisivat vaikuttaneet tutkinnon suorittajien kokemukseen näiden yrittäjyysominaisuuksien oppimisesta. Tämä selittyy osaltaan sillä, että avointen vastausten mukaan tutkinnon suorittajat kokivat, etteivät he osanneet arvioida, kuinka paljon he olivat näitä taitoja oppineet nykyisissä opinnoissa.

Avointen vastausten ja haastattelujen mukaan tutkinnon suorittajat kokivat oppilaitoksen toimintakulttuurin vaikuttavan yrittäjämäisen toimintatavan oppimiseen. Oppilaitoksen toimintakulttuurissa olevien kielteisten asioiden, kuten tasa-arvoisuuden puutteen, koettiin vähentävän yrittäjämäistä toimintatapaa.

4.3 Yrittäjyys opettajien ja johdon haastatteluissa

Ammatillisen koulutuksen reformin myötä ammatillinen peruskoulutus ja näyttötutkintona toteutettava ammatillinen koulutus eivät ole enää erillisiä. Ryhmähaastattelut toteutettiin niin, että peruskoulutuksen ja näyttötutkintokoulutuksen opettajat ja kouluttajat muodostivat yhteisen ryhmän, jossa ei eroteltu, kummasta koulutusmuodosta haastateltavat puhuivat. Johdon edustajien haastatteluissa puhuttiin ammatillisen koulutuksen, ei eri koulutusmuotojen ominaisuuksista. Opettajien ja johdon edustajien haastattelut käsitelläänkin tässä yhtenä kokonaisuutena.

Yrittäjyyden opettaminen

Haastatellut opettajat eivät tunnustaneet opiskelijakyselyn tulosta, jonka mukaan yrittäjyyden opetus oli yksipuolista ja tehtäväpainotteista. Haastattelujen mukaan ammatillisessa koulutuksessa oli käytössä monipuolisia ja innovatiivisia yrittäjyyskasvatuksen menetelmiä. Tämän lisäksi ammatillisessa koulutuksessa oli mahdollista oppia yrittäjyydestä käytännönläheisesti ammatillisten tutkinnonosien opinnoissa työsaleissa ja vastaavissa tiloissa, oppilaitoksen työmailla sekä työpaikoilla.

Yrittäjyyden opettaminen yrittäjyysopinnoissa

Haastatellut opettajat luettelivat erilaisia yrittäjyyskasvatuksessa käytettyjä menetelmiä ja oppimisympäristöjä. Käytössä oli muun muassa tiimioppimista, projekteja, ryhmätöitä, osuuskunta-toimintaa, harjoitusyritystoimintaa, kilpailuja, tapahtumia, yritysvierailuja, yrittäjien vierailuja oppilaitoksissa, yrittäjän varjostamista ja yhteisiä projekteja yritysten kanssa. Joillain paikkakunnilla yritykset tukivat valmistuvia opiskelijoita yrityksen perustamisessa.

Opettajien haastatteluissa harjoitusyritykset nousivat keskeiseen asemaan yrittäjyyden opettamisessa. Erityisesti NY Vuosi yrittäjänä -ohjelma⁵ koettiin käytännönläheisenä matalan kynnyksen tapana harjoitella yritystoimintaa, jossa oli mahdollista saada kokemuksia yrittäjyydestä turvallisessa ympäristössä. NY Vuosi yrittäjänä -ohjelmaa oli käytetty yrittäjyyden opetusmenetelmänä ja oppimisympäristönä, jossa opittiin myös ammatillisten ja yhteisten tutkinnonosien taitoja. NY-yrityksissä oli voinut toteuttaa ammatillisen osaamisen näyttöjä. NY Vuosi yrittäjänä -ohjelmaan osallistuminen vaihteli tutkinnoittain ja oppilaitoksittain. Osassa tutkinnoista ja oppilaitoksissa NY Vuosi yrittäjänä -ohjelma oli arkipäivää, kun taas osassa oppilaitoksissa oltiin vasta kehittämässä NY Vuosi yrittäjänä -ohjelmaa toteutuskuntoon. Opettajien mukaan oppilaitokset tukivat NY Vuosi yrittäjänä -ohjelmaa muun muassa tarjoamalla ilmaiseksi tai pientä korvausta vastaan tilat ja materiaalit. Osa oppilaitoksista tuki NY-yrityksiä antamalla niiden käyttöön erilaisia tuotantovälineitä.

⁵ Vuosi yrittäjänä -ohjelma on Nuori Yrittäjyys ry:n opinto-ohjelma, jossa perustetaan oikealla rahalla NY-yritys (Nuori Yrittäjyys ry 2018b).

Esteinä NY-toiminnalle oli ollut lukujärjestyksiin ja resursseihin liittyvät ongelmat. Opettajien mukaan oli vaikeaa sovittaa koko lukuvuoden tai lukukauden kestävää toimintaa lukujärjestykseen. Opettajien lisätyön tarve ja siihen liittyvä riittämätön resursointi tekivät opettajien mukaan saamisen NY Vuosi yrittäjänä -ohjelmaan vaikeaksi. Joissain tutkinnoissa ammatillinen toiminta oli niin säädeltyä, että oman alan palvelujen myyminen koettiin haasteelliseksi.

Yritysyhteistyötä pidettiin hyvänä tapana oppia yrittäjyyttä. Yritysyhteistyötä toteutettiin paljon, mutta sitä haluttaisiin toteuttaa vielä enemmän. Opettajien mukaan vaikeuksia yritysyhteistyön aikaansaamisessa aiheutti, että opiskelijoista valmistui kilpailijoita yrittäjille. Yrittäjyysopinnoissa oli kuitenkin tarkoitus välttää kilpailutilannetta muiden alan yritysten kanssa. Myös yrittäjien ajankäyttöön liittyvät haasteet olivat johtaneet tilanteisiin, joissa yrittäjälle oli pitänyt maksaa yritysyhteistyöstä. Useimmiten yrittäjät tekivät kuitenkin yhteistyötä ilmaiseksi. Opettajien mielestä yrittäjät pitivät verkostoitumista oppilaitosten kanssa tärkeänä toimintana.

Yrittäjyyden opettaminen ammatillisissa tutkinnon osissa

Opettajien ja johdon edustajien mukaan yrittäjyyttä oli integroitu ammatillisten tutkinnonosien opetukseen. Toisissa tutkinnoissa panostettiin yrittäjämäisen toimintatavan opettamiseen ja toisilla aloilla yrittäjänä toimimisen opettamiseen. Niin sanotuilla pakkoyrittäjäaloilla yrittäjyys oli erityisen integroitua opetukseen. Myös tutkinnoissa, joiden ei koettu edustavan niin sanottuja yrittäjäaloja, oli alettu ottaa yrittäjyys kiinteäksi osaksi ammattitaitojen opettamista.

Yrittäjyys oli opettajien ja johdon edustajien mukaan kiinteä osa ammatillisten tutkinnonosien opettamista. Tosin opettajat ja opiskelijat eivät aina ymmärtäneet opettavansa ja oppivansa yrittäjyyttä ammatillisten tutkinnon osien opetuksessa. Yrittäjyyttä oppi muun muassa alan palvelujärjestelmää esiteltäessä, kulurakenteista puhuttaessa, massalaskennoissa, korjauskulujen laskemisessa, sopimusjärjestelmissä, materiaalitilauksissa, markkinoinnissa ja katetta mietittäessä. Yrittäjyyden koettiin korostuvan opetuksessa, jos opettajalla oli yrittäjätaustaa.

Opettajien mukaan asiakastöiden tekeminen sisälsi keskeisiä yrittäjyyden elementtejä. Asiakastöinä järjestettiin juhlia ja tapahtumia sekä tehtiin töitä muun muassa oppilaitoksen ravintoloissa, autokorjaamoissa, kampaamoissa, kauneushoitoloissa, mainostoimistoissa sekä koirahoitoloissa. Opiskelijoiden ja tutkinnon suorittajien opinnäytetöitä myytiin myyjäisissä ja oppilaitoksen omissa myymälöissä. Ammatillisissa tutkinnonosissa tehtiin yritysten kanssa projekteja. Esimerkiksi käsi- ja taideollisen alan opiskelijat tekivät lavasteita elokuvaan ja media-alalla tehtiin yrityksille tilauksesta erilaisia media-alan tuotteita ja palveluita. Lisäksi ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelijat tekivät prototyyppisiä ja testauksia yrityksille. Joissain oppilaitoksissa oli tutkintoja, joissa ammatillisten tutkinnonosien opetus toteutettiin kokonaisuudessaan projekteina yrityksille. Ammatillisissa tutkinnonosissa toteutettiin myös vapaaehtoistyötä. Opiskelijat muun muassa ulkoiluttivat vanhuksia ja tekivät heille kampauksia. ICT-alan opiskelijat ja opettajat saattoivat toimia alueen päiväkodeissa IT-tukena. Työssäoppimisen koettiin olevan keskeinen osa yrittäjyyskasvatusta, koska työpaikoilla oli mahdollista oppia oman alan toimintamalleja ja nähdä, millaista yrittäjien arki todellisuudessa oli.

Yrittäjämäinen toimintakulttuuri opettajien ja johdon edustajien mukaan

Ammatillisessa koulutuksessa suhtauduttiin yrittäjyyteen myönteisesti, ja yrittäjyys otettiin huomioon koulutuksen järjestäjien strategioissa ja toiminnassa. Oppilaitoksissa koettiin olevan monipuoliset yrittäjyyden opetusmenetelmät, niissä toteutettiin aktiivisesti yritys- ja työelämäyhteistyötä sekä kehitettiin aktiivisesti yrittäjyyden opetuksen infrastruktuuria. Vaikka oppilaitoksissa suhtauduttiin yrittäjyyteen ja sen opettamiseen myönteisesti, oli yrittäjyyden kehittämiseen vaikea saada mukaan henkilökuntaa. Opettajien mukaan yrittäjyyden opettamiseen ja kehittämiseen ei annettu tarpeeksi resursseja eivätkä he saaneet riittävästi yrittäjyyskoulutusta. Tarjotun koulutuksen koettiin olevan hajanaista ja toteutettavan lähinnä hankerahoilla.

Haastattelujen mukaan ammatillisessa koulutuksessa oli mahdollista oppia yrittäjämäistä toimintatapaa. Suuri haaste yrittäjämäisen toimintatavan opettamisessa oli opiskelijoiden ja tutkinnon suorittajien polarisaatio halussa tehdä ja yrittää parhaansa ja osaamisessa. Johtajien mukaan noin 80 prosenttia opiskelijoista oli motivoituneita ja 20 prosenttia opiskelijoista oli huonosti motivoituneita ja korkeintaan läpäisyyn tähtääviä. Polarisaatio näkyi erityisesti peruskoulutuksen opiskelijoissa, joista osalla oli niin vakavia ongelmia, ettei oppilaitos kyennyt puuttumaan niihin.

Haastattelujen mukaan ammatillisen koulutuksen vaatavuustason koettiin laskeneen pitkällä aikavälillä. Monissa tutkinnoissa oli mahdollista saada tutkinto suoritettuna avustettuna. Opettajien mukaan myös osaamisen arvioinnissa joustettiin ammatillisessa peruskoulutuksessa. Opiskelijoiden lähtötason aleneminen näkyi opettajien ja johdon edustajien mukaan myös vaatimustasossa. Koska perusopetuksesta tulee ammatilliseen koulutukseen valmiiksi heikosti motivoituneita opiskelijoita, korostui ammatillisessa peruskoulutuksessa yhä enemmän kasvatusystön merkitys.

Opettajien ja johdon edustajien mukaan vaatimustaso vaihteli tutkintojen välillä. Joissain tutkinnoissa opiskelijoita ja tutkinnon suorittajia ei voinut päästää heikoilla valmiuksilla työelämään, minkä vuoksi vaatimustaso oli näissä tutkinnoissa korkea. Opettajien mukaan tutkinnon suorittajilla oli suurempi paine kuin opiskelijoilla tehdä asiat kunnolla ja yrittää parhaansa, koska he suorittivat opintojaan enemmän työelämässä ja työelämä reagoi nopeammin puutteisiin. Ammatillisen koulutuksen reformi aiheuttikin huolta myös peruskoulutuksen opettajissa.

Opettajien mukaan erityisesti ammatillisessa peruskoulutuksessa opiskelijoista osa oli haluttomia tekemään ja yrittämään parhaansa. Opiskelijoiden halua tehdä ja yrittää parhaansa vähensi opettajien mukaan moni asia. Yksi niistä oli opiskelijan oleminen väärällä alalla, mikä on lisääntynyt opettajien mielestä pääsykokeiden poistamisen seurauksena. Parhaansa tekemisen ja yrittämisen halua vähensi myös, että ei-toivotusta käyttäytymisestä ei seurannut sanktiota eivätkä opiskelijat voineet edetä opinnoissa omaan tahtiinsa. Johdon edustajien mukaan samaan tahtiin eteneminen johtui usein siitä, etteivät opettajat toteuta tai ymmärrä osaamisperusteisuutta ja vaativat tiettyjen tuntimäärien tulevan täyteen. Osa opettajista kertoi hyväksyvänsä ei-toivottavaa käytöstä ja joustavansa osaamistavoitteista, jotta opiskelijat eivät keskeyttäisi opintojaan. Ei-toivotun käytöksen hyväksymistä perusteltiin myös paineella saada opiskelijat etenemään opinnoissaan. Paineen koettiin lisääntyvän rahoitusjärjestelmän uudistuksen vuoksi.

Opettajien mukaan nykyään oli vaikeaa saada opiskelijat ja tutkinnon suorittajat oppimaan yrittäjämäistä toimintatapaa. Vaikeuksia aiheutti lähiopetuksen vähentyminen, itsenäisen opiskelun lisääminen, ryhmäkokojen suureneminen ja oppimisen siirtäminen työpaikoille. Vaikeuksia lisäsi myös, että opiskelijoilla ja tutkinnon suorittajilla oli tuen tarvetta, mutta resurssit eivät mahdollistaneet tarvittavaa tukea eikä opetuksen toteuttamistapa vastannut opiskelijan ja tutkinnon suorittajan tarpeita.

4.4 Keskeiset tulokset ja kehittämissuositukset ammatillisen koulutuksen yrittäjyydestä

Opiskelijoiden ja tutkinnon suorittajien käsitykset yrittäjyysopinnoista ja niissä oppimisesta sekä koulutuksen järjestäjän yrittäjämäisestä toimintakulttuurista olivat samansuuntaisia. Pieniä eroja ammatillisen peruskoulutuksen ja näyttötutkintona järjestettävän ammatillisen koulutuksen välillä kuitenkin oli:

- Suurempi osa opiskelijoista kuin tutkinnon suorittajista oli osallistunut yrittäjyysopintoihin. Tämä johtunee siitä, että ammatilliseen peruskoulutukseen sisältyi pakollisia yrittäjyysopintoja.
- Opiskelijat kokivat oppineensa hieman enemmän yrittäjän tarvitsemia tietoja kuin tutkinnon suorittajat. Kuitenkin tutkinnon suorittajilla yrittäjyysinto lisääntyi opintojen aikana enemmän kuin opiskelijoilla.
- Suurin ero peruskoulutuksen ja näyttötutkintona järjestettävän koulutuksen välillä löytyi yrittäjyysopintojen suoritustavoissa. Tutkinnon suorittajat olivat tehneet yrittäjyysopintoja useimmiten itsenäisesti tehtävillä tehtävillä sekä opiskelijat ryhmä- ja projektitöillä.
- Tutkinnon suorittajat kokivat oppineensa yrittäjän tarvitsemia tietoja verkko-oppimisympäristössä enemmän kuin opiskelijat.
- Opiskelijat ja tutkinnon suorittajat kokivat työelämän parhaana oppimisympäristönä oppia yrittäjyydestä. Tutkinnon suorittajat olivat useammin sitä mieltä kuin opiskelijat, että yrittäjät puhuvat heille yrittäjyydestä työpaikoilla.
- Opettajat ja johdon edustajat kokivat, että opiskelijoilla oli enemmän kuin tutkinnon suorittajilla haasteita halussa tehdä ja yrittää parhaansa opinnoissaan.

Ammatillisen peruskoulutuksen ja näyttötutkintona järjestettävän ammatillisen koulutuksen väliset erot yrittäjyyteen liittyen olivat pieniä. Ammatillisen koulutuksen reformin myötä koko ammatillista koulutusta säätelee sama lainsäädäntö. Näistä syistä keskeisissä tuloksissa ja kehittämissuosituksissa käsitellään ammatillista koulutusta kokonaisuutena. Jatkossa sekä opiskelijoihin että tutkinnon suorittajiin viitataan termillä opiskelija.

Yrittäjyyden opettaminen

Koulutuksen järjestäjillä oli opettajien ja johdon edustajien mukaan käytössä monipuoliset opetusmenetelmät yrittäjyyden opettamiseen. Kuitenkin yrittäjyysopinnojen suorittaminen oli opiskelijoiden mukaan tehtäväpaineista ja käytössä oli useimmiten vain yksi opetusmenetelmä kerrallaan. Yritysyhteistyötä ja muuta yhteistyötä toteutettiin yrittäjyysopinnoissa melko vähän. Johdon edustajien mukaan yhteistyö muiden toimijoiden, erityisesti korkeakoulujen, kanssa lisäisi myös opettajien motivaatiota opettaa yrittäjyyttä.

Opiskelijoiden mukaan yrittäjyysopinnojen suoritustavat vastasivat pääasiassa mieluisimpia tapoja oppia yrittäjyyttä. Suurimmat erot suoritustapojen ja mieluisimman tavan oppia välillä löytyvät niissä suoritustavoissa, joissa opiskelijan oli mahdollista oppia yrittäjyyttä käytännönläheisesti. Yritysyhteistyö, pelit ja simulaatiot sekä harjoitusyritystoiminta tarjosivat mahdollisuuksia oppia yrittäjyyttä käytännönläheisesti.

Opiskelijat kokivat työpaikat mieluisimmiksi oppimisympäristöiksi opiskella yrittäjyyttä. Myös luokkahuone ja työsalit tai vastaava tila koettiin mielekkäiksi oppimisympäristöiksi. Verkkoympäristön suosio yrittäjyysopinnoissa oli opiskelijoiden keskuudessa alhainen ottaen huomioon sen, kuinka voimakkaasti koulutuksen järjestäjät panostavat verkko-opetukseen. Opiskelijoiden mukaan erityisesti verkko-opintojen palautteenantotavoissa oli puutteita. Opettajien ja johdon edustajien mukaan opetusmenetelmät, joissa opiskelijaa vastuutetaan, haastetaan ja kannustetaan, vaikuttivat myönteisesti yrittäjämäisen toimintatavan oppimiseen.

Opettajien ja johdon edustajien mukaan ammatillisten tutkinnon osien opetuksessa työsaleissa ja vastaavissa tiloissa ja työpaikoilla tapahtuvassa koulutuksessa oli mahdollista oppia monipuolisesti ja käytännönläheisesti yrittäjyyttä. Heidän mukaansa yrittäjyys oli luonnollinen ja keskeinen osa ammatillisten tutkinnon osien opetusta, vaikka opiskelijat eivät välttämättä ymmärtäneet oppivansa eivätkä opettajat opettavansa ammatillisten taitojen lisäksi yrittäjyyden keskeisiä elementtejä. Opettajien mukaan opiskelijat eivät myöskään ymmärtäneet oppivansa yrittäjyyttä työpaikalla tapahtuvassa koulutuksessa.

Oppimisen kokemus

Opiskelijat katsoivat oppineensa yrittäjän tarvitsemia tietoja huomattavan vähän: noin puolet heistä koki oppineensa niitä vähän tai ei lainkaan. Yrittäjyysopinnoja suorittaneet opiskelijat kokivat oppineensa yrittäjän tarvitsemia tietoja huomattavasti enemmän opintojensa aikana kuin ne opiskelijat, jotka eivät olleet suorittaneet yrittäjyysopinnoja. Koska osa niistä opiskelijoista, jotka eivät olleet suorittaneet yrittäjyysopinnoja, koki oppineensa yrittäjän tarvitsemia tietoja jonkin verran tai paljon, näitä tietoja oppinee myös ammatillisten tutkinnon osien ja työpaikalla tapahtuvan koulutuksen yhteydessä.

Useat asiat vaikuttivat siihen, kuinka paljon opiskelijat kokivat oppineensa yrittäjän tarvitsemia tietoja. Monipuolinen opetusmenetelmien käyttö, yritysyhteistyöhön osallistuminen, oppilaitoksen myönteisesti yrittäjyyteen suhtautuva toimintakulttuuri ja aikomus perustaa yritys tai

osallistua yritystoimintaan vaikuttivat myönteisesti opiskelijoiden oppimisen kokemukseen. Yrittäjyysopintoja suorittaneet opiskelijat kokivat oppineensa eniten yrittäjyydestä työpaikoilla ja teoriaopinnoissa luokassa. Vähiten yrittäjyydestä koettiin opitun näyttötilaisuudessa. Opiskelijoiden kokemus yrittäjänä tarvittavien tietojen oppimisesta olisi voinut olla myönteisempi, jos heille olisi kerrottu miten muissa kuin yrittäjyysopinnoissa ja työpaikalla tapahtuvassa koulutuksessa opitut tiedot liittyvät yrittäjyyteen.

Suurimmalla osalla opiskelijoista into aloittaa yritystoiminta tai osallistua yritystoimintaan lisääntyi tai pysyi samana opintojen ajan. Osalla opiskelijoista into yritystoimintaa kohtaan oli vähentynyt, mutta tämä ei välttämättä ole huono asia, sillä opiskelija oli voinut huomata yrittäjyysopintojen aikana, ettei yrittäjänä toimiminen sovi hänelle. Opiskelijoiden yrittäjyysinnon lisääntymiseen vaikuttivat myönteisesti monipuolinen opetusmenetelmien käyttö, oppilaitoksen yrittäjyyteen myönteisesti suhtautuva toimintakulttuuri ja aikomus perustaa yritys tai osallistua yritystoimintaan.

Opiskelijoiden oli vaikea arvioida yrittäjyysominaisuuksien oppimista. He eivät ymmärtäneet, mitä tietty yrittäjyysominaisuus käytännössä tarkoitti eivätkä he myöskään osanneet eritellä, kuinka paljon he olivat tiettyä ominaisuutta oppineet opintojensa aikana.

Toimintakulttuuri

Opiskelijoiden mukaan ammatillisessa koulutuksessa suhtauduttiin yrittäjyyteen myönteisesti. Opiskelijat kokivat opettajien suhtautuvan yrittäjyyteen myönteisesti, opettajien tietävän paljon yrittäjyydestä, henkilökunnan puhuvan yrittäjyydestä myönteisesti ja henkilökunnan kannustavan yrittäjyyteen. Toisaalta toimintakulttuurissa oli haasteita.

Yrittäjyysopintojen kysyntä ei vastannut tarjontaa. Oppilaitoksissa oli tarjolla monipuolisia ja innovatiivisia yrittäjyyden opetusmenetelmiä ja oppimisympäristöjä, mutta opiskelijat eivät osallistuneet aktiivisesti yrittäjyysopintoihin ja suorittivat yrittäjyysopintoja pääasiassa yksipuolisilla ja tehtäväpainotteisilla opetusmenetelmillä.

Yrittäjyysopintojen valintaan liittyi useita ongelmia. Vain noin kolmasosalta opiskelijoista oli kysytty halukkuutta suorittaa yrittäjyysopintoja, ja heistä vain reilu neljäsosa oli valinnut niitä valinnaisiksi opinnoiksi. Suurin osa valinnaisia yrittäjyysopintoja valinneista opiskelijoista valitsi niitä saadakseen yrittäjyyteen liittyviä valmiuksia. Kuitenkin osa yrittäjyysopintoja valinneista opiskelijoista valitsi niitä muista syistä tai valinnat tehtiin heidän puolestaan.

Henkilökunnan, erityisesti opettajien, asenteilla oli merkitystä yrittäjyyden opettamisessa ja kehittämisessä oppilaitoksissa. Opiskelijat kokivat henkilökunnan suhtautuvan yrittäjyyteen myönteisesti, ja opettajilla koettiin olevan tietoa yrittäjyydestä ja paikallisesta yritysmaailmasta. Johdon edustajat pitivät kuitenkin opettajien saamista mukaan yrittäjyyden opettamiseen ja kehittämiseen vaikeana. Opettajien ja johdon edustajien mukaan suurin osa opettajista opetti, ehkä tietämättäänkin, ammatillisissa tutkinnon osissa keskeisiä yrittäjyyteen liittyviä tietoja ja yrittäjyysominaisuuksia. Opettajien mukaan heidän intoaan osallistua yrittäjyyden opettamiseen ja kehittämiseen vähensi se, ettei toimintaan annettu tarpeeksi resursseja.

Nykyinen ammatillisen koulutuksen toimintakulttuuri tukee pääasiassa yrittäjämäisen toimintatavan oppimista. Toimintakulttuurissa on myös piirteitä, jotka opiskelijoiden ja opettajien mukaan yhdessä oppimisvalmiuksiltaan yhä haastavampien opiskelijoiden kanssa eivät tue yrittäjämäisen toimintatavan omaksumista. Opiskelijoiden mukaan yrittäjämäisen toimintatavan omaksumiseen vaikuttivat kielteisesti pirstaleiset opinnot, se, että opettaja tai koulutuksen järjestäjä ei puutu opiskelijoiden ei-toivottuun käyttäytymiseen, kokemus oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvoisuuden puutteesta, itsenäinen opiskelu, liian helpot tai vaativat oppitunnit ja tylsät oppitunnit sekä se, että opiskelijan ei ollut mahdollista edetä opinnoissaan omaan tahtiinsa.

Opettajien mukaan opiskelijoiden yrittäjämäistä toimintatapaa vähensivät lähiopetuksen vähentyminen ja itsenäisen opiskelun lisääntyminen, ryhmäkokojen suureneminen ja oppimisen siirtäminen työpaikoille sekä se, ettei opetuksen toteuttamistapa vastaa opiskelijan tarpeita. Lisäksi erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden yrittäjämäistä toimintatapaa vähensivät opettajien mielestä riittämättömät tukitoimet. Resurssit eivät myöskään mahdollistaneet tarvittavan tuen antamista erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille. Opiskelijoiden ja opettajien mukaan opiskelijoiden yrittäjämäistä toimintatapaa vähensi myös sellaisen tutkinnon suorittaminen, josta opiskelija ei ollut kiinnostunut.

Kehittämissuosituks

Yrittäjyyden tukeminen

- Yrittäjyysopinnoista tiedottamiseen tulee panostaa. Yrittäjyydestä kiinnostuneet opiskelijat tulee tunnistaa opintojen alussa, jotta heille voidaan tarjota kohdennetusti yrittäjyysopinnoita ja -polkuja.
- Koulutuksen järjestäjän tulee tarjota henkilöstölle erilaisia tapoja kehittää yrittäjyysosaamistaan, kuten koulutukset ja verkostoituminen alueen yritysten kanssa.
- Opettajia tulee kannustaa ja motivoida yrittäjyyden opettamiseen ja kehittämiseen.
- Koulutuksen järjestäjän tulee mahdollistaa yrittäjyyden monipuolinen ja innostava opetus:
 - riittävällä resurssoinnilla
 - sopivia opetustiloja järjestämällä
 - yrittäjyystiimien muodostamisella
 - yrittäjyyden vastuuhenkilöitä nimeämällä
 - varmistamalla, että yrittäjyyden opettamiseen liittyvät hyvät käytännöt, ohjeet ja tiedot yhteistyöverkostosta ovat helposti henkilöstön saatavilla
 - toimivalla viestinnällä, joka tavoittaa opiskelijat, henkilökunnan ja eri sidosryhmät
- Yrittäjiä tulee kannustaa osallistumaan yrittäjyyteen liittyvään yhteistyöhön koulutuksen järjestäjien kanssa. Esimerkiksi yritysvierailut ja yhteiset projektit.
- Työelämää / Yrittäjiä tulee kannustaa kertomaan opiskelijoille yrittäjyydestä työpaikalla järjestettävän koulutuksen ja näyttöjen yhteydessä: avaamaan yritystoimintaa ja siihen liittyviä sisältöjä työpaikalla sekä avaamaan yrittäjämäisen toimintatavan merkityksellisyys opiskelijoille tulevan työuran kannalta.

Yrittäjyyden opettaminen

- Yrittäjyysopinnoissa tulee käyttää monipuolisia toteutusmuotoja ja oppimisympäristöjä. Opetus tulee järjestää käytännönläheisesti, yhdessä tekemällä, yhteistyössä yritysten ja eri koulutusalojen opiskelijoiden kanssa.
- Opettajia tulee kannustaa ja motivoida integroimaan yrittäjyyttä sekä yhteisiin että ammatillisiin tutkinnon osiin.
- Muussakin opetuksessa kuin vain yrittäjyysopinnoissa tulee kertoa sisältöjen yhteydestä yrittäjyyteen.
- Näytöissä tulee antaa palautetta yrittäjyyteen liittyvästä osaamisesta.
- Yrittäjyysopinnoissa tulee käyttää monipuolisia ja innostavia toteutusmuotoja. Opetus tulee järjestää käytännönläheisesti, yhdessä tekemällä, yhteistyössä yritysten ja eri alojen opiskelijoiden kanssa. Näin opiskelijat saavat valmiuksia yrittäjyyteen ja työelämän moniammatillisiin toimintaympäristöihin.
- Henkilöstön ja opiskelijoiden olemassa olevaa yrittäjyyskokemusta tulee hyödyntää paremmin osana yrittäjyyden opetusta. Esimerkiksi yrittäjätaustaiset opettajat ja opiskelijat voivat kertoa yrittäjäkokemuksistaan opiskelijoille.
- Digitaalisia ja virtuaalisia oppimisympäristöjä tulee kehittää niin, että niihin sisältyy myös toiminnallista ja käytännön läheistä yrittäjyyden opetusta. Opiskelijalle tulee antaa palautetta osaamisen kehittymisestä myös digitaalisissa oppimisympäristöissä toteutettavissa opinnoissa.

Yrittäjämäistä toimintatapaa tukeva toimintakulttuuri

Yrittäjämäisen toimintatavan oppimiseksi tulee vahvistaa seuraavia opetukseen ja toimintakulttuuriin liittyviä asioita:

- Opiskelijoiden tulee saada kohdata myös haastavia tilanteita. Opiskelijoita tulee ohjata ongelmanratkaisuun haastavissa tilanteissa.
- Opetus- ja ohjaushenkilöstön tulee kohdata opiskelijoita säännöllisesti ja henkilökohtaisesti.
- Opiskelijoiden tulee voida edetä opinnoissaan valmiuksiensa mukaisesti. Henkilökunnan tulee ottaa huomioon eritasoiset opiskelijat ja mahdollistaa opintojen eteneminen ajantasaisen henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman mukaan.
- Opiskelijoita tulee kohdella oikeudenmukaisesti ja tasa-arvoisesti. Henkilökunnan tulee selvittää opiskelijoiden kokemukset tästä ja puuttua mahdollisiin epäkohtiin.
- Koulutuksen järjestäjien ja yläkoulujen yhteistyötä tulee kehittää siten, että peruskoululaisilla on ammatinvalintansa tukena entistä enemmän tietoa ja mahdollisuuksia tutustua ammatillisiin perustutkintoihin.
- Opintoihin tulee sisällyttää tiimitöitä, joissa annetaan opiskelijoille vastuullisia ja haastavia tehtäviä mitoitettuna heidän kykyihinsä sekä myönteistä palautetta pienistäkin onnistumisista.

5

Yrittäjyys korkeakoulutuksessa

Korkeakouluja koskevat tulokset muodostuvat opiskelijakyselyn määrällisistä ja laadullisista aineistoista sekä teemaryhmähaastattelujen analyysistä. Kuvaamme luvuissa 5.1.1 ja 5.2.1 opiskelijakyselyyn osallistuneita korkeakoulusektoreittain. Tulokset käsitellään teemoittain, joita ovat yrittäjyysopintojen tarjoaminen ja niihin osallistuminen, yrittäjyyden opetuksessa käytettävät menetelmät, korkeakoulun yrittäjämäinen toimintakulttuuri sekä opiskelijoiden oppimisen kokemus yrittäjyysopinnoissa. Tuloksissa on eroteltu omiin lukuihinsa ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen osuudet. Lopussa käsitellään yhtenä kokonaisuutena korkeakoulusektorin keskeisiä tuloksia ja kehittämissuosituksia.

Korkeakouluista teemaryhmähaastatteluihin osallistui yhteensä 123 henkilöä kolmesta ammattikorkeakoulusta ja kolmesta yliopistosta. Yhteen haastattelutilaisuuteen osallistui 5–10 henkilöä, ja korkeakoulukohtaisesti haastateltavia oli 16–24. Haastatteluihin osallistui korkeakoulun opiskelijoita, opettajia, yrittäjyyskasvatuksesta vastaavia sekä johdon edustajia. Haastateltavat opettajat ja opiskelijat olivat eri koulutusaloilta. Haastattelujen teemat ovat liitteessä 3. Arvioinnissa käytetyt aineistot on kuvattu tarkemmin luvussa 3.1 ja aineistojen analyysit luvussa 3.2.

Arvioinnissa oli tarkoitus tavoittaa erityisesti sellaisia opiskelijoita, jotka olivat suorittaneet yrittäjyysopintoja. Tästä syystä opiskelijakyselyssä yrittäjyysopintoja koskeviin kysymyksiin, kuten opintojen toteutukseen ja oppimisen kokemukseen sekä korkeakoulun yrittäjämäiseen toimintakulttuuriin liittyviin kysymyksiin, vastasivat ainoastaan yrittäjyysopintoja suorittaneet opiskelijat. Arvioitiprosessin aikana innovaatio toiminta määriteltiin sisältyvän yrittäjyyden kattotermin alle. Tästä syystä tässä luvussa käytetään termiä yrittäjyysopinnot kattamaan sekä yrittäjyyteen että innovaatioihin liittyviä opintoja (ks. luku 1).

5.1 Tulokset ammattikorkeakouluista

5.1.1 Opiskelijakyselyyn vastanneiden kuvaus

- Kyselyyn vastasi 1 464 ammattikorkeakouluopiskelijaa, joista naisia oli 67 %, miehiä 32 % ja 1 % ilmoitti sukupuolekseen muu.
- Suurin vastaajaryhmä oli 21–25-vuotiaat.
- Eniten vastaajia oli kaupan, hallinnon ja oikeustieteiden koulutusosalta sekä terveys- ja hyvinvointialoilta.
- Yli puolet vastaajista oli kiinnostunut yrittäjyydestä. Joka viidennellä vastaajalla oli oma yritys tai he olivat mukana yritystoiminnassa.
- 15 % vastaajista aikoi yrittäjäksi seuraavan viiden vuoden sisällä.

Kyselyyn vastasi 1 464 ammattikorkeakouluopiskelijaa, joka oli 59 prosenttia koko korkeakouluopiskelijoille suunnatun kyselyn vastaajamäärästä (yhteensä korkeakouluopiskelijoille suunnattuun kyselyyn vastasi 2 460 korkeakouluopiskelijaa). Opiskelijoita oli 24 ammattikorkeakoulusta. Vastaajamäärät vaihtelivat ammattikorkeakouluittain. Opiskelijoista naisia oli 67 prosenttia, miehiä 32 prosenttia ja 1 prosentti ilmoitti sukupuolekseen muu. 80 prosenttia opiskelijoista puhui äidinkielenään suomea ja 9 prosenttia ruotsia. 11 prosenttia opiskelijoista puhui äidinkielenään jotain muuta kieltä kuin suomea tai ruotsia.

74 prosenttia opiskelijoista oli alle 30-vuotiaita. Suurin vastaajaryhmä oli 21–25-vuotiaat (46 %). Yli 30-vuotiaita oli 27 prosenttia vastaajista. Vähiten vastaajia oli 36–40-vuotiaissa opiskelijoissa (7 %). Lähes kaikki (99 %) ammattikorkeakouluopiskelijat olivat aloittaneet opintonsa 2010-luvulla.

TAULUKKO 9. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden koulutusala. Vastajien jaottelu Opetushallinnon koulutusluokitus 2002:n mukaisesti.

Koulutusala	%	n
Kauppa, hallinto ja oikeustieteet	35	512
Terveys- ja hyvinvointialat	23	329
Tekniikan alat	12	179
Palvelualat	8	114
Humanistiset ja taidealat (ml. kielet)	5	78
Tietojenkäsittely ja tietoliikenne (ICT)	5	71
Maa- ja metsätalousalat	5	70
Luonnontieteet	3	43
Yhteiskunnalliset alat (yht.kuntatieteet, viestintä ja informaatiotieteet)	3	40
Kasvatusalat	2	28
Yhteensä	100	1464

Koulutusaloittain tarkasteltuna (ks. taulukko 9) ammattikorkeakouluopiskelijoiden joukossa painottuivat kaupan, hallinnon ja oikeustieteiden (35 %) sekä terveys- ja hyvinvointialojen opiskelijat (23 %). Kolmanneksi eniten opiskelijoita oli tekniikan aloilta (12 %). Pienimmät opiskelijamäärät olivat luonnontieteistä, yhteiskunnallisilta aloilta sekä kasvatusaloilta.

Suurimmalla osalla (64 %) opiskelijoista oli perheessään tai lähisuvussaan yrittäjiä, ja puolella (50 %) opiskelijoista oli ystäväpiirissä yrittäjiä. Lähes viidesosa (17 %) ammattikorkeakouluopiskelijoista ilmoitti, että heidän lähipiirissä ei ollut yrittäjiä.

Ammattikorkeakouluopiskelijoista yli puolet (55 %) piti yrittäjyyttä kiinnostavana uravaihtoehtona. Kolmasosa opiskelijoista (33 %) kertoi, etteivät he aio ryhtyä yrittäjiksi. Lähes neljäsosalla (18 %) opiskelijoista oli oma yritys, tai he olivat mukana yritystoiminnassa. Yrittäjäksi oli halunnut jo ennen korkeakouluun hakeutumista 16 prosenttia opiskelijoista. 15 prosenttia opiskelijoista aikoi ryhtyä yrittäjäksi viiden vuoden sisällä.

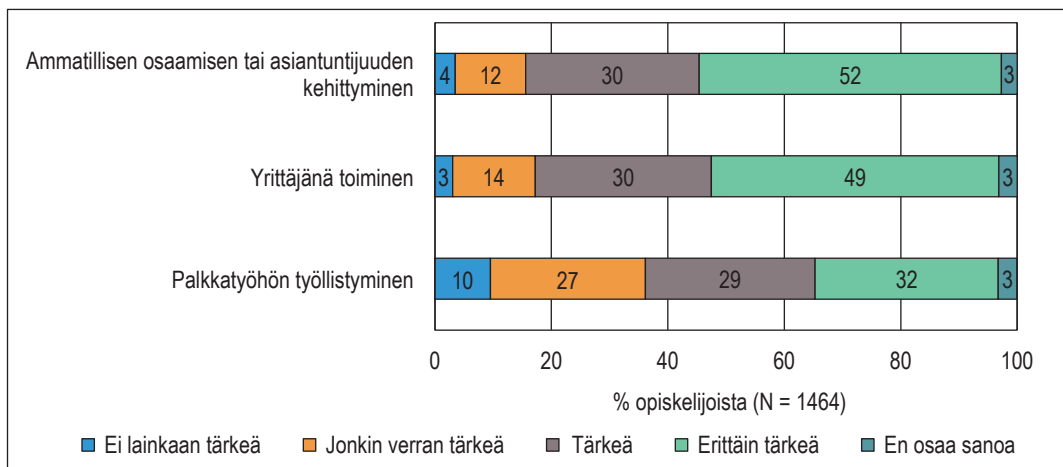
71 prosenttia ammattikorkeakouluopiskelijoista työskenteli tai oli työskennellyt opintojensa ohella. Lähes puolelle (48 %) opiskelijoista oli kertynyt 1–5 vuotta työkokemusta. Noin kymmenesosalle (11 %) opiskelijoista oli kertynyt työkokemusta alle vuosi. Noin viidesosalla (18 %) opiskelijoista oli työkokemusta 6–10 vuotta. Yli 10 vuotta työkokemusta oli noin neljäsosalla (23 %) opiskelijoista.

5.1.2 Yrittäjyysopintojen tarjoaminen ja niihin osallistuminen ammattikorkeakouluissa

- Valtaosa ammattikorkeakouluista tarjosi yrittäjyysopintoja.
- Yrittäjyysopinnot koettiin tärkeiksi ammatillisen osaamisen, asiantuntijuuden kehittämisen, yrittäjänä toimimisen sekä palkkatyöhön työllistymisen kannalta.
- Puolet vastaajista oli suorittanut yrittäjyysopintoja.

86 prosenttia ammattikorkeakouluopiskelijoista kertoi korkeakoulunsa tarjoavan yrittäjyyteen liittyviä opintoja. Yrittäjyysopinnoilla tarkoitettiin kyselyssä mitä tahansa yrittäjyyteen liittyviä opintokokonaisuuksia ja toteutusmuotoja, kuten yksittäisiä kursseja, moduuleja, pää- tai sivuainekokonaisuuksia, mahdollisuutta suorittaa tutkinto yrittäjyyspainotteisesti tai yrittäjyys- tai innovaatioprojekteja ja -hankkeita. 3 prosenttia opiskelijoista kertoi, ettei heidän korkeakoulunsa tarjoa kyseisiä opintoja. 11 prosenttia opiskelijoista ei osannut sanoa, tarjoaako korkeakoulu kyseisiä opintoja. Opintojen tarjoamisessa oli eroja koulutusalojen välillä. Verrattaessa muihin koulutusaloihin kaupan, hallinnon ja oikeustieteen sekä palvelualan opiskelijat kertoivat useammin ammattikorkeakoulunsa tarjoavan kyseisiä opintoja.

Haastattelujen mukaan yrittäjyysopintojen järjestäminen korkeakoulussa saattoi olla muutaman tai jopa yhden aktiivisen henkilön vastuulla. Muutama aktiivi sai toisetkin opettajat ja johdon innostumaan yrittäjyydestä sekä miettimään, miten yrittäjyyttä voitaisiin heidän koulutuslallaan opettaa. Korkeakouluissa saatettiin myös miettiä mahdollisuuksia koota korkeakoulun tarjoamat opinnot yhdeksi kokonaisuudeksi.

KUVIO 31. Yrittäjyysopintojen koettu tärkeys ammatillisen osaamisen tai asiantuntijuuden kehittämisen, yrittäjänä toimimisen ja palkkatyöhön työllistymisen kannalta. Ammattikorkeakoulut.

Ammattikorkeakouluopiskelijat pitivät yrittäjyysopintoja korkeakouluasteella erittäin tärkeänä ammatillisen osaamisen tai asiantuntijuuden kehittymisen kannalta (52 %) sekä yrittäjänä toimimisen kannalta (49 %). Vähiten tärkeänä yrittäjyysopinnot koettiin palkkatyöhön työllistymisen kannalta (ks. kuvio 31).

Haastatteluissa tarkennettiin, että niiden opiskelijoiden ajattelutapa, jotka suunnittelivat menevänsä palkkatyöhön, oli erilainen kuin heillä, jotka halusivat perustaa oman yrityksen. Opiskelijat saattoivat suunnitella tietyillä aloilla menevänsä töihin julkisiin organisaatioihin tai suuriin yrityksiin, jolloin yrittäjyyttä ei pidetty todennäköisenä uravaihtoehtona. Henkilökunta kertoi, että ennen opiskelijoista koulutettiin palkansaajia, mutta nyt myös yrittäjiä. Varsinkin yrittäjämäisyyden kehittymiseen kiinnitettiin aikaisempaa enemmän huomiota opintojen aikana.

Yrittäjyysopintojen tärkeys koettiin erilaisena sen mukaan, oliko opiskelija mukana yritystoiminnassa, oliko opiskelija kiinnostunut yrittäjyydestä tai kokiko opiskelija yrittäjyyden kiinnostavana uravaihtoehtona tulevaisuudessa. Kaikkien kolmen teeman osalta yritystoiminnassa mukana olevat sekä yrittäjyydestä kiinnostuneet opiskelijat kokivat yrittäjyysopinnot tärkeämmiksi kuin ne opiskelijat, jotka eivät olleet kiinnostuneet yrittäjyydestä.

Ammattikorkeakouluopiskelijoista noin puolet oli suorittanut yrittäjyyteen liittyviä opintoja nykyisen tutkintonsa osana. 40 prosenttia opiskelijoista ei ollut suorittanut kyseisiä opintoja. 9 prosentilla opiskelijoista oli muuta kokemusta yrittäjyydestä, vaikka he eivät olleet yrittäjyysopintoja suorittaneet nykyisen tutkinnon aikana. Opintojen suorittaminen vaihteli koulutusaloitain. Eniten yrittäjyysopintoja olivat suorittaneet kaupan, hallinnon ja oikeustieteen opiskelijat.

Yrittäjyysopintoja suorittaneet ammattikorkeakouluopiskelijat kertoivat suorittamistaan yrittäjyysopinnoista laajasti. Opinnot vaihtelivat pakollisista yrittäjyyskursseista laajempiin tiimeissä tapahtuviin useampivuotisiin tutkintokokonaisuuksiin. Tällaiset tutkintokokonaisuudet oli usein nimetty yrittäjyyden suuntautumisvaihtoehtoiksi tai yrittäjyyden opintopoluiksi, joissa opiskeltiin tiimiyrittäjinä.

Yrittäjyysopintoina mainittiin myös johtamisen ja yrittäjyyden kurssit, liiketalousosaaminen, yritysten perustaminen ja markkinointi, osuuskuntakurssit, hyvinvointiyrittäjyys, hanke- ja yrittäjyyskurssit, projektiopinnot, Nuori Yrittäjyys -opintokokonaisuudet, hackathonit, kiihdytysohjelmat, virtuaaliyrityshankkeet sekä ideasta innovaatioon -kurssit. Opiskelijat kuvailivat yrittäjyysopintojaan kertomalla kurssikokemuksistaan.

Suoritin kurssin nimeltä Ideasta innovaatioon, joka oli huikaisin kurssi ikinä. Kurssilla kävimme läpi tiiviisti yrittäjyyttä ja innovoimista erilaisin case-tapauksin sekä luokan kesken. Innostuin kurssilla yrittäjyydestä ja todella tajusin, että se on hyvän idean kohdalle sattuesssa varteenotettava vaihtoehto omalla kohdallani.

Opiskelijat perustelivat yrittäjyyteen liittyvien opintojen valitsemista eri tavoin. Noin puolet opiskelijoista kertoi, että opinnot olivat pakollisia tai ne kuuluivat tutkintoon. Myös muunlaisia syitä opintojen valitsemiselle esitettiin, kuten aiheen kiinnostavuus, ammattitaidon ylläpito,

itsensä kehittäminen, halu perustaa oma yritys tai jo olemassa oleva oma yritys. Myös itseohjautuva työskentelytapa kiinnosti opiskelijoita sekä se, että opiskelijat kokivat oppivansa parhaiten itse tekemällä.

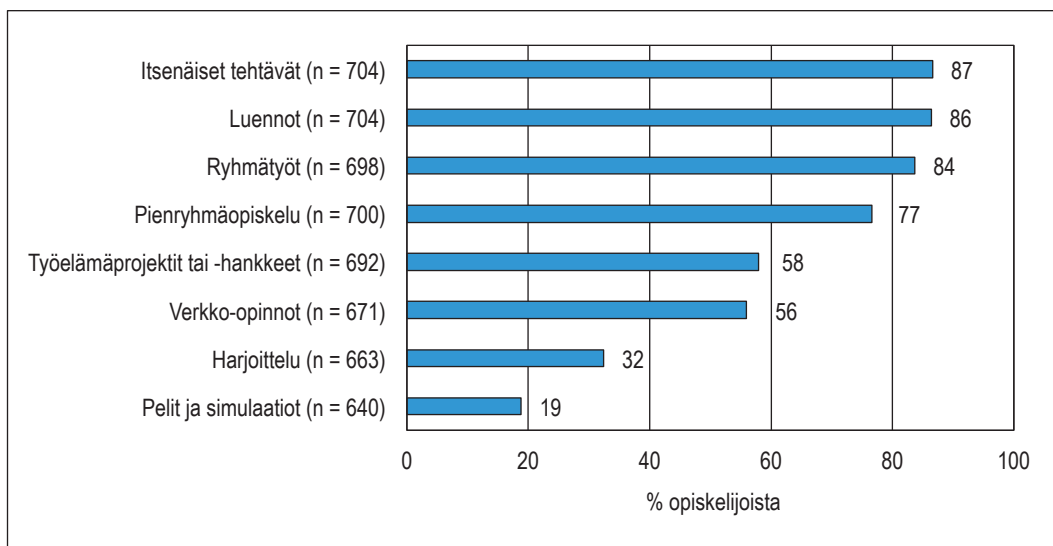
Jokaisen työntekijän olisi hyvä tietää jotain yrittäjyydestä ja yritystoiminnasta. Lisäksi työtä voi myös tehdä yrittäjämäisesti, yrittäjäasenteella, vaikka olisikin toisen palveluksessa. Tulevaisuudessa työpaikkoja on vähemmän ja asiantuntijan voi olla tarve tai hyväkin tehdä oman alansa töitä oman yrityksen kautta.

Koska haaveenani on perustaa oma yritys jossain vaiheessa valmistumisen jälkeen ja haluan hyödyntää kaiken kokemuksen yrittäjyysalalta, mitä koululla on tarjota. Se antaa valmiuksia ja työkaluja aikaan oman yrityksen kanssa, sekä parhaimmillaan kontakteja, joista on hyötyä myöhemmin elämässä.

Haastatteluissa tuli ilmi, että opiskelijat olivat saattaneet jopa hakea ammattikorkeakouluun sen takia, että heillä oli tavoitteena perustaa oma yritys. Opiskelijoiden ajatuksena oli, että he saisivat ammattikorkeakouluopintojen aikana apua ja tukea yritysidean kirkastamiseen, oman yrityksen perustamiseen sekä yrittäjänä toimimiseen.

5.1.3 Yrittäjyyden opettamisessa käytettävät menetelmät ammattikorkeakouluissa

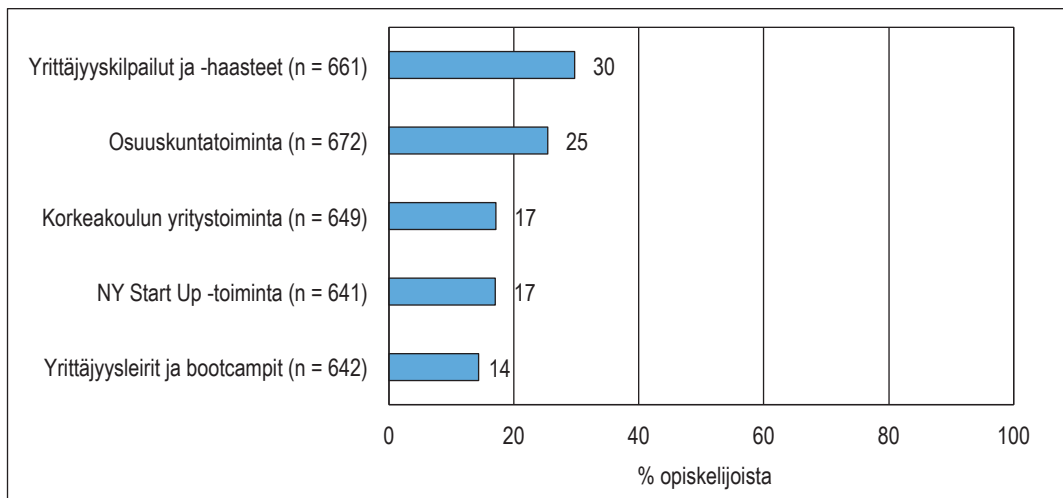
- Yrittäjyysopinnoista oli toteutettu eniten itsenäisillä tehtävillä, luennoilla ja ryhmätöillä.
- Käytännön yritys- ja yrittäjätoiminnan oppimisen muodoista suosituimpia olivat yrittäjyyskilpailut ja -haasteet sekä osuuskuntatoiminta.
- Opiskelijat arvostivat käytännönläheisiä, opiskelijakeskeisiä ja toiminnallisia opetusmenetelmiä yrittäjyysopinnoissa. Teoria tuli kytkeä mielekkäällä tavalla opintojen kokonaisuuteen.
- Opiskelijat olivat olleet paljon mukana yritys- ja yrittäjävierailuilla, mutta niitä toivottiin vielä enemmän opintoihin.
- Opiskelijat olivat tehneet yrittäjyysopinnoissa eniten yhteistyötä yritysten sekä oman korkeakoulun muiden alojen opiskelijoiden kanssa. Opiskelijat kokivat yritys yhteistyön sujuneen pääosin hyvin.
- Yrittäjyysopinnoissa oli vahva yritys yhteistyölinkitys korkeakoulun TKI-toimintaan sekä alueen kehittämiseen.

KUVIO 32. Yrittäjyysopintojen toteutusmuodot ammattikorkeakouluissa. Mahdollisuus valita useita vaihtoehtoja.

Ammattikorkeakouluissa yrittäjyysopintoja oli toteutettu eniten itsenäisillä tehtävillä (87 %), luennoilla (86 %) ja ryhmätöinä (84 %). Myös pienryhmäopiskelua, työelämäprojekteja tai -hankkeita sekä verkko-opintoja oli käytetty opinnoissa suhteellisen paljon. Harjoittelua sekä pelejä ja simulaatioita oli käytetty yrittäjyysopintojen toteutuksessa vähiten.

Yli puolet (57 %) opiskelijoista oli osallistunut vähintään viiteen yllä mainituista toteutusmuodoista. Kolmeen tai neljään toteutusmuotoon oli osallistunut 31 prosenttia opiskelijoista ja enintään kahteen 11 prosenttia. Ainoana toteutusmuotona verkko-opinnot sekä työelämäprojektit ja -hankkeet olivat yleisimpiä ja nekin hyvin harvoin (molemmat 3 %). Vastaavasti ainoana toteutusmuotona pienryhmäopiskelua sekä pelejä ja simulaatioita ei ollut käytetty lainkaan.

KUVIO 33. Käytännön yritys- tai yrittäjyystoiminnan kautta oppimisen muodot. Mahdollisuus valita useita vaihtoehtoja. Ammattikorkeakoulut.

Suosituimmat käytännön yritys- ja yrittäjyystoiminnan kautta oppimisen muodot ammattikorkeakouluopiskelijoiden keskuudessa olivat yrittäjyyskilpailut ja -haasteet (30 %) sekä osuuskuntatoiminta (25 %). 45 prosenttia opiskelijoista ei ollut osallistunut mihinkään näistä viidestä käytännön yritys- tai yrittäjyystoiminnan oppimisen muodosta (ks. kuvio 33).

Käytännön yritys- tai yrittäjyystoiminnan kautta oppimisen muodoissa tarkasteltiin, miten monipuolisesti opiskelijat olivat osallistuneet eri toimintamuotoihin. 51 prosenttia ammattikorkeakouluopiskelijoista oli osallistunut ainoastaan yhteen käytännön yritys- ja yrittäjyystoiminnan kautta oppimisen muotoon, ja se oli useimmiten yrittäjyyskilpailut ja -haasteet. Pieni osa (1 %) vastaajista ilmoitti, että he olivat osallistuneet kaikkiin viiteen mainittuun toimintamuotoon.

Ammattikorkeakouluopiskelijat kertoivat, että yrittäjyyden opiskeluun sopivat hyvin käytännönläheiset työskentelytavat, kuten oman yrityksen perustaminen, työharjoittelu ja itse tekeminen. Myös yritys- ja yrittäjävierailut, tiimioppiminen, erilaiset projektit, mentorointi, yrityspelit, verkko-opinnot ja simulaatiot sekä erilaiset pari- ja ryhmätyöt sopivat opiskelijoiden mukaan hyvin yrittäjyyden opiskeluun. Myös hackathonit, bootcampit ja erilaiset kilpailut mainittiin. Luento-opetuksella ja kirjallisuuteen perehtymisellä oli myös omat kannattajansa.

Käytännönläheiset oppimismenetelmät, jotka vastaavat työelämää. Vähemmän luentoja ja enemmän tekemistä.

Sekoitus teoriaa ja käytäntöä. Ensin annetaan jotain pohjaa teorian muodossa, jonka jälkeen saa lähteä itse ideoimaan ja toteuttamaan tiettyä tehtävää. Käytäntö on aina paras keino oppia, mutta jos heitetään joku case ilman mitään teoriapohjaa, on sitä turhauttavaa lähteä ratkaisemaan ”sokkona”.

Att själv få prova på att vara företagare och träffa andra företagare.

Myös haastatteluissa tuotiin esiin teorian ja käytännön yhteys yrittäjyysopinnoissa. Teoriasta saatiin yrittäjyysopinnoissa työkalut ja pohjatiedot tiettyyn aihepiiriin ja osaamista voitiin sitten käytännössä testata ja kehittää yritysten kanssa tehtävässä yhteistyössä. Opiskelijat kritisivat haastatteluissa liian opettajavetoisia opintoja sekä toteutuksia, joissa tehtävät tai esimerkit eivät olleet todellisista yrityksistä.

Huonosti yrittäjyden opiskeluun sopi ammattikorkeakouluopiskelijoiden mukaan luento-opetus. Myös pelkkää lukemista ja itsenäisiä tehtäviä pidettiin huonoina tapoina oppia yrittäjyyttä. Lisäksi etätehtäviä, verkko-opintoja, leikki- ja virtuaaliyritysten perustamista sekä ryhmätöitä pidettiin huonoina tapoina oppia yrittäjyyttä.

Academic approach, book learning type classes.

Yrittäjyys on käytännön toimimista, joten sitä todennäköisesti oppii parhaiten tekemällä. Siksi luentomuotoinen opetus voisi olla vähäistä, kun puhutaan yrittämisestä.

Haastatteluissa tuli ilmi, että yrittäjyden opiskelua ei pitäisi toteuttaa irrallaan työelämästä. Yhteistyö yritysten kanssa tulisi saada tiiviimmin osaksi luokkahuoneopetusta sekä lopputyötä ja harjoittelua. Opiskelijat innostuivat erilaisista yritysten kanssa yhteistyössä toteutetuista käytännön projekteista, joissa he saivat itse vastuuta.

Suuri osa opiskelijoista ei pitänyt yrittäjyysopintoja kovinkaan vaativina. Niitä kuvailtiin helpoiksi ja läpihuutojutuiksi. Osa opiskelijoista koki puolestaan, että yrittäjyysopinnot olivat perustasoa ja sopivia, ja osa, että ne olivat hyvin vaativia. Opiskelijoiden motivaatio-ongelmat lisäsivät vaativuuden tuntua.

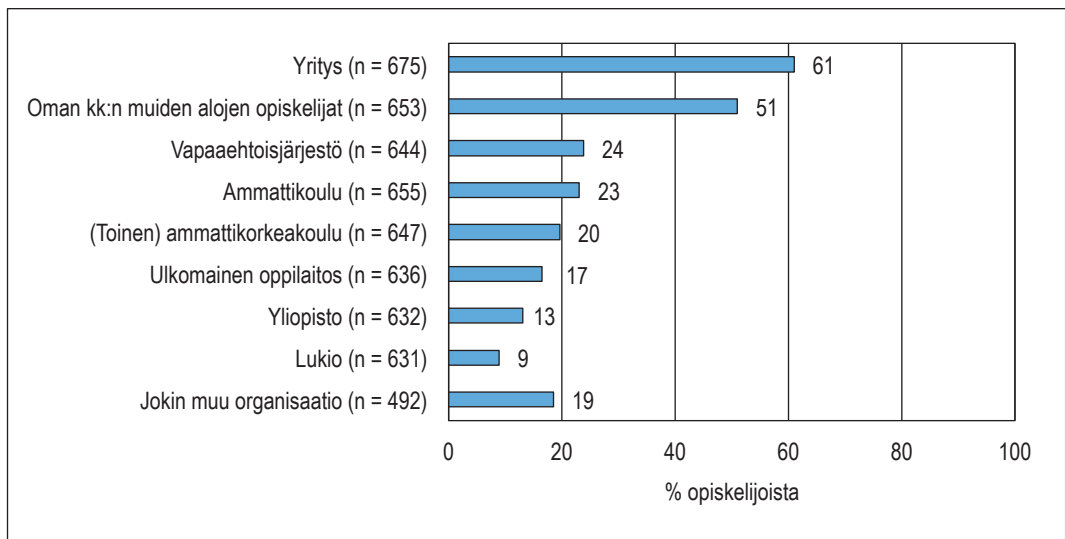
Aika yltiömäisen lällyjä, siihen nähden mitä todellisuus voi olla.

Vaativia, koska huono motivaatio. En ole yrittäjähenkinen ja tiedän etten koskaan ryhdy yrittäjäksi.

Tiimiyrittäjänä toimiminen on ollut myös erittäin vaativaa mutta samalla kaikista eniten opettavaa.

Haastattelujen mukaan yrittäjyysopintojen vaativuus liittyi siihen, milloin ja miten ne toteutettiin. Ensimmäisellä vuosikurssilla toteutetut, usein pakolliset yrittäjyysopinnot koettiin liian haastavina, sillä opiskelijoilla ei ollut vielä sellaista oman alan osaamista ja tietoa, joihin yrittäjyysopinnot pystyisi liittämään.

Suuri osa ammattikorkeakouluopiskelijoista oli päässyt osallistumaan yritys- tai yrittäjävierailuille osana opintojaan. 62 prosenttia ammattikorkeakouluopiskelijoista oli vierailut yrityksissä, ja yrittäjiä oli vierailut opiskelijoiden kursseilla (71 %). 62 prosenttia ammattikorkeakouluopiskelijoista oli osallistunut sekä yritysvierailulle että yrittäjävierailulle.

KUVIO 34. Tahot, joiden kanssa opiskelija oli tehnyt yhteistyötä osana yrittäjyysopintoja. Mahdollisuus valita useita vaihtoehtoja. Ammattikorkeakoulut.

Ammattikorkeakouluopiskelijoiden mukaan yrittäjyysopinnoissa oli tehty eniten yhteistyötä yritysten kanssa (61 %). Yhteistyön yritysten kanssa koki sujuneen erinomaisesti 35 prosenttia ja hyvin 38 prosenttia ammattikorkeakouluopiskelijoista. Kielteisemmin yhteistyön sujumisen yritysten kanssa koki 16 prosenttia vastaajista: 13 prosenttia vastasi yhteistyön yritysten kanssa sujuneen tyydyttävästi ja 3 prosenttia vastasi yhteistyön sujuneen huonosti. 51 prosenttia opiskelijoista oli tehnyt yhteistyötä oman ammattikorkeakoulunsa muiden alojen opiskelijoiden kanssa. Vähiten opiskelijat olivat tehneet yhteistyötä yliopiston ja lukion kanssa (ks. kuvio 34).

Yhteistyötahojen verkosto yrittäjyysopinnoissa oli usein laaja. Yhteistyötä oli yrittäjyysopinnoissa tehty myös säätiöiden, paikallisen Entrepreneurship Societyn⁶ (ES), järjestöjen, yhdistysten, kauppakamarin, tutkimus- ja kehittämishankkeiden, julkisen alan organisaation, sairaaloiden, sairaanhoitopiirin, kuntayhtymän, kunnan tai kaupungin, kirjaston, alumnien, urheiluseuran, elinkeinoelämän vaikuttajien ja -liittojen, museoiden, kyläyhdistysten, maakuntaliiton, suurlähetystöjen, vanhempainyhdistysten, vastaanottokeskusten, koulun, Yrityskylän ja yksittäisten henkilöiden kanssa.

Haastattelujen mukaan ammattikorkeakouluilla oli selkeitä yritys yhteistyöverkostoja tai avainyhteistyökumppaneita, jotka olivat usein alueella toimivia yrityksiä. Avainkumppanuusvastaavat kävivät avainkumppaneiden kanssa vuosittain läpi yhteistyösopimuksen, jossa sovittiin harjoittelijoiden, lopputöiden ja toimeksiantojen määrästä ja tarpeista. Ammattikorkeakouluissa haluttiin aktiivisesti hyödyntää näitä sopimus kumppaneita opetuksessa ja yritys- tai yrittäjävierailujen

⁶ Entrepreneurship Society -toiminta on opiskelijavetoista yrittäjyyttä tukevaa yhteisöllistä toimintaa (ks. luku 5.1.4). Toiminnan aktiivisuudessa sekä painotuksissa on eroja, mutta yhteisöjen perusajatuksena on toimia yrittäjyydestä kiinnostuneiden opiskelijoiden verkottajana ja näiden yrittäjyydessä tarvitsemien tietojen, taitojen ja valmiuksien vahvistajana tarjoamalla erilaisia koulutustilaisuuksia sekä yrittäjyyteen liittyviä tapahtumia.

toteutuksessa. Myös korkeakoulun johto saattoi vierailulla näissä yrityksissä. Tavoitteena oli win-win-tilanne, jossa korkeakoulu pysyi mukana työelämän muutoksissa ja tiesi, millaisia tarpeita ja toiveita yrityksillä oli. Tulevaisuuden osaamistarpeiden huomioimisen lisäksi yritysten edustajat saivat vastavuoroisesti tutustua opiskelijoihin esimerkiksi yrittäjävierailuilla. Haastatteluissa tuli kuitenkin esiin, että yhteistyö yritysten kanssa saattoi koskettaa vain pientä osaa ammattikorkeakoulun henkilökunnasta.

Haastatteluissa toivottiin lisää yritys yhteistyötä sekä lisää yrittäjien vierailuja kursseilla. Opiskelijoita kannustettiin yrittäjyysopinnoissa monialaiseen yhteistyöhön, erityisesti tiimiyrittämiseen pohjautuvilla opintopoluilla. Yrittäjyysopinnot toimivatkin korkeakouluissa keinoina saada eri alojen opiskelijat yhdessä ratkaisemaan yritysten kehittämishaasteita.

Ammattikorkeakouluopiskelijat kertoivat yritys yhteistyöstään paikallisella, kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Opiskelijat olivat esimerkiksi osallistuneet yrittäjyysleireille toisen asteen oppilaitosten opiskelijoiden ja yrittäjien kanssa. Yritysten antamat toimeksiannot olivat moninaisia.

Once we had a collaboration with [yrityksen nimi] to re-design their facilities (e.g. restaurants, cafeterias, picnic areas) and provided new ideas that could be used to attract more customers and tourists from other countries. Our plan also suggested how renovated facilities should look like and what kind of food should be served considering all costs and profits. This project also suggested where facilities should be located.

[Yrityksen nimi] kanssa tehdään tutkimustyö, johon kuului pubelinhaastattelurungon rakentaminen ja haastattelujen tekeminen. Ajatus on kehittää digikyselylomakkeiden käytöstä ja hyödyllisyydestä kohdentuen asiakastyytyväisyyssnäkökulmaan tänä syksynä. Koululle aiheystydestä tehdään pienimuotoiset kirjallisuustutkimukset pienryhmissä.

Vi har haft ett par kurser där vi övat pitchning, grupparbeten och idétankande. I de kurserna har vi samarbetat med andra skolor, företag och organisationer. Tillsammans med studerande från andra skolor har vi skapat många professionella team och företagen och organisationerna har fungerat som våra kunder som vi pitchat för.

Haastattelujen mukaan ammattikorkeakouluissa yritys yhteistyö liitettiin laajemmin työelämä yhteistyöhön, jota pidettiin ammattikorkeakoulun strategisena tukijalkana. Yhteistyössä toteutuivat alueellinen vaikuttavuus ja maakunnallinen kehitysvastuu. Yrittäjyyden kehittämistä pidettiin alueen kehittämisenä. Opettajat suunnittelivat ja toteuttivat kurseja työelämä yhteistyö huomioiden. Yhtenä hyvänä yhteistyötahona tuotiin esille alueen yrittäjäjärjestön edustajat.

Opiskelijat toivoivat haastatteluissa enemmän yritys yhteistyöprojekteja eri opintojen vaiheisiin. Toisaalta opiskelijat kertoivat, etteivät he olleet innostuneita kaikista yrityksiltä saamistaan toimeksiannoista: yritykset saavat opiskelijoista ilmaista kehittämisapua ja toisinaan yrityksiä antamat reunaehdot saattavat olla tiukat.

Opiskelijoiden yritys yhteistyökumppaneilta saaman ohjauksen ja palautteen määrä ja laatu vaihtelivat. Osa opiskelijoista ei ollut saanut lainkaan palautetta yhteistyökumppaneiltaan, ja osa oli saanut vain ohjeet tehtävän tekemiseen. Osa opiskelijoista kertoi saaneensa hyvää ja rakentavaa, asianmukaista tai kannustavaa palautetta sekä hyviä neuvoja ja kiitosta. Osa opiskelijoista kertoi saaneensa vain mielipiteitä tai vastauksia esittämiinsä kysymyksiin.

Ohjaus oli loistavaa. Kaikilta liiketoiminnan osa-alueilta saatiin paljon vinkkejä, ja toiseen yritykseen, jonka kanssa olemme oma-aloitteisesti yhteistyössä, olemme yhteydessä kaiken aikaa. Saamme paljon neuvoja esim. liiketoimintasuunnitelman viimeistelyyn. Palaute on ollut kehittävä, tälläkin hetkellä pöydällä odottaa nivaska sparraajan tekemiä huomioita ja parannusehdotuksia.

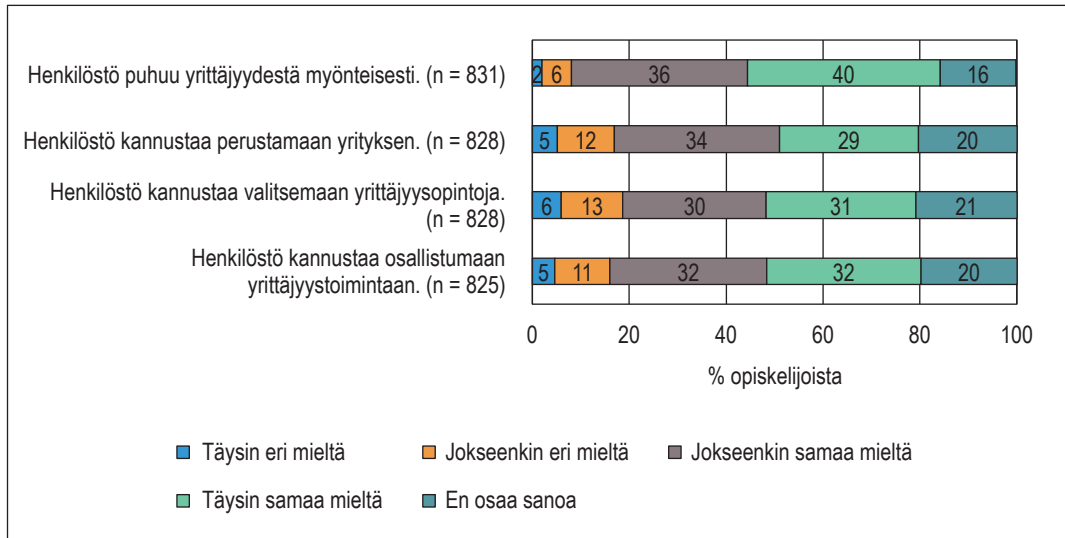
5.1.4 Yrittäjämäinen toimintakulttuuri ammattikorkeakouluissa

- Opiskelijat arvioivat ammattikorkeakoulujensa yrittäjämäistä toimintakulttuuria myönteisesti.
- Osa henkilökunnasta toivoi, että yrittäjyys näkyisi ammattikorkeakoulujen visiossa, missiossa ja arvoissa paremmin.
- Aikaisemmin hankitun osaamisen hyväksilukemista ei ollut käytetty paljoakaan yrittäjyysopinnoissa.
- Entrepreneurship Society -toiminta ei ollut ammattikorkeakouluopiskelijoiden keskuudessa kovinkaan tunnettua. Ammattikorkeakoulujen johto ja henkilökunta arvostivat kuitenkin ES-toimintaa.

Koulutuksen yrittäjyyslinjausten (2017) mukaan koulutusorganisaation tulisi tunnistaa ja kehittää yrittäjämäistä toimintakulttuuria, joka vahvistaa opiskelijoiden sekä koko yhteisön yrittäjämäistä toimintatapaa. Tässä aluvussa tarkastellaan korkeakoulujen yrittäjyyttä tukevaa toimintakulttuuria. Yrittäjyyttä tukevasta toimintakulttuurista kertovat muun muassa korkeakoulun ja henkilöstön suhtautuminen yrittäjyyteen sekä yrittäjyysopinnojen ja yrittäjyyden mahdollistaminen.

Haastatteluissa henkilökunta kertoi määritelmistä, mitä yrittäjyys heidän korkeakoulussaan tarkoittaa, ja sitä kautta perusteli yrittäjyysopinnojen tärkeyttä. Yrittäjyys saatettiin määritellä uuden liiketoiminnan synnyttämisenä ja uuden tuottamisena. Korkeakoulussa oli saatettu päättää, ettei heillä tavoiteltu vain start up -yrityksiä, vaan he halusivat tukea erilaisia mikroyrityksiä ja osaamisen tuotteistamista. Perustettujen yritysten määrän mittaaminen ei tuntunut korkeakouluissa järkevältä, vaan koettiin, että esimerkiksi yrityksen liikevaihdon kehittyminen kertoisi enemmän hyvästä toiminnasta. Opiskelijoille haluttiin antaa mahdollisimman todenmukainen kuva yrittäjyydestä ja yrittäjyysopinnoissa haluttiin tuoda esiin myös epäonnistumisten mahdollisuus. Keskeisenä nähtiin se, ettei kaikista opiskelijoista haluttu yrittäjiä, vaan enemmän kannustettiin

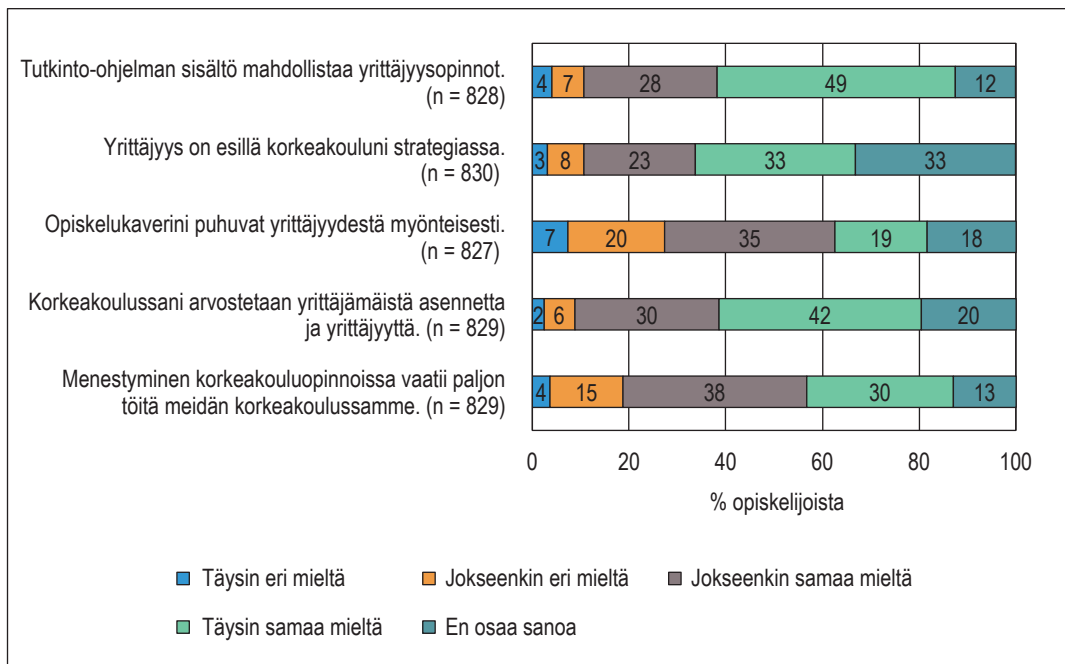
yrittäjämäiseen toimintatapaan. Yrittäjämäisyyttä haluttiin opetukseen mukaan koko opintojen ajaksi. Vaaraksi tosin koettiin se, että yrittäjyysopinnot ja -toiminta irtautuisivat korkeakoulun muusta toiminnasta eivätkä ne integroituisi osaksi perustoimintaa.

KUVIO 35. Henkilöstön suhtautuminen yrittäjyyteen ammattikorkeakouluopiskelijoiden kokemana.

Opiskelijat kokivat henkilöstön suhtautuvan yrittäjyyteen myönteisesti. Ammattikorkeakouluopiskelijoista suurimman osan mukaan henkilöstö puhui myönteisesti yrittäjyydestä, kannusti perustamaan yrityksen, osallistumaan yrittäjyystoimintaan sekä valitsemaan yrittäjyysopintoja. 16–21 prosenttia opiskelijoista ei osannut ottaa kantaa väittämiin (ks. kuvio 35).

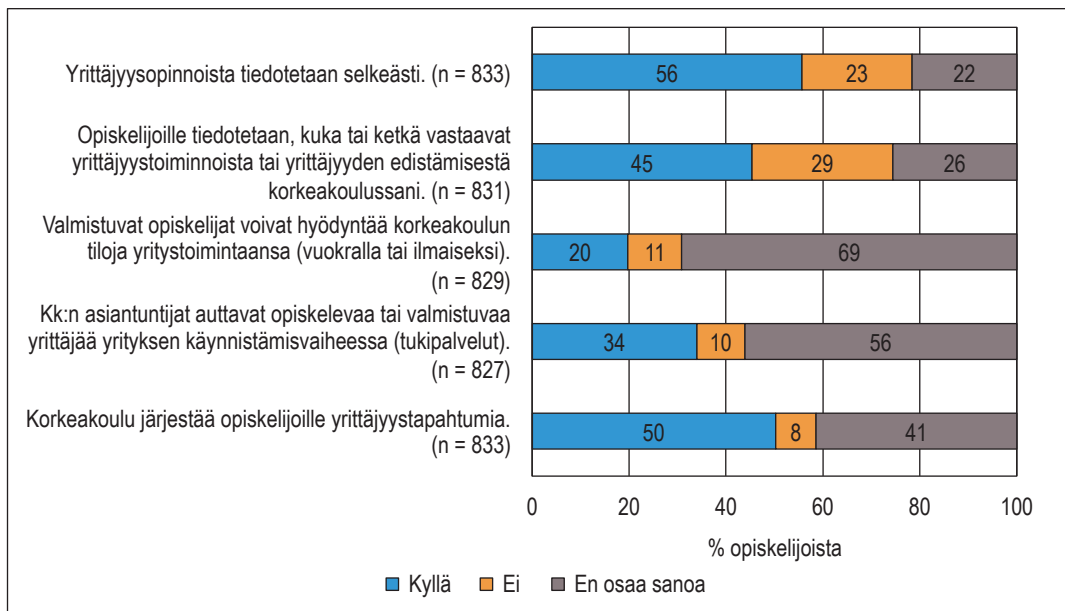
Opiskelijahaastattelujen mukaan opettajat voisivat kannustaa ja innostaa opiskelijoita enemmän heti opintojen alussa yrittäjyysopintoihin ja -toimintoihin. Opiskelijoiden mukaan opintojen alussa voisi olla enemmän muutakin työelämälähtöistä toimintaa. Myös yritys yhteistyö kannusti opiskelijoita yrittäjyyteen sekä sai luottamaan omiin kykyihin.

KUVIO 36. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden kokemus yrittäjämäisestä toimintakulttuurista.

Ammattikorkeakouluopiskelijat arvioivat korkeakoulunsa toimintakulttuuria yrittäjyyttä tukevaksi. Opiskelijoiden mukaan tutkinto-ohjelmien sisältö mahdollisti yrittäjyysopinnot sekä korkeakoulussa arvostettiin yrittäjämäistä asennetta ja yrittäjyyttä. Opiskelijoiden oli vaikea ottaa kantaa siihen, oliko yrittäjyys esillä korkeakoulun strategiassa (ks. kuvio 36).

Henkilökunnan ja johdon haastattelujen mukaan yrittäjyys saattoi olla mukana ammattikorkeakoulujen strategioissa, opetussuunnitelmissa ja opetussuunnitelmien laadintaprosessissa sekä tulevaisuuden osaamistarpeiden ennakoinnissa läpileikkaavana teemana. Ammattikorkeakoulujen välillä oli tässä kuitenkin eroja: joidenkin ammattikorkeakoulujen virallisissa asiakirjoissa yrittäjyyttä ei mainittu lainkaan. Johto saattoi perustella jopa ammattikorkeakoulun olemassaoloa alueen palvelutehtävällä. Yrittäjämäisen toimintakulttuurin ajatus liitettiin yrittäjämäiseen toimintatapaan, jossa henkilökunta mahdollisti yrittäjyyden oppimisen eri aloilla. Henkilökunta oli sitoutunut löytämään toimintatapoja, joilla yrittäjyys olisi osa koulutusta. Haastatellut opettajat toivoivat, että jos yrittäjyyttä halutaan tukea opinnoissa, se olisi esillä myös korkeakoulun visiossa, missiossa ja arvoissa.

KUVIO 37. Opiskelijoiden kokemus yrittäjyyden tukemisesta ammattikorkeakoulussa.

Ammattikorkeakouluopiskelijoiden oli vaikea ottaa kantaa väittämiin, jotka kuvasivat korkeakoulun yrittäjyyttä tukevia toimintoja (ks. kuvio 37). Opiskelijat tiesivät harvoin, voivatko he valmistuttuaan hyödyntää korkeakoulun tiloja yritystoimintaansa vuokraamalla tai ilmaiseksi (69 %). Suuri osa opiskelijoista (56 %) ei osannut myöskään sanoa, auttoivatko korkeakoulun asiantuntijat yrityksen käynnistämisvaiheessa olevaa opiskelijaa tai valmistuvaa. 56 prosenttia opiskelijoista kertoi, että yrittäjyysopinnoista tiedottiin selkeästi. Puolet opiskelijoista kertoi, että korkeakoulu järjesti opiskelijoille yrittäjyystapahtumia. Opiskelijoiden mukaan heille tiedotettiin, kuka tai ketkä vastasivat yrittäjyystoiminnoista tai yrittäjyyden edistämisestä korkeakoulussa (45 % opiskelijoista).

Ammattikorkeakouluopiskelijoiden mukaan monet asiat korkeakouluyhteisössä motivoivat oppimaan yrittäjyydestä ja toimimaan yrittäjämäisesti. Opiskelijoiden mukaan projektit ja kohtaamiset yrittäjien kanssa, ammattikorkeakoulun myönteinen ilmapiiri yrittäjyyttä kohtaan sekä monipuolisesti järjestetty opetus sekä käytännönläheiset toteutustavat lisäsivät motivaatiota. Myös oman koulutusalan luonne lisäsi motivaatiota oppia yrittäjyydestä, jos alalla ei ollut valmiita työpaikkoja tai yritysten perustaminen oli yleistä.

Ei mikään, asiaa ei tuoda mitenkään selkeästi esille, joten tilaisuudet jäävä käyttämättä. Pari kertaa vuodessa olevat yrittäjyysviikot eivät ole riittävästi markkinointia tärkeään asiaan.

Jatkuvan kehitystyön painottaminen ja siihen innostaminen osana opetuskokonaisuutta, monipuolinen opetus niin asiakas, yhteistyöverkosto sekä johtamisen ja hallinnon näkökulmista. Oman epävarmuuden ja elinikäisen oppimisen painottaminen, jolloin myös rohkeus tarttua haasteisiin kasvaa, kun valmiiksi ei tarvitse osata mitään, vaan aina on mahdollisuus oppia lisää.

Kurssillani on yrittäjiä ja ihmisiä erilaisista yrityksistä, se on ehkä eniten vaikuttanut. Tutustuminen uudenaikaisiin, moderneihin yrityksiin, joiden toiminnan ja arvot voi itse allekirjoittaa.

Henkilökunnan haastattelujen mukaan opiskelijoita motivoi, että heille annettiin mahdollisuuksia kokeilla yrittäjyyttä. Opintojen aikana olisi hyvä oppia tekemään asioita eri tavalla kuin aikaisemmin ja tekemään perusteltuja valintoja. Tiimioppimisen malleissa korostui, että opiskelijat opiskelevat itseään ja tiimiään, eivät henkilökuntaa varten. Tiimioppimisen malleissa opiskelijat suhtautuivat oppimiseen ammattimaisesti: se oli kuin töissä olemista ja vastuu oli opiskelijalla. Opiskelijoihin luotettiin ja heidän annettiin myös epäonnistua, mutta jälkepäin yhdessä pohdittiin, mitä olisi kannattanut tehdä toisin. Opintojen aikana työelämä oli koko ajan mukana ja tavoitteena oli rakentaa verkosto tulevaa työelämää varten.

Ammattikorkeakouluopiskelijoiden mukaan motivaatiota oppia yrittäjyydestä ja toimia yrittäjämäisesti vähensivät monet asiat korkeakoulu-yhteisössä. Huonosti toteutettu opetus ja epäpätevät opettajat sekä korkeakoulun tai alan kielteinen asenne yrittäjyyttä kohtaan vähensivät motivaatiota oppia yrittäjyydestä. Yrittäjyysopinnot saattoivat olla pakollisia, jolloin ne eivät välttämättä motivoineet oppimaan. Myös heikko tiedotus sekä yrittäjyyskurssien ja -toiminnan liian vähäinen määrä sekä korkeakoulun vähäiset kontaktit yritysmaailmaan tuotiin esille. Myös korkeakoulun resurssipula vaikutti opiskelijoiden mukaan kielteisesti motivaatioon.

Koulussa on välillä lannistava ilmapiiri rohkean kannustavan ilmapiirin sijaan. Uskon, että sillä on tärkeä merkitys, että ympäröi itsensä tässä asiassa samanhenkisillä ihmisillä, jotka tavoittelevat myös yrittäjyyttä. Luokaltani olen ainoa, joka on sanonut, että minua kiinnostaa toimia yrittäjänä, ja sitä on saanut puolustella, koska sitä pidetään järjettömänä. Toki koulu on matkan varrella muuttunut yrittäjähenkisempään suuntaan ja muuttuu koko ajan lisää, mikä on erittäin hieno asia!

Myös haastatteluissa tuotiin esiin teemoja, jotka heikensivät motivaatiota oppia yrittäjyydestä. Esimerkiksi henkilökunnan motivaatio opettamista kohtaan saattoi olla vähentynyt eivätkä he jaksaneet kannustaa yrittäjyysopintoihin. Opiskelijat toivoivat innostuneita opettajia, jotka tukisivat opintojen alusta lähtien enemmän yrittäjyyteen suuntautumisessa. Haastattelujen mukaan motivaatiota suorittaa yrittäjyysopintoja laskivat myös luento- tai verkkopohjaiset yrittäjyyskurssit. Opiskelijoiden ajankäytölliset haasteet sekä pelko opiskelijoiden ylikuormituksesta nousivat esille henkilökunnan haastatteluissa.

Ammattikorkeakouluopiskelijoiden mukaan yrittäjyysopintojen joustavuus vaihteli korkeakouluittain ja koulutusohjelmittain. Osa opiskelijoista kertoi, että yrittäjyysopintoja oli mahdollista suorittaa joustavasti, mutta toisten mukaan joustavuutta ei ollut lainkaan. Eri korkeakoulujen välillä oli vaihtelua myös ammattikorkeakoulun tilojen käyttömahdollisuuksissa yrittäjyysopinnoissa sekä tarjottujen yrittäjyysopintojen määrässä, pakollisuudessa ja ajankohdassa.

Aika joustavasti. Hyväksiluvut ovat mahdollisia ja periaatteessa läbiopetustunneille ei ole pakko osallistua. En tiedä tarkkaan koulun tilojen käytöstä, koska käymme vain harvoin fyysisesti koululla. Koululla on kirjasto, josta löytyy kursseihin sopivaa aineistoa. Vapaasti valittavia opintoja voi suorittaa kesäisin tai muissa korkeakouluissa.

Koulussamme on vain muutamat pakolliset kurssit yrittäjyyden ja innovaatiotoiminnan tiimoilta. Meillä on läsnäolopakko, joka tarkoittaa siis osallistumista tunneille. Tämän lisäksi teemme itsenäisesti töitä ryhmissä, mutta muuta tukea emme koululta ole saaneet. Koululta meille ei ole tarjottu materiaaleja tai mitään koneita/laitteita kurssien toteutuksen yhteydessä. Myös toteutettavat innovaatiot täytyisi toteuttaa ilman resursseja tai minkäänlaista taloudellista tukea. On oppilaiden vastuulla, miten paljon käyttää omia resurssejaan mahdollisten innovaatioiden toteuttamiseksi.

Ammattikorkeakouluopiskelijoiden mukaan yrittäjyyteen liittyvät toimintakulttuurit vaihtelivat koulutusaloittain ja korkeakouluittain. Toisten opiskelijoiden mielestä yrittäjyydestä puhuttiin paljon ja siihen kannustettiin, jopa liikaakin. Osalla opiskelijoista yrittäjyys tuli esille kaikilla opintojaksoilla, ja yrittäjämäisyyteen kannustettiin oma-aloitteellisuutta ja itseohjautuvuutta korostamalla. Toisten opiskelijoiden mielestä yrittäjyys ei näkynyt opiskelijan arjessa eivätkä opettajat kannustaneet siihen. Tiimiyrittäjyytenä opintonsa tekeviin opiskelijoihin saatettiin suhtautua jopa kielteisesti.

Koulussa on runsaasti yrittäjyyteen liittyviä erilaisia kurssimahdollisuuksia ja opintopolkuja. Henkilökunta on kannustavaa. Yrittäjyys on osa strategiaa ja sitä tuodaan monipuolisesti esiin. Yhteistyö eri yrittäjätahojen kanssa on aktiivista.

Yrittäjyys näyttäytyy vaihtoehtona, en ole kokenut erityistä kannustusta yrittäjyyteen, tai se on näyttäytynyt toimintana, jota vain aktiivisimmat ja jaksavimmat voivat harjoittaa, sillä palkka on bankittava niin monesta lähteestä. Korkeakoulussa edellytetään korkeaa omatoimisuutta ja tämä on ihan opeteltava alussa, jos on tottunut ohjaukseen koulutuksessa. Opinnoissa jo pelkkää yrittämistä arvostetaan korkealle, mikä kannustaa omatoimisuuteen ja parhaansa yrittämiseen opinnoissa sekä lisää yrittäjämäistä asennetta.

Henkilökunnan haastattelujen mukaan suurin este ammattikorkeakoulun yrittäjämäisen toimintakulttuurin edistämiseksi oli aikapula. Ammattikorkeakoulun henkilökunnan keskuudessa koettiin, että resurssit oli viety tiukoille ja opettajat opettivat paljon, jolloin ei jäänyt enää aikaa laajamittaiselle yritys yhteistyölle tai innovoinnille. Opettajat kertoivat olevansa pahimmillaan ”tunninpitokoneita”, joiden piti huomioida OKM:n rahoitusmittarit työssään. Myös innostus opettaa yrittäjyyttä saattoi vähentyä, jos kurssija ja opiskelijoita oli paljon, mutta resursseja tai prosessia tukea yrittäjyyttä ei ollut. Henkilökunnan haastatteluissa nostettiin esiin, että myös yritys yhteistyöverkoston ylläpitäminen ja kasvattaminen vaativat aikaa ja resursseja. Yhteistyöverkoston rakentamisen ja yritysten edustajien luottamuksen saaminen vaati myös omanlaistaan osaamista.

Aikaisemmin hankitun osaamisen hyväksilukeminen

Yrittäjyysopintojen yhteydessä ja yrittäjyyden parissa aiemmin hankitun osaamisen hyväksilukeminen osaksi tutkintoa oli keskeistä, sillä osalla opiskelijoista saattoi olla laajaa yrittäjyysosaamista aikaisemmalta työuralta ja aikaisemmista opinnoista. Kyselyn ja opiskelijahaastatteluiden mukaan aiemmin hankitun osaamisen hyväksilukeminen osaksi tutkintoa ei ollut kovinkaan yleistä tai sen mahdollisuuksia ei ollut tunnistettu.

TAULUKKO 10. Yrittäjyyden parissa aikaisemmin hankitun osaamisen hyväksilukeminen. Ammattikorkeakoulut.

	%	n
Ei, minulle ei ole kertynyt hyväksiluettavaa osaamista yrittäjyyden parista.	49	410
Ei, en ole yrittänyt hakea korvaavuuksia/hyväksilukua.	38	322
Hain, mutta en saanut niitä hyväksiluettua.	1	11
Hain ja sain ne hyväksiluettua.	12	102

87 prosentille opiskelijoista ei ollut kertynyt hyväksiluettavaa osaamista, tai he eivät olleet hakenneet hyväksilukua yrittäjyyden parissa hankitusta osaamisesta (ks. taulukko 10). 12 prosenttia opiskelijoista oli saanut hyväksiluettua aikaisemmin hankittua osaamista. Yksittäiset opiskelijat eivät olleet saaneet opintojaan hyväksiluettua, vaikka olivat hakeneet sitä.

Opiskelijat olivat saaneet hyväksiluettua yksittäisiä yrittäjyyteen liittyviä kursseja, kieliopintoja, harjoittelun, lopputyön ja vapaasti valittavia opintoja. Hyväksiluettavaa osaamista opiskelijat olivat saaneet esimerkiksi ainejärjestötoiminnasta ja vapaaehtoisjärjestöissä tehdystä työstä.

Olen aktiivisena AIESEC-nimisessä järjestössä, josta olen saanut hyväksiluettua harjoittelun ja projektikurssin.

Sain hyväksiluettua yhden yrittäjyyskurssin sekä osia muutamasta muusta. Yleisesti jo olemassa olevaa yrittäjyyteen ja innovoimiseen liittyvää osaamistani ei ole kuitenkaan tunnustettu ja tunnistettu siten, että olisin voinut edelleen kehittää osaamistani parhaalla mahdollisella tavalla.

Toisaalta opiskelijat kertoivat, etteivät he saaneet hyväksiluettua muun muassa ammattikouluopintoja, yrittäjän ammattitutkintoa ja käytännön yrittäjyysosaamista.

Opiskelijavetoinen yrittäjyysyhteisötoiminta ES

Entrepreneurship Society (ES) -opiskelijayhteisöillä on merkittävä asema yrittäjyyden tukemisessa korkeakouluissa. Valtaosassa korkeakouluista on oma Entrepreneurship Society (ES) -yhteisönsä, mutta joillain korkeakouluilla on yhteinen alueellinen ES. Toiminnan aktiivisuudessa sekä painotuksissa on eroja, mutta yhteisöjen perusajatuksena on toimia yrittäjyydestä kiinnostuneiden opiskelijoiden verkottajana ja näiden yrittäjyydessä tarvitsemien tietojen, taitojen ja valmiuksien vahvistajana tarjoamalla erilaisia koulutustilaisuuksia sekä yrittäjyyteen liittyviä tapahtumia. Korkeakoulut ovat näissä aktiivisesti mukana ainakin mahdollistajina ja esimerkiksi tilojen tarjoajina.

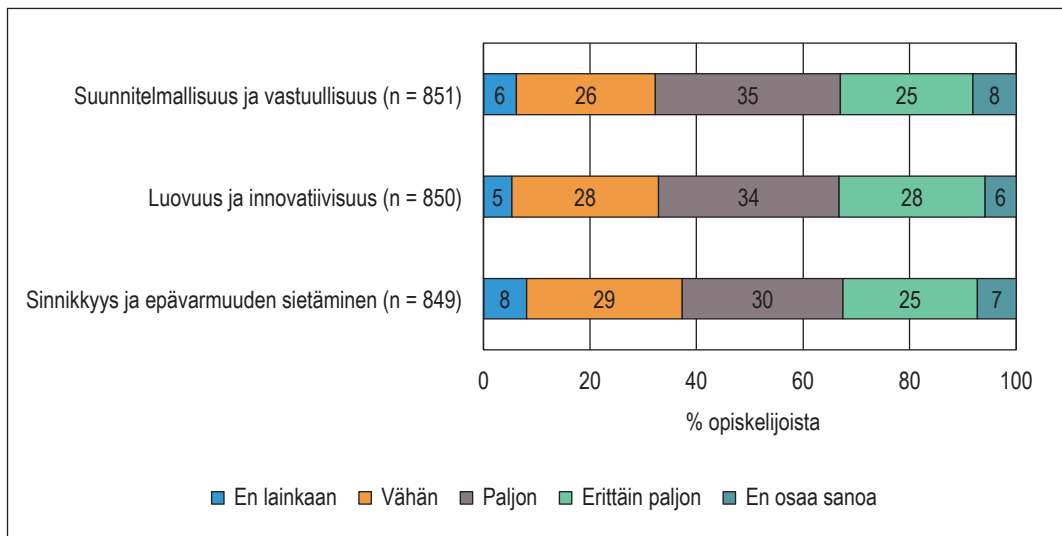
ES-toiminta ei ollut ammattikorkeakouluopiskelijoille kovinkaan tuttua. 38 prosenttia opiskelijoista ei tiennyt, mitä ES-toiminnalla tarkoitetaan. 6 prosenttia oli käynyt ES:n tapahtumissa tai oli aktiivisesti mukana ES-toiminnassa esimerkiksi hallitustasolla tai muuten aktiivisena jäsenenä. 5 prosentin mukaan ammattikorkeakoulussa ei ollut ES-toimintaa. 13 prosenttia opiskelijoista oli kuullut ES-toiminnasta, mutta ei ollut vielä osallistunut tai ei kokenut sitä omana juttunaan. Opiskelijoiden mukaan ES-toiminta ei tuntunut omalta jutulta, koska heitä ei toiminta kiinnostanut tai he eivät olleet kiinnostuneita ylipäätään yrittäjyydestä. Syiksi mainittiin myös, etteivät he tiedäneet ES-toiminnan olemassaolosta korkeakoulussaan, ES-toiminnan tapahtumien aikataulut eivät sopineet heille tai heillä oli muidenkin opintojen kanssa kiire. Osassa vastuksista nostettiin esiin, että ES-toiminnan ei koettu sopivan jo yrittäjänä toimiville.

Osa opiskelijoista kertoi osallistuneensa ES:n järjestämille luennoille ja tapahtumiin. Ammattikorkeakouluopiskelijat kokivat saaneensa ES-toimintaan osallistumisesta syvempää yritysymmärrystä, verkostoitumista työelämän kanssa sekä kehittyneensä yritystaidoissa. Haastatteluissa tuli ilmi, että ES-toiminta auttoi yrittäjämäisen asenteen kehittymisessä ja kannusti yrittäjyyteen. ES järjesti tapahtumia ja mahdollisuuksia kokeilla yrittäjyyttä esimerkiksi viikonlopun tai viikon ajan. ES-toiminnassa opittiin myös oman idean tai osaamisen brändäystä ja pitchausta yrityksille. Osassa korkeakouluista ES-toimintaan osallistumisesta sai opintopisteitä vapaasti valittaviin opintoihin.

5.1.5 Ammattikorkeakouluopiskelijoiden oppimisen kokemus yrittäjyysopinnoissa

- Yli puolet ammattikorkeakouluopiskelijoista koki oppineensa yrittäjyysominaisuuksia ja yrittäjämäistä asennetta yrittäjyyteen liittyvien opintojen aikana. Mitä monipuolisemmin toteutettuihin yrittäjyysopintoihin opiskelijat olivat osallistuneet, sitä enemmän he olivat oppineet yrittäjyysasennetta ja yrittäjyysominaisuuksia.
- Opiskelijoiden yrittäjämäisen asenteen ja yrittäjyysominaisuuksien oppimisella oli yhteys henkilökunnan yrittäjyyttä tukevaan toimintaan.
- Into lähteä yrittäjäksi tai olla mukana yritystoiminnassa oli lisääntynyt puolella ammattikorkeakouluopiskelijoista nykyisen tutkinnon suorittamisen aikana.
- Yrittäjyysinnon lisääntymiseen vaikuttivat kohtaamiset yrittäjien kanssa, ammattikorkeakoulun myönteinen ilmapiiri yrittäjyyttä kohtaan sekä monipuolisesti järjestetty opetus sekä käytännönläheiset toteutustavat.
- Reilu puolet opiskelijoista koki yrittäjämäisen asenteensa kehittyneen tutkinnon suorittamisen aikana.

Tässä arvioinnissa haluttiin selvittää, kuinka paljon opiskelijat olivat oppineet yrittäjyysominaisuuksia ja yrittäjämäistä asennetta yrittäjyyteen liittyvien opintojen aikana. Yrittäjyysominaisuuksien ja yrittäjämäisen asenteen muotoilut pohjautuvat EntreComp-viitekehykseen (ks. luku 3.3).

KUVIO 38. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden kokemus yrittäjyysominaisuuksien ja yrittäjämäisen asenteen oppimisesta.

Yli puolet ammattikorkeakouluopiskelijoista koki oppineensa yrittäjyysominaisuuksia ja yrittäjämäistä asennetta yrittäjyyteen liittyvien opintojen aikana (ks. kuvio 38). Erityisesti opiskelijat kokivat oppineensa luovuutta ja innovatiivisuutta, mutta myös suunnitelmallisuutta ja vastuullisuutta sekä sinnikkyyttä ja epävarmuuden sietämistä.

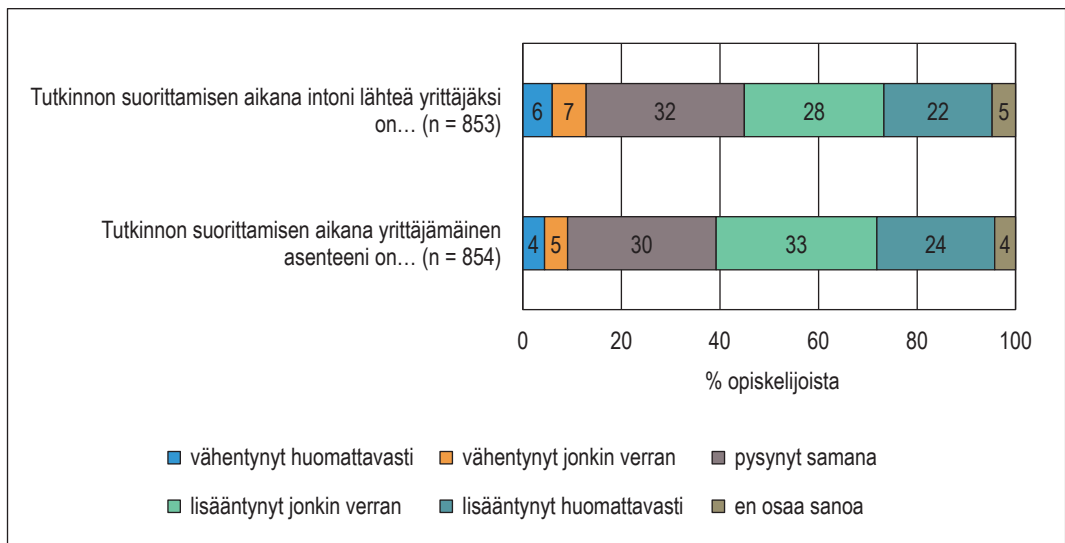
Haastatteluissa tuli esiin samoja yrittäjyysominaisuuksia kuin mitä opiskelijakyselyssä oli kysytty, mutta myös aktiivinen asenne, uskallus kokeilla uutta, kurjuuden ja taloudellisen taakan sietäminen, usko omaan tekemiseen, oma-aloitteisuus ja innokkuus, sosiaaliset taidot ja esiintymiskokemus. Opetushenkilökunta puhui myös 2000-luvun taidoista (*21st century skills*, ks. EU 2017). Yrittäjäominaisuuksiin liittyi oman osaamisen ja työelämävalmiuksien sanallistamisen ja tuotteistamisen taidot.

Mitä monipuolisemmin ammattikorkeakouluopiskelijat olivat osallistuneet eri yrittäjyysopintojen toteutusmuotoihin, kuten luentoihin, pienryhmäopiskeluun tai itsenäisiin tehtäviin, sitä enemmän he arvioivat oppineensa yrittäjyysominaisuuksia ja yrittäjämäistä asennetta. Ne opiskelijat, jotka olivat osallistuneet vähintään viiteen yrittäjyysopintojen toteutusmuotoon, kokivat oppineensa eniten yrittäjyysominaisuuksia ja yrittäjämäistä asennetta.

Yrittäjyysominaisuuksien ja yrittäjämäisen asenteen oppiminen oli yhteydessä myös siihen, olivatko opiskelijat tehneet yritysten kanssa yhteistyötä. Yritysyhteistyötä tehneet opiskelijat kokivat oppineensa enemmän yrittäjyysominaisuuksia kuin opiskelijat, jotka olivat osallistuneet opintoihin, joissa oli tehty yhteistyötä jonkun muun toimijan kuin yrityksen kanssa (vrt. kuvio 34). Vähiten yritysominaisuuksia kokivat oppineensa ne opiskelijat, joiden opintoihin ei kuulunut opintoja, joissa olisi tehty yhteistyötä eri toimijoiden kanssa.

Yrittäjyysominaisuuksien oppimisella oli myös yhteys henkilökunnan yrittäjyyttä tukevaan toimintaan. Opiskelijoiden kokemus yrittäjyysominaisuuksien oppimisesta oli sitä myönteisempi, mitä enemmän opiskelijat kokivat, että henkilökunta oli tukenut yrittäjyyttä. Henkilökunta puolestaan pohti haastatteluissa, miten yrittäjyyteen kannustava ilmapiiri luotaisiin parhaiten. Haastatteluiden mukaan osaa opiskelijoista ei ollut opintojen aikana kannustettu yrittäjyyteen eikä yrittäjyysominaisuuksien kehittymistä tuettu. Jollain aloilla yrittäjyysominaisuuksia ei juuri edes arvostettu.

Haastattelujen mukaan yrittäjyysominaisuuksia opetettiin erityisesti niitä kehittävien opetusmenetelmien avulla, jolloin opiskelijat oppivat muun muassa sosiaalisuutta sekä vastuunkantamista. Kun kurssi oli toteutettu esimerkiksi ongelmalähtöisen oppimisen menetelmällä tai yrittäjähenkisellä projektityöskentelyllä, opiskelijat saivat olla niin luovia kuin pystyivät. Haastatteluissa tuli ilmi, että opiskelijat kokivat oppineensa erityisesti tiimiyrittäjyyteen pohjautuvissa toteutusmuodoissa paljon yrittäjyysominaisuuksia. Tällaisissa toteutusmuodoissa opettajat antoivat opiskelijoille mahdollisuuden kehittää yrittäjyysominaisuuksiaan täysivaltaisesti. Opettaja nähtiin enemmän oppimisen ohjaajana ja valmentajana kuin perinteisenä tiedon siirtäjänä. Yrittäjyysominaisuuksia tukeva opettaminen oli reflektointiin kannustavaa, keskustelevaa ja opiskelijoille mahdollisuuksia tarjoavaa tekemällä oppimista.

KUVIO 39. Into lähteä yrittäjäksi tai olla mukana yritystoiminnassa ja yrittäjämäisen asenteen kehittyminen tutkinnon suorittamisen aikana. Ammattikorkeakoulut.

Into lähteä yrittäjäksi tai olla mukana yritystoiminnassa oli lisääntynyt puolella ammattikorkeakouluopiskelijoista nykyisen tutkinnon suorittamisen aikana. 32 prosentilla opiskelijoista into oli pysynyt samana, ja 13 prosentilla into oli vähentynyt (ks. kuvio 39).

57 prosenttia opiskelijoista koki yrittäjämäisen asenteensa kehittyneen tutkinnon suorittamisen aikana. 30 prosenttia opiskelijoista koki, että heidän yrittäjämäisessä asenteessaan ei ollut tapahtunut muutosta opintojen aikana. 9 prosenttia opiskelijoista koki yrittäjämäisen asenteensa vähentyneen. Opiskelijat kertoivat haastatteluissa, että he kokivat yrittäjämäisen asenteensa kehittyvän sen myötä, kun he innostuivat ja kiinnostuivat yrittäjyydestä.

Haastatteluissa pohdittiin myös sitä, miten korkeakoulut voivat kehittää, tunnistaa ja hyödyntää opiskelijoiden huipputaiteita: Opetetaanko korkeakoulussa sellaista huipputaiteita, joka johtaisi yrittäjyyteen? Saavatko opiskelijat korkeakoulussa niin suuren tieto- ja taitotason, että heidän kannattaa lähteä yrittäjiksi? Tunnistavatko opiskelijat, mitä on riittävän hyvä palvelu tai tuotos asiakkaalle?

Opiskelijoiden ja henkilökunnan yrittäjämäistä toimintakulttuuria ja yrittäjyysopintoja koskevia kehittämisideoita ammattikorkeakoulussa

Ammattikorkeakouluopiskelijat kehittäisivät yrittäjyyttä omassa korkeakoulussaan yritysyritysteistyömuotoja lisäämällä ja tiedotusta parantamalla. Opiskelijat halusivat korkeakouluunsa aktiivisempaa yrittäjyystoimintaa sekä yrittäjyysopinnot houkuttelevimmiksi ja käytännönläheisimmiksi. Yrittäjien pitämiä luentoja toivottiin lisää sekä parempia tilojen käyttömahdollisuuksia sekä yrittäjiä ja businessenkeleitä mentoreiksi.

Korkeakoulun yrittäjyyttä tuetaan verrattain hyvin, mutta suuri ongelma on ollut tiedon saaminen halukkaille. Usein toiminnasta on kerrottu joillakin kursseilla ja aika ajoin sähköpostitse, mutta erillistä toimipistettä, josta tietoa ja neuvoja olisi helposti saatavilla, ja joka olisi varsinaisesti tätä varten tehty, ei vielä toistaiseksi ole. Tällä hetkellä lisäongelmana on se, että mm. tekniikan alalta on poistunut taitavia ja kokeneita opettajia (...). Uudet opettajat, vaikkakin hyviä ja päteviä, eivät ole välttämättä harjaantuneet yrittäjyydessä tai yhtä kokeneita mm. työelämän saralla vanhoihin opettajiin verrattuna.

Nykyisessä muuttuvassa toimintaympäristössä tulisi tuoda esiin myös uudentyyppiset yrittäjyyden muodot, kuten laskutustyyppinen työ, keikkatyö, parviyrittäjyys, alusta- ja joukkoistaminen. Niistä voi kehittyä myös ns. 'oikeaa yrittäjyyttä'.

Myös haastatteluissa tuli ideoita, miten yrittäjyysopintoja voitaisiin kehittää. Yksi konkreettinen ajatus oli, että yrittäjyysopintojen pitäisi olla vapaavalintaisena kurssina kolmannella vuosikursilla ja siellä pitäisi perustaa oma yritys, jossa siihen mennessä opittuja taitoja voisi testata ja jatkokehittää. Opintojen alussa yrittäjyysopinnot voisi toteuttaa yritys- ja yrittäjävierailuina, jotta opiskelijoille tulisi mielikuva siitä, mitä kaikkea alalla voi tehdä valmistumisen jälkeen. Opiskelijat kokivat ensimmäisenä opiskeluvuotena liian haasteellisina sellaiset yrittäjyysopinnot, joissa tarvittiin oman alan substanssiosaamista. Henkilökunta kokikin haastavana yrittäjyysopintojen ajoittamisen niin, että opiskelijoille olisi kertynyt tarpeeksi substanssiosaamista, mutta samalla opiskelijoilla olisi kuitenkin vielä aikaa ja innostusta yrittäjyysopintoihin.

Arviointiaineiston mukaan yrittäjyyttä tukisi korkeakouluissa henkilökunnan yrittäjyyskoulutus ja parempi yhteys yrityselämään. Osalla henkilökunnasta yrittäjyyskokemus oli vähäistä tai sitä ei ollut lainkaan. Yhtenä ratkaisuna tähän esitettiin henkilökunnan työelämäjaksoja, jotka toteutettaisiin yrityksissä. Työelämäjaksoilla henkilökunnalle voisi syntyä oman alan verkostoja, ja näin syntyisi vahva side myös korkeakoulun ja yritysten välille. Toisaalta korkeakoulussa ei edes tiedetty, kenellä henkilökunnan jäsenellä oli oma yritys tai henkilökohtaista kokemusta yrittäjyydestä. Kaikkea henkilökunnan osaamista yrittäjyydestä ei ole vielä saatu korkeakoulu-yhteisön käyttöön.

Haastattelujen ja avointen vastausten mukaan yrittäjyysopintojen alakohtaisuutta ja toisaalta monialaisuutta pitäisi lisätä. Opiskelijat olisivat kaivanneet oman alan näkökulmaa yrittäjyysopintoihin mutta pitivät myös monialaisista toteutuksista. Tiimioppimisen malleissa monialaisuutta pidettiin hyvänä ja opettavaisena sekä työelämän eri tilanteisiin valmentavana.

5.2 Tulokset yliopistoista

5.2.1 Opiskelijakyselyyn vastanneiden kuvaus

- Kyselyyn vastasi 996 yliopisto-opiskelijaa, joista naisia oli 53 %, miehiä 45 % ja 2 % ilmoitti sukupuolekseen muu.
- Suurin vastaajaryhmä oli 21–25-vuotiaat.
- Eniten vastaajia oli kaupan, hallinnon ja oikeustieteiden koulutusosalta sekä tekniikan aloilta.
- 56 % vastaajista oli kiinnostunut yrittäjyydestä. 17 % vastaajista oli oma yritys tai he olivat mukana yritystoiminnassa.
- 15 % vastaajista aikoi yrittäjäksi seuraavan viiden vuoden sisällä.

Kyselyyn vastasi 996 yliopisto-opiskelijaa, joka oli 41 prosenttia koko korkeakouluopiskelijoille suunnatun kyselyn vastaajamäärästä (yhteensä korkeakouluopiskelijoille suunnattuun kyselyyn vastasi 2 460 korkeakouluopiskelijaa). Opiskelijoita oli 14 yliopistosta. Vastaajamäärät vaihtelivat yliopistoittain. Opiskelijoista oli naisia 53 prosenttia, miehiä 45 prosenttia ja 2 prosenttia opiskelijoista ilmoitti sukupuolekseen muu. 78 prosenttia opiskelijoista puhui äidinkielenään suomea, 11 prosenttia ruotsia ja jotain muuta kieltä 11 prosenttia.

77 prosenttia opiskelijoista oli alle 30-vuotiaita. Yli 30-vuotiaita oli 23 prosenttia. Suurin vastaajaryhmä oli 21–25-vuotiaat (45 %). Vähiten opiskelijoita oli 36–40-vuotiaissa opiskelijoissa (5 %).

91 prosenttia opiskelijoista oli aloittanut opintonsa 2010-luvulla. 2000-luvulla aloittaneita opiskelijoita oli 6 prosenttia ja ennen vuotta 2000 aloittaneita opiskelijoita 3 prosenttia.

TAULUKKO 11. Yliopisto-opiskelijoiden koulutusala. Vastaajien jaottelu Opetushallinnon koulutuslaluokitus 2002:n mukaisesti.

Koulutusala	%	n
Kauppa, hallinto ja oikeustieteet	20	194
Tekniikan alat	18	178
Humanistiset ja taidealat (ml. kielet)	14	140
Luonnontieteet	11	105
Yhteiskunnalliset alat (yht.kuntatieteet, viestintä ja informaatiotieteet)	10	100
Tietojenkäsittely ja tietoliikenne (ICT)	9	94
Kasvatusalat	9	86
Terveys- ja hyvinvointialat	7	67
Maa- ja metsätalousalat	3	31
Palvelualat	0	1
Yhteensä	100	996

Koulusaloin tarkasteltuna (ks. taulukko 11) aineistossa korostuivat kaupan, hallinnon ja oikeustieteiden (20 %) sekä tekniikan koulutusalojen opiskelijat (18 %). Kolmanneksi eniten opiskelijoita oli humanistisilta ja taideoilta (14 %). Pienimmät vastaajamäärät olivat terveys- ja hyvinvointialoilta (7 %) sekä maa- ja metsätalousaloilta (3 %) sekä palvelualalta.

Yli puolella opiskelijoista (57 %) oli perheessään ja lähisuvussa tai ystäväpiirissään (53 %) yrittäjiä. 24 prosenttia yliopisto-opiskelijoista ilmoitti, ettei heidän lähipiirissään ollut yrittäjiä.

56 prosenttia yliopisto-opiskelijoista piti yrittäjyyttä kiinnostavana uravaihtoehtona. 34 prosenttia opiskelijoista kertoi, etteivät he aio yrittäjiksi. 17 prosentilla opiskelijoista oli oma yritys, tai he olivat mukana yritystoiminnassa. Yrittäjäksi oli halunnut jo ennen korkeakouluun hakeutumista 15 prosenttia opiskelijoista. 15 prosenttia opiskelijoista aikoi yrittäjäksi viiden vuoden sisällä.

77 prosenttia opiskelijoista kertoi, että he työskentelevät tai ovat työskennelleet opintojensa ohella. 52 prosentille opiskelijoista oli kertynyt 1–5 vuotta työkokemusta. 15 prosentille opiskelijoista oli kertynyt työkokemusta alle vuosi. 6–10 vuotta työkokemusta oli kertynyt 16 prosentille opiskelijoista. Samoin yli 10 vuotta työkokemusta oli kertynyt 16 prosentille opiskelijoista.

5.2.2 Yrittäjyysopintojen tarjoaminen ja niihin osallistuminen yliopistoissa

- Valtaosa yliopistoista tarjosi yrittäjyysopintoja.
- Noin kolmasosa vastaajista oli suorittanut yrittäjyysopintoja.
- Yrittäjyysopinnot koettiin tärkeiksi ammatillisen osaamisen, asiantuntijuuden kehittämisen, yrittäjänä toimimisen sekä palkkatyöhön työllistymisen kannalta.

71 prosenttia yliopisto-opiskelijoista kertoi yliopistonsa tarjoavan yrittäjyyteen liittyviä opintoja. 8 prosenttia opiskelijoista kertoi, että heidän yliopistonsa ei tarjoa kyseisiä opintoja. 21 prosenttia opiskelijoista ei osannut sanoa, tarjosiko yliopisto kyseisiä opintoja. Opintojen tarjoamisessa oli eroja koulutusalojen välillä. Verrattaessa muihin koulutusaloihin kaupan, hallinnon ja oikeustieteen sekä tekniikan koulutusalan opiskelijat kertoivat useammin yliopiston tarjoavan kyseisiä opintoja.

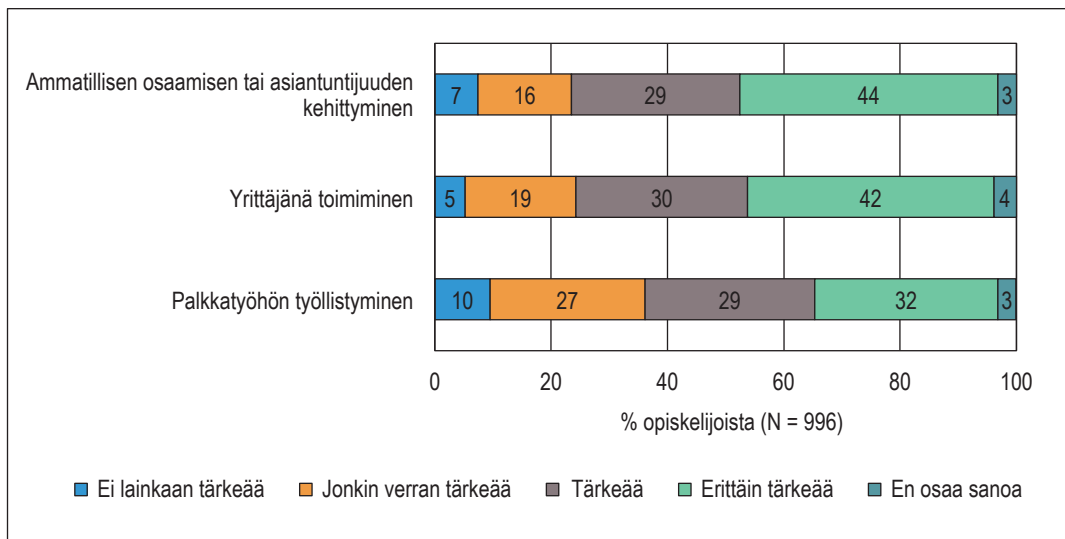
Nykyisen tutkinnon osana 30 prosenttia opiskelijoista oli suorittanut yrittäjyyteen liittyviä opintoja. Yrittäjyysopinnoilla tarkoitettiin kyselyssä mitä tahansa yrittäjyyteen liittyviä opintokokonaisuuksia ja toteutusmuotoja, kuten yksittäisiä kursseja, moduuleja, pää- tai sivuainekokonaisuuksia, mahdollisuutta suorittaa tutkinto yrittäjyyspainotteisesti tai yrittäjyys- tai innovaatioprojekteja sekä -hankkeita. 58 prosenttia opiskelijoista ei ollut suorittanut kyseisiä opintoja. 12 prosenttia opiskelijoista kertoi, että heillä oli muuta kokemusta yrittäjyydestä, vaikka eivät tutkinnon aikana kyseisiä opintoja olleet suorittaneetkaan.

Yrittäjyysopintojen suorittaminen vaihteli koulutusalan mukaan. Eniten yrittäjyysopintoja olivat suorittaneet kaupan, hallinnon ja oikeustieteen, tietojenkäsittely- ja tietoliikennealan sekä tekniikan alan opiskelijat. Haastatteluissa tuli ilmi, että yrittäjyyteen liittyviksi opinnoiksi käsitettiin eri koulutusaloilla ja eri kohderyhmien keskuudessa erilaisia opintoja. Haastatteluissa tuli myös esiin, että yrittäjyysopintoihin osallistui suhteessa enemmän kansainvälisiä opiskelijoita kuin suomenkielisiä. Usein yrittäjyysopinnoissa ja yrittäjyystapahtumissa toteutuskielenä oli englanti.

Opiskelijoiden suorittamat yrittäjyysopinnot olivat laajuudeltaan ja sisällöltään vaihtelevia. Osalla opiskelijoista opinnot kuuluivat pääaineopintoihin, osa suoritti yrittäjyysopintoja sivuaineena ja osalla opiskelijoista yrittäjyys oli pääaineena. Suurimmaksi osaksi suoritettavat opinnot olivat yksittäisiä kursseja tai projektikursseja. Muutamissa vastauksissa kuvailtiin yrittäjyyden sisältyvän vahvasti pääaineen opintoihin, vaikka kyseisiä opintoja ei varsinaisesti yrittäjyysopinnoiksi kutsuttukaan.

I have studied about the entrepreneurial mindset, intrapreneurs and the issues regarding to how to manage a growing business. These courses provided me with the significant knowledge in entrepreneurship and some professional skills to be improved.

Pakollinen kurssi, jossa tehtiin näennäisiä innovaatioita ja säädettiin jotakin ihme case-barjoituksia niiden kanssa. Täyttä tuskaa, mutta läpäisin.

KUVIO 40. Yrittäjyysopintojen koettu tärkeys ammatillisen osaamisen tai asiantuntijuuden kehittymisen, yrittäjänä toimimisen ja palkkatyöhön työllistymisen kannalta. Yliopistot.

Yliopisto-opiskelijat pitivät yrittäjyysopintoja korkeakouluasteella erittäin tärkeinä ammatillisen osaamisen tai asiantuntijuuden kehittymisen (44 %) sekä yrittäjänä toimimisen kannalta (42 %). Vähiten tärkeänä yrittäjyysopinnot koettiin palkkatyöhön työllistymisen kannalta (ks. kuvio 40). Kaikkien kolmen teeman osalta yritystoiminnassa mukana olevat sekä yrittäjyydestä kiinnostuneet opiskelijat kokivat yrittäjyysopinnot tärkeämmiksi kuin ne opiskelijat, jotka eivät olleet kiinnostuneita yrittäjyydestä.

Suuri osa opiskelijoista perusteli yrittäjyysopintojen suorittamista sillä, että ne kuuluivat tutkinnon tai sivuaineen opintoihin pakollisena. Monissa vastauksissa kuitenkin lisättiin, että opiskelija olisi saattanut käydä kurssit, vaikka ne eivät olisikaan olleet pakollinen osa opintoja. Lisäksi yrittäjyysopintoja oli suoritettu, koska niiden katsottiin parantavan omaa työllistymistä tai ne katsottiin tärkeiksi oman jo olemassa olevan yrityksen tai tulevaisuuden yrittäjyysuunnitelmien kannalta. Yrittäjämäisen ajattelun oppimista kuvailtiin tärkeäksi. Kursseissa houkuttelivat myös kiinnostavat ja luovaa ajattelua kehittävät toteutukset sekä toteutukset, joissa pääsi oppimaan ja verkostoitumaan muiden alojen opiskelijoiden kanssa.

För att få en bra bas att stå på om man någondag vill grunda eget. Orsaken har även varit att de kurser har varit mest roliga då de bland annat utvecklar kreativitet på ett sätt som mina andra studier inte gjort.

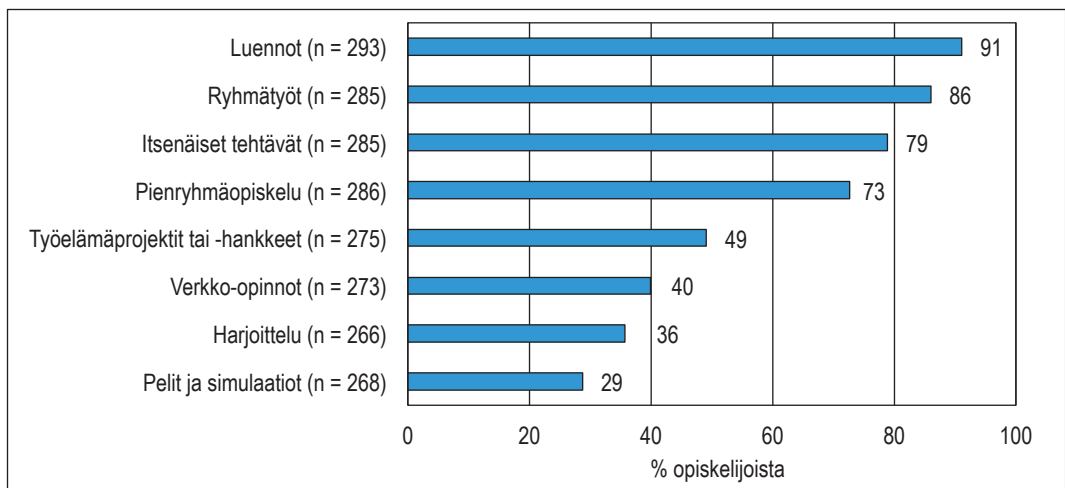
Yrittäjyys yleisesti kiinnostaa. Se on myös erittäin laaja-alaista, valmistaa tulevaisuuden työelämään ja avaa lisää ovia työuralle.

Haastatteluiden mukaan yliopistoissa järjestettävissä yrittäjyysopinnoissa ei ole tarkoituksena tehdä kaikista opiskelijoista yrittäjiä, vaan pikemminkin antaa valmiuksia yrittäjyyteen, kehittää yrittäjämäistä toimintatapaa sekä luoda mahdollisuuksia kokeilla opintojen aikana yrittäjänä toimimista. Henkilökunta saattoi jopa kritisoida yrittäjyysopintojen järjestämistä omalla alallaan. Koulutusalaakohtaisten yrittäjyysopintojen järjestäminen saattoikin olla vain yhden tai muutaman henkilön aktiivisuuden varassa.

Opiskelijat toivoivat haastatteluissa, että yrittäjyysopinnot olisivat osa pääaineopintoja eivätkä vain erillisiä työelämäkursseja. Kurssien toivottiin olevan monialaisia sekä mahdollistavan verkostoitumisen muiden alojen opiskelijoiden tai yrittäjien kanssa.

5.2.3 Yrittäjyyden opettamisessa käytettävät menetelmät yliopistoissa

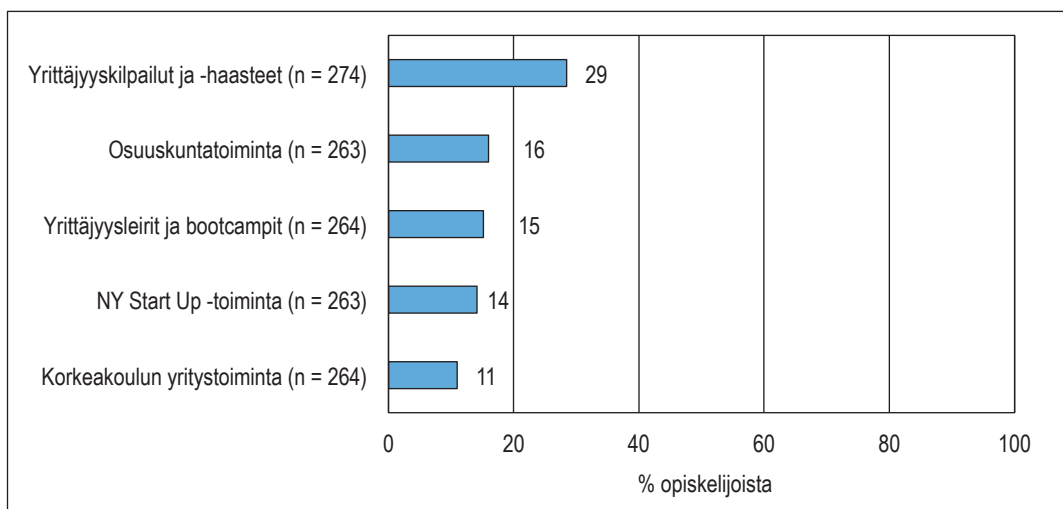
- Yleisimmät yrittäjyyden opetuksen toteutusmuodot olivat luennot ja ryhmätyöt.
- Opiskelijat olivat suorittaneet yrittäjyysopintoja monipuolisesti erilaisilla toteutusmuodoilla.
- Käytännön yritys- ja yrittäjyystoiminnan kautta oppimisen muotoihin osallistuminen oli vähäistä yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa.
- Opiskelijat toivoivat pienyritysvierailuja ja yrittäjävierailuja nykyistä enemmän.
- Menetelmiin toivottiin monipuolisuutta ja käytännön ja teorian yhdistämistä. Yksin tekemistä ei pidetty hyvänä tapa oppia yrittäjyyttä.
- Oman osaamisen tunnistaminen, sanallistaminen ja tuotteistaminen olivat olennaisia yrittäjyysosaamisen kehittymisen lähtökohtia.

KUVIO 41. Yrittäjyysopintojen toteutusmuodot yliopistoissa. Mahdollisuus valita useita vaihtoehtoja.

Yliopisto-opiskelijoiden mukaan yleisin yrittäjyysopintojen toteutusmuoto oli luennot (ks. kuvio 41). Opintoja oli toteutettu myös ryhmittäin, itsenäisinä tehtävinä ja pienryhmäopiskeluna. Yrittäjyysopintoja oli toteutettu lisäksi työelämäprojekteina tai -hankkeina. Vähiten käytetty yrittäjyysopintojen toteutusmuoto oli pelit ja simulaatiot.

56 prosenttia opiskelijoista oli osallistunut vähintään viiteen yrittäjyysopinnon toteutusmuotoon. Kolmeen tai neljään toteutusmuotoon oli osallistunut noin kolmasosa opiskelijoista (31 %) ja enintään kahteen toteutusmuotoon noin kymmenesosa opiskelijoista (12 %). Ainoana toteutusmuotona luentoja käytettiin kuitenkin harvoin (2 % opiskelijoista). Vastaavasti ainoana toteutusmuotona pienryhmäopiskelua, harjoittelua, verkko-opintoja tai pelejä ja simulaatioita ei ollut käytetty lainkaan.

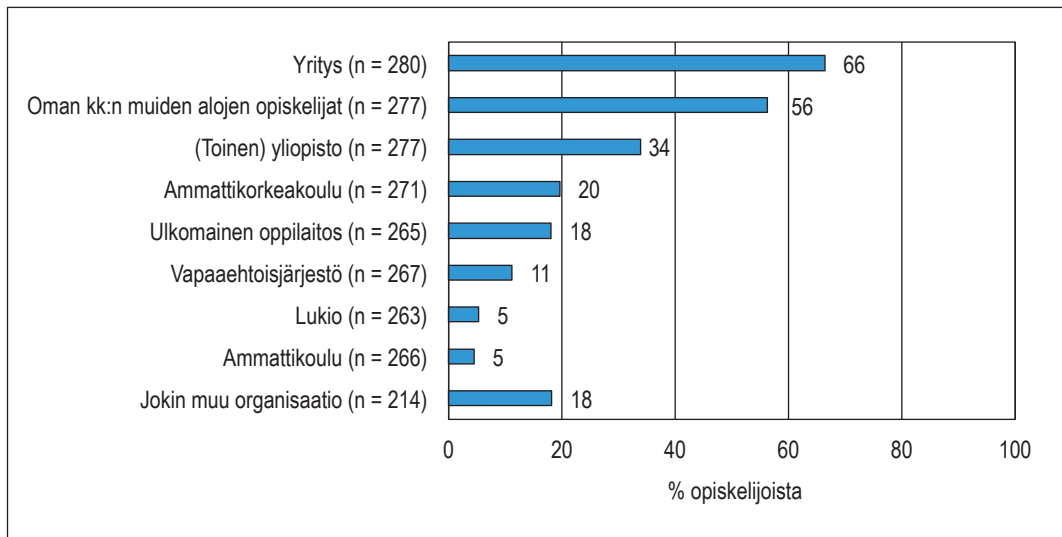
KUVIO 42. Käytännön yritys- tai yrittäjyystoiminnan kautta oppimisen muodot yliopistoissa. Mahdollisuus valita useita vaihtoehtoja.

53 prosenttia yliopisto-opiskelijoista kertoi, etteivät he olleet osallistuneet mihinkään käytännön yritys- tai yrittäjyystoimintaan liittyvistä oppimisen muodoista. Käytännön yritys- ja yrittäjyystoiminnan kautta oppimisen muodoista suosituin yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa oli yrittäjyyskilpailut ja -haasteet (29 %). Seuraavaksi suosituimpia olivat osuuskuntatoiminta, leirit ja bootcampit sekä NY Start Up -toiminta⁷ (ks. kuvio 42). 11 prosenttia yliopisto-opiskelijoista kertoi osallistuneensa korkeakoulun yritystoimintaan esimerkiksi korkeakoulun ravintoloissa, myymälöissä tai palveluissa.

⁷ NY Start Up on yrittäjyysohjelma, joka on suunnattu korkea-asteen opiskelijoille. Oppimisympäristönä toimii oma NY Start Up -yritys. (NY Start Up 2018.)

55 prosenttia yliopisto-opiskelijoista oli osallistunut ainoastaan yhteen käytännön kautta oppimisen muotoon, ja useimmiten se oli yrittäjyyskilpailut ja -haasteet. 2 prosenttia opiskelijoista oli osallistunut kaikkiin viiteen mainittuun käytännön yritys- tai yrittäjyystoiminnan kautta oppimisen muotoon.

70 prosenttia yliopisto-opiskelijoista oli vierailut yrityksissä yrittäjyysopintojensa aikana. 83 prosenttia opiskelijoista kertoi, että yrittäjiä oli vierailut kurseilla. 64 prosenttia opiskelijoista oli osallistunut sekä yritysvierailulle että yrittäjävierailulle. Opiskelijat toivoivat haastatteluissa lisää yritysvierailuja ja yrittäjien vierailuja eri opintojaksoille. Opiskelijat toivoivat erityisesti kohtaamisia pienten yritysten edustajia kanssa. Pienten yritysten edustajiin ja pienyrittäjiin olisi opiskelijoiden mukaan helpompi samaistua kuin isojen yritysten edustajiin. Opiskelijat kokivat, ettei isojen yritysten edustajien vierailuilla tarinoille ja esimerkeille jäänyt juuri tilaa, vaan tilaisuudet keskittyivät usein yrityksen rekrytointi- ja markkinointitarpeisiin. Toisaalta haastatteluissa puhuttiin siitä, että vierailut olivat hyviä tilaisuuksia yrityksille tavata mahdollisia tulevaisuuden työntekijöitä.

KUVIO 43. Tahot, joiden kanssa yliopisto-opiskelija oli tehnyt yhteistyötä osana yrittäjyysopintoja. Mahdollisuus valita useita vaihtoehtoja.

66 prosenttia yliopisto-opiskelijoista teki osana yrittäjyysopintoja yhteistyötä yritysten kanssa (ks. kuvio 43). Yhteistyön yritysten kanssa koki sujuneen erinomaisesti 25 prosenttia ja hyvin 55 prosenttia opiskelijoista. Kielteisemmin yhteistyön sujumisen koki 20 prosenttia opiskelijoista: 18 prosenttia vastasi yhteistyön sujuneen tyydyttävästi ja 2 prosenttia huonosti.

Toiseksi suosituimmat yhteistyötahot olivat oman yliopiston muiden alojen opiskelijat (56 %) sekä toisen yliopiston edustajat (34 %). Vähiten yhteistyötä oli tehty toisen asteen oppilaitosten eli lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten kanssa (ks. kuvio 43). Lisäksi yhteistyötä oli tehty erilaisten julkisten organisaatioiden, kuten päiväkotien, koulujen ja kaupunkien, kanssa. Myös erilaisten liittojen ja yhdistysten, kuten paikallisten ES-toimijoiden, kanssa oli tehty yhteistyötä. Opiskelijat mainitsivat myös eri tutkimusorganisaatioiden kanssa tehdyn yhteistyön.

Haastattelujen mukaan yrittäjyysopintoja oli järjestetty yhteistyössä esimerkiksi paikallisen ES:n, YES-verkoston, ainejärjestöjen sekä paikallisten rahoituslaitosten kanssa. Osassa yliopistoja alumni-yhteistyö oli vahvaa, ja alumneja pyydettiin mukaan moniin yrittäjyysopintojen tai -toimintojen toteutukseen niin sanotulla giving back -mentaliiteetilla. Henkilökuntahaastattelujen mukaan yliopiston sisällä tehtävää yhteistyötä vaikeutti epätietoisuus siitä, miten yhteistyötä resursoidaan ja miten siitä palkitaan esimerkiksi silloin, kun kaksi eri yksikköä toteuttivat kurssin yhdessä.

Opiskelijat arvioivat yritysten kanssa tehdyn yhteistyön aikana saamaansa palautetta ja ohjausta. Noin puolet opiskelijoista oli tyytyväisiä yhteistyön aikana saamaansa palautteeseen sekä ohjaukseen, ja puolet opiskelijoista kritisoi sitä. Hyvissä kokemuksissa korostuivat yritysyhteistyökumppaneilta saatu rehellinen ja rakentava palaute sekä konkreettiset neuvot. Saamaansa palautteeseen tyytyväiset mainitsivat hyviksi asioiksi myös säännölliset tapaamiset ja palautteen saamisen yritykseltä koko yhteistyön ajan. Saamaansa palautteeseen tyytymättömät opiskelijat kertoivat, ettei yrittäjillä tuntunut olevan tarpeeksi aikaa tai osaamista palautteen antamiseen tai opiskelijoiden ohjaamiseen. Muutamissa vastauksissa todettiin, että yrityksen valmistautuminen opiskelijayhteistyöhön oli ollut heikkoa.

Aika vähän, käytännössä yleensä vapaat kädet tehdä mitä haluaa.

Yrittäjillä on ymmärrettävästi valitettavan huonosti aikaa yhteistyöhön, mutta hyvää palautetta on tullut, ja se on kaikkein palkitsevinta, kun pystyy ylittämään odotukset.

Yliopisto-opiskelijat halusivat kehittää yritysten kanssa tehtävää yhteistyötä niin, että yritysten kanssa tehtävät projektit olisivat tarpeeksi pieniä, jotta ne ennättäisi toteuttaa annetussa ajassa. Opiskelijat halusivat myös kuulla projektien päättymisen jälkeen, miten yrityksissä hyödynnettiin heidän tuotoksiaan tai ajatuksiaan.

Yliopisto-opiskelijat kuvailivat, millaiset oppimisen tavat sopivat hyvin ja millaiset huonosti yrittäjyyden opiskeluun. Opiskelijoiden mukaan mikään tapa ei ole yksinään toimiva, vaan tarvitaan erilaisten toteutusmuotojen yhdistelmiä eli monipuolisuutta. Teorian ja käytännön yhdistämisen tärkeys opinnoissa tuli myös esiin. Teorian kerrottiin antavan työkalut käytännön osaamiselle. Opiskelijat mainitsivat myös ongelmapohjaisen ja kokemuksellisen oppimisen hyvinä tapoina oppia yrittäjyydestä.

Mahdollisimman monipuoliset ja käytännönläbeiset. Luentopohjaiset ovat tärkeitä asioiden hahmottamiseen, koska pelkällä tekemisellä ei jää asioita mieleen ja jos vain heitetään kokeilemaan jokaisella kurssilla, voi lopputulos olla huono motivaatio tehdä asioita eikä opi mitään. Pelkkä teoria ei auta taas käytännössä, joten yhdistelmä näitä kahta takaa paremman ymmärryksen aiheesta.

Yliopisto-opiskelijat kokivat yksittäisistä toteutusmuodoista hyviksi tavoiksi opiskella yrittäjyyttä yrittäjien vierailut ja vierailut yrityksiin. Opiskelijat kokivat oppimisen kannalta tärkeiksi yhdessä tekemisen sekä sen, että keskustelulle annetaan tilaa. Opiskelijat mainitsivat myös yhteistyön niin yritysten, Entrepreneurship Society (ES) -toimijoiden ja Demolan⁸ kanssa. Yhteistyöstä puhuttaessa opiskelijat korostivat sen hyviksi puoleksi, ettei tieto jää tällöin teoreettiseksi ja yrittäjiltä on mahdollista oppia niin hyvistä kuin huonoista kokemuksista. Näin näkemykset yrittäjyydestä eivät jääneet liian yksipuoliseksi.

”Työpaikkamainen” tasavertainen keskustelu kursilla, ryhmätöiden/harjoitustöiden pääkärkenä työtä ja sovelluskykyä vaativat tehtävät.

Independent and group-work assignments, lectures by entrepreneurs, practical workshops.

Kuvaillessaan yrittäjyyden opiskeluun huonosti soveltuvia tapoja opiskelijat korostivat luentoja. Opiskelijat kaipasivat luentojen lisäksi käytännön toimintaa. Huonoiksi tavoiksi koettiin yksin tekeminen, opettajaohjoinen luennointi, tentit sekä verkko-opinnot. Opiskelijat toivat esiin myös yrittäjyyden yksinkertaistamisen sekä yksipuolisen viestinnän. Yksipuolisuuteen liittyivät tavat, jotka rajoittivat ajattelua, kuten valintojen tekeminen valmiina annetuista tapauksista, ei innostanut yrittäjyyden opiskeluun. Toisaalta opiskelijat kokivat liian haasteellisena sellaiset kurssit, joihin oli tultava valmiin yritysidean kanssa.

(Pitkät) luennot, joihin ei yhdistetä minkäänlaista konkreettista toimintaa. Esim. erilaiset workshopit, joissa juuri kuulemaansa pääsee heti soveltamaan käytäntöön, elävöittävät heti luentoja.

Teoreettinen yksinopiskelu ei sovi mielestäni yrittäjyysopintoihin. Teoriapohjaa pitää toki olla ja erilaisia tapoja innovoida tulee opettaa myös. Tämä voisi tapahtua ryhmätyön kautta. Itse näkisin, että innovointiin voitaisiin käyttää monia erilaisia metodeja, kuten esimerkiksi harjoitusta Idealistit-Realistit-Pessimistit, missä idealistit innovoivat ”villisti”, realistit karsivat ”villeimmät” pois ja pessimistit lopuksi kertovat mitkä ovat toteuttamiskelpoisia. Tämäkin vain yksi esimerkki, mutta soveltuu monille eri kouluasteille opetettavaksi.

8 Demola on kansainvälinen yhteistyöverkosto, joka koostaa eri alojen opiskelijoista monitieteellisiä ja monikulttuurisia projektiryhmiä ratkomaan työelämälähtöisiä avoimia ongelmia. Tiimit kehittävät niihin innovatiivisia ratkaisumalleja yritysten ja organisaatioiden hyödynnettäviksi. (Demola Network 2018.)

Yliopisto-opiskelijoiden kokemus yrittäjyysopintojen vaativuudesta vaihteli. Toiset yliopisto-opiskelijat kuvailivat opintoja helpoiksi, ja toiset kokivat ne vaativina. Usein opinnot kuitenkin koettiin sopivan vaativiksi, mikä johtui omasta kiinnostuksesta aihetta kohtaan. Opiskelijat kokivat opinnot vaativiksi, jos kurssin suorittaminen vaati uudenlaista ajattelua, asennetta ja mielenlaatua. Yksittäisistä toteutusmuodoista erityisesti projektit nousivat esiin vaativana toteutusmuotona.

Ei kovin vaikeita. Menestyäkseen niihin tulisi käyttää kuitenkin aikaa.

Niin vaativina kuin olen itse halunnut tehdä niistä. Oma kiinnostus vaikuttaa luonnollisesti siihen, kuinka paljon näkee vaivaa. Vaativuus ei ole tärkeä mittari, vaan se mitä on tarkoitus oppia.

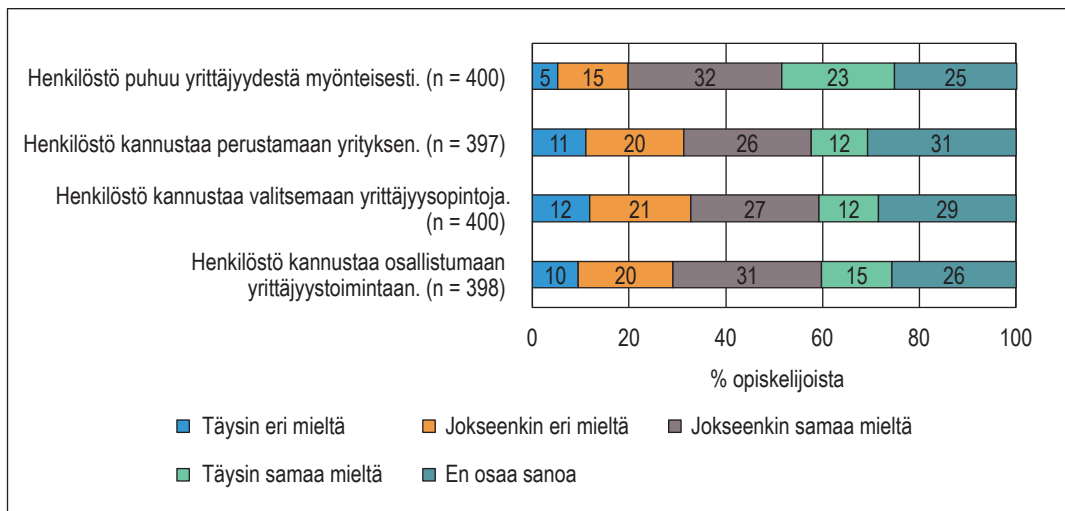
5.2.4 Yrittäjämäinen toimintakulttuuri yliopistoissa

- Yliopisto-opiskelijat arvioivat yliopiston yrittäjämäistä toimintakulttuuria myönteisesti. Yliopistojen ja koulutusalojen välillä oli kuitenkin eroja siinä, miten opiskelijat kokivat yliopiston yrittäjämäisen toimintakulttuurin.
- Yrittäjyyden integroimista kaikkiin opetussuunnitelmiin sekä tutkinto-ohjelmien omiin opintoihin pidettiin tärkeänä. Opiskelijat pitivät keskeisenä oman alan osaamisen hyödyntämistä yrittäjyysopinnoissa.
- Entrepreneurship Society -toiminta ei ollut yliopisto-opiskelijoille kovinkaan tuttua. Yliopistojen johto ja henkilökunta arvostivat kuitenkin ES-toimintaa.

Koulutuksen yrittäjyyslinjausten (2017) mukaan koulutusorganisaatioiden tulisi tunnistaa ja kehittää yrittäjämäistä toimintakulttuuria, joka vahvistaa opiskelijoiden sekä koko yhteisön yrittäjämäistä toimintatapaa. Tässä alaluvussa tarkastellaan yliopistojen yrittäjyyttä tukevaa toimintakulttuuria. Yrittäjyyttä tukevasta toimintakulttuurista kertovat muun muassa yliopiston ja henkilöstön suhtautuminen yrittäjyteen sekä yrittäjyysopintojen ja yrittäjyyden mahdollistaminen.

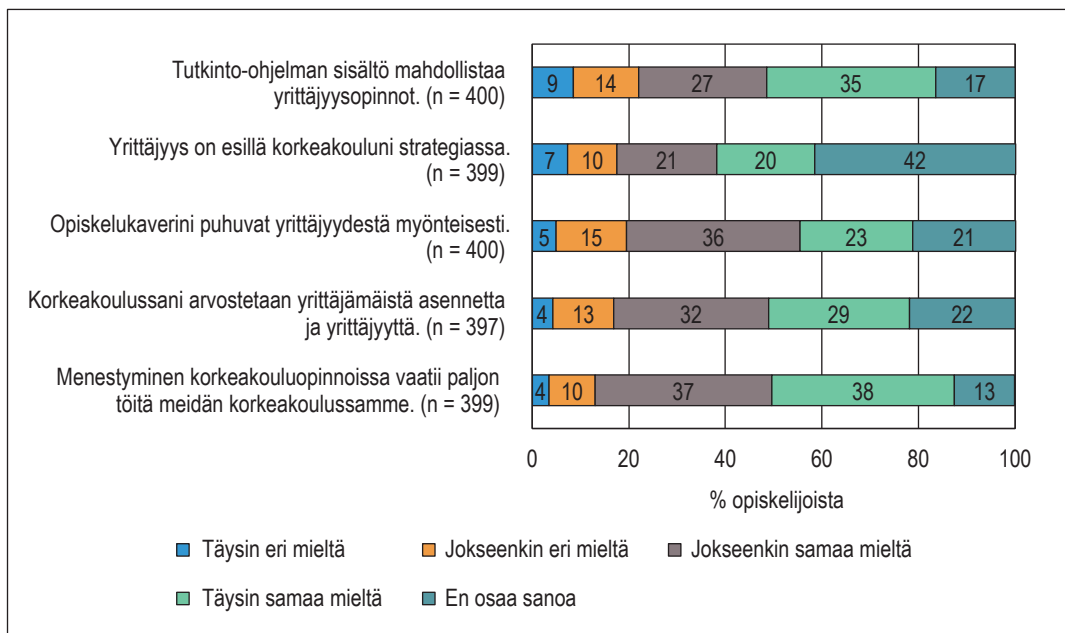
Haastatteluiden mukaan eri yliopistoissa oli määritelty, mitä yrittäjämäinen toimintakulttuuri heille tarkoittaa. Henkilökunnan ja johdon puheissa korostuivat yrittäjyys taitoina ja ominaisuuksina sekä oppimisen merkitys. Haastatteluiden mukaan kaikista ei tarvitse tulla yrittäjiä tai kaikista ei edes haluta tulevan yrittäjiä. Haastatteluissa puhuttiin yliopiston tärkeydestä alueen yrityselämälle ja sen kehittymiselle.

Henkilökunta koki yrittäjämäisen toimintakulttuurin toteutuvan yliopistoissa muun muassa niin, että yrittäjyys oli sisällytetty opetussuunnitelmiin. Parhaimmillaan yrittäjämäinen toimintakulttuuri näkyi yliopiston eri tasoilla ensimmäisestä vuosikurssista lähtien henkilökunnan toiminnassa, ja siinä olivat myös alumnit mukana. Opiskelijoiden yrittäjämäistä toimintatapaa pyrittiin kehittämään tarjoamalla tiloja ja erilaisia yrittäjyyskokemuksia sekä sallimalla uudet avaukset. Yrittäjämäinen toimintakulttuuri näkyi myös siinä, että opetushenkilökuntaa opetettiin opettamaan yrittäjyyttä, jotta yrittäjämäinen ajattelutapa laajenisi yliopiston sisällä.

KUVIO 44. Henkilöstön suhtautuminen yrittäjyyteen yliopisto-opiskelijoiden kokemana.

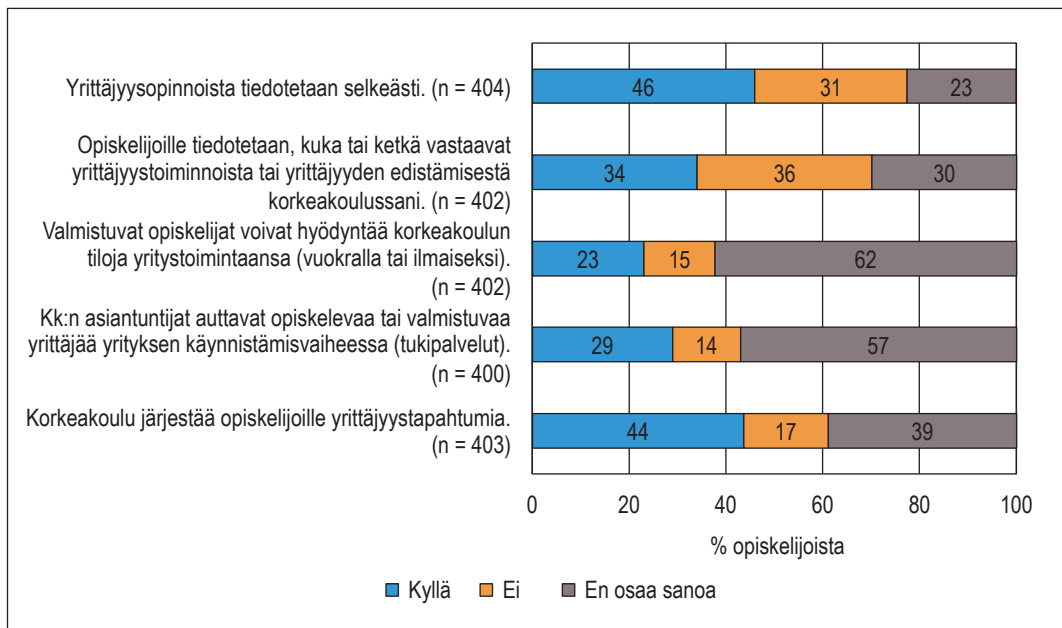
Yliopisto-opiskelijoiden kokemus henkilökunnan suhtautumisesta yrittäjyyteen vaihteli. Noin puolet vastaajista koki, että henkilöstö tuki yrittäjyyttä (ks. kuvio 44). Opiskelijoiden mukaan henkilöstö puhui yrittäjyydestä myönteisesti ja kannusti osallistumaan yritystoimintaan. Väitämässä oli suhteellisen suuri en osaa sanoa -vastausten määrä (25–31 %).

KUVIO 45. Yliopisto-opiskelijoiden kokemus yrittäjämäisestä toimintakulttuurista.

Yliopisto-opiskelijat kokivat yliopistonsa toimintakulttuurin tukevan yrittäjyyttä vaihtelevasti (ks. kuvio 45). 62 prosenttia opiskelijoista koki tutkinto-ohjelmansa sisällön mahdollistavan yrittäjyysopinnot sekä korkeakoulunsa arvostavan yrittäjämäistä asennetta ja yrittäjyyttä. Myös opiskelukavereiden koettiin puhuvan yrittäjyydestä myönteisesti. Opiskelijat kokivat, että menestyminen korkeakouluopinnoissa vaatii paljon töitä. Korkeakoulun toimintakulttuuria arvioivissa väittämässä oli suuri en osaa sanoa -vastausten määrä (13–42 %). Opiskelijat eivät osanneet ottaa kantaa erityisesti siihen, onko yrittäjyys esillä korkeakoulun strategiassa.

Haastatteluissa ja avoimissa vastauksissa tuli esiin, ettei eri tutkinto-ohjelmissa ollut välttämättä mahdollisuutta suorittaa oman pääaineen ulkopuolisia yrittäjyysopintoja, vaikka alalla voitiin niitä tarvita. Haastatteluiden mukaan yrittäjyysopinnot olisivat syytä integroida pääaineopintoihin tai esimerkiksi kieliopeintoihin, jolloin ne integroituisivat luontevasti osaksi muita opintoja.

KUVIO 46. Opiskelijoiden kokemus yrittäjyyden tukemisesta yliopistossa.

Opiskelijoiden kokemus yliopiston tarjoamasta tuesta yrittäjyydestä kiinnostuneille vaihteli (ks. kuvio 46). 46 prosenttia yliopisto-opiskelijoista kertoi, että yrittäjyysopinnoista tiedotettiin selkeästi. 36 prosenttia opiskelijoista koki, että heille ei ollut tiedotettu, kuka tai ketkä vastaavat yrittäjyystoiminnoista tai yrittäjyyden edistämisestä korkeakoulussa. 44 prosenttia opiskelijoista kertoi korkeakoulun järjestävän opiskelijoille yrittäjyystapahtumia. Opiskelijoilla oli vähän tietoa siitä, vuokraako tai antaako yliopisto tilojaan käyttöön valmistuneille opiskelijoille, joilla on yritystoimintaa. Osa opiskelijoista ei myöskään osannut sanoa, auttavatko korkeakoulun asiantuntijat yrityksen käynnistämisympäristössä olevaa opiskelevaa tai valmistumisvaiheessa olevaa yrittäjää.

Yliopisto-opiskelijoiden mukaan yliopistoyhteisössä motivaatiota oppia yrittäjyydestä sekä toimia yrittäjämäisesti lisäsivät erilaiset opiskelijayhteisöt, kuten ES:t, ainejärjestöt, killat sekä muut yhdistykset. Toimiminen opiskelijayhteisöissä oli usein itsessään yrittäjämäistä, sekä niissä kuvailtiin olevan kannustava ja innokas ilmapiiri. Myös erilaiset opiskelijoiden järjestämät yrittäjäystapahtumat lisäsivät motivaatiota. Jo se, että kiinnostavia yrittäjyysopintoja oli tarjolla ja niistä viestittiin, lisäsi motivaatiota opiskella yrittäjyyttä. Myös yleinen myönteinen ja kannustava ilmapiiri sekä asenne yrittäjyyttä kohtaan nähtiin motivoivana tekijänä. Yliopisto-opiskelijat korostivat yhteistyön merkitystä niin opiskelijakollegoiden, yritysten kuin alumnienkin kanssa. Osassa vastauksissa pohdittiin työelämän muutosta kohti yrittäjämäisempää työelämää, jonka koettiin samalla motivoivan yrittäjyydestä oppimiseen. Toisaalta osassa vastauksissa kerrottiin yrittäjyyden olevan pakotettu valinta oman alan työllisyys tilanteen vuoksi.

(...) ES on hyvin aktiivinen, ja tapahtumat kuten (...) ovat voimakkaasti esillä. Koulussamme on vahva kannustava ilmapiiri yrittäjyyteen ja erityisesti start up -bankkeisiin ryhtymiseen. Koulussamme on myös mahdollista suorittaa sivuaine tuotesuunnittelusta, mikä on mielestäni hienoa.

Hyvä korkeakoulutus ja tutkijaopinnot opettavat ratkaisemaan ongelmia ja luottamaan omiin taitoihinsa. Tieto työmahdollisuuksien kirjosta lisää motivaatiota hakea oma polku työuralle. Korostaisin sitä, että myös akateemisen yrittäjyyden perusta pitäisi olla hyvä ja laaja koulutus yleisesti sekä avoin mieli. Yrittäjyyteen spesifisti liittyvät asiat on opittavissa aika pienelläkin panostuksella. En siis toivo, että yrittäjyysopintoja lisättäisiin minkään muun tärkeän opin kustannuksella. Enemmän korostaisin sitä, että opinnoissa pidettäisiin rima korkealla ja korostettaisiin, että uusia asioita on mahdollista keksiä, tutkia, tuotteistaa jne.

Yrittäjyyden oppimisen ja yrittäjämäisesti toimimisen motivaatiota vähentäviksi tekijöiksi opiskelijat tunnistivat sen, ettei yrittäjyys ollut puheissa tai muuten läsnä omassa yhteisössä, asenne ja ilmapiiri olivat kriittisiä yrittäjyyttä kohtaan eikä yrittäjyyteen kannustettu. Motivaatiota vähentäväksi tekijäksi kuvailtiin, ettei omassa yksikössä tai oppiaineessa ollut mahdollisuutta suorittaa yrittäjyysopintoja. Tutkintoon kuuluvien pakollisten opintojen suorittamiselta ei välttämättä jäänyt aikaa valinnaisiin yrittäjyysopintoihin, vaikka halua niiden suorittamiseen olisikin ollut. Mainintoihin ajan riittämättömyydestä liittyi usein myös tunne oman tutkinnon joustamattomuudesta, joka ilmeni tiukkoina tutkintovaatimuksina tai aikatauluina. Muita opiskelijoiden esille nostamia motivaatiota vähentäviä asioita olivat huippuonnistumisiin keskittyvä yrittäjyyspuhe, huonot toteutukset ja henkilökunnan heikko yrittäjyyteen liittyvä osaaminen, liika teoria- ja luentopainotteisuus sekä se, ettei yritysten kanssa tehty yhteistyötä. Osa opiskelijoista kommentoi, ettei yrittäjyyden tulisi olla edes osa yliopisto-opintoja. Näissä vastauksia esiintyi huoli siitä, että yrittäjyys veisi liikaa tilaa muilta tutkintoon kuuluvilta opinnoilta.

Korkeakouluyhteisössäni ei koulun puolelta kannusteta yrittäjyyteen, vaikka se tulee olemaan tulevaisuudessa (...) alalla melkein välttämätöntä työllistykseen. Vaikka opiskelijat ovat useasti ottaneet esille yrittäjyysopintojen tarpeellisuuden, asialle ei tunnu tapahtuvan mitään. Täytyy siis itse ottaa asioista selvää, mikä on työlästä varsinkin aloittaessa yritystä.

Monet ihmiset subtautuvat nihkeästi yrittäjyyteen. He ovat usein sitä mieltä et yliopiston tehtävä on lähinnä ihmisten sivistäminen. Tää ei varsinaisesti vähennä omaa motivaatiotani, mutta vähentää varmaan heidän motivaatiota.

Myös haastatteluissa tuli esille kriittisyys yrittäjyysopintoja kohtaan. Opiskelukaverit saattoivat pitää yrittäjyysopintojen suorittamista huonona asiana, ja henkilökunnan edustajatkin saattoivat kertoa opiskelijan olevan liian ”businessmainen”. Eräälle opiskelijalle oli tullut tunne, että hänen arvonsa tieteensä edustajana olisi laskenut yrittäjyysopintojen myötä. Opiskelijat kokivat, että heidän piti vakuuttaa opiskelukaverinsa yrittäjyysopintojen tärkeydestä ja saada heille markkinoitua uusia ajattelutapoja ja vaihtoehtoisia urapolkuja perinteisten tutkijan tai opettajan urien rinnalle. Opiskelijoiden mukaan myös jatko-opinnoissa ja tutkimustyössä tarvitaan yrittäjämäisiä taitoja, sillä oma tutkimusidea pitää myydä esimerkiksi tutkimuksen rahoittajille.

Opiskelijat arvioivat, miten joustavasti heidän yliopistossaan oli mahdollista suorittaa yrittäjyysopintoja. Suurimmilta osin opiskelijat olivat tyytyväisiä yliopistonsa joustavuuteen esimerkiksi tilojen käytön, lukujärjestyksien, materiaalien tai koneiden käytön sekä monitieteellisyuden suhteen. Opiskelijat, jotka kokivat, ettei heidän korkeakoulussaan voinut suorittaa yrittäjyysopintoja joustavasti, mainitsivat syiksi muun muassa, että tutkimukseen ei ollut mahdollista sisällyttää yrittäjyysopintoja tai niitä ei ollut tarjolla. Opetussuunnitelma saattoi olla täynnä pakollisia kursseja, joten yrittäjyysopintoja pystyi suorittamaan halutessaan vain kesäaikaan. Myös aikataulujen tiukkuus ja läsnäolopakko pääaineeseen liittyvillä kursseilla koettiin joustavuutta vähentävänä asiana.

Availability of space and facilities helps a lot. But mostly the entrepreneurship studies or activities has to be carried out during leisure times.

Yliopisto-opiskelijat kokivat yrittäjyyden olevan vahvasti koulutusalasidonnaista. Yrittäjyysaiheisten asioiden koettiin olevan enemmän esillä kauppatieteisiin liittyvillä aloilla, mutta ei välttämättä opiskelijan omalla alalla. Myös eri tasot nousivat esiin: omassa koulutusohjelmassa yrittäjyys ei välttämättä ollut esillä, mutta yliopiston tasolla yrittäjyys näkyi. Yliopistojen välillä oli eroja siinä, miten opiskelijat kokivat yrittäjyyden. Noin puolessa vastauksista kuvailtiin toimintakulttuuria sellaiseksi, ettei yrittäjyys ollut esillä, siitä ei puhuttu tai siitä puhuttiin kielteisesti. Puolet vastauksista kuvaili tilannetta yrittäjyyden osalta hyväksi ja koko yhteisöä yrittäjyyteen sitoutuneeksi.

Koulu on fragmentoitunut, eri yksiköissä ja konteksteissa toimitaan eri tavoin.

Kuten sanottu, yrittäjyydestä ei puhuta kovin myönteisesti opiskelijoiden ja henkilöstön keskuudessa, vaikka tietääkseni olemme ”yrittäjyysyliopisto”. Mielestäni teoriassa ja käytännössä on siis vuosisadan ero omassa koulussamme. Yrittäjyysopintoja katsotaan kiertoon, ja niitä kutsutaan ”läpsyttelyksi”. (...) Mielestäni yrittäjyysvaihtoehdosta ei juuri kerrota / puhuta kursseilla mitään, yrittäjyyskursseilla toki, mutta sinne pitää itse bakeutua.

Opiskelijahaastatteluihin osallistuneille henkilöstön toiminta ja yrittäjämäinen toimintakulttuuri ei tullut esille yhtä myönteisenä kuin opiskelijakyselyssä. Opiskelijahaastattelujen mukaan henkilökunnan olisi hyvä osallistua aiempaa enemmän yrittäjyyskursseille tai -valmennukseen sekä saada lisää yrittäjämäisiä valmiuksia.

Aikaisemmin hankitun osaamisen hyväksilukeminen

Yrittäjyysopintojen yhteydessä ja yrittäjyyden parissa aiemmin hankitun osaamisen hyväksilukeminen osaksi tutkintoa on keskeistä, sillä osalla opiskelijoista saattoi olla laajaa yrittäjyysosaamista aikaisemmalta työuralta tai aiemmista opinnoista. Kyselyn ja opiskelijahaastatteluiden mukaan aiemmin hankitun osaamisen hyväksilukeminen osaksi tutkintoa ei ollut kovinkaan yleistä tai sen mahdollisuuksia ei ollut tunnistettu.

TAULUKKO 12. Yrittäjyyden parissa aikaisemmin hankitun osaamisen hyväksilukeminen. Yliopistot.

	%	n
Ei, minulle ei ole kertynyt hyväksiluettavaa osaamista yrittäjyyden parista.	44	180
Ei, en ole yrittänyt hakea korvaavuuksia/hyväksilukua.	42	174
Hain, mutta en saanut niitä hyväksiluettua.	2	7
Hain ja sain ne hyväksiluettua.	12	50

44 prosentilla yliopisto-opiskelijoista ei ollut kertynyt hyväksiluettavaa osaamista yrittäjyyden parista (ks. taulukko 12). Lähes saman verran (42 %) vastasi, etteivät he olleet yrittäneet hakea korvaavuuksia tai hyväksilukuja. Pieni osa opiskelijoista oli yrittänyt hakea hyväksilukua: 12 prosenttia oli siinä onnistunut ja 2 prosenttia epäonnistunut.

Hyväksiluetuiksi opiskelijat olivat saaneet harjoitteluita sekä yrittäjyyteen liittyviä kursseja. Opiskelijat olivat saaneet hyväksilukuja muun muassa ES-toiminnasta, omasta yritystoiminnasta ja Demolasta. Muutamat opiskelijat, jotka eivät olleet saaneet hyväksilukuja, kertoivat, etteivät he olleet saaneet suoritusten hyväksilukuja esimerkiksi omista yritysprojekteistaan tai ES:n hallituksessa työskentelystä.

Opiskelijavetoinen yrittäjyysyhteisötoiminta – ES

Entrepreneurship Society (ES) -opiskelijayhteisöillä on merkittävä asema yrittäjyyden tukemisessa korkeakouluissa. Valtaosassa korkeakouluista on oma Entrepreneurship Society (ES) -yhteisönsä, mutta joillain korkeakouluilla on yhteinen alueellinen ES. Toiminnan aktiivisuudessa sekä painotuksissa on eroja, mutta yhteisöjen perusajatuksena on toimia yrittäjyydestä kiinnostuneiden opiskelijoiden verkottajana ja näiden yrittäjyydessä tarvitsemien tietojen, taitojen ja valmiuksien

vahvistajana tarjoamalla erilaisia koulutustilaisuuksia sekä yrittäjyyteen liittyviä tapahtumia. Monet korkeakoulut ovat näissä aktiivisesti mukana ainakin mahdollistajina ja esimerkiksi tilojen tarjoajina.

Entrepreneurship Society (ES) -toiminta ei ollut yliopisto-opiskelijoille kovinkaan tuttua. Noin viidesosa (19 %) opiskelijoista ei tiennyt, mitä ES-toiminnalla tarkoitetaan. 13 prosenttia opiskelijoista vastasi käyneensä ES:n järjestämissä tapahtumissa tai olevansa aktiivisesti mukana toiminnassa. 14 prosenttia opiskelijoista kertoi, että he olivat kuulleet toiminnasta, mutta se ei tuntunut omalta jutulta tai he eivät olleet vielä osallistuneet toimintaan. Ne opiskelijat, jotka kokivat, ettei ES ollut heidän juttunsa, kertoivat, että yrittäjyys ei kiinnostanut heitä tulevaisuuden vaihtoehtona tai ES-toiminta ei kuulostanut kiinnostavalta eikä se houkutelut osallistumaan. Yhtenä yleisenä syynä oli myös se, että opiskelijat kokivat, ettei aika riittänyt toimintaan. Haastattelussa tuli myös ilmi, että ES-toiminnot saattoivat olla tiiviin kaveripiirin organisoimia, jolloin niihin oli vaikea mennä uutena mukaan.

Feels like a closed group that do not communicate enough and do not share activities for outsiders well enough. Feels too individualist and they do it for themselves only.

ES-toiminnan osallistumisen hyötyinä vastauksissa tulivat esiin verkostot ja samanhenkisten ihmisten löytäminen. Lisäksi yliopisto-opiskelijat kokivat saaneensa ES-yhteisöstä tukea ja apua oman yritysideoita tai osaamisen kehittämiseen. Myös kiinnostavat tapahtumat mainittiin yhtenä ES-toiminnasta saaduista hyödyistä.

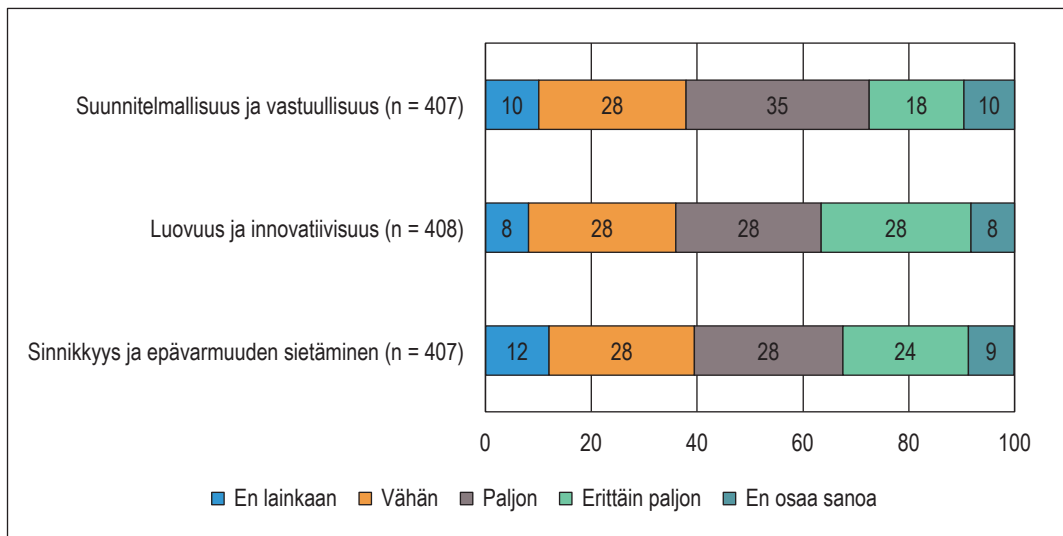
ES-toiminta on avannut minulle valtavan laajat verkostot ja antanut kokemusta asioista, joita en olisi oppinut koulun penkillä tai edes ensimmäisissä työpaikoissani. Olen esimerkiksi saanut johtaa projekteja ja isoja tiimejä sekä luoda organisaatiomme pitkäaikaista strategiaa. Olen myös saanut vapaasti epäonnistua turvallisessa ympäristössä ja oppia virheistäni. ES-toiminta on todella opettavaista ja suoraan sanottuna myös hemmetin hauskaa!

Haastattelut tukivat opiskelijakyselyn tuloksia siinä, ettei ES-toiminta ollut kovinkaan tuttua opiskelijoille. Johdon haastatteluissa tuli ilmi, että ES-toimintaa kuitenkin arvostettiin ja yhteistyö ES-toimijoiden kanssa koettiin aktiiviseksi. ES-toiminnassa saatettiin hyödyntää yliopiston alumneja uusien ideoiden kehittämisessä ja jatkojalostamisessa.

5.2.5 Yliopisto-opiskelijoiden oppimisen kokemus yrittäjyysopinnoissa

- Yliopisto-opiskelijat kokivat oppineensa yrittäjyysominaisuuksia ja yrittäjämäistä asennetta yrittäjyysopintojen aikana. Mitä monipuolisemmin opiskelijat olivat osallistuneet yrittäjyysopintoihin, sitä enemmän he olivat oppineet yrittäjämäistä asennetta ja yrittäjyysominaisuuksia.
- Opiskelijoiden yrittäjämäisen asenteen ja yrittäjyysomaisuuksien oppimisella oli yhteys henkilökunnan yrittäjyyttä tukevaan toimintaan.
- Yli puolet opiskelijoista koki intonsa lähteä yrittäjäksi ja yrittäjämäisen asenteensa lisääntyneen tutkinnon suorittamisen aikana.
- Kokemuksellisuus ja autenttiset yrittäjyyskokemukset olivat tärkeitä oppimisen kannalta: yrittäjyysopinnot saivat merkityksen, kun opiskelija sai kokemusta yritys-toiminnasta.
- Työelämän muutos kohti yrittäjämäisempää työelämää lisäsi motivaatiota oppia yrittäjyydestä.

Arvioinnissa haluttiin selvittää, kuinka paljon opiskelijat olivat oppineet yrittäjyysominaisuuksia ja yrittäjämäistä asennetta yrittäjyyteen liittyvien opintojen aikana. Yrittäjyysominaisuuksien ja yrittäjämäisen asenteen muotoilut pohjautuvat EntreComp-viitekehykseen (ks. luku 3.3).

KUVIO 47. Yliopisto-opiskelijoiden kokemus yrittäjyysomaisuuksien ja yrittäjämäisen asenteen oppimisesta.

Noin puolet yliopisto-opiskelijoista koki oppineensa yrittäjyysomaisuuksia ja yrittäjämäistä asennetta yrittäjyysopintojen aikana (ks. kuvio 47). Opiskelijat kokivat oppineensa eniten luovuutta ja innovatiivisuutta. Hiukan vähemmän opiskelijat kokivat oppineensa suunnitelmallisuutta ja vastuullisuutta sekä sinnikkyyttä ja epävarmuuden sietämistä.

Mitä monipuolisemmin yliopisto-opiskelijat olivat osallistuneet eri yrittäjyysopintojen toteutusmuotoihin, kuten luentoihin, ryhmätöihin ja itsenäisten tehtävien tekemiseen, sitä korkeammaksi he arvioivat omaa yrittäjyysominaisuuksien ja yrittäjämäisen asenteen oppimistaan. Erityisesti ne opiskelijat, jotka olivat osallistuneet vähintään viiteen toteutusmuotoon, kokivat oppineensa eniten yrittäjyysominaisuuksia ja yrittäjämäistä asennetta.

Henkilökunta lisäsi haastatteluissa yrittäjämäisiin taitoihin taidon tuotteistaa omaa osaamistaan, rohkeuden ja uskalluksen ottaa riskejä, itseohjautuvuuden, joustavuuden, yhteistyötaidot, omien mukavuusrajojen ylittämisen, uteliaisuuden, ongelmien löytämis- ja ratkaisukyvyyn, toisten auttamisen sekä työelämävalmiudet laajemminkin. Oleellisena pidettiin myös todenmukaista kuvaa yrittäjyydestä ja taitoa hinnoitella osaamisensa oikein. Haastatteluissa opiskelijat lisäsivät yrittäjyysominaisuuksiin sosiaaliset taidot, ideansa ja osaamisensa myyntitaidot, omien vahvuuksien tunnistamisen taidot, esiintymistäidot, itsensä kehittämisen taidot sekä luottamuksen siihen, että voi oppia uusia asioita.

Opiskelijat pohtivat haastatteluissa sitä, miten he osaisivat kertoa omasta osaamisestaan esimerkiksi työnhakutilanteissa ja millaisia valmiuksia he olivat saaneet siihen yrittäjyysopinnoissa ja muutenkin yliopisto-opintojensa aikana. Muutamilla kursseilla työelämävalmiuksia ja oman osaamisen sanallistamista ja tuotteistamista oli pohdittu ja harjoiteltu. Kun opetettavat asiat liitettiin kursseilla kerronnalla siihen, mitä työelämässä pitää osata, opiskelijat kokivat myös oppivansa paremmin.

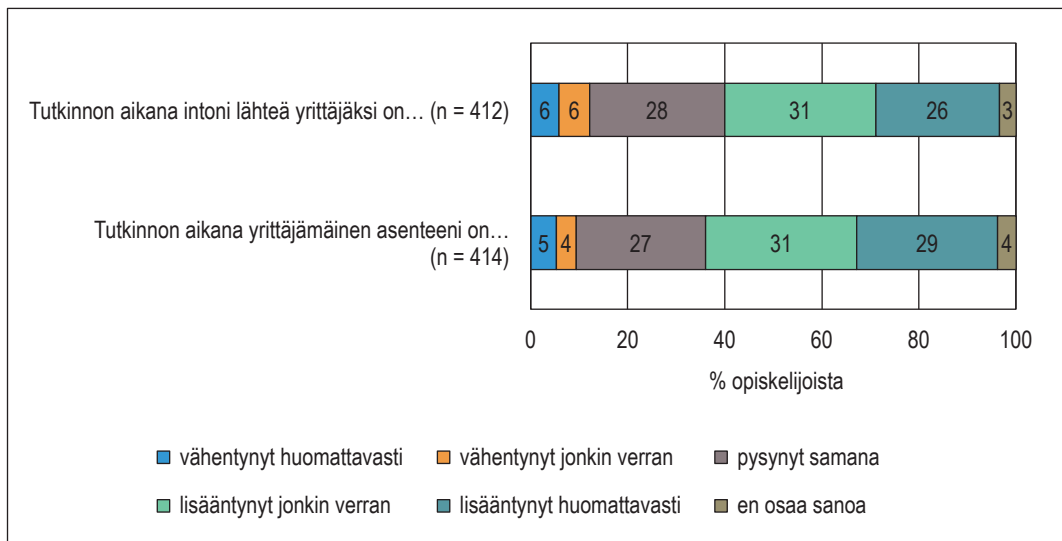
Yrittäjyysominaisuuksien oppimisessa oli haastattelujen mukaan keskeistä niiden oppimista tukevat opetusmenetelmät. Henkilökunnan haastatteluissa tuli ilmi, että henkilökunta koki tärkeänä, että opiskelijat voivat keskustella ja ottaa kantaa asioihin osana opetusta sekä oppivat olemaan kriittisiä. Yrittäjämäistä toimintatapaa voi oppia esimerkiksi mentoroinnin avulla sekä alumnien tarinoista, yrittäjävierailuista sekä lukemalla muutakin kuin kurssikirjoja tai sosiaalista mediaa, kuten oman alan historian kirjoja ja yrittäjyystarinoita. Yrittäjyysominaisuuksien opettamisessa oli oleellista, että jokaisesta opiskelijasta saataisiin parhaat puolet esiin. Oleellista olisi oman osaamisen reflektointitaidot sekä mahdollisuudet pohtia omia työelämävalmiuksia. Henkilökunnan tavoitteena oli opettaa työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja, kuten tiimissä toimimisen taitoja sekä epävarmassa ja monimutkaistuvassa maailmassa selviytymisen taitoja.

Eräs opiskelija tokaisi haastatteluissa yrittäjyysopintojen merkityksestä oman yrityksen perustamisessa: *”Rakkauslaulutkin saavat merkityksen, kun rakastuu.”* Kun perustaa oman yrityksen, yrityksen pitämisessä pystyi soveltamaan oppimaansa ja yrittäjyysopinnoista sai vinkkejä yrityksen käytännön asioiden hoitamiseen.

Haastatteluiden mukaan yrittäjyysominaisuuksien oppimista tuettiin erityisesti sellaisilla ope-
tustilanteilla ja -ratkaisuilla, joissa oli avoimia ongelmia, joihin ei ollut valmiita ratkaisuja, sekä
vastuun ja vapauden antamisena opiskelijoille, jolloin opiskelijoille syntyi omistajuus projekteista
ja annetuista tiloista. Tilaratkaisuilla pyrittiin opiskelijoiden monialaiseen yhteistyöhön.

Sillä, oliko yliopisto-opiskelija osallistunut yritys yhteistyöhön, ei ollut vaikutusta yrittäjyysomi-
naisuuksien ja yrittäjämäisen asenteen oppimisen kokemukseen. Ne opiskelijat, jotka eivät olleet
tehneet mitään yhteistyötä, kokivat oppineensa yrittäjyysominaisuuksia ja yrittäjämäistä asennetta
vähiten. Mihän tahansa yhteistyöhön osallistuminen näytti vertailussa siis olennaisemmalta kuin
se, minkä tahon kanssa yhteistyötä oli tehty (vrt. kuvio 43).

Yrittäjyysominaisuuksien ja yrittäjämäisen asenteen oppimisella oli yhteys henkilökunnan yrit-
täjyyttä tukevaan toimintaan. Opiskelijoiden kokemus yrittäjyysominaisuuksien oppimisesta
oli sitä korkeampi, mitä enemmän opiskelijat kokivat henkilökunnan tukeneen yrittäjyyttä.
Haastatteluiden mukaan opiskelijat oppivat yrittäjyysominaisuuksia silloin, kun heille annettiin
mahdollisimman paljon vapautta toteuttaa itseään eikä heidän tarvinnut pelätä epäonnistumisia.

KUVIO 48. Into lähteä yrittäjäksi tai olla mukana yritystoiminnassa ja yrittäjämäisen asenteen kehittyminen yliopistotutkinnon suorittamisen aikana.

Into lähteä yrittäjäksi tai olla mukana yritystoiminnassa sekä yrittäjämäinen asenne oli lisääntynyt
hieman yli puolella yliopisto-opiskelijoista tutkinnon suorittamisen aikana (ks. kuvio 48). Noin
kolmasosalla into lähteä mukaan yritystoimintaan sekä yrittäjämäinen asenne olivat pysyneet
samana. Ainoastaan noin kymmenesosalla vastaajista into sekä yrittäjämäinen asenne olivat vä-
hentyneet. Innon ja asenteen kehittymiseen vaikutti yliopiston yrittäjämäinen toimintakulttuuri.

Opiskelijoiden ja henkilökunnan yrittäjämäistä toimintakulttuuria ja yrittäjyysopintoja koskevia kehittämisideoita yliopistoissa

Opiskelijat kehittäisivät yrittäjyysopintojen tarjontaa niin, että opintoja, tapahtumia ja muita yrittäjyyteen liittyviä toimia olisi suunnattu enemmän vastaajan omalle alalle tai opintoihin sovellettaviksi. Toteutusmuotoihin haluttiin käytäntöön painottuvia kursseja sekä enemmän yhteistyötä yritysten, oman alan muiden työnantajien, muiden koulutusalojen ja eri korkeakoulujen kanssa. Yrittäjyysopinnot voitaisiin toteuttaa useammin tiimioppimisena.

Monipuolistaisin yrittäjyyteen liittyviä opintoja eri aloille sopiviksi. Erityisen kiintoisaa olisi myös, jos yliopisto auttaisi yrittäjyydestä kiinnostuneita opiskelijoita eri aloiltakin löytämään toisensa, koska yhdessä yrittäminen voi olla hyvä vaihtoehto. Lisäksi jatko-opintoja ja yrittäjyyttä sekä yliopistossa työskentelyä ja yrittäjyyttä pitäisi pystyä joustavammin yhdistämään, jottei tarvitsisi valita aina lähinnä vain toista.

Haastatteluissa pohdittiin yrittäjyysopintojen mahdollisimman hyvää ajoitusta. Työelämään siirtymässä olevat opiskelijat voivat huomata yrittäjyysopintojen kiinnostavuuden liian myöhään, jolloin heillä ei ole tarvetta enää opintopisteille. Toisaalta liian aikaisessa vaiheessa toteutettuja ja liian haastavia yrittäjyyskursseja kritisoitiin.

Haastatteluissa yrittäjyysopintoihin toivottiin lisää mahdollisuuksia oman osaamisen tunnistamiseen, kirkastamiseen ja tuotteistamiseen. Opiskelijoiden mukaan oman osaamisen reflektoinnille olisi hyvä löytyä tilaa yrittäjyysopinnoista mutta myös muiden opintojen osana.

Kehittämistoiveissa korostuivat yrittäjyysopintojen sisältöjen sekä viestinnän ongelmat. Yrittäjyyttä käsitellessä toivottiin monipuolisuutta ja liian yksipuolisen yrittäjyyskuvan antamista kritisoitiin. Opiskelijoiden mukaan opinnoissa ja tapahtumissa tulisi käsitellä niin isoja kuin pieniä yrityksiä sekä onnistumisia ja epäonnistumisia. Myös eri koulutusalat tulisi huomioida viestinnässä. Viestinnän ajoitukseen tulisi kiinnittää huomiota. Opiskelijoiden mukaan opintojen alussa tuli paljon uutta asiaa, jolloin tieto yrittäjyysopinnoista unohtui helposti. Myöhemmin yrittäjyysopintoihin liittyvien lisätietojen etsiminen verkkosivuilta koettiin hankalana.

Osassa vastauksia käsiteltiin kriittisesti kysymystä yrittäjyyden kuulumisesta yliopisto-opintoihin sekä puhuttiin yrittäjyyteen liittyvistä epäluuloista ja mahdollisuuksista niiden hälventämiseen. Tällaisissa yrittäjyyteen kriittisesti suhtautuvissa vastauksissa painottui näkemys siitä, että perustietojen ja oman alan asiantuntijuuden tulisi rakentua ensin ja yrittäjyysosaamisen pitäisi kehittyä näiden päälle.

Vaikea kysymys, yliopistojen fokus tulee olla tieteessä ja yrittäjyyden painottamisen tapahtua sen eboilla.

Yrittäjyyteen liittyy paljon ennakkoluuloja. Ensiksi olisi kai pidettävä seminaareja ja keskustelutilaisuuksia näiden ennakkoluulojen hälventämiseksi, jotta myös kriittisenä itseään pitävät ihmiset voisivat pöhtä asiaa tuoreista näkökulmista ja mahdollisesti määritellä yrittäjyyttä uusilla tavoilla.

Joillakin aloilla yrittäjyysopinnojen suorittaminen nähtiin opiskelukavereiden tai henkilökunnan mielestä akateemista arvoa alentavana tekijänä. Erään haastattelun mukaan yliopiston yrittäjyysopinnoissa ”*Humboldt risteytyy markkinavoimien kanssa*” eli sivistysyliopiston ihanne saattaa joutua koetukselle yrittäjyysopinnoissa. Haastatteluissa pohdittiin myös, miten akateemista osaamista voitaisiin hyödyntää paremmin sekä millä ehdoilla osaamisen kaupallistaminen kuuluu yliopistoon.

Haastatteluissa puhuttiin yrittäjyyden integroimisesta osaksi muuta opetusta. Yrittäjyys voisi olla osana pääaineopintoja tai esimerkiksi osana kieliopintoja. Yrittäjyyden tulisi olla liitetty opetussuunnitelmaan, jolloin yrittäjyysopinnot eivät jäisi henkilötasolle eivätkä yksittäisiksi irrallisiksi kursseiksi. Opettajien yrittäjyysosaamisen tukemisella opettajat saisivat työkaluja, miten ottaa yrittäjyyttä mukaan omaan opetukseen erilaisten opetusmenetelmien tai sisältöjen avulla. Alakohtaisuuden huomioimiseen kiinnittivät huomiota niin opiskelijat, johdon edustajat kuin henkilökuntakin. Tietyillä aloilla voi olla esimerkiksi tärkeää ymmärtää yrittäjyyttä työelämän, yhteiskunnallisen tai sosiaalisen vastuun kautta.

Opiskelijahaastatteluissa alakohtaisuudesta puhuttaessa painottui, ettei tarjonta ole samanlaista kaikilla aloilla eikä viestintä välttämättä tavoita samalla tavoin kaikkien alojen opiskelijoita. Konkreettinen esimerkki viestinnän tavoittavuudesta oli tilanne, jossa yrittäjyystapahtumien mainosjulisteet loppuivat tiettyyn kohtaan käytävällä yksiköstä toiseen siirryttäessä.

5.3 Keskeiset tulokset ja kehittämissuositukset korkeakoulutuksen yrittäjyydestä

Ammattikorkeakoulujen ja yliopisto-opiskelijoiden kokemukset yrittäjyysopinnoista ja niistä oppimisesta sekä korkeakoulun toimintakulttuurista olivat samansuuntaisia. Pieniä eroja korkeakoulusektoreiden välillä kuitenkin oli:

- Ammattikorkeakouluissa suosituimmat tavat opettaa yrittäjyyttä olivat itsenäiset tehtävät, luennot ja ryhmätyöt. Yliopistoissa itsenäisten tehtävien käyttö ei ollut niin yleistä kuin ammattikorkeakouluissa, vaan suosituimpia opetustapoja olivat luennot ja ryhmätyöt.
- Käytännön yritys- ja yrittäjyystoiminnan kautta oppimisen muodoissa merkittävin ero korkeakoulusektoreiden välillä oli osuuskuntatoiminnassa, johon osallistuneet olivat pääasiassa ammattikorkeakouluista. Myös korkeakoulun yritystoimintaan osallistuivat enemmän ammattikorkeakouluopiskelijat.
- Erityisesti ammattikorkeakouluopiskelijat pohtivat kriittisesti yrittäjyysopinnojen pakollisuutta.
- ES-toiminta oli yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa hieman tunnetumpaa kuin ammattikorkeakouluopiskelijoiden keskuudessa.
- Ammattikorkeakoulujen henkilökunta ja opiskelijat puhuivat enemmän resurssien riittämyydestä yrittäjyysopinnojen esteenä kuin yliopiston edustajat.

Korkeakoulusektoreiden väliset erot olivat pieniä, joten keskeisissä tuloksissa ja kehittämissuosituksissa korkeakoulusektoria käsitellään yhtenä kokonaisuutena.

Keskeisiä tuloksia korkeakoulutuksen yrittäjyydestä

Yrittäjyysopintoja tarjottiin lähes kaikissa korkeakouluissa. Opintoja suorittivat eniten kaupan, hallinnon ja oikeustieteen opiskelijat. Opiskelijat mielsivätkin yrittäjyysopinnot usein kaupallisen alan opiskelijoille suunnatuiksi, sillä useissa korkeakouluissa yrittäjyysopinnot tarjottiin kaupallisen alan opintoina. Korkeakoulujen henkilökunta halusi luoda yrittäjyysopinnoista sellaista mielikuvaa, että ne olivat hyödyllisiä kaikille opiskelijoille alasta riippumatta. Vaikka yrittäjyysopinnoissa oli tehty yhteistyötä muiden alojen opiskelijoiden ja yrittäjien kanssa, toivoivat opiskelijat lisää monialaisia yrittäjyysopintoja sekä yhteistyötä yrittäjien ja muiden työelämän edustajien kanssa.

Kaikissa koulutusohjelmissa ei ollut mahdollisuutta suorittaa oman pääaineen ulkopuolisia yrittäjyysopintoja, vaikka alalla ja tulevaisuuden työelämässä voitiin niitä tarvita. Syynä tähän olivat usein tutkintojen ja aikataulujen asettamat tiukat raamit. Osassa korkeakouluja yrittäjyysopintoja oli integroitu pääaineopintoihin tai esimerkiksi kieliopintoihin, jolloin ne muodostuivat luontevasti osaksi opintoja. Osaan korkeakoulututkintoihin kuului pakollinen yrittäjyyteen liittyvä opintojakso. Erityisesti ammattikorkeakouluopiskelijat pohtivat kriittisesti yrittäjyysopintojen pakollisuutta.

Suosituimmat toteutusmuodot korkeakoulujen yrittäjyysopinnoissa olivat luennot, itsenäiset tehtävät sekä ryhmätyöt. Yrittäjyysopinnot järjestettiin pääasiassa monimenetelmällisesti, ja vain harvoin opinnoissa käytettiin ainoastaan yhtä toteutusmuotoa. Toteutusmuodoista opiskelijoiden kritiikin kohteiksi nousivat teoriaopinnot, joissa ei ollut käytännössä tekemistä, sekä verkko-opintoina toteutetut yrittäjyysopinnot. Verkko-opintojen ei katsottu soveltuvan yrittäjyysopintoihin, koska opiskelijoiden kokemusten mukaan niihin ei sisältynyt yrittäjyysopinnoille ominaista yhdessä tekemistä, käytännön kytkentää tai yrittäjien kohtaamista.

Opiskelijat olivat osallistuneet vähän käytännön yrittäjyystoiminnan kautta oppimisen muotoihin, kuten esimerkiksi NY Start Up -toimintaan tai osuuskuntatoimintaan. Kuitenkin erilaiset opiskelijayrittäjyyden muodot ja autenttiset yrittäjyyskokemukset koettiin hyviksi tavoiksi oppia yrittäjyyttä. Opiskelijat toivoivat lisää yritysvierailuja ja yrittäjien vierailuja eri opintojaksoille. Opiskelijat toivoivat erityisesti kohtaamisia pienten yritysten edustajien kanssa. Pienten yritysten edustajiin ja pienyrittäjiin olisi opiskelijoiden mukaan helpompi samaistua kuin isojen yritysten edustajiin.

Opiskelijoiden kokemus yrittäjyysopintojen vaativuudesta vaihteli opintojen ajoituksen, opiskelijan motivaation ja yrittäjyysopintojen toteutusmuodon mukaan. Yrittäjyysopinnot koettiin vaativina erityisesti silloin, jos opinnot vaativat uudenlaista ajattelua ja osaamista opiskelijoilta.

Korkeakouluopiskelijat kokivat oppineensa yrittäjyysominaisuuksia ja yrittäjämäistä asennetta korkeakouluopintojensa aikana. Myös innon lähteä mukaan yritystoimintaan koettiin lisääntyneen yrittäjyysopintojen suorittamisen myötä. Henkilökunnan yrittäjämäisellä asenteella ja myönteisellä suhtautumisella yrittäjyyteen oli myönteinen vaikutus opiskelijoiden yrittäjyysominaisuuksien ja yrittäjämäisen asenteen oppimiseen.

Opiskelijat kokivat, että yrittäjyysopinnoista saadun osaamisen reflektoinnin taidot ja osaamisen kytkeminen työelämän vaatimuksiin vaativat lisää harjoitusta opintojen aikana. Opiskelijat kaipasivat myös lisää oman osaamisen sanallistamis- ja myyntitaitojen harjoittelua.

Haastatteluiden mukaan korkeakoulussa oli määritelty, mitä yrittäjämäinen toimintakulttuuri heille tarkoittaa. Korkeakoulujen profiilit olivat erilaisia, joten yrittäjämäisen toimintakulttuurin määrittelyt heijastelivat osaltaan korkeakoulun toiminta-alueen ja alueen yritysraakenteen erilaisuutta.

Korkeakoulujen henkilökunnan suhtautuminen yrittäjyyteen oli myönteistä, mutta korkeakoulujen ja koulutusalojen välillä oli eroja. Henkilökunta ja opiskelijat toivat esiin, että vaikka henkilökunnalla olisi intoa ja halua yrittäjyyden edistämiseen, ajan sekä resurssien rajallisuus saattoivat olla esteinä sen edistämiseksi omassa yksikössä tai koulutusosalalla. Henkilökunta ei välttämättä pystynyt opettamaan yrittäjyyttä omien yritysyritysoverkostojen tai osaamisen rajallisuuden vuoksi. Opiskelijat pitivät henkilökunnan esimerkkiä tärkeänä osana yrittäjämäisen toimintakulttuurin kehittymistä ja opiskelijoiden yrittäjyystaitojen oppimista. Olisikin oleellista, että henkilökunnan yrittäjyysosaaminen tulisi täysivaltaisesti korkeakoulu yhteistyön käyttöön.

Entrepreneurship Society -toiminta oli opiskelijoiden keskuudessa vain vähän tunnettua. Korkeakoulujen johdon edustajat ja henkilökunta arvostivat kuitenkin ES-yhteisöjen toimintaa osana korkeakoulujen yrittäjyyden kehittämistyötä. ES-toimijat järjestivät useissa korkeakouluissa yhteistyössä korkeakoulun kanssa erilaisia yrittäjyyteen liittyviä tapahtumia ja koulutuksia sekä loivat verkostoja opiskelijoiden ja alueen yritysten välille.

Parhaimmillaan yrittäjämäinen toimintakulttuuri näkyi korkeakoulun eri tasoilla ensimmäisestä vuosikurssista lähtien henkilökunnan toiminnassa. Toiminnassa olivat myös alumnit mukana. Osassa korkeakouluja oli tiivistä alumniyhteistyötä, ja alumneja pyydettiin mukaan yrittäjyysopintojen tai toimintojen toteutukseen niin sanotulla giving back -mentaliteetilla. Alumnien hyödyntäminen osana korkeakoulujen yrittäjyysopintoja rikastutti selvästi korkeakoulun yrittäjyysopintoja.

Opiskelijat tiesivät harvoin, miten korkeakouluissa tuettiin yrityksen perustanutta vastavalmistunutta. Vaikka korkeakoululla olisikin valmiit prosessit ja toimintamallit uusille nuorille yrittäjille, ne eivät olleet opiskelijoiden tiedossa. Korkeakouluissa saatettiin antaa tiloja opiskelijayrittäjien käyttöön ja edistää tilaratkaisuillaan erilaisia yrittäjyyskokeiluita sekä uusien ideoiden syntymistä. Korkeakouluilla saattoi olla myös yhteisiä tiloja yritysten kanssa sekä tiloja, joissa yrittäjät ja opiskelijat voivat kohdata. Erilaiset hautomot tai yrityskiihdyttämöt olivat myös opiskelijoiden helposti saatavilla.

Yrittäjämäiseen toimintakulttuuriin ja opiskelijayrittäjyyden tukemiseen voidaan tilojen lisäksi resursoida muutenkin, kuten tarjoamalla rahallista tukea uuden opiskelijavetoisen yrityksen synnyttämiseen sekä järjestämällä erilaisia yrittäjyyteen liittyviä tuki- ja neuvontapalveluita. Yrittäjämäisen toimintakulttuurin ja opiskelijayrittäjyyden kehittämiseksi olennaista oli myös mahdollisuudet verkostoitua, osallistua yrittäjyystapahtumiin ja -kilpailuihin sekä yritys- ja yrittäjävierailujen järjestäminen.

Kehittämissuosituksen

- Korkeakouluissa tulee sanallistaa ja määritellä korkeakoulun strategisissa asiakirjoissa, mitä yrittäjyys heille tarkoittaa. Tässä määrittelytyössä niin sisäisten kuin ulkoisten sidosryhmien osallistaminen on tärkeää. Yrittäjyyden määritelmässä voi näkyä korkeakoulujen erilaisten alueellisten toimintaympäristöjen vaikutus.
- Korkeakoulujen yrittäjyysopinnoissa tulee käyttää monipuolisia toteutusmuotoja ja oppimisympäristöjä. Opetus tulee järjestää käytännönläheisesti, yhdessä tekemällä, yhteistyössä yritysten ja eri alojen opiskelijoiden kanssa. Näin opiskelijat saavat valmiuksia työelämän moniammatillisiin toimintaympäristöihin.
- Opetussuunnitelmissa tulee näkyä yrittäjyyteen liittyvät osaamistavoitteet. Näin yrittäjyysopintojen sisällöt integroituisivat eri alojen osaamiseen.
- Korkeakouluissa tulee tarjota erilaisia tapoja kehittää henkilökunnan yrittäjyysosaamista, kuten verkostoitumista alueen yritysten kanssa ja yrittäjyyteen liittyvää koulutusta.
- Henkilökunnan ja opiskelijoiden olemassa olevaa yrittäjyysosaamista tulee hyödyntää paremmin osana yrittäjyyden opetusta.
- Opiskelijoille tulee mahdollistaa käytännönläheisiä ja autenttisia yritys- ja yrittäjyyskokemuksia sekä antaa mahdollisuuksia opiskelijayrittäjyyteen. Yrittäjien kanssa tehtävää yhteistyötä tulee lisätä.
- Digitaalisissa oppimisympäristöissä toteutettuihin yrittäjyysopintoihin tulee panostaa niin, että niihin sisältyy myös käytännössä ja yhdessä monialaisesti ja yrittäjien kanssa tekemistä.
- Yrittäjyysopintojen ajoitukseen ja vaativuuden tasoon niin opetusmenetelmien kuin sisältöjenkin osalta tulee kiinnittää huomiota. Yrittäjyysopinnoissa tulisi huomioida alakohtainen osaaminen ja sen kytkeminen yrittäjyyden teoriaan ja käytännön osaamiseen.
- Yrittäjyysopintojen merkityksellisyys tulee avata opiskelijoille tulevan työelämän kannalta. Opinnot tulee toteuttaa niin, että opiskelijat kokevat ne mielekkääksi osaksi tutkintoaan ja tulevaa osaamistaan.
- Oman osaamisen tunnistamiselle ja sanallistamiselle tulee varata tarpeeksi aikaa yrittäjyysopinnoissa. Erilaisia tapoja oman osaamisen tunnistamiseen tulee kehittää.
- Yrittäjyysopinnoista tiedottamiseen opiskelijoille pitää panostaa. Yrittäjyysopinnoista tulisi viestiä eri koulutusalojen sekä eri vaiheen opiskelijat huomioiden. Korkeakouluissa voitaisiin huomioida ES-toiminta osana viestintää.
- Opiskelijoiden mahdollisuutta käyttää korkeakoulujen tiloja yrittäjyysopintoihin ja omien yritysten synnyttämiseen tulee edistää. Erilaisiin yrittäjyyteen liittyviin tarpeisiin vastaaminen sekä henkilöstön ja opiskelijoiden kuunteleminen tiloja kehitettäessä on tärkeää.
- Alumneja tulee hyödyntää enemmän yrittäjyysopinnoissa sekä yrittäjyysopintojen suunnittelussa. Alumnit tarjoavat yrittäjyydestä helposti samaistuttavia esimerkkejä opiskelijoille.
- Mahdollisten yrittäjyyteen liittyvien ideologisten esteiden purkamiseen tulee kiinnittää huomiota.
- Yrittäjyystoiminnan seurantaan ja arviointiin pitää kehittää korkeakoululle sopivia kriteereitä ja mittareita.
- Korkeakoulujen tulisi avata opiskelijayhteistyön merkitys yrityksille. Yritysten tulisi panostaa opiskelijoiden ohjaamiseen ja tunnistaa palautteenannon merkitys opiskelijan osaamisen kehittämiseksi.

Yhdessä yrittämään! -tilaisuudet

Maalis-huhtikuussa 2018 järjestettiin Yhdessä yrittämään! -tilaisuuksia viidellä paikkakunnalla: Jyväskylässä, Vaasassa, Joensuussa, Espoossa ja Oulussa. Tilaisuuksiin oli kutsuttu alueen ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen edustajia sekä alueen yrittäjiä. Jokaisessa viidessä tilaisuudessa oli kolme työpajaa: yritysysteistyön hyvät käytännöt, opiskelijoiden ja vastavalmistuneiden työelämävalmiudet sekä alueen vetovoiman ja kilpailukyvyn kehittäminen yritysysteistyöllä (ks. liite 4). Tilaisuuksista kirjoitettiin muistiinpanot. Keskusteluissa tuli ilmi alueellisia eroja paikkakuntien yritysraakenteissa, mutta emme käsittele niitä tässä yhteydessä.

Keskusteluissa kietoutuivat yhteen yritysysteistyön hyvät käytännöt ja se, miten yritysysteistyöllä voidaan kehittää alueen vetovoimaa ja kilpailukykyä. Korkeakoulujen ja ammatillisten oppilaitosten läsnäolon alueella koettiin olevan jo sinällään alueellinen vetovoimatekijä. Korkeakoulujen ja ammatillisten oppilaitosten yritysysteistyö oli monitasoista ja -äänistä, ja se suuntautui kaikkiin perustoimintoihin sekä toiminnan kehittämiseen. Yhteistyön muodoista voitiin erottaa perinteiset yhteistyön muodot, kuten harjoittelut, työpaikalla tapahtuva koulutus, kesätyöntekijöiden palkkaaminen, yrittäjien pitämät luennot, hankeyhteistyö sekä loppu- ja projektityöt. Toisena yhteistyön muotona oli tilojen ja laboratorioiden yhteiskäyttö, kuten yritysten ja korkeakoulun tai ammatillisen oppilaitoksen yhteiset konehallit ja (koulutus)laboratoriot sekä yritysten mahdollisuus käyttää korkeakoulun tai oppilaitoksen tiloja toiminnassaan. Työpaikalla tapahtuvan koulutuksen ja harjoittelujen osalta keskusteluissa korostettiin, että korkeakoulujen ja oppilaitosten tulisi varmistaa, että yrityksissä on tarpeeksi osaamista ja aikaa opiskelijoiden ohjaamiseen.

Yritysysteistyössä tärkeäksi koettiin olemassa olevien ja mahdollisten yhteistyömuotojen sekä yhteistyökumppaneiden tunnistaminen. Yhteistyö saattoi perustua henkilökohtaisiin kontakteihin tai korkeakoulun tai ammatillisen oppilaitoksen kumppanuuteen. Hyväksi koettiin esimerkiksi avainkumppanuusmalli, jossa yhteistyö oli suunnitelmallista, sillä oli strategiset tavoitteet, siitä kerättiin palautetta ja sen toteutumista voitiin seurata. Tilaisuuksien osanottajien mukaan korkeakoulujen ja ammatillisten oppilaitosten tulisikin asettaa yritysysteistyölle selkeät tavoitteet ja sitoutua niiden toteuttamiseen.

Tilaisuuksissa tuli ilmi, että toimiakseen yhteistyön pitää olla sellaista, että yritykset ja korkeakoulut tai ammatilliset oppilaitokset kokevat hyötyvänsä siitä. Korkeakoulut tai ammatilliset oppilaitokset voivat markkinoida toimintojaan esimerkiksi opiskelijoiden, henkilökunnan tai johdon edustajien vetäminä. Yritysten tietoisuutta siitä, että ne voivat olla itse yhteydessä korkeakouluihin tai oppilaitoksiin olisi hyvä lisätä. Yritysten kannalta yhteydenoton vaikeutta helpottaa niin sanottu yhden luukun periaate eli yrityksille pitäisi olla yksi paikka tai palveluosoite, mistä he saavat vastauksia kysymyksiinsä, yhteistyön alkuun koulutusorganisaation kanssa sekä oikeat henkilöt tavoitettua.

Yritysyhteistyötä voidaan toteuttaa myös ottamalla alueen yrityksiä mukaan opetussuunnitelmatyöhön niin suunnitteluvaiheessa kuin valmiin opetussuunnitelman kommentointiin. Yhtenä yritysyhteistyön muotona nähtiin myös alueen koulutustarpeisiin vastaaminen esimerkiksi yritysten tarpeista lähtevien muunto- tai täydennyskoulutusten kautta.

Tilaisuuksissa tuotiin esiin, että entistä paremman yritysyhteistyön mahdollistamiseksi niin yritysten kuin oppilaitosten ja korkeakoulujen olisi tärkeää tuntee toistensa toimintatapoja. Esimerkiksi oppilaitokset ja korkeakoulut suunnittelevat toimintaansa pitkäjänteisesti opetussuunnitelmin ja lukuvuosisuunnitelmin, jolloin yritysten nopealla aikataululla tuleviin yhteistyöehdotuksiin voi olla vaikea vastata. Yritysyhteistyö voi toimia myös työkaluna alueen osaamistarpeiden ennakoinnissa. Korkeakoulut ja ammatilliset oppilaitokset voivat tarjota yrityksille tietoa toimialan tulevaisuuden näkymistä, ja koulutusorganisaatiot vastavuoroisesti saada tietoa alueen yritysten koulutustarpeista.

Yritysyhteistyön aikaansaamiseksi opettajia ja yrittäjiä voi törmäyttää esimerkiksi opettajien työelämäjaksoilla. Opettajien tulisi olla enemmän työpaikoilla myös siksi, että heidän oma osaamisensa pysyisi ajantasaisena ja heidän yrittäjyyspedagogiset taitonsa kehittyisivät. Kun opettajilla on laaja yritysyhteistyöverkosto, he voivat ottaa opetukseensa enemmän yritysesimerkkejä.

Opiskelijoiden ja vastavalmistuneiden työelämävalmiuksista keskusteltaessa kävi ilmi, että substanssiosaamisen osalta yrityksille riitti, että opiskelijalla tai vastavalmistuneella oli hallussaan perustaidot. Työntekijöitä koulutettiin myös työelämässä ja taidot kehittyivät kokemuksen kautta tarvittavalle tasolle. Keskusteluissa korostuivat työntekijän velvollisuuksien ja oikeuksien tuntemus sekä yleiset työelämävalmiudet, joiksi tilaisuuksissa määriteltiin muun muassa sosiaaliset taidot, itsensä kehittämisen taidot, viestinnälliset taidot, aloitekyky sekä luotettavuus.

Tilaisuuksissa tuotiin esiin, että osalla ammatillisen koulutuksen opiskelijoista työelämävalmiudet olivat hyvät ja heidät haluttiin töihin jo opintojen aikana. Samaan aikaan osalla nuoremmista opiskelijoista substanssiosaaminen ja yleiset työelämävalmiudet olivat niin heikolla tasolla, että he tarvitsivat työelämässä pärjäämiseksi tukitoimia. Sen sijaan vanhemmilla opiskelijoilla, suorittivatpa he sitten ammatillista tutkintoa tai korkeakoulututkintoa, työelämävalmiudet olivat tilaisuuksien osallistujien mukaan pääosin hyvät.

Eri koulutusasteiden ja koulutusalojen opiskelijoilla nähtiin olevan erilaisia ongelmia yleisissä työelämävalmiuksissa. Esimerkiksi korkeakouluopiskelijoiden kohdalla haasteelliseksi koettiin se, että opiskelijoilla ei ollut todenmukaista kuvaa työelämästä tai omalle osaamiselle sopivista

työtehtävistä. Toisaalta kaikilla ammatillisen perustutkinnon opiskelijoilla ei ollut käsitystä perustavanlaatuisista työelämän säännöistä, kuten työaikojen ja aikataulujen noudattamisesta sekä siitä, mitä työnteko tarkoittaa.

Tilaisuuksien osallistujien mukaan opetusmenetelmien tulisi tukea työelämävalmiuksien oppimista. Parhaana tapana oppia työelämävalmiuksia nähtiin mahdollisuus saada työkemusta jo opintojen aikana. Näin opiskelijat pääsisivät soveltamaan oppimiaan taitoja käytännön työelämän tilanteissa. Tilaisuuksissa puhuttiin myös henkilökunnan esimerkin voimasta sekä ammatillisten oppilaitosten ja korkeakoulujen yrittäjämäisen toimintakulttuurin vaikutuksista opiskelijoiden työelämävalmiuksien kehittymiseen.

Työelämävalmiuksien kehittämisessä oleellista oli opiskelijoiden itseluottamus, motivaatio ja oman osaamisen tunnistaminen. Tärkeimmiksi asioiksi näiden kehittämiseksi nostettiin vastuuttaminen, haastaminen ja kannustaminen. Hyvinä tapoina vastuuttamiseen, haastamiseen ja kannustamiseen mainittiin yritysten kanssa yhteistyössä toteutettavat projektit ja hankkeet sekä tiimioppimisen mallit.

Arvioinnin luotettavuus

Arvioinnin luotettavuustarkastelussa tarkastellaan arvioinnin prosessin onnistumista sekä ratkaisuja, joita arvioinnin eri vaiheissa on tehty. Lisäksi luotettavuuden mittarina voidaan pitää, onko kerätty aineisto tarpeeksi laajaa ja onko aineisto relevanttia arviointikysymysten kannalta.

Tämän arvioinnin valmistelu alkoi sidosryhmille suunnatusta työpajasta, hankesuunnitelman laadinnasta sekä aineistoista, joita hankesuunnitelman laatimista varten kerättiin. Työpajan antia ja tausta-aineistoa hyödynnettiin hankesuunnitelman tekemisessä (Kolhinen & Vettenniemi 2017).

Arvioinnille nimettiin asiantuntijaryhmä (ks. luku 3), jonka osaaminen oli koko arvioinnin ajan projektiryhmän käytössä. Asiantuntijaryhmä oli asiantunteva ja antoi tärkeitä vinkkejä arvioinnin suunnitteluvaiheesta asti. Asiantuntijaryhmän toiminta toi tarpeellisia lisäyksiä hankesuunnitelmaan, kyselyiden ja arviointivierailujen toteuttamiseen sekä johtopäätösten ja kehittämissuosistusten kirjoittamiseen.

Arvioinnissa käytettiin pääosin kolmenlaisia aineistoja: opiskelijakyselyjen tuloksia, teemaryhmähaastatteluja sekä Yhdessä yrittämään! -tilaisuuksien aineistoja. Keskeisimpänä arviointiaineistona oli opiskelijakyselyjen vastaukset, sillä arvioinnissa haluttiin erityisesti selvittää opiskelijoiden näkemyksiä yrittäjyysopinnoista ja -toiminnasta. Jälkeenpäin tarkasteltuna käsitteiden muotoiluun ja käyttöön sekä opiskelijakyselyn kysymysten muotoiluun olisi tullut kiinnittää enemmän huomiota.

Koulutusorganisaatioiden yhteyshenkilöt vastasivat sähköisten kyselylinkkien jakamisesta opiskelijoille. Kyselyyn vastaamisessa eri koulutusorganisaatioiden välillä oli suuria eroja, minkä lisäksi korkeakouluopiskelijoiden vastaukset vinoutuivat tietyille aloille. Aineisto ei tämän vuoksi ole yleistettävissä sellaisenaan koskemaan koko ammatillista koulutusta tai korkeakoulutusta.

Kyselyillä saatiin kuitenkin riittävän kattava, rikas ja ainutlaatuinen aineisto, jota voidaan tämän arvioinnin jälkeenkin hyödyntää. Kyselyvastausten luotettavuuden parantamiseksi aineistoista poistettiin ennen analyysien tekoa vastaukset, joista oli selvästi havaittavissa, että vastaaja ei ollut vastannut kyselyyn tosissaan, sekä niiden ammatillista tutkintoa näyttötutkintona suorittaneiden

den vastaajien vastukset, jotka olivat vastanneen ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijoille tarkoitettuun kyselyyn sekä päinvastoin. Kyselyaineistoista tehtyjen tulkintojen luotettavuutta lisäävät myös raportissa käytetyt suorat lainaukset. Suorien lainausten esittelyllä annetaan lukijalle mahdollisuus omien tulkintojen tekemiseen sekä mahdollisuus pohtia esitettyjä vastauksia suhteessa arviointikysymyksiin. Vastaajien anonymiteetin varmistamiseksi suorien lainausten yhteydessä ei ole tunnistetietoja.

Arviointihaastattelujen tekeminen auttoi selvittämään teemoja, jotka eivät opiskelijakyselyjen tuloksissa tulleet esille. Haastattelut toteutettiin ryhmähaastatteluina, joiden teemat olivat etukäteen haastateltavien tiedossa. Haastatteluihin osallistui eri puolilta Suomea kuuden ammatillisen koulutuksen järjestäjän, kolmen ammattikorkeakoulun ja kolmen yliopiston opiskelijoita, opettajia, kouluttajia ja johdon edustajia. Näin ollen haastattelut muodostavat näytteenomaisen aineiston, mikä tulee huomioida tuloksia tulkittaessa. Haastattelut rikastuttivat arviointiaineistoa, sillä niistä saatiin arviointiin mukaan myös johdon ja henkilökunnan käsityksiä. Haastattelujen toteutuspaikoiksi valitut koulutusorganisaatiot oli valittu maantieteellisillä perusteilla sekä niin, että niistä saatiin esimerkkejä hyvistä ja toimivista käytännöistä. Myös paljon muita hyviä käytäntöjä ja vierailukohteita olisi ollut eri puolilla Suomea.

Yhdessä yrittämään! -tilaisuuksissa arvioinnin alustavia tuloksia keskustelutettiin ammatillisen koulutuksen, korkeakoulujen ja yritysten edustajilla. Samalla saatiin lisäajatuksia johtopäätösten ja kehittämissuosituksen tekoon. Arvioinnin kysymyksenasettelua, tuloksia, johtopäätöksiä ja kehittämissuosituksia on läpi arvioinnin keskustelutettu eri sidosryhmillä. Nämä keskustelut ovat auttaneet projektiryhmää jäsentämään yrittäjyyttä ilmiönä ja selkeyttäneet tehtyjä huomioita. Arvioinnin alustavat tulokset ovat olleet myös arvioinnin verkkosivuilla nähtävillä, ja niistä on tehty lehdistötiedote. Arviointia vei paljon eteenpäin rakentava yhteistyö Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arenen, Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI:n ja Suomen Yrittäjien edustajien kanssa.

Raportissa keskeisten tuloslukujen aluksi luvun päätulokset on tiivistetty muutamaaan kohtaan, jotta ydinsanoma tulee esille, lukeminen helpottuu ja näin myös arvioinnin luotettavuus ja vaikeus paranevat. Arvioinnissa tehtyjä ratkaisuja on pohdittu yhdessä eri näkökulmista, jolloin lopullinen raportti on syntynyt jatkuvan pohdinnan ja vertaiskriitiikin kautta.

Arvioinnin tavoitteena oli tiedon tuottaminen ja toiminnan kehittäminen. Osa arvioinnin vaiheista suuntautui tiedon tuottamiseen ja osa toiminnan kehittämiseen. Kehittämissuosituksen tekeminen sekä kohteen sitouttaminen arviointiin suuntautuivat toiminnan kehittämiseen. Arvioinnin julkistamistilaisuudessa sekä aikaisemmissa yhteyksissä, joissa tuloksia, johtopäätöksiä ja kehittämissuosituksia on esitelty, tavoitteena on ollut samalla sitouttaa sidosryhmiä arviointiin ja sen kehittämissuosituksiin sekä lisätä arvioinnin hyödynsaajien omistajuutta arvioinnin tuloksia ja kehittämissuosituksia kohtaan.

Ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulutuksen keskeiset tulokset ja kehittämissuositukset

Tässä luvussa käymme läpi ammatilliselle koulutukselle ja korkeakoulutukselle yhteisiä tuloksia ja kehittämissuosituksia. Laajemmat, koulutusastekohtaiset johtopäätökset ja kehittämissuositukset löytyvät ammatillisen koulutuksen osalta luvusta 4.4 ja korkeakoulutuksen osalta luvusta 5.3.

Lähes kaikki korkeakoulut ja 72 prosenttia ammatillisen koulutuksen järjestäjistä järjestivät yrittäjyysopintoja. Noin kolmannes yliopisto-opiskelijoista ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoista oli suorittanut yrittäjyysopintoja nykyisen tutkintonsa aikana. Ammattikorkeakouluopiskelijoista noin puolet oli suorittanut yrittäjyysopintoja. Opiskelijat pitivät yrittäjyysopintoja tärkeinä yrittäjänä toimimisen kannalta.

Yleisimmät yrittäjyyden opetuksen toteutusmuodot olivat ryhmä- ja projektityöt, luennot sekä itsenäiset tehtävät. Korkeakouluopiskelijat olivat tehneet yrittäjyysopinnoissa yhteistyötä yritysten ja muiden alojen opiskelijoiden kanssa. Ammatillisessa koulutuksessa yhteistyö yrittäjyysopinnoissa yritysten, muiden tutkintojen, koulutusalojen tai koulutusasteiden opiskelijoiden kanssa oli vähäistä.

Ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulujen opiskelijat pitivät yrittäjyysopintoja tärkeinä yrittäjänä toimimisen kannalta. Yrittäjyyden edistämiseksi keskeistä onkin yrittäjyysopinnoista kiinnostuneiden opiskelijoiden tunnistaminen. Tässä ilmeni puutteita sekä ammatillisessa koulutuksessa että korkeakouluissa. Vaikka eri koulutusorganisaatioissa järjestettiin yrittäjyysopintoja, opiskelijat eivät olleet niistä tietoisia tai heidän ei oletettu valitsevan niitä. Tärkeää onkin saada yrittäjyysopintojen kysyntä ja tarjonta kohtaamaan.

Sekä korkeakoulujen että ammatillisen koulutuksen opiskelijat pitivät monipuolisia opetusmenetelmiä ja yritysyhteistyötä ja yrittäjätarinoiden kuulemista parhaina tapoina oppia yrittäjyyttä. Opiskelijat myös arvostivat autenttisia yrittäjäkokemuksia, kuten harjoitusyritystoimintaa tai tiimiyrittäjyyttä. Näihin käytännön yritystoiminnan kautta oppimisen muotoihin osallistuminen oli vähäistä niin korkeakouluissa kuin ammatillisessa koulutuksessa. Verkko-opintoina toteutettuihin yrittäjyysopintoihin opiskelijat suhtautuivat kriittisesti. Teoreettisten yrittäjyysopintojen kohdalla ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden ja korkeakouluopiskelijoiden näkemykset

erosivat: ammatillisen koulutuksen opiskelijat kokivat ne hyvänä tapana oppia yrittäjyyttä, kun taas korkeakouluopiskelijat nostivat esiin, että teoreettiset opinnot eivät riitä yrittäjyysopinnojen ainoana toteutusmuotona.

Koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen yrittäjämäinen toimintakulttuuri lisäsi opiskelijoiden yrittäjyyden oppimisen kokemusta. Opiskelijoiden mukaan niin ammatillisessa koulutuksessa kuin korkeakouluissa yrittäjyyteen suhtauduttiin myönteisesti. Käytännössä yrittäjyysopinnojen saatavuudessa oli myös haasteita. Osa ammatillisen koulutuksen opiskelijoista koki, että lukujärjestykset eivät mahdollistaneet monipuolisten yrittäjyysopinnojen suorittamista. Korkeakouluissa haasteena taas oli yrittäjyysopinnojen mahtuminen tutkintoon ja tutkinnon suorittamisen tavoiteaikaan.

Sekä ammatillisessa koulutuksessa että korkeakoulutuksessa oli haasteita yrittäjyyden sanallistamisessa, mutta se ilmeni eri tavoin. Ammatillisessa koulutuksessa opettajat ja opiskelijaa työpaikalla tapahtuvassa koulutuksessa ohjaavat työpaikkaohjaajat eivät osanneet sanallistaa opettamiaan asioita yrittäjyysnäkökulmasta, vaikka käytännössä kuitenkin opettivat yrittäjämäistä toimintatapaa, esimerkiksi vähentämään hävikkiä. Korkeakouluopiskelijat taas toivoivat, että heillä olisi osana opintojaan mahdollisuus pohtia ja oppia sanallistamaan omaa osaamistaan. Opiskelijat kokivat, että keskeisenä yrittäjyysominaisuutena pidetty kyky kertoa osaamisensa koko laajuudesta jäi heillä puutteelliseksi.

Sekä ammatillisen koulutuksen järjestäjillä että korkeakouluilla oli puutteita yrittäjyysopinnoista ja yrittäjyyteen liittyvistä tilaisuuksista tiedottamisessa. Lisäksi tieto siitä, miten koulutuksen järjestäjät ja korkeakoulut tukivat vastavalmistunutta yrittäjäksi ryhtyvää opiskelijaa, ei tavoitannut opiskelijoita.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjillä ja korkeakouluissa oli toimivia yritys yhteistyön malleja. Yritysyhteistyö saattoi kuitenkin rakentua opettajien tai muun henkilöstön henkilökohtaisten verkostojen varaan, jolloin yhteistyön jatkuvuutta oli vaikea taata. Yrityksissä ei myöskään välttämättä tiedetty kehen koulutusorganisaatiossa voisi ottaa yhteyttä, jos yritys halusi tehdä yhteistyötä. Myös koulutusorganisaatioiden ja yritysten erilaiset ja osin toisilleen tuntemattomat toimintatavat hankaloittivat yhteistyötä. Parhaimmillaan yritys yhteistyö oli suunnitelmallista, sillä oli strategiset tavoitteet, siitä kerättiin palautetta ja sen toteutumista voitiin seurata.

Kehittämissuosituks^{et} ammatilliselle koulutukselle ja korkeakoulutukselle

- Koulutusorganisaatioiden tulee kehittää toimintatapoja, joiden avulla yrittäjyydestä ja yrittäjyysopinnoista kiinnostuneet opiskelijat tunnistetaan ja joilla kiinnostuneet löytävät yrittäjyysopinnot. Yrittäjyysopinnoista tiedottamiseen pitää panostaa.
- Opetuksen innostavuus ja laatu toteutuvat, kun yrittäjyysopinnot toteutetaan yrittäjien kanssa yhteistyössä, monipuolisesti, monimenetelmällisesti ja monialaisesti ja kun ne sisältävät autenttisia yrittäjyyskokemuksia.
- Opettajien tulee kannustaa opiskelijoita osallistumaan käytännön yritystoiminnan kautta oppimisen muotoihin, kuten tiimiyrittäjyyteen ja harjoitusyritystoimintaan.
- Opettajien pitää kiinnittää huomiota yrittäjyystaitojen ja -osaamisen sanallistamiseen.

- Haasteisiin, jotka liittyvät eri aloja ja toimijoita yhdistäviin opintoihin, tulee kiinnittää huomiota. Esimerkiksi aikataulujen erilaisuutta ja opetussuunnitelmien asettamia rajoituksia tulisi tunnistaa ja purkaa.
- Koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen pitää panostaa yrittäjämäisen toimintakulttuurin luomiseen, sillä se lisää opiskelijoiden yrittäjyyttä ja yrittäjämäistä toimintatapaa.
- Henkilökohtaisiin kumppanuuksiin perustuvaa yritysysteistyötä tulee kehittää kohti koulutusorganisaation kumppanuuksia. Toimintamalleja sekä rakenteita yhteistyön helpottamiseksi ja seuraamiseksi tulee kehittää.
- Koulutusorganisaatioiden tulee tiedottaa valmistuneille opiskelijoille tarjolla olevista yrittäjyyttä tukevista palveluista ja tiloista aktiivisesti.
- Yrittäjyystoiminnan seuraamiseen ja arviointiin tulee kiinnittää huomiota. Koulutusorganisaatioissa yrittäjyyden tilaa mittaavien tunnuslukujen tulee olla taloudellisesti kestävässä yritystoimintaan kannustavia sekä monipuolisia. Myös yritysysteistyön määrälle ja laadulle tulee asettaa tavoitteet, kerätä yhteistyöstä palautetta sekä seurata tavoitteiden toteutumista.

Arvioinnin johtopäätökset ja Koulutuksen yrittäjyyslinjaukset

Seuraavassa peilaamme arvioinnin johtopäätöksiä kokonaisuudessaan OKM:n Koulutuksen yrittäjyyslinjauksiin (2017). Onko yrittäjyys esillä ammatillisten oppilaitosten tai korkeakoulujen johtamisessa? Millaisia ovat yrittäjyyttä tukeva koulutus ja oppimisympäristöt ammatillisissa oppilaitoksissa ja korkeakouluissa tämän arvioinnin tulosten valossa? Tässä arvioinnissa on otettu lähtökohdaksi yrittäjämäisen toimintakulttuurin määritelmä, joka vahvistaa oppijoiden ja koko yhteisön yrittäjämäistä toimintaa, joka on itseohjautuvaa ja vuorovaikutteista. Miten tällaista toimintaa on kehitetty ammatillisissa oppilaitoksissa ja korkeakouluissa?

Strateginen taso ja johtaminen

Koulutuksen yrittäjyyslinjauksissa (2017) on määritelty, että yrittäjämäinen toimintakulttuuri vahvistaa oppijoiden ja koko yhteisön yrittäjämäistä toimintaa, joka on itseohjautuvaa ja vuorovaikutteista. Tähän pyritään suunnittelun, resursoinnin ja arvioinnin, henkilöstön osaamisen, koulutusasteet ja -alat ylittävän yhteistyön sekä yritys- ja työelämäyhteistyön avulla.

Koulutuksen yrittäjyyslinjausten mukaan toiminnan kehittämässä tulee ottaa huomioon olemassa olevat elinkeino-, yrittäjyys- ja yrittäjyyskasvatusstrategiat. Yrittäjyyskasvatukseen ja yrittäjyyden edistämiseen tulee resursoida, arvioida niitä ja yrittäjämäistä toimintaa suhteessa määriteltyihin tavoitteisiin vuosittain ja tuloksia hyödyntää toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä. Henkilöstöllä tulee olla hyvä osaaminen ja valmiudet edistää yrittäjyyttä ja yrittäjämäistä toimintaa sekä joustava ja jatkuva mahdollisuus verkostoitua. Henkilöstölle tulee myös tarjota vuosittain riittävästi mahdollisuuksia osallistua yrittäjyyttä käsittelevään koulutukseen. Yrittäjyyden edistämisen tulee muodostaa opiskelijan kannalta katkeamaton polku. Henkilöstöä tulee kannustaa tekemään oppiainerajat ylittävää yhteistyötä ja kehittämään ja hyödyntämään pari- ja tiimityöskentelyn erilaisia malleja ja muotoja. Eri koulutusasteiden ja -alojen tulee tehdä yhteistyötä yrittäjyyden edistämässä ja yrittäjyyskasvatuksessa. Oppilaitoksilla tai yksiköillä tulee olla pitkäaikaisia yrittäjyyskumppanuuksia. Ammatillisen koulutuksen työpaikalla tapahtuvassa oppimisessa ja oppisopimuskoulutuksessa tulee kehittää yrittäjyysvalmiuksia. Korkeakouluilla

tulee olla valmiudet ja toimintamallit, joiden avulla ne tukevat ja ohjaavat yrittäjyydestä kiinnostuneita opiskelijoita. Koulutusorganisaation rakenteiden tulee tukea uusien yritysten perustamista. (Koulutuksen yrittäjyyslinjaukset 2017.)

Korkeakouluissa oli määritelty, mitä yrittäjämäinen toimintakulttuuri heille tarkoittaa. Tässä arvioinnissa ei selvitetty, olivatko ammatillisen koulutuksen järjestäjät tehneet yrittäjämäisen toimintakulttuurin määrittelytyötä.

Suunnittelu, resursointi, arviointi

Koulutusorganisaatioiden hyvä yrittäjämäinen toimintakulttuuri vahvistaa opiskelijoiden ja koko yhteisön yrittäjämäistä toimintatapaa (Koulutuksen yrittäjyyslinjaukset 2017). Korkeakouluissa yrittäjyyden ja yrittäjämäisen toimintakulttuurin kehittäminen erosi eri alojen ja korkeakoulujen välillä.

Alueellisuus oli keskeinen teema yrittäjyyden kehittämisessä ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakouluissa. Sekä koulutuksen järjestäjät että korkeakoulut pyrkivät aluevaikuttavuuteen. Koulutusorganisaatioilla oli vahva tarve vastata oman alueensa työvoimatarpeisiin. Korkeakouluissa kerrottiin, miten yrittäjyyden edistämässä oli otettu huomioon alueen yritysraakenteen erityispiirteitä.

Yrittäjyystoimintaan ja sen kehittämiseen kannustettiin ammatillisissa oppilaitoksissa ja korkeakouluissa. Yrittäjyyttä pidettiin tärkeänä, vaikka paikoitellen resursoinnissa ja sen kohdentamisessa oli puutteita. Haastatteluissa tuli esille, että paikoitellen resurssit yrittäjyystoiminnan ylläpitämiseen olivat riittämättömiä tai niitä oli leikattu. Paikalliset ja järjestäjä- ja korkeakoulukohtaiset erot yrittäjyyteen panostamisessa olivat huomattavia.

Korkeakouluissa toteutetuissa haastatteluissa käsiteltiin yrittäjyystoiminnan arviointia ja seuranta. Useissa korkeakouluissa oli seuranta- ja arviointimittareita, joita oltiin kehittämässä eteenpäin. Korkeakoulut korostivat, että mittareiden tulisi olla monipuolisia eikä esimerkiksi syntyneiden yritysten määrä ole sellaisenaan kestävä mittari. Mittareina voisivat olla muun muassa yritysyritysteistyöhön osallistuneiden opettajien määrä sekä yrittäjyysopintoihin osallistuneiden yritysten edustajien määrä koulutusaloittain. Ammatillisen koulutuksen osalta vastaavaa tietoa ei selvitetty tämän arvioinnin yhteydessä.

Henkilöstön osaaminen

Sekä ammatillisessa koulutuksessa että korkeakoulutuksessa henkilökunnan osaamiseen panostaminen nähtiin tärkeänä osana yrittäjyyden kehittämistä. Henkilökunnan osaamisen kehittämiseen tulee kuitenkin kiinnittää jatkossa enemmän huomiota. Opiskelijoiden mukaan henkilöstön osaaminen ei ole yrittäjyystietojen, -taitojen tai opetusmenetelmien osalta oppimiseen kannustavalla tasolla. Henkilökunnan keskuudessa yrittäjämäistä toimintatapaa ja monipuolisten menetelmien käyttöä tulee vahvistaa. Opiskelijat kritisoivat opetushenkilökunnan riittämättömiä tietoja

käytännön yrittämisestä tai yrittäjyydestä. Opetushenkilökunnan mahdollisuus kouluttautua yrittäjyyttä koskevista teemoista olikin satunnaista. Sitä oli toteutettu esimerkiksi erillisellä hankerahoituksella. Opettajien mahdollisuudet osallistua esimerkiksi työelämäjaksoille vaihtelevat järjestäjien ja korkeakoulujen välillä ja jopa koulutusorganisaatioiden sisälläkin. Yrittäjyyskoulutukseen tulisi sitouttaa henkilöitä, joilla on jo valmiiksi yrittäjyyteen liittyvää osaamista tai jotka olisivat innostuneita sen hankkimisesta. Keskeisiä arvioinnissa esiin tulleita haasteita henkilöstön yrittäjyysosaamisen kehittämisessä olivat seuraavat:

1. Henkilöstön yrittäjyysosaamisen kehittämiseen ei kohdenneta tarpeeksi resursseja.
2. Yrittäjyys henkilöityy organisaation sisällä muutamisiin henkilöihin.
3. Oman yrittäjyysosaamisen kehittämistä ei nähdä tarpeellisena, jos organisaatiossa muutama kantaa vastuun yrittäjyysopinnoista ja -osaamisesta.
4. Henkilöstöllä voi olla yrittäjyyden opettamista kohtaan kielteisiä asenteellisia ja ideologisia näkemyksiä.

Henkilöstön verkostoituminen yrittäjyysopintoihin ja yrittäjyyteen liittyen nähtiin tärkeänä ja tähän oli kehitetty erilaisia toimintamalleja, kuten opeTET tai korkeakoulun sisäistä verkostoitumista edistäviä työryhmiä. Nämä mallit eivät kuitenkaan koskettaneet koko henkilökuntaa, vaan toiminta sitoutti vain pientä osaa henkilöstöstä. Arviointihaastatteluissa tuli esiin, että opettajilla tulisi olla laajat yritysyritysoverkostot, mutta usein näiden verkostojen luominen ja ylläpitäminen jäi kunkin opettajan omalle vastuulle. Lisäksi järjestelmälliset työkalut henkilökunnan omien tai itse hankittujen verkostojen siirtämiseksi koulutuksen järjestäjän tai korkeakoulun verkostoiksi jäivät usein hyödyntämättä tai sellaisia ei ollut.

Yhteistyö koulutusalat ja -asteet ylittäen

Koulutusalat ja -asteet ylittävää yhteistyötä pidettiin tärkeänä yrittäjyysopinnoissa, mutta sen käytännön toteutuksessa oli haasteita. Koulutuksen järjestäjällä ja korkeakoululla saattoi olla strateginen linjaus toimia monialaisesti, mutta käytännön kannustimet siihen puuttuivat eikä opettajien kannustaminen ollut järjestelmällistä. Haastattelujen mukaan johto kannusti erityisesti koulutusalojen väliseen yhteistyöhön, mutta käytännössä toteutus jäi usein pistemäiseksi ja se oli yksittäisten projektien varassa. Koulutusasteet ylittävä yhteistyö oli opiskelijoiden kokemuksen mukaan harvinaista sekä ammatillisessa koulutuksessa että korkeakoulutuksessa. Paremmin koulutusaloja yhdistäviä yrittäjyysopintoja oli korkeakouluissa. Eri koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen välillä on myös eroja tehtävän yhteistyön määrässä.

Yritys- ja työelämäyhteistyö

Sekä korkeakouluilla että ammatillisilla oppilaitoksilla oli elinkeinoelämästä pitkäaikaisia kumppaneita, joiden kanssa yhteistyötä toteutettiin säännöllisesti. Ammatillisen koulutuksen osalta ei kuitenkaan tiedetä, kuinka suuri osa yrittäjyydellä oli kumppanuussuhteissa ja kuinka suurta osaa koski esimerkiksi työpaikalla tapahtuva oppiminen. Opiskelijat kokivat, että yritysyritys-

työtä tulisi lisätä erityisesti pienyrittäjien kanssa. Pienyrittäjien kanssa toteutettavaa yhteistyötä arvostettiin, koska pienyrityksissä opiskelijat pääsivät tekemään enemmän kuin suuremmissa yrityksissä sekä näkemään yrittäjän arkea käytännössä. Korkeakouluopiskelijat korostivat, että pienyrittäjien tarinat inspiroivat ja näihin tarinoihin oli helppo samaistua.

Osa koulutuksen järjestäjistä ja korkeakouluista oli kehittänyt ja edelleen kehittävät valmiuksia ja malleja, joilla voidaan tukea ja ohjata yrittäjyydestä kiinnostuneita opiskelijoita. Korkeakouluissa on alueellisia pienyrityskeskustoja, yrityshautomoita tai muita tukirakenteita, jotka tukevat uusien yritysten perustamista. Osassa korkeakouluja vastaavia toimintoja oli jopa lakkautettu. Yrittäjyyttä tukevista tukirakenteista viestimiseen tulee kiinnittää huomiota, sillä korkeakouluopiskelijat tuntevat niitä heikosti. Ammatillisen koulutuksen osalta arviointi ei tuottanut tietoa siitä, tukevatko järjestäjien rakenteet uusien yritysten perustamista ja onko siihen suunnattu resursseja, kuten kannustusrahaa, tiloja tai tuki- ja neuvontapalveluita. Suurin osa opiskelijoista ei osannut sanoa, miten järjestäjä tuki yrityksen perustavaa valmistunutta opiskelijaa.

Kasvatus- ja opetushenkilöstön koulutus

Yrittäjyyslinjauksissa kasvatus- ja opetushenkilöstön koulutusta koskeva linjaus on suunnattu opettajankoulutukseen ja opettajankouluttajille. Tässä arvioinnissa ei arvioitu, miten yrittäjyyskasvatus ja yrittäjyys ovat esillä opettajankoulutuksessa.

Yrittäjyyttä tukeva koulutus

Koulutuksen yrittäjyyslinjauksissa (2017) yrittäjyyttä tukeva koulutus on määritelty laajasti ja kattavasti. Linjausten mukaan kaikilla opiskelijoilla tulee olla mahdollisuus kehittää yrittäjyydessä tarvittavia tietoja ja taitoja, valita yrittäjyyskoulutusta ja kokeilla yrittäjyyttä. Opiskelijoiden yrittäjämäistä toimintaa tulee ohjata. Muualla hankittu yrittäjyysosaaminen tulee tunnistaa ja tunnustaa osaksi opintoja. Yrittäjyysaktiviteetit pitää opinnollistaa ja työpaikalla tapahtuva oppiminen tulee olla mahdollista suorittaa toimimalla yrittäjänä. Korkeakoulujen tulee kannustaa opiskelijoita tutkimuslähtöisten innovaatioiden ja start up -toiminnan pariin. Muutenkin tutkimusta ja innovaatiotoimintaa tulee hyödyntää yrittäjyyden ja yhteistoiminnan edistämässä. Opiskelijoilla tulee olla tietoa yrittäjyyden tukipalveluista ja opiskelijoita ja omistajanvaihdostilanteessa olevia yrittäjiä tulee saattaa yhteen. Yritysten ja yrittäjyyttä tukevien organisaatioiden kanssa tehtävän yhteistyön tulee olla monipuolista ja säännöllistä. Lisäksi oppilaitosten tulee tarjota yritysten tarpeista lähtevää ja yritystoimintaa tukevaa koulutusta. (Koulutuksen yrittäjyyslinjaukset 2017.)

Ammatillisen koulutuksen opiskelijoille oli tarjolla yrittäjyysopintoja, ja niitä kuului pakollisina opintoina esimerkiksi ammatillisten perustutkintojen yhteisiin tutkinnon osiin. Lähes kaikissa korkeakouluissa tarjottiin yrittäjyysopintoja, ja osassa korkeakouluista ja aloista ne olivat pakollisia opiskelijoille. Korkeakouluissa yrittäjyysopintojen tarjonnassa oli kuitenkin koulutusalaakohtaisia eroja.

Sekä ammatillisessa koulutuksessa että korkeakouluissa henkilöstö rohkaisi ja kannusti opiskelijoita yrittäjyyteen ja yrittäjyysopintoihin. Henkilökunnan asenteessa yrittäjyyttä kohtaan oli ammatillisessa koulutuksessa tutkintokohtaisia ja korkeakouluissa alakohtaisia eroja. Opiskelijoiden mahdollisuus kokeilla yritystoimintaa käytännössä vaihteli opintojen aikana. Kokonaisuudessaan käytännön yritystoiminnan kautta oppimisen muotoihin osallistuminen oli vähäistä. Käytännön yritystoiminnasta innostuneilla ammatillisen koulutuksen opiskelijoilla oli mahdollisuus perustaa opintojensa aikana harjoitusyritys, mutta osa opiskelijoista joutui perustamaan sellaisen pakon edessä osana opintojaan. Korkeakouluopiskelijoille vastaavaa autenttista yrittäjyyskokemusta tarjosivat esimerkiksi erilaiset tiimiyrittäjyyteen pohjautuvat opinnot. Opiskelijoiden omaa kokemusta yrittäjyydestä tulee hyödyntää nykyistä enemmän opinnoissa. Myös mahdollisuutta suorittaa muita kuin yrittäjyysopintoja harjoitusyritystoiminnan, osuuskuntatoiminnan tai muun opiskelijayrittäjyyden muodon kautta tulee lisätä ammatillisessa koulutuksessa. Korkeakouluopiskelijoiden taitoja oman osaamisensa sanallistamiseksi tulee vahvistaa.

Opiskelijoiden mahdollisuuksia valita yrittäjyysopintoja tulee parantaa. Ammatillisessa koulutuksessa yrittäjyysopinnoista kiinnostuneita opiskelijoita ei tunnisteta järjestelmällisesti. Korkeakouluissa opiskelijat eivät usein tiedä mahdollisuudesta valita tutkintoonsa vapaaehtoisia yrittäjyysopintoja. Lisäksi korkeakouluopiskelijoiden mukaan yrittäjyysopintoja ei ole aina mahdollista valita, sillä ne eivät mahdu tutkintoon eivätkä tutkinnon suorittamisen aikatavoitteisiin. Kesäopintoina järjestettävät yrittäjyysopinnot tai kesäyrittäjyys Hankkeet antavat useammalle mahdollisuuden oppia yrittäjyyttä.

Koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen yritysten kanssa tekemässä yhteistyössä ja sen laajuudessa on kehittämistä. Opiskelijat toivoivat lisää yritys- ja yrittäjävierailuja sekä yritysten kanssa yhteistyössä toteutettuja projekteja. Erityisesti alumneja tulee hyödyntää yrittäjyysopintojen toteutuksessa nykyistä paremmin.

Oppimisympäristöt

Koulutuksen yrittäjyyslinjausten (2017) mukaisissa oppimisympäristöissä kokeilukulttuuria vahvistetaan sekä yksilöiden että organisaatioiden tasolla, monipuoliset oppimisympäristöt ovat kehittämisen tukena ja kehittyvissä ja innovatiivisissa oppimisympäristöissä ja -tilanteissa tuetaan yrittäjyyden oppimista.

Ammatillisessa koulutuksessa työpaikkoja hyödynnettiin oppimisympäristöinä työpaikalla tapahtuvassa oppimisessa. Yrittäjyys ei välttämättä kuitenkaan tullut työpaikalla esiin, sillä painopiste oli ammatillisen osaamisen kasvattamisessa. Korkeakouluissa yrityksiä hyödynnettiin oppimisympäristöinä harjoittelussa, loppuotöissä ja TKI-hankkeissa. Myös muussa oppimisessa yritysten hyödyntäminen oppimisympäristöinä voisi olla aktiivisempaa.

Opiskelijoilla oli mahdollisuuksia saada autenttisia kokemuksia yritystoiminnasta myös oman yritystoiminnan, harjoitusyritystoiminnan tai osuuskuntaan osallistumisen kautta. Mahdollisuuksia tulee kuitenkin lisätä, sillä ne eivät tavoittaneet kaikkia opiskelijoita. Erityisesti näistä mahdollisuuksista viestintää tulisi kehittää niin, että se tavoittaa laajasti erilaiset opiskelijaryhmät.

Pelejä ja simulaatioita hyödynnettiin vain vähän yrittäjyysopinnoissa. Kuitenkin erityisesti ammatillisessa peruskoulutuksessa opiskelleet opiskelijat kokivat ne mielekkääksi tavaksi oppia yrittäjyyttä. Verkko-opintoina toteutetut yrittäjyysopinnot olivat yleisiä, vaikka opiskelijat kokivat niiden sopivan huonosti yrittäjyyden oppimiseen. Opiskelijat kokivat verkko-opinnoissa yleisesti ongelmana niiden huonon toteutuksen ja sen, että ne eivät liittyneet käytäntöön. Yrityspedagogiikkaa tulisi kehittää laajemminkin ja soveltaa enemmän eri koulutusorganisaatioissa.

Koulutuksen järjestäjillä ja erityisesti korkeakouluilla oli erilaisia opiskelijoiden omaa yritystoimintaa edistäviä toimintoja, kuten yrityshautomoja. Tämän lisäksi ammatillisessa koulutuksessa yrittäjämäistä toimintatapaa opittiin oppilaitosten omissa asiakkaita palvelevissa oppimisympäristöissä. Erilaisten yrittäjyyteen sopivien tilojen kehittäminen ja niiden hyödyntäminen opiskelijoiden ja yrittäjien kohtaamispaikkoina koettiin hyvänä käytäntönä.

Tämä arviointi antoi monipuolista tietoa yrittäjyyskoulutuksen tilasta suomalaisessa ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakoulutuksessa. Arviointia voidaan hyödyntää yrittäjyysopintojen kehittämisessä ja monipuolistamisessa sekä yrittäjämäisen toimintakulttuurin edistämässä.

Tämän arvioinnin myötä Karvi on osallistunut aktiivisesti keskusteluun yrittäjyydestä tuomalla esiin opiskelijoiden kokemuksia yrittäjyydestä. Arvioinnissa on luotu uusia keskustelumahdollisuuksia eri osapuolia yhdistämällä sekä erilaisia sidosryhmiä kuuntelemalla. Tätä arviointia voisi jatkaa aineistojen analyysellä syventämällä sekä toteuttamalla seuranta-arvioinnin muutaman vuoden päästä. Tulevaisuuden työelämä on yhä moninaisempi ja siellä yrittäjyys ja yrittäjyysopinnot ovat varmasti vahvasti mukana. Opiskelijoiden moninaiset työelämätaidot ja yrittäjämäinen asenne kaipaavat paneutumista jatkossakin.

”Jokaisen työntekijän olisi hyvä tietää jotain yrittäjyydestä ja yritystoiminnasta. Lisäksi työtä voi myös tehdä yrittäjämäisesti, yrittäjäsenteellä, vaikka olisikin toisen palveluksessa.”

[korkeakouluopiskelija]

- Arene (2015) Arenen yrittäjyysuositukset. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry ja Suomen yrittäjät http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene_yrittajyysuositukset_12032015.pdf. [Viitattu 23.10.2018].
- Demola Network (2018) <https://www.demola.net/> [Viitattu 23.10.2018].
- EU (2017) Learning and Skills for the Digital Era. EU Science Hub. The European Commission's science and knowledge service. <https://ec.europa.eu/jrc/en/research-topic/learning-and-skills>. [Viitattu 23.10.2018].
- Euroopan komissio (2016) EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework. <http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC101581/lfn27939enn.pdf>. [Viitattu 23.10.2018].
- Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (2015) Koulutuksen arviointisuunnitelma vuosille 2016–2019. https://karvi.fi/app/uploads/2018/01/KARVI_koulutuksen_arviointisuunnitelma_2016-2019.pdf. [Viitattu 23.10.2018].
- Kolhinen, J. & Vettenniemi, J. (2017) Yrittäjyys ja innovaatio toiminta ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakouluissa (Yrtti-hanke). Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. <https://karvi.fi/app/uploads/2017/09/Hankesuunnitelma-Yrtti-final.pdf> [Viitattu 23.10.2018].
- Kolhinen, J., Vettenniemi, J. & Tuurnas, A. (2017) Yrtti-arviointi: Yrittäjyys ja innovaatio toiminta ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakouluissa – Hanke-esittely. Turpeinen, J.-M. (toim.) Yrittäjyyskasvatus – Tulevaisuuden siltojen rakentaja ja raja-aitojen murtaja? 11. Yrittäjyyskasvatuspäivät 2017 Oulussa. Artikkelikirja. Oulun yliopiston oppimateriaalia. Didascalica Universitatis Ouluensis. Kasvatustiede E 6, 231–239. <http://julkika oulu.fi/files/isbn9789526217895.pdf>. [Viitattu 23.10.2018].
- Koulutuksen yrittäjyyslinjaukset (2017) Opetus- ja kulttuuriministeriö. <http://minedu.fi/yrittajyyslinjaukset> [Viitattu 23.10.2018].
- Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017. Finlex. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170531>. [Viitattu 23.10.2018].
- Nuori Yrittäjyys ry (2018a) Nuori Yrittäjyys. <https://nuoriyrittajyys.fi/nuori-yrittajyys/> [Viitattu 23.10.2018].
- Nuori Yrittäjyys ry (2018b) NY Vuori yrittäjänä -ohjelma. <https://nyvuoriyrittajana.fi/esittely/> [Viitattu 23.10.2018].
- NY Start Up (2018) Part of Nuori Yrittäjyys. <https://nystartup.fi/>. [Viitattu 23.10.2018].
- OKM (2015). Yrittäjyyden ja yrittäjämäisen asenteen tukeminen suomalaisissa korkeakouluissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:17. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/78905/tr10.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. [Viitattu 23.10.2018].
- Opetushallitus (2014) Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2014:96. https://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf. [Viitattu 23.10.2018].
- Opetushallitus (2015) Lukion opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2015:48. https://www.oph.fi/download/172124_lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2015.pdf. [Viitattu 23.10.2018].
- Opetushallitus (2016) Autoalan perustutkinto. <https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-service/api/dokumentit/2332939>. [Viitattu 23.10.2018].
- OPM (2009) Korkeakoulupohjaisen yrittäjyyden edistäminen. Opetusministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön korkeakoulupohjaisen yrittäjyyden edistämisen yhteistyöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:10. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/78905/tr10.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. [Viitattu 23.10.2018].

- UNIFI ry (2016) Yliopistojen yrittäjyysuositukset. Suomen yliopistot ry. http://www.unifi.fi/wp-content/uploads/2015/11/Yliopistojen_Yritta%CC%88jyysuositukset_final_syyskuu2016.pdf. [Viitattu 23.10.2018].
- Valtioneuvoston kanslia (2003) Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma 24.6.2003. <https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/369117/hallitusohjelma-vanhanen.pdf/da627124-c0ee-4015-9642-197b11013c02/hallitusohjelma-vanhanen.pdf.pdf> [Viitattu 23.10.2018].
- Valtioneuvoston kanslia (2015) Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma. http://vnk.fi/documents/10616/1095776/Ratkaisujen+Suomi_FI.pdf/5f59e1a3-bfe8-47cb-a42f-6e18ee6a53a7?version=1.0. [Viitattu 23.10.2018].
- YES ry (2018) YES ry – Intohimona yrittäjyyskasvatus! <https://www.yesverkosto.fi/> [Viitattu 23.10.2018].

Liite 1. Suunnittelutyöpajaan osallistuneet tahot

- Ammattiosaamisen kehittämissyhdystys AMKE ry
- Elinkeinoelämän keskusliitto
- Humanistinen ammattikorkeakoulu
- Hämeen ammattikorkeakoulu HAMK
- Jyväskylän yliopisto
- Karelia-ammattikorkeakoulu
- Koulutuskeskus Sedu
- Kumppania
- Lappeenrannan teknillinen yliopisto
- Metropolia Ammattikorkeakoulu
- Nuori Yrittäjyys ry
- Opetushallitus
- Opetus- ja kulttuuriministeriö
- Perho Liiketalousopisto
- Rakennuspalvelu Joni Pietarinen
- Suomen Opiskelija-Allianssi – OSKU ry
- Suomen opiskelijakuntien liitto – SAMOK ry
- Suomen ylioppilaskuntien liitto
- Suomen yrittäjäopisto
- Suomen Yrittäjät
- Savon ammattiopisto
- Tampereen ammattikorkeakoulu
- Turun ammattikorkeakoulu

Liite 2. Ammatillinen koulutus: haastatteluteemat

Opiskelijat

Yrittäjyys

- Miten yrittäjyys opetus toteutuu käytännössä?
 - a. Tehtävä- ja ryhmätyöpainotteisuus
 - b. Yksipuolisuus
 - c. Vähän yritysvierailuja
 - d. Miksi toteutuu niin kuin toteutuu?
- Integrointi
 - a. Yrittäjyys työpaikalla tapahtuvassa oppimisessa
 - b. Opetetaanko yrittäjyyttä muillakin kursseilla kuin yrittäjyys kursseilla?
- Miten yrittäjyyttä pitäisi opettaa?

Työelämätaidot

- Onko opiskelu ammatillisessa koulutuksessa vaativaa?
- Oppiiko ammatillisessa koulutuksessa yrittäjämäistä asennetta?
- Oppiiko ammatillisessa koulutuksessa työelämätaitoja?
- Miksi ammatillisessa koulutuksessa (entisessä oppilaitosmuotoisessa peruskoulutuksessa) poissaoloja on paljon?
- Miten poissaoloihin pitäisi puuttua vai pitääkö niihin edes puuttua?

Opettajat

Yrittäjyys

- Integrointi
 - a. Opetatteko yrittäjyyttä integroituna omaan aineeseen?
 - b. Miten yrittäjyys otetaan huomioon näytöissä?
- Miten opettajat suhtautuvat yrittäjyyteen ammatillisessa koulutuksessa?

Työelämätaidot

- Onko opiskelu ammatillisessa koulutuksessa vaativaa?
- Miten työelämätaitoja/yrittäjämäistä asennetta voitaisiin vahvistaa?
- Miksi poissaoloja on paljon (entisessä oppilaitosmuotoisessa peruskoulutuksessa)?
- Vaikuttavatko poissaolot opintojen etenemiseen?
- Miten olette yrittäneet vähentää poissaoloja?
- Miten saataisiin vähennettyä poissaoloja vai tarvitseeko niitä edes vähentää?

Johdon edustajat

Yrittäjyys

- Miten olette kehittäneet yrittäjyyden asemaa ja yrittäjämäistä toimintakulttuuria oppilaitoksessanne?
- Miten olette yrittäneet ratkaista tilanteita/poistaa yrittäjyyden oppimisen esteitä?
- Olisiko teillä mahdollisia hyviä käytäntöjä eri kehittämismuodoista?

Työelämätaidot

- Onko opiskelu ammatillisessa koulutuksessa vaativaa?
- Miten työelämätaitoja/yrittäjämäistä asennetta voitaisiin vahvistaa?
- Miten oppilaitoksen johto tukee yrittäjämäisen asenteen syntymistä opiskelijoille ja henkilökunnalle?
- Miksi opiskelijoilla on paljon poissaoloja (entisessä oppilaitosmuotoisessa peruskoulutuksessa)?
 - a. Oletteko seuranneet oppilaitoksenne poissaolotilastoja?
 - b. Miten tietoja käytetään?
 - c. Vaikuttavatko poissaolot opintojen etenemiseen?
 - d. Miten poissaoloja voitaisiin vähentää?

Yrtti-arviointiin liittyvät vierailut korkeakoulussanne

Haastattelut ovat osa Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) Yrittäjyys- ja innovaatiotoiminta ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakouluissa -arviointia (Yrtti-arviointi). Haastattelut toteutetaan **teemahaastatteluina** kolmelle eri kohderyhmälle. Haastattelut toteutavat arviointiasiantuntija Mira Huusko ja arviointisuunnittelija Anni Tuurnas, joilta saa myös lisätietoja arvioinnista. Yrtti-arvioinnin kotisivu on osoitteessa <https://karvi.fi/event/yrittajyys-ja-innovaatiotoiminta-ammatillisessa-koulutuksessa-ja-korkeakouluissa-yrtti-hanke/>.

Yrtti-arvioinnissa keskitytään **perustutkinto-opiskelijoihin** liittyvään yrittäjyyteen ja yrittäjämäisiin toimintatapoihin (ei esim. TKI-toimintaan, tutkimuksen kaupallistamiseen, tutkijoiden yrityksiin).

Haastattelussa tärkeitä käsitteitä ovat yrittäjyys, yrittäjämäinen toimintatapa ja yrittäjämäinen toimintakulttuuri. Yrtti-arvioinnissa olemme hahmottaneet näitä käsitteitä seuraavasti:

- **Yrittäjyydellä** tarkoitetaan yritystoimintaa ja siihen liittyviä konkreettisia toimia, kuten oman yritystoiminnan aloittamista.
- **Yrittäjämäisellä toimintatavalla** tarkoitetaan kokonaisvaltaista yrittäjämäistä asennetta, yrittäjyyteen liittyviä kykyjä sekä yrittäjyysominaisuuksia, kuten luovuutta, oma-aloitteisuutta, sinnikkyyttä ja vastuunottokykyä. Yrittäjämäinen toimintatapa on sellaisia taitoja ja valmiuksia, joita tarvitaan yritystoiminnan lisäksi muillakin elämänalueilla.
- **Yrittäjämäinen toimintakulttuuri** koostuu korkeakoulun arvoista, toimintatavoista ja vuorovaikutuksesta sisäisten ja ulkoisten sidosryhmien kanssa, mitkä tukevat yrittäjämäisen toimintatavan syntymistä ja ylläpitämistä.
- **Yrittäjyysopinnoilla** tarkoitetaan yrittäjyyteen liittyviä opintokokonaisuuksia ja toteutusmuotoja – yksittäisiä kursseja, moduuleja, pää- tai sivuainekokonaisuuksia, mahdollisuutta suorittaa tutkinto yrittäjyyspainotteisesti, yrittäjyys- tai innovaatioprojekteja, -hankkeita tai vastaavia.

Haastattelu 1, koulutuksesta tai yrittäjyydestä vastaavat

Korkeakoulun yrittäjyys- ja innovaatiotoiminnasta vastaavat, kuten yrittäjyysvastaavien, työelämävastaavien, koulutuksesta tai/ja yrittäjyystoiminnasta vastaava vararehtori tms. ryhmähaastattelu, 5–8 henkeä, n. 60 min.

Haastatteluteemat

Olemme kiinnostuneita kuulemaan alla oleviin teemoihin liittyen kokemuksianne korkeakoulun vahvuuksista, haasteista ja toimivista käytännöistä. Olemme kiinnostuneet myös näkemyksistänne siitä, mihin suuntaan yrittäjyyden tukemiseen liittyviä tekijöitä voitaisiin korkeakoulussanne ja laajemminkin kehittää.

Yrittäjämäinen toimintakulttuuri

- Yrittäjyys läpäisevänä teemana korkeakoulussa
- Yrittäjämäisen toimintakulttuurin kehittäminen, korkeakoulun vahvuudet ja kehittämisen mahdolliset haasteet
- Yrittäjämäisen toimintakulttuurin kehittämisen ja tukemisen hyvät käytännöt (osaamisen kehittäminen, pedagogiset käytännöt, oppimisympäristöt, resurssit, rakenteet yms.)

Yritysten kanssa tehtävä yhteistyö perustutkinto-opiskelijoiden osaamisen kehittämiseksi

- Opiskelijoihin liittyvän yritys yhteistyön kehittäminen ja kehittämisen mahdolliset haasteet
- Opettajien/henkilökunnan tukeminen
- Yritys yhteistyön hyvät käytännöt

Haastattelu 2, opiskelijat

Opiskelijahaastattelut, 5–8:lle eri alan opiskelijalle ryhmähaastatteluna, n. 60 min

Haastatteluteemat

Olemme kiinnostuneita kuulemaan alla oleviin teemoihin liittyen kokemuksianne koulutuksen vahvuuksista, haasteista ja toimivista käytännöistä. Lisäksi olemme kiinnostuneet näkemyksistänne siitä, mihin suuntaan yrittäjyyden tukemiseen liittyviä tekijöitä voitaisiin koulutuksessa kehittää.

Yrittäjämäinen toimintakulttuuri

- Yrittäjyys läpäisevänä teemana koulutuksessa
- Yrittäjyysopinnot korkeakoulussa: erilaiset opintojen toteutusmuodot, opintojen joustavuus ja mahdollisuudet yrittäjyysopintoihin
- Opiskelijayrittäjyyden tukeminen korkeakoulussa
- Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen (AHOTointi) yrittäjyysopintojen tai yrittäjyysosaamisen kohdalla

Yritysten kanssa tehtävä yhteistyö

- Kokemuksia opinnoista, joissa on tehty yhteistyötä yritysten kanssa
- Oppiminen opinnoissa, joissa on tehty yhteistyötä yritysten kanssa (osaamisen, tietojen, taitojen ja valmiuksien kehittyminen)
- Yritysten kanssa tehtävän yhteistyön toimivat toteutustavat

Haastattelu 3, opettajat

Opettaja-haastattelut, 5–8:lle eri alan opettajalle ryhmähaastatteluna, n. 60 min

Haastatteluteemat

Olemme kiinnostuneita kuulemaan alla oleviin teemoihin liittyen kokemuksianne korkeakoulun vahvuuksista, haasteista ja toimivista käytännöistä. Lisäksi olemme kiinnostuneet näkemyksistänne siitä, mihin suuntaan yrittäjyyden tukemiseen liittyviä tekijöitä voitaisiin korkeakoulussanne kehittää.

Yrittäjämäinen toimintakulttuuri

- Yrittäjyys läpäisevänä teemana korkeakoulussa
- Yrittäjyys ja yrittäjämäinen toimintatapa osana opetusta: sen kehittäminen ja kehittämiseen liittyvät mahdolliset haasteet
- Teorian ja käytännön yhdistäminen yrittäjyysopinnoissa
- Opiskelijayrittäjyyden tukeminen

Yritysten kanssa tehtävä yhteistyö

- Yritysyhteistyön kehittäminen
- Yrittäjien osaamisen hyödyntäminen opetuksessa
- Yritysten kanssa tehtävä yhteistyö ja opiskelijoiden oppiminen (osaamisen, tietojen, taitojen ja valmiuksien kehittyminen)

Liite 4. Yhdessä yrittämään -tilaisuuksien ohjelma

Yhdessä yrittämään!

Tilaisuus korkeakoulujen, ammatillisten oppilaitosten ja yrittäjien yhteistyön kehittämiseksi

OHJELMA

15:00 / 17:00 **TILAISUUDEN AVAUS JA ILTAPÄIVÄKAHVIT**

15:15 / 17:15 **TULOKSIA YRITTÄJYYSHANKKEISTA**

Yrittäjyys ja innovaatiotoiminta ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakouluissa (Yrtti-hanke) (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus)

PK-yrittäjien ja korkeakoulujen yhteistyö ja yritys yhteistyön vaikuttavuus (Arene, UNIFI ja Suomen Yrittäjät)

15:45 / 17:45 **TYÖPAJATYÖSKENTELYÄ**

Yritysyhteistyön hyvät käytännöt

Opiskelijoiden ja vastavalmistuneiden työelämävalmiudet

Miten yritys yhteistyöllä voidaan kehittää alueen vetovoimaa ja kilpailukykyä?

17:15 / 19:15 **SUOMEN YRITTÄJIEN REFORMI-TIETOISKU**

Ammatillisen koulutuksen reformin mahdollisuudet yrityksille

17:30 / 19:30 **TILAISUUDEN YHTEENVETO**

18:00 / 20:00 **TILAISUUDEN PÄÄTÖS**

Tilaisuuden jälkeen mahdollisuus keskustella ammatillisen koulutuksen, korkeakoulujen ja Suomen Yrittäjien asiantuntijoiden kanssa mm. yhteistyöstä ja ammatillisen koulutuksen reformista

Liite 5. Arvioinnin vaiheet ja aikataulu

Arvioinnin vaihe	Ajankohta
Taustaselvitys	joulukuu 2015 – helmikuu 2016
Suunnittelutyöpaja sidosryhmille	17.2.2017
Asiantuntijaryhmän nimittäminen	1.4.2017
Hankesuunnitelman käsittely arviointineuvostossa	2.5.2017
Hankesuunnitelman käsittely korkeakoulujen arviointijaostossa	8.5.2017
Kysely ammatillisen koulutuksen järjestäjille	toukokuu 2017
Hankesuunnitelman hyväksyminen	19.7.2017
YKTT 2017 -päivät: hankesuunnitelman esittely	20.9.2017
Arvioinnista tiedottaminen ammatillisen koulutuksen järjestäjille ja korkeakouluille ja pyyntö nimetä arvioinnin yhdyshenkilö	syyskuu 2017
Kysely ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulujen opiskelijoille	lokakuu-marraskuu 2017
Alustavien tulosten esittely korkeakoulujen arviointijaostolle	12.12.2017
Järjestäjä- ja korkeakoulukohtaiset palautteet opiskelijakyselystä	tammikuu 2018
Alustavien tulosten esittely arviointineuvostolle	14.2.2018
Yhdessä yrittämään! -tilaisuudet	Jyväskylä 27.3.2018 Vaasa 4.4.2018 Joensuu 10.4.2018 Espoo 16.4.2018 Oulu 24.4.2018
Arviointivierailut	maaliskuu-toukokuu 2018
Lehdistötiedote arvioinnin alustavista tuloksista	3.5.2018
Y-foorumi: yritys yhteistyön hyvien käytäntöjen esittely	4.5.2018
YKTT 2018 -päivät: johtopäätösten ja kehittämissuositusten esittely	3.10.2018
Tulosten esittely arviointineuvostolle	26.11.2018
AMK- ja ammatillisen koulutuksen tutkimuspäivät: johtopäätösten esittely	28.–29.11.2018
Tulosten esittely korkeakoulujen arviointijaostolle	30.11.2018
Julkistustilaisuus	3.12.2018
Palautteiden kerääminen arvioinnista	joulukuu 2018

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) on itsenäinen koulutuksen arviointivirasto. Se toteuttaa koulutukseen sekä opetuksen ja koulutuksen järjestäjien toimintaan liittyviä arviointeja varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen. Lisäksi arviointikeskus toteuttaa perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen oppimistulosten arviointeja. Keskukseen tehtävänä on myös tukea opetuksen ja koulutuksen järjestäjiä ja korkeakouluja arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa sekä kehittää koulutuksen arviointia.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) toteutti yrittäjyyttä ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakouluissa käsittelevän arvioinnin vuosina 2017–2018. Arvioinnin tavoitteena oli tiedon tuottaminen ja toiminnan kehittäminen. Arvioinnin tulokset muodostuivat kolmenlaisista aineistoista: opiskelijakyselyistä, teemaryhmähaastatteluista sekä Yhdessä yrittämään! -tilaisuuksista kertyneistä aineistoista.

ISBN 978-952-206-475-2 (nid.)

ISBN 978-952-206-476-9 (pdf)

ISSN 2342-4176 (Painettu)

ISSN 2342-4184 (Verkkajulkaisu)

ISSN-L 2342-4176

Kansallinen
koulutuksen arviointikeskus
PL 28 (Mannerheiminaukio 1 A)
00101 HELSINKI
Puhelinvaihte: 029 533 5500
Faksi: 029 533 5501

karvi.fi